

ਨਿਤਨੇਮ ਸਟੀਕ

ਟੀਕਾਕਾਰ
ਯੋਫ਼ੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ

ਨਿਤਨੇਮ ਸਟੀਕ

ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਨਿਤਨੇਮ ਸਟੀਕ

ਟੀਕਾਕਾਰ :

ਪ੍ਰੋ.ਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ
ਡੀ.ਲਿਟ.

ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ISBN 81-7205-028-3

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜਨਵਰੀ 1979

ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਵਾਰ ਮਾਰਚ 1999

ਜੁਲਾਈ 2000, ਸਤੰਬਰ 2001, ਜਨਵਰੀ 2003, ਜਨਵਰੀ 2004,
ਫ਼ਰਵਰੀ 2005, ਜਨਵਰੀ 2006, ਦਸੰਬਰ 2006, ਦਸੰਬਰ 2007,
ਦਸੰਬਰ 2008, ਨਵੰਬਰ 2009, ਸਤੰਬਰ 2010, ਜੁਲਾਈ 2011
ਉਨੱਤੀਵੀਂ ਵਾਰ ਅਪ੍ਰੈਲ 2012

ਮੁੱਲ : 100-00 ਰੁਪਏ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :

ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼

ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ - 143 006

S.C.O. 223-24, ਸਿਟੀ ਸੈਂਟਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ - 143 001

E-mail : singhbro@vsnl.com

Website : www.singhbrothers.com

ਫਾਪਕ :

ਪ੍ਰਿੰਟਵੈੱਲ, 146, ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਅਲ ਫੋਕਲ ਪੁਆਇੰਟ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਧੰਨਵਾਦ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ
ਬਾਣੀ ਚੌਪਈ (ਹਮਰੀ ਕਰੋ ਹਾਥ ਦੈ ਰੱਛਾ)
ਲਈ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੇਵਕਾਂ
ਭਾਈ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੀਨ ਨੂੰ ਅਰਥ ਲਿਖਣ ਦਾ
ਅਤੇ
ਭਾਈ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਤਮ ਰੂਪ ਦੇਣ ਦਾ
ਉਦਮ ਬਖਸ਼ਿਆ !
ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ! ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ !! ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ !!!

ਤਤਕਰਾ

ਮੁਖਬੰਧ	—ਭਾਈ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਲਵਾੜਾ	੭
ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ		੧੧
ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ		੧੧੨
ੜੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁਈਏ ਪਾ: ੧੦ ਸਟੀਕ		੧੯੩
ਚੌਪਈ ਪਾ: ੧੦ ਸਟੀਕ (ਪ੍ਰਣਵੈ ਆਦਿ)		੨੦੩
ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩ ਅਨੰਦੁ ਸਟੀਕ		੨੧੦
ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ		੨੫੦
ਚੌਪਈ (ਹਮਰੀ ਕਰੋ), ਅਨੰਦੁ ਤੇ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਸਟੀਕ		੨੭੬
ਸੋਹਿਲਾ ਸਟੀਕ		੨੯੪

ਮੁਖਬੰਧ

ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਾਰਾ ਸਿਖ-ਜਗਤ ਵਾਕਫ਼ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਖੋਜ ਵਲ ਹੀ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਬੜਾ ਨਿੱਗਰ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਇਕ ਤੁਕ ਦੇ ਦਸ ਦਸ ਅਰਥ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਵਿਦਵਤਾ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਸ਼੍ਰੋਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਬਿਠਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਮਾਰੂ ਪ੍ਰਥਾ ਨੇ ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅੰਦਰ ਇਕ ਜਵਾਰ-ਭਾਟਾ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਇਕ ਤੁਕ ਦੇ ਇਕੋ ਅਰਥ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਕੋ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹੀ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਲਈ ਸਹੀ ਸੇਧ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਬਹੁਤੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਪਾਟੀ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦੁਬਿਧਾ (confusion) ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਆਕਰਣ ਦੀ ਖੋਜ ਅਰੰਭੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੂਰਬ-ਸੰਜੋਗੀ ਖੋਜੀ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਗੁਰਮੁਖ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਤਕੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਕੇ ਸਾਰਥਕ ਸਿੱਟੇ ਕੱਢੇ। ਇਸ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਲਿਖਤੀ-ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਨੇਮਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਟੀਕੇ ਕੀਤੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਟੀਕਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਰਪਣ, ਜੋ ਦਸ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਿਖ-ਜਗਤ ਨੂੰ ਇਕ ਵੱਡੀ ਦੇਣ ਹੈ।

ਇਸ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਥਾਹ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ-ਭਾਵ ਸਮਝਣ-ਸਮਝਾਉਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਅਭੁਲ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹਿਆ,

ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਬੜੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਗੁਰ-ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੀ ਟੇਕ ਲਈ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੱਜ ਤਕ ਹੋਏ ਟੀਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਟੀਕੇ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਨਿਵੇਕਲਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜਮਾਂਦਰੂ ਸਿਖ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਫਿਲਾਸਫੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਸਮਾ ਆਉਣ 'ਤੇ ਫਿਰ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਕਰਤੱਵ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਹਨਾਂ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜੋ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ, ਸਰਲ ਤੇ ਸੁਖਾਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅੰਕਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲੇਖਣੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲੈਣ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਲਿਖਣ-ਨਿਯਮਾਵਲੀ ਤੋਂ ਹੀ ਵਧੇਰੇ ਸੇਧ ਲਈ ਹੈ। ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਹ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਉਕਾਈ ਵੀ ਖਾ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਾਰਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਲਗ-ਮਾੜੀ ਗਲਤੀਆਂ ਛਪ ਜਾਣ ਦੇ ਫਲ-ਸਰੂਪ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਵਹਿਮਾਂ, ਭਰਮਾਂ, ਵਿਖਾਵਿਆਂ ਤੇ ਫਜ਼ੂਲ ਫੋਕੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਰਸਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬੜਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੇ ਕਰੜਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ। ਜੀਵਨ-ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਸਾਦਗੀ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸਾਦਗੀ, ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਸਾਦਗੀ ਤੇ ਸਰਲਤਾ ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣ ਹੈ।

ਆਪਣੀ ਲੇਖਣੀ ਵਿਚ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਕਾਦਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਦੇ ਫਲ-ਸਰੂਪ ਸਹਿਜ, ਸੰਤੋਖ, ਖੇੜਾ, ਨਿਮ੍ਰਤਾ, ਪਰਉਪਕਾਰ ਆਦਿ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪਰਵੇਸ਼ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਅਖੌਤੀ

ਕਰਮਾਤ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਤਾਂ ‘ਛਿਨ-ਭੰਗਰੀ’ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੀਵਨ-ਚੱਜ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਥਾਈ ਅਤੇ ਸਦੀਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵੱਖ ਵੱਖ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਟੀਕੇ ਤਾਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਮੁੱਚੇ ਨਿਤਨੇਮ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਅਡਰਾ ਕੋਈ ਟੀਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦਾ। ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਮੰਗ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਮੁੱਚੇ ਨਿਤਨੇਮ ਦਾ ਟੀਕਾ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇ। ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਮੰਗ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਿਆਂ ‘ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼’ ਨੇ ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਤ ਵੱਖ ਵੱਖ ਟੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਚਿਤ ਕਰ ਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਾਧੂ ਸਮੱਗਰੀ ਛੱਡ ਕੇ, ਭਾਵ-ਪੂਰਤ ਟੀਕਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਯੋਗ ਉਦਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।

“ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ (ਹਮਰੀ ਕਰੋ ਹਾਥ ਦੈ ਰੱਛਾ)” ਦਾ ਟੀਕਾ ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਟੀਕਾ ਹੋਰ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਇਸ ਨਿਤਨੇਮ ਸਟੀਕ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਸ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤੇ ਨਿਤ-ਨੇਮੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ-ਭਾਵ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇਹ ਸਟੀਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣਕਾਰੀ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗਾ।

੨੩-੧੨-੭੮

ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤਲਵਾੜਾ

ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸੁ

ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਅਖਾਏ
ਸੁ ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ॥
ਉਦਮੁ ਕਰੇ ਭਲਕੇ ਪਰਭਾਤੀ
ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰਿ ਨਾਵੈ॥
ਉਪਦੇਸਿ ਗੁਰੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਾਪੈ
ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਦੋਖ ਲਹਿ ਜਾਵੈ॥
ਫਿਰਿ ਚੜੈ ਦਿਵਸੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵੈ
ਬਹਦਿਆ ਉਠਦਿਆ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ॥
ਜੋ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਧਿਆਏ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ
ਸੋ ਗੁਰਸਿਖੁ ਗੁਰੁ ਮਨਿ ਭਾਵੈ॥
ਜਿਸ ਨੋ ਦਇਆਲੁ ਹੋਵੈ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ
ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖੁ ਗੁਰੁ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਣਾਵੈ॥
ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਧੁੜਿ ਮੰਗੈ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖ ਕੀ
ਜੋ ਆਪਿ ਜਪੈ ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ॥੨॥ (੧੧)

(ਮ: ੪, ਗਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ ੩੦੫-੦੬)

ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ

ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ੴ—ਉੱਚਾਰਨ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ :

੧, ਓ ਅਤੇ ੴ ; ਇਸ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ 'ਇਕ ਓਅੰਕਾਰ'।
ਤਿੰਨ ਹਿੱਸੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਉੱਚਾਰਿਆਂ ਇਉਂ ਬਣਦੇ ਹਨ :

੧—ਇਕ। ਓ—ਓਅੰ। ੴ—ਕਾਰ।

'ਓ' ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਅਮਰ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਅਰਥ ਹਨ :

(੧) ਵੇਦ ਆਦਿ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਅਰੰਭ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ, ਅਰਦਾਸ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਮ-ਕਾਰਜ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਅੱਖਰ 'ਓ' ਪਵਿੱਤਰ ਅੱਖਰ ਜਾਣ ਕੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(੨) ਕਿਸੇ ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਆਦਿਕ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਆਦਰ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ 'ਜੀ ਹਾਂ' ਆਖਣਾ। ਸੋ 'ਓ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ : 'ਜੀ ਹਾਂ'।

(੩) ਓ—ਬ੍ਰਹਮ।

ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਅਰਥ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਇੱਥੇ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ—ਇਸ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਬਦ 'ਓ' ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ 'ੴ' ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ 'ਓ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, "ਉਹ ਹਸਤੀ ਜੋ ਇਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।"

ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ੴ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਉੱਚਾਰਨ ਹੈ 'ਕਾਰ'। 'ਕਾਰ' ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਇਕ ਪਿਛੇਤਰ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਪਿਛੇਤਰ 'ਨਾਂਵ' ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ "ਇਕ-ਰਸ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾ ਆਵੇ।"

ਇਸ 'ਪਿਛੇਤਰ' ਦੇ ਲਾਣ ਨਾਲ 'ਨਾਂਵ' ਦੇ ਲਿੰਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ

ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਭਾਵ ਜੇ 'ਨਾਂਵ' ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਲਿੰਗ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ 'ਪਿਛੇਤਰ' ਦੇ ਲਗਾਇਆਂ ਭੀ ਪੁਲਿੰਗ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਪਿਛੇਤਰ ਦੇ ਸਮੇਤ ਭੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪੁਲਿੰਗ :

‘ਨੰਨਾਕਾਰੁ’ ਨ ਕੋਇ ਕਰੇਈ ॥

ਰਖੈ ਆਪਿ ਵਡਿਆਈ ਦੇਈ ॥੨॥੨॥ (ਗਉੜੀ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੨੨੧)

ਕੀਮਤਿ ਸੋ ਪਾਵੈ ਆਪਿ ਜਾਣਾਵੈ

ਆਪਿ ਅਭੁਲੁ ਨ ਭੁਲਾਏ ॥

‘ਜੈ ਜੈਕਾਰੁ’ ਕਰਹਿ ਤੁਧੁ ਭਾਵਹਿ

ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਅਮੁਲਏ ॥੯॥੨॥੫॥ (ਸੂਹੀ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੭੬੭)

ਸਹਜੇ ‘ਬੁਣ ਬੁਣਕਾਰੁ’ ਸੁਹਾਇਆ ॥

ਤਾ ਕੈ ਘਰਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸਮਾਇਆ ॥੭॥੩॥ (ਗਉੜੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੨੩੭)

ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ :

ਦਇਆ ਧਾਰੀ ਤਿਨਿ ਧਾਰਣਹਾਰ ॥

ਬੰਧਨ ਤੇ ਹੋਈ ‘ਛੁਟਕਾਰ’ ॥੭॥੪॥ (ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੯੧੫)

ਮੇਘ ਸਮੇ ਮੋਰ ‘ਨਿਰਤਿਕਾਰ’ ॥

ਚੰਦ ਦੇਖਿ ਬਿਗਸਹਿ ਕਉਲਾਰ ॥੨॥੨॥ (ਬਸੰਤ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੮੦)

ਦੇਖਿ ਰੂਪੁ ਅਤਿ ਅਨੂਪੁ ਮੋਹ ਮਹਾ ਮਗ ਭਈ

ਕਿੰਕਨੀ ਸਬਦ ‘ਝਨਤਕਾਰ’ ਖੇਲੁ ਪਾਹਿ ਜੀਉ ॥੧॥੬॥

(ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਚਉਥੇ ਕੇ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੨)

ਇਸ ਪਿਛੇਤਰ ਦੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਇਉਂ ਕਰਨੇ ਹਨ :

ਨੰਨਾਕਾਰੁ—ਇਕ-ਰਸ ਇਨਕਾਰ, ਸਦਾ ਲਈ ਇਨਕਾਰ।

ਜੈਕਾਰੁ—ਲਗਾਤਾਰ ਜੈ ਜੈ ਦੀ ਗੂੰਜ।

ਨਿਰਤਿਕਾਰ—ਇਕ-ਰਸ ਨਾਚ।

ਝਨਤਕਾਰ—ਇਕ-ਰਸ ਸੋਹਣੀ ਆਵਾਜ਼।

ਪਿਛੇਤਰ ‘ਕਾਰ’ ਦੇ ਲਾਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਅਤੇ ਲਗਾਣ ਨਾਲ, ਦੋਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਹੋਣ-ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :

ਘਰ ਮਹਿ ਘਰੁ ਦਿਖਾਇ ਦੇਇ, ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ ॥

ਪੰਚ ਸ਼ਬਦ ਧੁਨਿਕਾਰ ਧੁਨਿ, ਤਹ ਬਾਜੈ ਸ਼ਬਦੁ ਨੀਸਾਣੁ ॥੧॥੨੭॥

(ਪੰਨਾ ੧੨੯੦)

ਧੁਨਿ—ਅਵਾਜ਼। ਧੁਨਿਕਾਰ—ਲਗਾਤਾਰ ਨਾਦ, ਅਤੁੱਟ ਅਵਾਜ਼।
ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ :

ਮਨੁ ਭੂਲੇ ਸਿਰਿ ਆਵੈ ਭਾਰੁ ॥

ਮਨੁ ਮਾਨੈ ਹਰਿ ਏਕੰਕਾਰੁ ॥੨॥੩॥ (ਗਉੜੀ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੨੨੨)

ਏਕੰਕਾਰੁ—ਏਕ ਓਅੰਕਾਰ, ਉਹ ਇਕ ਓਅੰ ਜੋ ਇਕ-ਰਸ ਹੈ, ਜੋ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।

ਸੋ 'ੴ' ਦਾ ਉੱਚਾਰਨ ਹੈ "ਇਕ (ਏਕ) ਓਅੰਕਾਰ" ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ "ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਜੋ ਇਕ-ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਹੈ"।

ਸਤਿਨਾਮੁ—ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸਤਿ' ਹੈ। ਲਫਜ਼ 'ਸਤਿ' ਦਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸਰੂਪ 'ਸਤ੍ਯ' ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ "ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ"। ਇਸ ਦਾ ਧਾਤੂ 'ਅਸ' ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ "ਹੋਣਾ"। ਸੋ 'ਸਤਿਨਾਮੁ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ "ਉਹ ਇਕ ਓਅੰਕਾਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ"।

ਪੁਰਖੁ—ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਵਿਉਤਪੱਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਲਫਜ਼ ਦਾ ਅਰਥ ਇਉਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, "ਪੁਰਿ ਸ਼ੇਤੇ ਇਤਿ ਪੁਰੁਸ਼ਹ", ਭਾਵ "ਜੋ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਲੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ"। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਆਮ ਪਰਚਲਤ ਅਰਥ ਹੈ "ਮਨੁੱਖ"। ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਵਿਚ 'ਪੁਰਖੁ' 'ਆਤਮਾ' ਅਰਥ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, 'ਰਘੁਵੰਸ਼' ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ 'ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ ਦਾ ਆਤਮਾ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕ *ਸਿਸ਼ੂਪਾਲ ਵਧ* ਵਿਚ ਭੀ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ 'ਪੁਰਖੁ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, "ਉਹ ਓਅੰਕਾਰ ਜੋ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਉਹ ਆਤਮਾ ਜੋ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ"। 'ਮਨੁੱਖ' ਅਤੇ 'ਆਤਮਾ' ਅਰਥ ਵਿਚ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਈ ਥਾਈਂ ਆਇਆ ਹੈ।

ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ—ਸ਼ਬਦ 'ਮੂਰਤਿ' ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ ਹੈ, 'ਅਕਾਲ' ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ, ਇਹ ਭੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਸ਼ਬਦ 'ਅਕਾਲ' ਇਕੱਲਾ ਹੀ 'ਪੁਰਖ', 'ਨਿਰਭਉ', 'ਨਿਰਵੈਰ' ਵਾਂਗ ੴ ਦਾ ਗੁਣ-ਵਾਚਕ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪੁਲਿੰਗ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ; ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ () ਹੁੰਦਾ।

ਨੋਟ : ਸ਼ਬਦ 'ਮੂਰਤਿ' ਤੇ 'ਮੂਰਤੁ' ਦਾ ਭੇਦ ਜਾਨਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। 'ਮੂਰਤਿ' ਸਦਾ (f) ਨਾਲ ਲਿਖੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ "ਸਰੂਪ"। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ।

ਲਫਜ਼ 'ਮੂਰਤੁ' ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਲਫਜ਼ 'ਮੂਹੁਰਤੁ' ਹੈ। 'ਚਸਾ', 'ਮੂਹੁਰਤੁ' ਆਦਿਕ ਸ਼ਬਦ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿਚ ਵਰਤੀਏ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪੁਲਿੰਗ ਹਨ।

ਅਜੂਨੀ—ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਜੋ ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਸੈਭੰ—ਸ੍ਰਯੰਭੂ (ਸ੍ਰ—ਸ੍ਰਯੰ। ਭੰ—ਭੂ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ—ਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਨਾਲ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ, ਭਾਵ, ਉਪਰੋਕਤ 'ੴ' ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਮਿਲਦਾ ਹੈ)।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਇਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ' ਹੈ, ਜੋ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਭੈ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਵੈਰ-ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਕਾਲ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, (ਭਾਵ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਹੈ), ਜੋ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ : ਇਹ ਉਪਰੋਕਤ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮੂਲ-ਮੰਤਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਲਿਖੀ ਗਈ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ 'ਜਪੁ'। ਇਹ ਗੱਲ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੂਲ-ਮੰਤਰ ਵੱਖਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਤੇ ਬਾਣੀ 'ਜਪੁ' ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਇਹ ਮੂਲ-ਮੰਤਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਰੇਕ ਰਾਗ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਬਾਣੀ 'ਜਪੁ' ਲਫਜ਼ 'ਆਦਿ ਸਚੁ' ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਭੀ ਇਹ ਮੂਲ-ਮੰਤਰ ਹੈ, ਪਰ 'ਵਾਰ' ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਇੱਥੇ ਹੈ। 'ਜਪੁ' ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕ ਸਲੋਕ ਉਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ 'ਜਪੁ' ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ੩੮ ਪਉੜੀਆਂ ਹਨ।

॥ ਜਪੁ ॥

ਇਸ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਜਪੁ' ਹੈ।

**ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥
ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ ॥੧॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਆਦਿ—ਮੁੱਢ ਤੋਂ। ਸਚੁ—ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ, ‘ਸਚੁ’ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ‘ਸਤਯ’ ਦਾ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਧਾਤੂ ‘ਅਸ’ ਹੈ। ‘ਅਸ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਹੋਣਾ’। ਜੁਗਾਦਿ—ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ। ਹੈ—ਭਾਵ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਭੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ—ਹੇ ਨਾਨਕ! ਹੋਸੀ—ਹੋਵੇਗਾ, ਰਹੇਗਾ।੧।

ਅਰਥ : ਹੇ ਨਾਨਕ! ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਤੇ ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਭੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ ਰਹੇਗਾ।੧।

ਨੋਟ : ਇਹ ਸਲੋਕ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਵਜੋਂ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦਾ ਸਰੂਪ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਪ-ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਸ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ‘ਜਪੁ’ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਬਾਣੀ ‘ਜਪੁ’ ਦਾ ਮਜ਼ਮੂਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੋਚੈ ਸੋਚਿ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਸੋਚੀ ਲਖ ਵਾਰ ॥

ਚੁਪੈ ਚੁਪ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਲਾਇ ਰਹਾ ਲਿਵਤਾਰ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸੋਚੈ—ਸੁਚਿ ਰੱਖਣ ਨਾਲ, ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਨਾਲ। ਸੋਚਿ—ਸੁਚਿ, ਪਵਿੱਤਰਤਾ, ਸੁੱਚ। ਨ ਹੋਵਈ—ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸੋਚੀ—ਮੈਂ ਸੁੱਚ ਰੱਖਾਂ। ਚੁਪੈ—ਚੁੱਪ ਕਰ ਰਹਿਣ ਨਾਲ। ਚੁਪ—ਸ਼ਾਂਤੀ, ਮਨ ਦੀ ਚੁੱਪ, ਮਨ ਦਾ ਟਿਕਾਉ। ਲਾਇ ਰਹਾ—ਮੈਂ ਲਾਈ ਰੱਖਾਂ। ਲਿਵ ਤਾਰ—ਲਿਵ ਦੀ ਤਾਰ, ਲਿਵ ਦੀ ਡੋਰ, ਇਕ-ਤਾਰ ਸਮਾਧੀ।

ਨੋਟ : ਇਸ ਪਉੜੀ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਤੁਕ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਮਨ ਨੂੰ ‘ਸਚਿਆਰਾ’ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਹੋਰ ਲੋਕ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਣੀ, ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਰਜਾ ਲੈਣਾ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ੀ—ਇਹ ਆਮ ਪਰਚਲਤ ਤਰੀਕੇ ਸਨ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਉਹ ਸਾਧਨ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਨਿਯਮ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਤੁਰਨਾ।

ਪਹਿਲੀਆਂ ਚੌਠੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਠੀਕ ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਲਈ ਪੰਜਵੀਂ ਤੁਕ ਵਲ ਖ਼ਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ : ‘ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ ਕਿਵ ਕੂੜੈ

ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ॥’ ਇਸ ਤੁਕ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਹਰੇਕ ਤੁਕ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਹਰੇਕ ਤੁਕ ਵਿਚ ‘ਮਨ’ ਦਾ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ‘ਮਨ ਦੀ ਸੁੱਚ’, ਦੂਜੀ ਵਿਚ ‘ਮਨ ਦੀ ਚੁੱਪ’, ਤੀਜੀ ਵਿਚ ‘ਮਨ ਦੀ ਭੁੱਖ’ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਵਿਚ ‘ਮਨ ਦੀ ਸਿਆਣਪ’ ਦਾ ਹਾਲ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

(ਪ੍ਰ:) ਲਫਜ਼ ‘ਸੋਚਿ’ ਦੇ ਅਰਥ ‘ਸੁੱਚ’ ਕਿਉਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ?

(ਉ:) ਮਨ ਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਤੇ ਸਿਆਣਪਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਚੌਥੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ, ਜੋ ਹੇਠਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :

- (੧) ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਧਿਆਈਐ ॥
ਸੁਚਿ ਹੋਵੈ ਤਾ, ਸਚੁ ਪਾਈਐ ॥੨॥੧੬॥ (ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ ੪੭੨)
- (੨) ਸੋਚ ਕਰੈ ਦਿਨਸੁ ਅਰੁ ਰਾਤਿ ॥
ਮਨ ਕੀ ਮੈਲੁ ਨ ਤਨ ਤੇ ਜਾਤਿ ॥੩॥੩॥ (ਸੁਖਮਨੀ, ਪੰਨਾ ੨੬੫)
- (੩) ਨਾ ਸੁਚਿ ਸੰਜਮੁ ਤੁਲਸੀ ਮਾਲਾ ॥
ਗੋਪੀ ਕਾਨੁ ਨ ਗਊ ਗੁੰਆਲਾ ॥
ਤੰਤੁ ਮੰਤੁ ਪਾਖੰਡੁ ਨ ਕੋਈ, ਨਾ ਕੋ ਵੰਸੁ ਵਜਾਇਦਾ ॥੭॥

(ਮਾਰੂ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੦੩੫)

‘ਸੋਚ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਇਸ਼ਨਾਨ’, ਅਤੇ ‘ਸੁਚਿ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਪਵਿੱਤਰਤਾ’। ਇਹਨਾਂ ਹੀ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਮਿਲਾਵਟ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ‘ਸੋਚਿ’, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸੁੱਚ, ਪਵਿੱਤਰਤਾ, ਇਸ਼ਨਾਨ। ਸ਼ਬਦ ‘ਸੁਚਿ’ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ ਹੈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਭੀ ਇਹ ਇਸੇ ਹੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ‘ਮਨ’ ਤੋਂ ‘ਮਨਿ’ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਮਨ ਵਿਚ’, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਸੋਚ’ ਤੋਂ ‘ਸੋਚਿ’ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਲਫਜ਼ ‘ਮਨੁ’ ਪੁਲਿੰਗ ਹੈ ਤੇ ‘ਸੋਚ’ (ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ‘ਵਿਚਾਰ’ ਹੈ) ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ ਹੈ। ‘ਸੋ’ ਸ਼ਬਦ ‘ਸੋਚਿ’ ਅਧਿਕਰਨ ਕਾਰਕ ਦੀ (f) ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੀ ਅਸਲ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਹੀ ਲਫਜ਼ ‘ਸੁਚਿ’ ਹੈ; ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਪਵਿੱਤਰਤਾ’।

ਅਰਥ : ਜੇ ਮੈਂ ਲੱਖ ਵਾਰੀ (ਭੀ) (ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੀ) ਸੁੱਚ ਰੱਖਾਂ, (ਤਾਂ ਭੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸੁੱਚ ਰਖਣ ਨਾਲ (ਮਨ ਦੀ) ਸੁੱਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਜੇ ਮੈਂ (ਸਰੀਰ ਦੀ) ਇਕ-ਤਾਰ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਰੱਖਾਂ, (ਤਾਂ ਭੀ ਇਸ

ਤਰ੍ਹਾਂ) ਚੁੱਪ ਕਰ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਭੁਖਿਆ ਭੁਖ ਨ ਉਤਰੀ, ਜੇ ਬੰਨਾ ਪੁਰੀਆ ਭਾਰ ॥

ਸਹਸ ਸਿਆਣਪਾ ਲਖ ਹੋਹਿ ਤ ਇਕ ਨ ਚਲੈ ਨਾਲਿ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਭੁਖ—ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਲਾਲਚ। ਭੁਖਿਆ—ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਿਹਾ। ਨ ਉਤਰੀ—ਦੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਬੰਨਾ—ਬੰਨੂ ਲਵਾਂ, ਸਾਂਭ ਲਵਾਂ। ਪੁਰੀ—ਲੋਕ, ਭਵਣ। ਪੁਰੀਆ ਭਾਰ—ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਾਰ। ਭਾਰ—ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ। ਸਹਸ—ਹਜ਼ਾਰਾਂ। ਸਿਆਣਪਾ—ਚਤੁਰਾਈਆਂ। ਹੋਹਿ—ਹੋਵਣ। ਇਕ—ਇਕ ਭੀ ਚਤੁਰਾਈ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਭਵਣਾਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਢੇਰ (ਭੀ) ਸਾਂਭ ਲਵਾਂ, ਤਾਂ ਭੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਿਹਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਜੇ (ਮੇਰੇ ਵਿਚ) ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਹੋਵਣ, (ਤਾਂ ਭੀ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਇਕ ਭੀ ਚਤੁਰਾਈ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ।

ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ, ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ ॥

ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ, ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਿਵ—ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ? ਹੋਈਐ—ਹੋ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਕੂੜੈ ਪਾਲਿ—ਕੂੜ ਦੀ ਪਾਲਿ, ਕੂੜ ਦੀ ਕੰਧ, ਕੂੜ ਦਾ ਪਰਦਾ। ਸਚਿਆਰਾ—(ਸਚ ਆਲਯ) ਸੱਚ ਦਾ ਘਰ, ਸੱਚ ਦੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਲਈ ਯੋਗ। ਹੁਕਮਿ—ਹੁਕਮ ਵਿਚ। ਰਜਾਈ—ਰਜਾ ਵਾਲਾ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਨਾਲਿ—ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਧੁਰ ਤੋਂ ਹੀ, ਜਦ ਤੋਂ ਜਗਤ ਬਣਿਆ ਹੈ।

ਅਰਥ : (ਤਾਂ ਫਿਰ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਲਈ ਯੋਗ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਸਕੀਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਦਾ) ਕੂੜ ਦਾ ਪਰਦਾ ਕਿਵੇਂ ਟੁੱਟ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਰਜਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੁਰਨਾ—(ਇਹੀ ਇਕ ਵਿਧੀ ਹੈ)। ਹੇ ਨਾਨਕ! (ਇਹੀ ਵਿਧੀ) ਧੁਰ ਤੋਂ ਹੀ, ਜਦ ਤੋਂ ਜਗਤ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਲਿਖੀ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ।੧।

ਭਾਵ : ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਜੀਵ ਦੀ ਵਿੱਥ ਮਿਟਾਣ ਦਾ ਇਕੋ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਉਸ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਤੁਰੇ। ਇਹ ਅਸੂਲ ਧੁਰ ਤੋਂ ਹੀ ਰੱਬ ਵਲੋਂ ਜੀਵ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਦੇ ਕਹੇ ਵਿਚ ਪੁੱਤਰ ਤੁਰਦਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਪਿਆਰ, ਨਾ

ਤੁਰੇ ਤਾਂ ਵਿੱਖ ਪੈਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਆਕਾਰ, ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਹਿਆ ਜਾਈ॥

ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਜੀਅ, ਹੁਕਮਿ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਹੁਕਮੀ—ਹੁਕਮ ਵਿਚ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ। ਹੋਵਨਿ—ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਕਾਰ—ਸਰੂਪ, ਸ਼ਕਲਾਂ, ਸਰੀਰ। ਨ ਕਹਿਆ ਜਾਈ—ਕਹਿਆ ਨ ਜਾਈ, ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੀਅ—ਜੀਅ ਜੰਤ। ਹੁਕਮਿ—ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ। ਵਡਿਆਈ—ਆਦਰ, ਸ਼ੋਭਾ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਬਣਦੇ ਹਨ, (ਪਰ ਇਹ) ਹੁਕਮ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਮ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ (ਰੱਬ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ) ਸ਼ੋਭਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਹੁਕਮੀ ਉਤਮੁ ਨੀਚੁ, ਹੁਕਮਿ ਲਿਖਿ ਦੁਖ ਸੁਖ ਪਾਈਅਹਿ॥

ਇਕਨਾ ਹੁਕਮੀ ਬਖਸੀਸ, ਇਕਿ ਹੁਕਮੀ ਸਦਾ ਭਵਾਈਅਹਿ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਉਤਮ—ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ, ਚੰਗਾ। ਲਿਖਿ—ਲਿਖ ਕੇ, ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ। ਪਾਈਅਹਿ—ਪਾਈਦੇ ਹਨ, ਭੋਗੀਦੇ ਹਨ। ਇਕਨਾ—ਕਈ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ। ਬਖਸੀਸ—ਦਾਤਿ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼। ਇਕਿ—ਕਈ ਮਨੁੱਖ। ਭਵਾਈਅਹਿ—ਭਵਾਈਦੇ ਹਨ, ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਚੰਗਾ (ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਕੋਈ ਭੈੜਾ। ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ (ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਦੇ) ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਖ ਤੇ ਸੁਖ ਭੋਗੀਦੇ ਹਨ। ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਕਈ ਮਨੁੱਖਾਂ ਉੱਤੇ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ) ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਕਈ ਮਨੁੱਖ ਨਿੱਤ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਭਵਾਈਦੇ ਹਨ।

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ, ਬਾਹਰਿ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕੋਇ॥

ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ, ਤ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅੰਦਰਿ—ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ। ਸਭੁ ਕੋ—ਹਰੇਕ ਜੀਵ।

ਬਾਹਰਿ ਹੁਕਮ—ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ। ਹੁਕਮੈ—ਹੁਕਮ ਨੂੰ। ਬੁਝੈ—ਸਮਝ ਲਏ। ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ—ਹਉਮੈ ਦੇ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਆਖਦਾ, ਮੈਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਆਖਦਾ, ਸੁਆਰਥੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ।

ਅਰਥ : ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਜੀਵ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ (ਭਾਵ, ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਆਕੀ) ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਏ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਸੁਆਰਥ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ (ਭਾਵ, ਫਿਰ ਉਹ ਸੁਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ)।੨।

ਭਾਵ : ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਸਹੀ ਸਰੂਪ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੁਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਥੋੜ-ਵਿਤਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

ਗਾਵੈ ਕੋ ਤਾਣੁ ਹੋਵੈ ਕਿਸੈ ਤਾਣੁ ॥

ਗਾਵੈ ਕੋ ਦਾਤਿ ਜਾਣੈ ਨੀਸਾਣੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕੋ—ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ। ਤਾਣੁ—ਬਲ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਤਾਕਤ। ਕਿਸੈ—ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ। ਤਾਣੁ—ਸਮਰੱਥਾ। ਦਾਤਿ—ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਪਦਾਰਥ। ਨੀਸਾਣੁ—(ਬਖਸ਼ਣ ਦਾ) ਨਿਸ਼ਾਨ।

ਅਰਥ : ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਰੱਬ ਦੇ ਤਾਣ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, (ਭਾਵ ਉਹਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਉਹ ਕੰਮ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਹਦੀ ਵੱਡੀ ਤਾਕਤ ਪਰਗਟ ਹੋਵੇ)। ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦਾਤਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਰੱਬ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਦਾ) ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਗਾਵੈ ਕੋ ਗੁਣ ਵਡਿਆਈਆ ਚਾਰ ॥

ਗਾਵੈ ਕੋ ਵਿਦਿਆ ਵਿਖਮੁ ਵੀਚਾਰੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਚਾਰ—ਸੁੰਦਰ, ਸੋਹਣੀਆਂ। ਵਿਦਿਆ—ਵਿੱਦਿਆ ਦੁਆਰਾ। ਵਿਖਮੁ—ਕਠਨ, ਔਖਾ। ਵੀਚਾਰੁ—ਗਿਆਨ।

ਸ਼ਬਦ 'ਚਾਰ' ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ, ਜੋ ਇਕ-ਵਚਨ ਪੁਲਿੰਗ ਨਾਲ 'ਚਾਰੁ' ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁ-ਵਚਨ ਨਾਲ ਜਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਨਾਲ 'ਚਾਰ' ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸ਼ਬਦ 'ਚਾਰਿ' 'ਚਹੁ' ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਵਾਚਕ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ:

- (੧) ਚਾਰਿ ਕੁੰਟ ਦਹ ਦਿਸ ਝੁਮੇ, ਥਕਿ ਆਏ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਾਮ ॥ (ਪੰਨਾ ੧੩੩)
- (੨) ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ (ਗਉੜੀ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੫੪)
- (੩) ਚਚਾ ਚਰਨ ਕਮਲ ਗੁਰ ਲਾਗਾ ॥
ਧਨਿ ਧਨਿ ਉਆ ਦਿਨ ਸੰਜੋਗ ਸਭਾਗਾ ॥
ਚਾਰਿ ਕੁੰਟ ਦਹ ਦਿਸਿ ਝੁਮਿ ਆਇਓ ॥
ਭਈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤਬ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਓ ॥
ਚਾਰ ਬਿਚਾਰ, ਬਿਨਸਿਓ ਸਭ ਦੁਆ ॥
ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੂਆ ॥੨੨॥ (ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ, ਪੰਨਾ ੨੫੪)
- (੪) ਤਟਿ ਤੀਰਥਿ ਨਹੀ ਮਨੁ ਪਤੀਆਇ ॥
ਚਾਰ ਅਚਾਰ ਰਹੇ ਉਰਝਾਇ ॥੨॥ (ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੩੨੫)

ਅਰਥ : ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਰੱਬ ਦੇ ਸੁਹਣੇ ਗੁਣ ਤੇ ਸੋਹਣੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਕਠਨ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਸ਼ਾਸਤਰ ਆਦਿਕ ਦੁਆਰਾ ਆਤਮਕ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੇ ਔਖੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ)।

ਗਾਵੈ ਕੋ, ਸਾਜਿ ਕਰੇ, ਤਨੁ ਖੇਹ ॥

ਗਾਵੈ ਕੋ, ਜੀਅ ਲੈ ਫਿਰਿ ਦੇਹ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਾਜਿ—ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ, ਬਣਾ ਕੇ। ਤਨੁ—ਸਰੀਰ ਨੂੰ। ਖੇਹ—ਸੁਆਹ। ਜੀਅ—ਜੀਵਾਤਮਾ, ਜਿੰਦਾਂ। ਲੈ—ਲੈ ਕੇ। ਦੇਹ—ਦੇ ਦੋਂਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ : 'ਜੀਉ' ਤੋਂ 'ਜੀਅ' ਬਹੁ-ਵਚਨ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਸ਼ਬਦ 'ਦੇਹ' ਦਾ 'ਹ' ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਦੇ 'ਖੇਹ' ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਉਂਜ ਸ਼ਬਦ 'ਦੇਹ' 'ਨਾਂਵ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਸਰੀਰ', ਜਿਵੇਂ 'ਭਰੀਐ ਹਥੁ ਪੈਰੁ ਤਨੁ ਦੇਹ'।

ਸ਼ਬਦ 'ਦੇਹ', ਦੇਹਿ ਅਤੇ 'ਦੇਹ' ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਜਪੁ ਜੀ ਵਿਚੋਂ ਹੇਠ-ਲਿਖੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਦੀਆਂ ਹਨ :

- (੧) ਦੇਦਾ ਦੇ ਲੈਦੇ ਥਕਿ ਪਾਹਿ ॥ (ਪਉੜੀ ੩)
- (੨) ਆਖਹਿ ਮੰਗਹਿ ਦੇਹਿ ਦੇਹਿ, ਦਾਤਿ ਕਰੇ ਦਾਤਾਭੁ ॥ (ਪਉੜੀ ੪)

- (੩) ਗੁਰਾ ਇਕ ਦੇਹਿ ਬੁਝਾਈ॥ (ਪਉੜੀ ੫)
- (੪) ਨਾਨਕ ਨਿਰਗੁਣਿ ਗੁਣੁ ਕਰੇ ਗੁਣਵੰਤਿਆ ਗੁਣੁ ਦੇ॥ (ਪਉੜੀ ੭)
- (੫) ਭਗੀਐ ਹਥੁ ਪੈਰੁ ਤਨੁ ਦੇਹ॥ (ਪਉੜੀ ੨੦)
- (੬) ਦੇ ਸਾਬੁਣੁ ਲਈਐ ਓਹੁ ਧੋਇ॥ (ਪਉੜੀ ੨੦)
- (੭) ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਆਪੇ ਦੇਇ॥ (ਪਉੜੀ ੨੫)
- ਦੇ—ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਦੇ—ਦੇ ਕੇ।
 ਦੇਇ—ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਇ—ਦੇ ਕੇ।
 ਦੇਹ—ਸਰੀਰ। ਦੇਹਿ—ਦੇਹ। (ਹੁਕਮੀ ਭਵਿਖਤ ਕਾਲ)।

ਅਰਥ : ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਇਉਂ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, “ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ (ਫਿਰ) ਸੁਆਹ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ”। ਕੋਈ ਇਉਂ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, “ਹਰੀ (ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਜਿੰਦਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਫਿਰ (ਦੂਜੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ) ਪਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ”।

ਗਾਵੈ ਕੋ, ਜਾਪੈ ਦਿਸੈ ਦੂਰਿ॥

ਗਾਵੈ ਕੋ, ਵੇਖੈ ਹਾਦਰਾ ਹਦੂਰਿ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਜਾਪੈ—ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਪਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਦਰਾ ਹਦੂਰਿ—ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ, ਸਭ ਥਾਈਂ ਹਾਜ਼ਰ।

ਅਰਥ : ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਖਦਾ ਹੈ, “ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੂਰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਦੂਰ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ”, ਪਰ ਕੋਈ ਆਖਦਾ ਹੈ, “ਨਹੀਂ (ਨੇੜੇ ਹੈ), ਸਭ ਥਾਈਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ, (ਸਭ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ”।

ਕਥਨਾ ਕਥੀ ਨ ਆਵੈ ਤੋਟਿ॥

ਕਥਿ ਕਥਿ ਕਥੀ, ਕੋਟੀ ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਥਨਾ—ਕਹਿਣਾ, ਬਿਆਨ ਕਰਨਾ। ਕਥਨਾ ਤੋਟਿ—ਕਹਿਣ ਦੀ ਟੋਟ, ਗੁਣ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅੰਤ। ਕਥਿ—ਆਖ ਕੇ। ਕਥਿ ਕਥਿ ਕਥੀ—ਆਖ ਆਖ ਕੇ ਆਖੀ ਹੈ, ਕਥਨਾ ਕਥ ਕਥ ਕੇ ਕਥੀ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਵਾਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੋਟਿ—ਕ੍ਰੋੜ, ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੇ।

ਲਫਜ਼ ਕੋਟਿ, ਕੋਟੁ, ਕੋਟ ਦਾ ਨਿਰਣਾ :

(੧) ਕੋਟਿ—ਕ੍ਰੋੜ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ)।

ਕੋਟਿ ਕਰਮ ਕਰੈ ਹਉ ਧਾਰੇ ॥

ਸ੍ਰੁਮੁ ਪਾਵੈ ਸਗਲੇ ਬਿਰਥਾਰੇ ॥੩॥੧੨॥

(ਸੁਖਮਨੀ, ਪੰਨਾ ੨੭੮)

ਕੋਟਿ ਖਤੇ ਖਿਨ ਬਖਸਨਹਾਰ ॥੩॥੩੦॥

(ਭੈਰਉ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੪੮)

(੨) ਕੋਟੁ—ਕਿਲ੍ਹਾ (ਨਾਂਵ, ਇਕ-ਵਚਨ)।

ਲੰਕਾ ਸਾ ਕੋਟੁ ਸਮੁੰਦ ਸੀ ਖਾਈ ॥

(ਆਸਾ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੪੮੧)

ਏਕੁ ਕੋਟੁ ਪੰਚ ਸਿਕਦਾਰਾ ॥

(ਸੁਹੀ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੭੯੩)

(੩) ਕੋਟ—ਕਿਲ੍ਹੇ (ਨਾਂਵ, ਬਹੁ-ਵਚਨ)।

ਕੰਚਨ ਕੇ ਕੋਟ ਦਤੁ ਕਰੀ ਬਹੁ ਹੈਵਰ ਗੈਵਰ ਦਾਨੁ ॥

(ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੬੨)

ਅਰਥ : ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਵਾਰੀ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਾ) ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਦੀ ਤੋਟ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੀ (ਭਾਵ, ਵਰਣਨ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਿਆ, ਹੁਕਮ ਦਾ ਸਹੀ ਸਰੂਪ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਿਆ)।

ਦੇਦਾ ਦੇ, ਲੈਦੇ ਥਕਿ ਪਾਹਿ ॥

ਜੁਗਾ ਜੁਗੰਤਰਿ ਖਾਹੀ ਖਾਹਿ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਦੇਦਾ—ਦੇਂਦਾ, ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਦਾਤਾਰ ਰੱਬ। ਦੇ—(ਸਦਾ) ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੈਦੇ—ਲੈਂਦੇ, ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ। ਥਕਿ ਪਾਹਿ—ਥਕ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਜੁਗਾ ਜੁਗੰਤਰਿ—ਜੁਗ ਜੁਗ ਅੰਤਰਿ, ਸਾਰੇ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਹੀ, ਸਦਾ ਤੋਂ ਹੀ। ਖਾਹੀ ਖਾਹਿ—ਖਾਂਦੇ ਹੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਵਰਤਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : ਦਾਤਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ (ਸਭ ਜੀਆਂ ਨੂੰ) (ਰਿਜ਼ਕ) ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੀਵ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਥੱਕ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। (ਸਭ ਜੀਵ) ਸਦਾ ਤੋਂ ਹੀ (ਰੱਬ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਪਦਾਰਥ) ਖਾਂਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹੁਕਮੀ ਹੁਕਮੁ ਚਲਾਏ ਰਾਹੁ ॥

ਨਾਨਕ ਵਿਗਸੈ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਹੁਕਮੀ—ਹੁਕਮ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਹੁਕਮੀ

ਹੁਕਮ—ਹੁਕਮ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਦਾ ਹੁਕਮ। ਰਾਹੁ—ਰਸਤਾ, ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਾਰ।
ਨਾਨਕ—ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਵਿਗਸੈ—ਖਿੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੈ। ਵੇਪਰਵਾਹੁ—ਬੇਫਿਕਰ,
ਚਿੰਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ : ਹੁਕਮ ਵਾਲੇ ਰੱਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੀ (ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਾਰ ਵਾਲਾ) ਰਸਤਾ
ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਉਹ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਦਾ ਵੇਪਰਵਾਹ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੈ (ਭਾਵ,
ਭਾਵੇਂ ਰੱਬ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਅਤੁੱਟ ਪਦਾਰਥ ਤੇ ਰਿਜ਼ਕ
ਪਹੁੰਚਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਏਡੀ ਵੱਡੀ ਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਘਬਰਾਹਟ ਨਹੀਂ
ਹੈ। ਉਹ ਸਦਾ ਖਿੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਏਡੇ ਵੱਡੇ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਖਚਿਤ
ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਹੁਕਮ-ਰੂਪ ਸੱਤਾ ਹੀ ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਨਿਬਾਹ
ਰਹੀ ਹੈ)।੩।

ਭਾਵ—ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਵਖੋ-ਵਖਰੇ ਕੰਮ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਸਮਝ
ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੁਕਮ-ਰੂਪ ਤਾਕਤ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਂਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ,
ਪਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਮੁਕੰਮਲ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ।

**ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ, ਸਾਚੁ ਨਾਇ, ਭਾਖਿਆ ਭਾਉ ਅਪਾਰੁ ॥
ਆਖਹਿ ਮੰਗਹਿ ਦੇਹਿ ਦੇਹਿ, ਦਾਤਿ ਕਰੇ ਦਾਤਾਰੁ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਾਚਾ—ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ, ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ।
ਸਾਚੁ—ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਨਾਇ—ਨਯਾਇ, ਨਿਆਇ, ਇਨਸਾਫ਼,
ਨਿਯਮ, ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਾਰ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਨਿਯਮ।

ਸਾਚੁ ਨਾਇ—ਵਿਆਕਰਣ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ 'ਨਾਂਵ' ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
ਦਾ ਉਹੀ ਲਿੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ 'ਨਾਂਵ' ਦਾ। 'ਸਾਚੁ ਨਾਇ' ਵਾਲੀ ਤੁਕ
ਵਿਚ 'ਸਾਹਿਬੁ' ਪੁਲਿੰਗ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਸਾਚਾ' ਭੀ ਪੁਲਿੰਗ ਹੈ। 'ਸਾਚੁ' ਪੁਲਿੰਗ
ਹੈ, ਸੋ ਜਿਸ 'ਨਾਂਵ' ਦਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ, ਉਹ ਭੀ ਪੁਲਿੰਗ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ
ਹੈ, ਅਤੇ 'ਕਰਤਾ ਕਾਰਕ' ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ 'ਸਾਹਿਬੁ' ਹੈ।

ਸ਼ਬਦ 'ਨਾਉ' ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ 'ਕਰਤਾ ਕਾਰਕ' ਜਾਂ 'ਕਰਮ ਕਾਰਕ'
ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਇਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ,
ਜਿਵੇਂ :

- (੧) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਚੁ ਨਾਉ ਵਡਿਆਈ ਵੀਚਾਰੁ ॥ (ਪਉੜੀ ੪)
(੨) ਚੰਗਾ ਨਾਉ ਰਖਾਇ ਕੈ ਜਸੁ ਕੀਰਤਿ ਜਗਿ ਲੇਇ ॥ (ਪਉੜੀ ੭)

(੩) ਜੇਤਾ ਕੀਤਾ ਤੇਤਾ ਨਾਉ ॥ (ਪਉੜੀ ੧੯)

(੪) ਉਚੇ ਉਪਰਿ ਉਚਾ ਨਾਉ ॥ (ਪਉੜੀ ੨੪)

ਇਹੀ ਸ਼ਬਦ 'ਨਾਉ' ਜਪੁ ਜੀ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰੀ ਹੋਰ ਆਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ 'ਕ੍ਰਿਆ' ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੋ', ਜਿਵੇਂ :

ਅੰਤਰਗਤਿ ਤੀਰਥਿ ਮਲਿ ਨਾਉ ॥ (ਪਉੜੀ ੨੧)

ਸ਼ਬਦ 'ਨਾਉ' ਦਾ ਬਹੁ-ਵਚਨ ਜਪੁ ਜੀ ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰੀ ਆਇਆ ਹੈ; ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ 'ਨਾਵ' ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :

(੧) ਅਸੰਖ ਨਾਵ ਅਸੰਖ ਥਾਵ ॥ (ਪਉੜੀ ੧੯)

(੨) ਜੀਅ ਜਾਤਿ ਰੰਗਾ ਕੇ ਨਾਵ ॥ (ਪਉੜੀ ੧੯)

ਜਦੋਂ ਸ਼ਬਦ 'ਨਾਉ' ਕਰਤਾ ਕਾਰਕ ਜਾਂ ਕਰਮ ਕਾਰਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਰਕ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਏ, ਤਾਂ 'ਨਾਉ' ਦੇ ਥਾਂ 'ਨਾਇ' ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :

ਨਾਇ ਤੇਰੇ ਤਰਣਾ ਨਾਇ ਪਤਿ ਪੁਜ ॥

ਨਾਉ ਤੇਰਾ ਗਰਣਾ ਮਤਿ ਮਕਸੂਦੁ ॥

(ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਬਿਭਾਸ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੧੩੨੨)

ਨਾਇ—ਨਾਮ ਦੀ ਰਾਹੀਂ।

ਪਰ 'ਸਾਚੁ ਨਾਇ' ਵਾਲਾ 'ਨਾਇ' ਕਰਤਾ ਕਾਰਕ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ 'ਸਾਚੁ' ਭੀ ਕਰਤਾ ਕਾਰਕ ਹੈ। ਇਹ 'ਨਾਇ' ਉੱਪਰਲੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਾਲੇ 'ਨਾਇ' ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ।

ਜਪੁ ਜੀ ਦੀ ਪਉੜੀ ਨੰ: ੬ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਭੀ 'ਨਾਇ' ਸ਼ਬਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇੱਥੇ 'ਕ੍ਰਿਆ' ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਨਾਇ ਕੇ'। ਸੋ ਇਹ 'ਨਾਇ' ਭੀ 'ਸਾਚੁ ਨਾਇ' ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ 'ਨਾਇ' ਭੀ ਜਪੁ ਜੀ ਵਿਚ ਹੇਠ-ਲਿਖੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ :

(੧) ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ, ਵਡੀ ਨਾਈ, ਕੀਤਾ ਜਾ ਕਾ ਹੋਵੈ ॥ (ਪਉੜੀ ੨੧)

(੨) ਸੋਈ ਸੋਈ ਸਦਾ ਸਚੁ, ਸਾਹਿਬ ਸਾਚਾ ਸਾਚੀ ਨਾਈ ॥ (ਪਉੜੀ ੨੭)

ਇਥੇ ਲਫਜ਼ 'ਨਾਈ' ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਭੀ 'ਸਚੁ ਨਾਇ' ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ।

ਅਸਾਂ ਇਸ ਸ਼ਬਦ 'ਨਾਇ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਨਿਆਇ' ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਠ ਲਿਖੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਵੀ 'ਨਾਈ' ਤੋਂ 'ਨਿਆਈ' ਪਾਠ ਵਾਲਾ ਅਰਥ ਕਰੀਦਾ ਹੈ :

ਭੁਤ ਪੂਜਿ ਪੂਜਿ ਹਿੰਦੂ ਮੂਏ, ਤੁਰਕ ਮੂਏ ਸਿਰੁ ਨਾਈ ॥

(ਸੋਗਠਿ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੬੫੪)

'ਨਾਈ' ਤੇ 'ਨਿਆਈ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਨਿਵਾਇ'। ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਭੀ 'ਨਿਆਈ' 'ਨੀਵੇਂ ਥਾਉਂ' ਨੂੰ ਆਖੀਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਪਰਮਾਣ ਵਿਚ 'ਨਾਈ' ਨੂੰ 'ਨਿਆਈ' ਸਮਝ ਕੇ ਅਰਥ ਕਰੀਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਇਸ ਲਫਜ਼ 'ਨਾਇ' ਨੂੰ 'ਨਿਆਇ' ਹੀ ਸਮਝਣਾ ਹੈ।

ਭਾਖਿਆ—ਬੋਲੀ। ਭਾਉ—ਪ੍ਰੇਮ। ਅਪਾਰੁ—ਪਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਬੇਅੰਤ। ਆਖਹਿ—ਅਸੀ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। ਮੰਗਹਿ—ਅਸੀ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ। ਦੇਹਿ ਦੇਹਿ—(ਹੇ ਹਰੀ!) ਸਾਨੂੰ ਦੇ, ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਿਯਮ ਭੀ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਅਸੀ ਜੀਵ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਦਾਤਾਂ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਆਖਦੇ ਹਾਂ, (ਹੇ ਹਰੀ! ਸਾਨੂੰ ਦਾਤਾਂ) 'ਦੇ'। ਉਹ ਦਾਤਾਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ : ਉਸ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਵਸੀਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਸੀ ਉਸ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਫੇਰਿ ਕਿ ਅਗੈ ਰਖੀਐ, ਜਿਤੁ ਦਿਸੈ ਦਰਬਾਰੁ ॥

ਮੁਹੰ ਕਿ ਬੋਲਣੁ ਬੋਲੀਐ, ਜਿਤੁ ਸੁਣਿ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਫੇਰਿ—(ਜੇ ਸਾਰੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ) ਫਿਰ। ਕਿ—ਕਿਹੜੀ ਭੇਟਾ? ਅਗੈ—ਰੱਬ ਦੇ ਅੱਗੇ। ਰਖੀਐ—ਰੱਖੀ ਜਾਏ, ਅਸੀ ਰੱਖੀਏ। ਜਿਤੁ—ਜਿਸ ਭੇਟਾ ਦਾ ਸਦਕਾ। ਦਿਸੈ—ਦਿੱਸ ਪਏ। ਮੁਹੰ—ਮੂੰਹ ਤੋਂ। ਕਿ ਬੋਲਣੁ—ਕਿਹੜਾ ਬਚਨ? ਜਿਤੁ ਸੁਣਿ—ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣ ਕੇ। ਧਰੇ—ਟਿਕਾ ਦੇਵੇ, ਕਰੇ। ਜਿਤੁ—ਜਿਸ ਬੋਲ ਦੀ ਰਾਹੀਂ।

ਅਰਥ : (ਜੇ ਸਾਰੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ) ਫਿਰ ਅਸੀ ਕਿਹੜੀ ਭੇਟਾ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖੀਏ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਦਕੇ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਦਿੱਸ ਪਏ? ਅਸੀ ਮੂੰਹੋਂ ਕਿਹੜਾ ਬਚਨ ਬੋਲੀਏ (ਭਾਵ, ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀਏ) ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਹਰੀ ਸਾਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰੇ?

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਚੁ ਨਾਉ ਵਡਿਆਈ ਵੀਚਾਰੁ ॥
 ਕਰਮੀ ਆਵੈ ਕਪੜਾ, ਨਦਰੀ ਮੋਖੁ ਦੁਆਰੁ ॥
 ਨਾਨਕ ਏਵੈ ਜਾਣੀਐ, ਸਭੁ ਆਪੇ ਸਚਿਆਰੁ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅੰਮ੍ਰਿਤ—ਕੈਵਲਜ, ਨਿਰਵਾਣ ਮੋਖ, ਪੂਰਨ ਖਿੜਾਉ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਵੇਲਾ, ਪੂਰਨ ਖਿੜਾਉ ਦਾ ਸਮਾ, ਉਹ ਸਮਾ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਝੰਬੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵਿਹਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਝਲਾਂਘ, ਤੜਕਾ। ਸਚੁ—ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਨਾਉ—ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ। ਵਡਿਆਈ ਵੀਚਾਰੁ—ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ। ਕਰਮੀ—ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ। ਕਰਮ—ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼, ਮਿਹਰ [ਜਿਵੇਂ—ਜੇਤੀ ਸਿਰਠਿ ਉਪਾਈ ਵੇਖਾ, ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ ਕਿ ਮਿਲੈ ਲਈ॥ (ਪਉੜੀ ੬), ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਕਰਮੀ ਦਾਤਿ॥ (ਪਉੜੀ ੨੪)]।

ਕਪੜਾ—ਪਟੋਲਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਪਟੋਲਾ, ਅਪਾਰ ਭਾਉ ਰੂਪ ਪਟੋਲਾ, ਪਿਆਰ-ਰੂਪ ਪਟੋਲਾ, ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦਾ ਕਪੜਾ। ਜਿਵੇਂ—“ਸਿਫਤਿ ਸਰਮ ਕਾ ਕਪੜਾ ਮਾਰਾਉ” ॥੪॥੭॥ (ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੧)।

ਨਦਰੀ—ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ। ਮੋਖੁ—ਮੁਕਤੀ, ‘ਕੂੜ’ ਤੋਂ ਖ਼ਲਾਸੀ। ਦੁਆਰੁ—ਦਰਵਾਜ਼ਾ, ਰੱਬ ਦਾ ਦਰ। ਏਵੈ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਇਹ ਆਹਰ ਕੀਤਿਆਂ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕਿਰਪਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋਣ ਨਾਲ)।

ਨੋਟ : ਲਫਜ਼ ‘ਏਵੈ’ ਪਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਉੜੀ ਦੀ ਤੀਜੀ ਤੇ ਚੌਥੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਅਖੀਰਲੀਆਂ ਤਿੰਨ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਹੈ—ਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਵਡਿਆਈਆਂ ਵਿਚਾਰੀਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਸਿਫਤਿ ਰੂਪ ਕਪੜਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰ ਥਾਂ ਦਿੱਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਜਾਣੀਐ—ਜਾਣ ਲਈਦਾ ਹੈ, ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਲਈਦਾ ਹੈ। ਸਭੁ—ਸਭ ਥਾਈਂ। ਸਚਿਆਰੁ—ਹੋਂਦ ਦਾ ਘਰ, ਹਸਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ।

ਅਰਥ : ਪੂਰਨ ਖਿੜਾਉ ਦਾ ਸਮਾ ਹੋਵੇ (ਭਾਵ, ਪ੍ਰਭਾਤ ਵੇਲਾ ਹੋਵੇ), ਨਾਮ (ਸਿਮਰੀਏ) ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ‘ਸਿਫਤਿ’-ਰੂਪ ਪਟੋਲਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ‘ਕੂੜ ਦੀ ਪਾਲਿ’ ਤੋਂ ਖ਼ਲਾਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਰੱਬ ਦਾ ਦਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੋਂਦ

ਦਾ ਮਾਲਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਭ ਥਾਈਂ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ੪।

ਭਾਵ : ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕੋਈ ਮਾਇਕ ਭੇਟਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੀਵ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਥ ਮਿਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦਾਤਾਂ ਤਾਂ ਸਭ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਬੋਲੀ ਹੈ 'ਪ੍ਰੇਮ'। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜੁੜਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਪ੍ਰੇਮ ਪਟੋਲਾ' ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਦਿਸਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਥਾਪਿਆ ਨ ਜਾਇ, ਕੀਤਾ ਨ ਹੋਇ ॥

ਆਪੇ ਆਪਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਸੋਇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਥਾਪਿਆ ਨ ਜਾਇ—ਥਾਪਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਨਿੰਮਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਧਾਤੂ ਸਥਾ (ਸਥਾ) ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਖਲੋਣਾ'। ਇਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਣਾਰਥਕ ਧਾਤੂ (Causative Root) ਹੈ ਸਥਾਪਯ (ਸਥਾਪਯ), ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਖੜਾ ਕਰਨਾ, ਖਲਿਆਰਨਾ, ਨੀਂਹ ਰਖਣੀ'।

ਇਸ 'ਪ੍ਰੇਰਣਾਰਥਕ ਧਾਤੂ' ਤੋਂ 'ਨਾਂਵ' ਹੈ ਸਥਾਪਨ (ਸਥਾਪਨ), ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਪ੍ਰਿਸ਼ਵਨ ਸੰਸਕਾਰ'। ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਗਰਭਵਤੀ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਪਰਗਟ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਦੋਂ ਹਿੰਦੂ-ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਕਿ ਪੁੱਤਰ ਜਨਮੇ।

ਸਥਾਪਯ (ਸਥਾਪਯ) ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਗੇਤਰ ਤਦ (ਉਦ) ਲਗਾਇਆਂ ਇਹ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਥਾਪਯ (ਉੱਥਾਪਯ), ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਉਸ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ, 'ਉਖੇੜਨਾ, ਨਾਸ ਕਰਨਾ', ਜਿਵੇਂ :

ਆਪੇ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਵੈ ਆਪੇ ॥

ਆਪੇ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪੇ ਆਪੇ ॥

(ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੦੩੪)

ਕੀਤਾ ਨ ਹੋਇ—(ਸਾਡਾ) ਬਣਾਇਆ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਨ ਹੋਇ—ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਆਪੇ ਆਪਿ—ਨਿਰੋਲ ਆਪ ਹੀ, ਭਾਵ, ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸੋਇ ਨਿਰੰਜਨ—ਅੰਜਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਉਹ ਹਰੀ। ਨਿਰੰਜਨ—ਅੰਜਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ,

ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਜੋ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੀ ਅੰਸ਼ ਨਹੀਂ। (ਨਿਰ-ਅੰਜਨ, ਨਿਰ-ਬਿਨਾ। ਅੰਜਨੁ—ਸੁਰਮਾ, ਕਾਲਖ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਅੰਸ਼, ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਰਭਾਵ। ਨਿਰੰਜਨੁ—ਉਹ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ)।

ਅਰਥ : ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਰਭਾਵ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ) ਉਹ ਨਿਰੋਲ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ, ਨਾ ਉਹ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਡਾ ਬਣਾਇਆ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਜਿਨਿ ਸੇਵਿਆ, ਤਿਨਿ ਪਾਇਆ ਮਾਨੁ ॥

ਨਾਨਕ, ਗਾਵੀਐ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਜਿਨਿ—ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ। ਤਿਨਿ—ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ। ਮਾਨੁ—ਆਦਰ, ਵਡਿਆਈ। ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ—ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ। ਗਾਵੀਐ—ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰੀਏ।

ਅਰਥ : ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਵਡਿਆਈ ਪਾ ਲਈ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! (ਆਓ) ਅਸੀਂ ਭੀ ਉਸ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰੀਏ।

ਗਾਵੀਐ ਸੁਣੀਐ, ਮਨਿ ਰਖੀਐ ਭਾਉ ॥

ਦੁਖੁ ਪਰਹਰਿ, ਸੁਖੁ ਘਰਿ ਲੈ ਜਾਇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਰਖੀਐ—ਟਿਕਾਈਏ। ਭਾਉ—ਰੱਖ ਦਾ ਪਿਆਰ। ਦੁਖੁ ਪਰਹਰਿ—ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ। ਘਰਿ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਲੈ-ਜਾਇ—ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਖੱਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : (ਆਓ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣ) ਗਾਵੀਏ ਤੇ ਸੁਣੀਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਟਿਕਾਈਏ। (ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਆਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ) ਆਪਣਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦੰ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਵੇਦੰ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥

ਗੁਰੁ ਈਸਰੁ, ਗੁਰੁ ਗੌਰਖੁ ਬਰਮਾ, ਗੁਰੁ ਪਾਰਬਤੀ ਮਾਈ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਗੁਰਮੁਖਿ—ਗੁਰੂ ਵਲ ਮੂੰਹ ਕੀਤਿਆਂ, ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮੂੰਹ

ਗੁਰੂ ਵਲ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਨਾਦੰ—ਅਵਾਜ਼, ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਰੁਮਕ, ਸ਼ਬਦ, ਨਾਮ। ਵੇਦੰ—ਗਿਆਨ।

ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ—ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਭ ਥਾਈਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਈਸਰੂ—ਸ਼ਿਵ। ਬਰਮਾ—ਬ੍ਰਹਮਾ। ਪਾਰਬਤੀ ਮਾਈ—ਮਾਈ ਪਾਰਬਤੀ।

ਅਰਥ : (ਪਰ ਉਸ ਰੱਬ ਦਾ) ਨਾਮ ਤੇ ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ (ਇਹ ਪਰਤੀਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ) ਉਹ ਹਰੀ ਸਭ ਥਾਈਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹੀ (ਸਾਡੇ ਲਈ) ਸ਼ਿਵ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਹੀ (ਸਾਡੇ ਲਈ) ਗੋਰਖ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹੀ (ਸਾਡੇ ਲਈ) ਮਾਈ ਪਾਰਬਤੀ ਹੈ।

ਜੇ ਹਉ ਜਾਣਾ, ਆਖਾ ਨਾਹੀ, ਕਹਣਾ ਕਥਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥

ਗੁਰਾ, ਇਕ ਦੇਹਿ ਬੁਝਾਈ ॥

ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਇਕੁ ਦਾਤਾ, ਸੋ ਮੈ ਵਿਸਰਿ ਨ ਜਾਈ ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਹਉ—ਮੈਂ। ਜਾਣਾ—ਸਮਝ ਲਵਾਂ, ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਲਵਾਂ। ਆਖਾ ਨਾਹੀ—ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਕਹਣਾ ਕਥਨੁ ਨ ਜਾਈ—ਕਥਨ ਕਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਗੁਰਾ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ! ਇਕ ਬੁਝਾਈ—ਇਕ ਸਮਝ। ਇਕੁ ਦਾਤਾ—ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਵਿਸਰਿ ਨ ਜਾਈ—ਭੁੱਲ ਨਾ ਜਾਏ। (ਲਫਜ਼ 'ਇਕ' ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ ਹੈ ਤੇ ਲਫਜ਼ 'ਬੁਝਾਈ' ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ। ਲਫਜ਼ 'ਇਕੁ' ਪੁਲਿੰਗ ਹੈ ਤੇ ਲਫਜ਼ 'ਦਾਤਾ' ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜੋੜਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣਾ)।

ਅਰਥ : ਉਂਜ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਇਸ ਹੁਕਮ ਨੂੰ) ਜੇ ਮੈਂ ਸਮਝ (ਭੀ) ਲਵਾਂ, (ਤਾਂ ਭੀ) ਉਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਾ) ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। (ਮੇਰੀ ਤਾਂ) ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ! (ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ) ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਸਮਝ ਦੇਹ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸਭਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਰੱਬ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਭੁੱਲਾ ਨਾ ਦਿਆਂ ॥੫॥

ਭਾਵ : ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾ ਕੇ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜੁੜਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਸੁਖ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਯਾਦ, ਇਹ ਬੰਦਗੀ, ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹੀ ਇਹ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰ ਥਾਂ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਜੀਵ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਥ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਬੰਦਗੀ ਦੀ ਦਾਤਿ ਮੰਗੀਏ।

ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਾ, ਜੇ ਤਿਸੁ ਭਾਵਾ, ਵਿਣੁ ਭਾਣੇ ਕਿ ਨਾਇ ਕਰੀ ॥
ਜੇਤੀ ਸਿਰਠਿ ਉਪਾਈ ਵੇਖਾ, ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ ਕਿ ਮਿਲੈ ਲਈ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਤੀਰਥਿ—ਤੀਰਥ ਉੱਤੇ। ਨਾਵਾ—ਮੈਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਂ। ਤਿਸੁ—ਉਸ ਰੱਬ ਨੂੰ। ਭਾਵਾ—ਮੈਂ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾਂ। ਵਿਣੁ ਭਾਣੇ—ਰੱਬ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਜੇ ਰੱਬ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਕਬੂਲ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਕਿ ਨਾਇ ਕਰੀ—ਨ੍ਹਾਇ ਕੇ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਨ੍ਹਾਇ ਕੇ ਮੈਂ ਕੀ ਖੱਟਾਂ? ਜੇਤੀ—ਜਿਤਨੀ। ਸਿਰਠਿ—ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਦੁਨੀਆ। ਉਪਾਈ—ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ। ਵੇਖਾ—ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ—ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ; ਜਿਵੇਂ:

ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ ਕਿਛੁ ਪਾਈਐ ਨਾਹੀ, ਜੇ ਬਹੁਤੇਰਾ ਧਾਵੈ ॥

(ਤਿਲੰਗ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੭੨੨)

ਕਿ ਮਿਲੈ—ਕੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ? ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਕਿ ਲਈ—ਕੀ ਕੋਈ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਅਰਥ : ਮੈਂ ਤੀਰਥ ਉੱਤੇ ਜਾ ਕੇ ਤਦ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਂ ਜੇ ਇਉਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਸਕਾਂ, ਪਰ ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੀਰਥ (ਉੱਤੇ) ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਕੀ ਖੱਟਾਂਗਾ? ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਜਿਤਨੀ ਭੀ ਦੁਨੀਆ ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ, (ਇਸ ਵਿਚ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਕੋਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ।

ਮਤਿ ਵਿਚਿ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਮਾਣਿਕ,
ਜੇ ਇਕ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣੀ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਮਤਿ ਵਿਚਿ—ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਬੁੱਧ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ। ਮਾਣਿਕ—ਮੋਤੀ। ਇਕ ਸਿਖ—ਇਕ ਸਿੱਖਿਆ। ਸੁਣੀ—ਸੁਣੀਏ, ਸੁਣੀ ਜਾਏ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਇਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸੁਣ ਲਈ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਬੁੱਧ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਤਨ, ਜਵਾਹਰ ਤੇ ਮੋਤੀ ਉਪਜ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, (ਭਾਵ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)।

ਗੁਰਾ, ਇਕ ਦੇਹਿ ਬੁਝਾਈ ॥

ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਇਕੁ ਦਾਤਾ, ਸੋ ਮੈ ਵਿਸਰਿ ਨ ਜਾਈ ॥੬॥

ਅਰਥ : (ਤਾਂ ਤੇ) ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ! (ਮੇਰੀ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ) ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਇਹ ਸਮਝ ਦੇਹ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾ ਵਿਸਰ ਜਾਏ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।੬।

ਭਾਵ : ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਭੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜੁੜੇ। ਬੱਸ ! ਉਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮੱਤ ਵਿਚ ਹੁਲਾਰਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਆਰਜਾ, ਹੋਰ ਦਸੂਣੀ ਹੋਇ ॥

ਨਵਾ ਖੰਡਾ ਵਿਚਿ ਜਾਣੀਐ, ਨਾਲਿ ਚਲੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਜੁਗ ਚਾਰੇ—ਚਹੁ ਜੁਗਾਂ ਜਿਤਨੀ। ਆਰਜਾ—ਉਮਰ। ਦਸੂਣੀ—ਦਸ ਗੁਣੀ। ਨਵਾ ਖੰਡਾ ਵਿਚਿ—ਭਾਵ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ। ਜਾਣੀਐ—ਜਾਣਿਆ ਜਾਏ, ਪਰਗਟ ਹੋ ਜਾਏ। ਸਭੁ ਕੋਇ—ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ। ਨਾਲਿ ਚਲੈ—ਨਾਲ ਹੋ ਕੇ ਤੁਰੇ, ਹਮਾਇਤੀ ਹੋਵੇ, ਪੱਖ ਕਰੇ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਉਮਰ ਚਾਰ ਜੁਗਾਂ ਜਿਤਨੀ ਹੋ ਜਾਏ, (ਨਿਰੀ ਇਤਨੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਜੇ) ਇਸ ਤੋਂ ਭੀ ਦਸ ਗੁਣੀ ਹੋਰ (ਉਮਰ) ਹੋ ਜਾਏ, ਜੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭੀ ਪਰਗਟ ਹੋ ਜਾਏ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲਗ ਕੇ ਤੁਰੇ।

ਚੰਗਾ ਨਾਉ ਰਖਾਇ ਕੈ ਜਸੁ ਕੀਰਤਿ ਜਗਿ ਲੇਇ ॥

ਜੇ ਤਿਸੁ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵਈ ਤ ਵਾਤ ਨ ਪੁਛੈ ਕੇ ॥

ਕੀਟਾ ਅੰਦਰਿ ਕੀਟੁ, ਕਰਿ ਦੋਸੀ, ਦੋਸੁ ਧਰੇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਚੰਗਾ ਨਾਉ ਰਖਾਇ ਕੈ—ਚੰਗੀ ਨਾਮਵਰੀ ਖੱਟ ਕੇ, ਚੰਗੇ ਨਾਮਣੇ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ। ਜਸੁ—ਸ਼ੋਭਾ। ਕੀਰਤਿ—ਸ਼ੋਭਾ। ਜਗਿ—ਜਗਤ ਵਿਚ। ਲੇਇ—ਲਏ, ਖੱਟੇ। ਤਿਸੁ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ। ਨਦਰਿ—ਕਿਰਪਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ। ਨ ਆਵਈ—ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਵਾਤ—ਖ਼ਬਰ, ਸੁਰਤਿ। ਨ ਕੇ—ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ। ਕੀਟੁ—ਕੀੜਾ। ਕਰਿ—ਕਰ ਕੇ, ਬਣਾ ਕੇ, ਠਹਿਰਾ ਕੇ। ਦੋਸੁ ਧਰੇ—ਦੋਸ਼ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕੀਟਾ ਅੰਦਰਿ ਕੀਟੁ—ਕੀੜਿਆਂ ਵਿਚ ਕੀੜਾ, ਮਮੂਲੀ ਜਿਹਾ ਕੀੜਾ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਉਹ ਚੰਗੀ ਨਾਮਵਰੀ ਖੱਟ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭਾ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਏ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਬੰਦੇ ਵਰਗਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਖ਼ਬਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਦਾ (ਭਾਵ, ਇਤਨੀ ਮਾਣ ਵਡਿਆਈ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਨਿਆਸਰਾ ਹੀ ਹੈ)। ਸਗੋਂ ਅਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ) ਇਕ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹਾ ਕੀੜਾ ਹੈ (“ਖਸਮੈ ਨਦਰੀ ਕੀੜਾ ਆਵੈ”, ਆਸਾ ਮ: ੧) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਥਾਪ ਕੇ (ਉਸ ਉੱਤੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਭੁੱਲਣ ਦਾ) ਦੋਸ਼ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਨਿਰਗੁਣਿ ਗੁਣੁ ਕਰੇ ਗੁਣਵੰਤਿਆ ਗੁਣੁ ਦੇ ॥

ਤੇਹਾ ਕੋਇ ਨ ਸੁਝਈ, ਜਿ ਤਿਸੁ ਗੁਣੁ ਕੋਇ ਕਰੇ ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਨਿਰਗੁਣਿ—ਗੁਣ-ਹੀਨ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ। ਗੁਣ-ਵੰਤਿਆ—ਗੁਣੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ। ਕਰੇ—ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੇ—ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਤੇਹਾ—ਇਹੋ ਜਿਹਾ। ਨ ਸੁਝਈ—ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ। ਜਿ—ਜਿਹੜਾ। ਤਿਸੁ—ਉਸ ਨਿਰਗੁਣ ਨੂੰ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਨਾਨਕ! ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਗੁਣ-ਹੀਨ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਣੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਗੁਣ ਉਹੀ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ, ਜੋ ਨਿਰਗੁਣ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗੁਣ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ। (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਤੇ ਜਗਤ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ)।੭।

ਭਾਵ : ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਵਧਾਇਆਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਾਣ-ਆਦਰ ਬਣ ਜਾਏ, ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਬੰਦਗੀ ਦੇ ਗੁਣ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਪਾਤਰ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਉਹ ਨਾਮ-ਹੀਣ ਜੀਵ ਇਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਕੀੜਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਬੰਦਗੀ ਵਾਲਾ ਗੁਣ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ : ਪਉੜੀ ਨੰ: ੮ ਤੋਂ ੧੧ ਤਕ ਚਾਰੇ ਇਕੋ ਹੀ ਲੜੀ ਵਿਚ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਚਿੱਤ ਜੋੜਿਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਸਦਾ ਖਿੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੁਣਿਐ, ਸਿਧ ਪੀਰ ਸੁਰਿ ਨਾਥ ॥

ਸੁਣਿਐ, ਧਰਤਿ ਧਵਲ ਆਕਾਸ ॥

ਸੁਣਿਐ, ਦੀਪ ਲੋਅ ਪਾਤਾਲ ॥
 ਸੁਣਿਐ, ਪੋਹਿ ਨ ਸਕੈ ਕਾਲੁ ॥
 ਨਾਨਕ, ਭਗਤਾ ਸਦਾ ਵਿਗਾਸੁ ॥
 ਸੁਣਿਐ, ਦੁਖ ਪਾਪ ਕਾ ਨਾਸੁ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸੁਣਿਐ—ਸੁਣਿਆਂ, ਸੁਣਨ ਨਾਲ, ਜੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜੀ ਜਾਏ। ਸਿਧ—ਉਹ ਜੋਗੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਾਲ-ਕਮਾਈ ਸਫਲ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਸੁਰਿ—ਦੇਵਤੇ। ਧਵਲ—ਬੋਲਦ, ਧਰਤੀ ਦਾ ਆਸਰਾ। ਦੀਪ—ਧਰਤੀ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਸੱਤ ਦੀਪ। ਲੋਅ—ਲੋਕ, ਭਵਣ। ਪੋਹਿ ਨ ਸਕੈ—ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਡਰਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਆਪਣਾ ਪਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਵਿਗਾਸੁ—ਖਿੜਾਉ, ਉਮਾਹ, ਖੁਸ਼ੀ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਨਾਨਕ! (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ) ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਖਿੜਾਉ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਉਸ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਸੁਣਨ ਕਰਕੇ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਦੁੱਖਾਂ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾਣ ਦੀ ਹੀ ਬਰਕਤ ਹੈ ਕਿ (ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ) ਸਿੱਧਾਂ, ਪੀਰਾਂ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਨਾਥਾਂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਧਰਤੀ ਆਕਾਸ਼ ਦਾ ਆਸਰਾ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਦੀਪਾਂ, ਲੋਕਾਂ, ਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।੮।

ਤਾਵ : ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਭੀ ਉੱਚੇ ਆਤਮਕ ਮਰਾਤਬੇ ਉੱਤੇ ਜਾ ਅੱਪੜਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤੱਖ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਰੇ ਖੰਡਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਤੇ ਧਰਤੀ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਹਰ ਥਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਹੋਇਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਭੀ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਸੁਣਿਐ, ਈਸਰੁ ਬਰਮਾ ਇੰਦੁ ॥
 ਸੁਣਿਐ, ਮੁਖਿ ਸਾਲਾਹਣ ਮੰਦੁ ॥
 ਸੁਣਿਐ, ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਤਨਿ ਭੇਦ ॥
 ਸੁਣਿਐ, ਸਾਸਤ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਵੇਦ ॥

ਨਾਨਕ, ਭਗਤਾ ਸਦਾ ਵਿਗਾਸੁ ॥ ਸੁਣਿਐ, ਦੂਖ ਪਾਪ ਕਾ ਨਾਸੁ ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਈਸਰੁ—ਸ਼ਿਵ। ਇੰਦੁ—ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ। ਮੁਖਿ—ਮੂੰਹ ਨਾਲ, ਮੂੰਹੋਂ। ਸਾਲਾਹਣ—ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹਾਂ, ਰੱਬ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ। ਮੰਦੁ—ਭੈੜਾ ਮਨੁੱਖ। ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ—ਜੋਗ ਦੀ ਜੁਗਤੀ, ਜੋਗ ਦੇ ਸਾਧਨ। ਤਨਿ—ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਦੇ। ਭੇਦ—ਗੱਲਾਂ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਨਾਨਕ! (ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਖਿੜਾਉ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; (ਕਿਉਂਕਿ) ਰੱਬ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਸੁਣਨ ਕਰਕੇ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਦੁੱਖਾਂ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਨ ਦਾ ਸਦਕਾ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਸ਼ਿਵ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਇੰਦਰ ਦੀ ਪਦਵੀ 'ਤੇ ਅੱਪੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੰਦਾ ਮਨੁੱਖ ਭੀ ਮੂੰਹੋਂ ਰੱਬ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, (ਸਾਧਾਰਨ ਬੁੱਧ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਭੀ) ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਦੀਆਂ ਗੁੱਝੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, (ਭਾਵ, ਅੱਖਾਂ, ਕੰਨ, ਜੀਭ ਆਦਿਕ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਚਾਲਿਆਂ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਆਦਿਕ ਵਲ ਦੌੜ-ਭੱਜ) ਦੇ ਭੇਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ-ਮੇਲ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ, ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਉੱਚਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤਦੋਂ ਸਮਝ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਦੇ ਹਾਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਿਰੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਛੱਡਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਅਸਲੀ ਜਜ਼ਬੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੇ, ਜਿਸ ਜਜ਼ਬੇ ਵਿਚ ਅੱਪੜ ਕੇ ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਉਚਾਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ)।੯।

ਨੋਟ : ਸੁਣਿਐ ਮੁਖਿ ਸਾਲਾਹਣ ਮੰਦੁ।

ਕਈ ਟੀਕਾਕਾਰ ਸੱਜਣ ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਇਉਂ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ :

‘ਸੁਣਨ ਕਰਕੇ ਮੰਦੇ ਪੁਰਖ ਭੀ ਮੂੰਹੋਂ ਸਲਾਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ’ ਜਾਂ ‘ਸੁਣਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮੰਦੇ ਆਦਮੀ ਭੀ ਮੁਖੀ ਅਤੇ ਸ਼ਲਾਘਾ-ਯੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ’। ਪਰ :

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਅਰਥ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਕਈ ਔਕੜਾਂ ਹਨ। ਲਫਜ਼ ‘ਮੰਦੁ’ ਇਕ-ਵਚਨ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਮੰਦਾ ਮਨੁੱਖ’। ਲਫਜ਼ ‘ਸਾਲਾਹਣ’ ਕ੍ਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ‘ਸਲਾਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ’ ਵਿਆਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ, ਅੱਠ ਪੁਰਖ, ਬਹੁ-ਵਚਨ, ਕਰਮ ਵਾਚ (Passive voice)

ਹੈ, ਪੁਰਾਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਲਫਜ਼ 'ਸਲਾਹੀਅਨਿ' ਹੈ, ਜਿਵੇਂ 'ਪਾਵਹਿ' ਕਰਤਰੀ ਵਾਚ (Active voice) ਤੋਂ 'ਪਾਈਅਹਿ' ਅਤੇ 'ਭਵਾਵਹਿ' ਤੋਂ 'ਭਵਾਈਅਹਿ' ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪਉੜੀ ਨੰ: ੨ ਵਿਚ:

ਹੁਕਮੀ ਉਤਮੁ ਨੀਚੁ, ਹੁਕਮਿ ਲਿਖਿ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ 'ਪਾਈਅਹਿ'।

ਇਕਨਾ ਹੁਕਮੀ ਬਖਸੀਸ ਇਕਿ ਹੁਕਮੀ ਸਦਾ 'ਭਵਾਈਅਹਿ'।

'ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ' ਕਰਤਰੀ ਵਾਚ (Active voice), ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ, ਅੱਠ ਪੁਰਖ, ਬਹੁ-ਵਚਨ ਹੈ, ਪੁਰਾਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਥਾਂ 'ਸਾਲਾਹਨਿ' ਹੈ। ਇਹ ਫ਼ਰਕ ਭੀ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, 'ਣ' ਨਹੀਂ ਹੈ, 'ਨ' ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ (f) ਹੈ, ਜਿਵੇਂ:

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਲਾਹਨਿ ਸੇ ਸਾਦੁ ਪਾਇਨਿ, ਮੀਠਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੁ ॥

(ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੧੩੩੩)

ਤੁਧੁ ਸਾਲਾਹਨਿ ਤਿਨ੍ ਧਨੁ ਪਲੈ, ਨਾਨਕ ਕਾ ਧਨੁ ਸੋਈ ॥

(ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੩੨੮)

ਸਾਲਾਹਨਿ—ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸੋ, ਇਸ ਵਿਚਾਰ-ਜੋਗ ਤੁਕ ਵਿਚ ਲਫਜ਼ 'ਸਾਲਾਹਣ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ' ਜਾਂ 'ਸਲਾਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ' ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

'ਸਾਲਾਹਣ' 'ਨਾਵ', ਪੁਲਿੰਗ, ਬਹੁ-ਵਚਨ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਇਕ-ਵਚਨ 'ਸਾਲਾਹਣੁ' ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਸਿਫਤਿ', ਜਿਵੇਂ:

ਸਬੁ 'ਸਾਲਾਹਣੁ' ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਈਐ ॥ (ਮਾਝ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੦੭)

ਸਿਫਤਿ 'ਸਲਾਹਣੁ' ਛਡਿ ਕੈ ਕਰੰਗੀ ਲਗਾ ਹੰਸੁ ॥੨॥੧੬॥

(ਮ: ੧, ਸੁਹੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ ੭੬੦)

ਪਉੜੀ ਦਾ ਭਾਵ: ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸੁਰਤਿ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਦੀ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਕਾਰੀ ਸੀ, ਉਹ ਭੀ ਵਿਕਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਉ ਪਕਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਰਾਹੇ ਪਏ ਹੋਏ ਗਿਆਨ-ਇੰਦਰੇ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਥ ਕਰਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਇਸ ਵਿੱਥ ਨੂੰ ਮਿਟਾਣ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੁੜਿਆਂ ਹੀ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ।

ਸੁਣਿਐ, ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਗਿਆਨੁ ॥
 ਸੁਣਿਐ, ਅਠਸਠਿ ਕਾ ਇਸਨਾਨੁ ॥
 ਸੁਣਿਐ, ਪੜਿ ਪੜਿ ਪਾਵਹਿ ਮਾਨੁ ॥
 ਸੁਣਿਐ, ਲਾਗੈ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨੁ ॥
 ਨਾਨਕ, ਭਗਤਾ ਸਦਾ ਵਿਗਾਸੁ ॥
 ਸੁਣਿਐ, ਦੂਖ ਪਾਪ ਕਾ ਨਾਸੁ ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ—ਦਾਨ ਤੇ ਸੰਤੋਖ।

ਸਤੁ—ਇਸ ਲਫਜ਼ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਰੂਪ ਮਿਲਦੇ ਹਨ: 'ਸਤਿ', 'ਸਤੁ', 'ਸਤ'। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਲਈ ਹੇਠ-ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ:

(ੳ) ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਹੋਵੈ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਤਾ ਸੁਣਿ ਸਦਿ ਬਹਾਲੇ ਪਾਸਿ ॥੧॥

(ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੮੭੮)

(ਅ) ਜਤੁ ਸਤੁ ਸੰਜਮੁ ਸਭੁ ਸੁਚੀਤੁ ॥ ਨਾਨਕ ਜੋਗੀ ਕ੍ਰਿਭਵਣ ਮੀਤੁ ॥੮॥੨॥

(ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੯੦੩)

(ੲ) ਸਤੀਆ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਉਪਜੈ, ਦੇਣੈ ਕੈ ਵੀਚਾਰਿ ॥੧॥੬॥

(ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੪੬੬)

(ਸ) ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਰਿ ਦੀਪਕੋ, ਇਹ ਸਤ ਕੀ ਸੇਜ ਬਿਛਾਇ ਰੀ ॥੩॥੧੬॥੧੧੮॥

(ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੪੦੦)

(ਹ) ਸਤੀ ਪਹਰੀ ਸਤੁ ਭਲਾ, ਬਹੀਐ ਪੜਿਆ ਪਾਸਿ ॥੧॥੧੮॥

(ਮਾਝ ਕੀ ਵਾਰ ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੨, ਪੰਨਾ ੧੪੬)

ਇਹਨਾਂ ਉਪਰਲੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੇ ਅੰਕ ਨੰ: (ੳ) ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ 'ਸਤੁ' ਸ਼ਬਦ 'ਸੰਤੋਖੁ' ਦੇ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਕ ਨੰ: (ਅ) ਵਿਚ 'ਸਤੁ' ਸ਼ਬਦ 'ਜਤੁ' ਨਾਲ ਆਇਆ ਹੈ। ਅੰਕ ਨੰ: (ੲ) ਵਿਚ 'ਸਤੁ' ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ 'ਸਪਤ' ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਸੱਤ ਦੀ ਗਿਣਤੀ'।

ਸ਼ਬਦ 'ਸਤੁ' ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਧਾਤੂ 'ਅਸ' ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਹੱਥੋਂ ਛੱਡਣਾ'। ਸੋ 'ਸਤੁ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਦਾਨੁ'। ਅੰਕ ਨੰ: (ੲ) ਵਿਚ ਆਸਾ

ਦੀ ਵਾਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਪਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ‘ਸਤੀਆ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਦਾਨੀ ਮਨੁੱਖਾਂ’। “ਸਤੀ ਦੇਇ ਸੰਤੋਖੀ ਖਾਇ” ਆਮ ਪਰਚਲਤ ਤੁਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ‘ਸਤੀ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਦਾਨੀ’। ‘ਦਾਨੀ’ ਤੇ ‘ਸੰਤੋਖੀ’ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ‘ਦਾਨੀ’ ਉਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ‘ਸੰਤੋਖੀ’ ਭੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜੋ ਆਪ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੱਥੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਕੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਥਾਈਂ ਇਕੱਠਾ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਸੋ, ਅੰਕ ਨੰ: (ੳ) ਵਿਚ ‘ਸਤੁ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ‘ਦਾਨ, ਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਉ’।

ਸ਼ਬਦ ‘ਸਤੁ’ ਦਾ ਦੂਜਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਸੁੱਚਾ ਆਚਰਨ, ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਧਰਮ, ਇਸਤ੍ਰੀ-ਬ੍ਰਤ ਧਰਮ’। ਇਸ ਅਰਥ ਵਿਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਸ਼ਬਦ ‘ਜਤੁ’ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਢੁਕਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਅੰਕ ਨੰ: (ਅ) ਵਿਚ ‘ਸਤੁ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਸੁੱਚਾ ਆਚਰਨ’।

ਅੰਕ ਨੰ: (ੲ) ਵਿਚ ‘ਸਤੁ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਦਾਨ’। ਅੰਕ ਨੰ: (ਸ) ਵਿਚ ‘ਸਤੁ’ ਦਾ ਅਰਥ ਫਿਰ ‘ਸੁੱਚਾ ਆਚਰਨ’ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦ ‘ਸਤਿ’ ਭੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਧਾਤੂ ‘ਅਸ’ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਹੋਣਾ’। ਸੋ ‘ਸਤਿ’ ਅਤੇ ‘ਸਤੁ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ, ਸੱਚਾ’।

ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ‘ਸਤਿ’ ਅਤੇ ‘ਸਤੁ’ ਵਾਲੀਆਂ ਹੇਠ-ਲਿਖੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਹਨ :

(੧)	‘ਸਤਿਨਾਮੁ’	(ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਵਿਚ)
(੨)	ਸੁਣਿਐ, ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਗਿਆਨੁ ॥	(ਪਉੜੀ ੧੦)
(੩)	ਅਸੰਖ ਸਤੀ ਅਸੰਖ ਦਾਤਾਰ ॥	(ਪਉੜੀ ੧੭)
(੪)	ਸਤਿ ਸੁਹਾਣੁ ਸਦਾ ਮਨਿ ਚਾਉ ॥	(ਪਉੜੀ ੨੧)
(੫)	ਗਾਵਨਿ ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੰਤੋਖੀ ਗਾਵਹਿ ਵੀਰ ਕਰਾਰੇ ॥	(ਪਉੜੀ ੨੭)

ਅਠਸਠਿ—ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥ। ਪੜਿ ਪੜਿ—ਵਿੱਦਿਆ ਪੜ੍ਹ ਕੇ। ਪਾਵਹਿ—ਪਾਂਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਹਜਿ—ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ਸਹਜ (ਸਹ-ਜ), ਸਹ-ਸਾਥ, ਨਾਲ। ਜ—ਜਨਮਿਆ ਹੋਇਆ, ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਸੁਭਾਉ ਜੋ ਸੁੱਧ-ਸਰੂਪ ਆਤਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਜਨਮਿਆ ਹੈ, ਸੁੱਧ-ਸਰੂਪ ਆਤਮਾ ਦਾ ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਧਰਮ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਉਪਰ

ਦੀ ਅਵਸਥਾ, ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਅਡੋਲਤਾ। ਧਿਆਨ—ਸੁਰਤਿ, ਬਿਤੀ। ਗਿਆਨ—ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਿਤਾ ਦਾ ਇਕ ਟੱਬਰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਸੂਝ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਨਾਨਕ ! (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ) ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਖਿੜਾਉ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਸੁਣਨ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਦੁੱਖਾਂ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਨਾਲ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਦਾਨ (ਦੇਣ ਦਾ ਸੁਭਾਉ), ਸੰਤੋਖ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਾਨੋ, ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ (ਹੀ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਮਾਨੋ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। ਜੋ ਸਤਿਕਾਰ (ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਦਿਆ) ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਸੁਣਨ ਦਾ ਸਦਕਾ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ ਚਿੱਤ ਦੀ ਬਿਤੀ ਟਿਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੧੦।

ਭਾਵ : ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਿਆਂ ਹੀ ਮਨ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਲੋੜਵੰਦਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਵਿਚ ਟੁਭੀ ਹੀ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੈ। ਜਗਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮਾਣ ਆਦਰ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ, ਮਨ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ, ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸੁਣਿਐ, ਸਰਾ ਗੁਣਾ ਕੇ ਗਾਹੁ॥
 ਸੁਣਿਐ, ਸੇਖ ਪੀਰ ਪਾਤਿਸਾਹੁ॥
 ਸੁਣਿਐ, ਅੰਧੇ ਪਾਵਹਿ ਰਾਹੁ॥
 ਸੁਣਿਐ, ਹਾਥ ਹੋਵੈ ਅਸਗਾਹੁ॥
 ਨਾਨਕੁ, ਭਗਤਾ ਸਦਾ ਵਿਗਾਸੁ॥
 ਸੁਣਿਐ, ਦੁਖ ਪਾਪ ਕਾ ਨਾਸੁ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਰਾ ਗੁਣਾ ਕੇ—ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਰੋਵਰਾਂ ਦੇ, ਬੇਅੰਤ ਗੁਣਾਂ ਦੇ। ਗਾਹੁ—ਗਾਹੁਣ ਵਾਲੇ, ਸੂਝ ਵਾਲੇ, ਵਾਕਫੀ ਵਾਲੇ। ਰਾਹੁ—ਰਸਤਾ। ਅਸਗਾਹੁ—ਡੂੰਘਾ ਸਮੁੰਦਰ, ਸੰਸਾਰ। ਹਾਥ—ਸ਼ਬਦ ‘ਹਾਥ’ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ

ਇਕ-ਵਚਨ ਵਿਚ ਭੀ ਇਸ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ (_) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਭੁੰਘਿਆਈ ਦੀ ਸਮਝ'। ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਪੁਲਿੰਗ ਹੋਵੇ ਤਦੋਂ ਇਹਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਅੰਗ', 'ਹੱਥ'। ਜਿਵੇਂ :

ਹਾਥੁ ਪਸਾਰਿ ਸਕੈ ਕੇ ਜਨ ਕਉ, ਬੋਲਿ ਸਕੈ ਨ ਅੰਦਾਜਾ ॥੧॥

(ਬਿਲਾਵਲ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੮੫੬)

ਬਹੁ-ਵਚਨ 'ਹਾਥ' ਦਾ ਰੂਪ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ 'ਹਾਥ' ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :

ਹਾਥ ਦੇਇ ਰਾਖੇ ਪਰਮੇਸਰਿ, ਸਗਲਾ ਦੁਰਤੁ ਮਿਟਾਇਆ ॥੧॥੬॥੧੫॥

(ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੪੯੯)

ਹਾਥ ਹੋਵੈ—ਹਾਥ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਭੁੰਘਿਆਈ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਸਲੀਅਤ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਨਾਨਕ ! (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ) ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਖਿੜਾਉ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਨ ਨਾਲ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਦੁੱਖਾਂ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਨ ਨਾਲ (ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ) ਬੇਅੰਤ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸੂਝ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸ਼ੇਖ ਪੀਰ ਤੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਾਮ ਦੀ ਹੀ ਬਰਕਤਿ ਹੈ ਕਿ ਅੰਨ੍ਹੇ-ਗਿਆਨ-ਹੀਣ ਮਨੁੱਖ ਭੀ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ) ਰਾਹ ਲੱਭ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਦਾ ਸਦਕਾ ਇਸ ਭੁੰਘੇ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੧੧।

ਭਾਵ : ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸੁਰਤਿ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਦੀ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਰੱਬੀ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਚੁਭੀ ਲਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਅਥਾਹ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਰੱਬ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਵਾਂਗ ਰੱਬ ਪੈਰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਜੀਵ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਹੀ ਰਾਹ ਲੱਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ : ਨੰ: ੧੨ ਤੋਂ ੧੫ ਤਕ ਚਾਰ ਪਉੜੀਆਂ ਦਾ ਮਜ਼ਮੂਨ ਇਕ ਲੜੀ ਦਾ ਹੈ।

ਮੰਨੇ ਕੀ ਗਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥

ਜੇ ਕੋ ਕਹੈ, ਪਿਛੈ ਪਛੁਤਾਇ ॥

ਕਾਗਦਿ, ਕਲਮ ਨ ਲਿਖਣਹਾਰੁ ॥
 ਮੰਨੇ ਕਾ ਬਹਿ ਕਰਨਿ ਵੀਚਾਰੁ ॥
 ਐਸਾ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਹੋਇ ॥
 ਜੇ ਕੋ ਮੰਨਿ ਜਾਣੈ ਮਨਿ ਕੋਇ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਮੰਨੇ ਕੀ—ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਦੀ, ਪਤੀਜੇ ਹੋਏ ਦੀ, ਯਕੀਨ ਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਦੀ। ਗਤਿ—ਹਾਲਤ, ਅਵਸਥਾ। ਕਹੈ—ਦੱਸੇ, ਬਿਆਨ ਕਰੇ। ਮੰਨੇ ਕਾ ਵੀਚਾਰੁ—ਸ਼ਰਧਾ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਵੀਚਾਰ। ਬਹਿ ਕਰਨਿ—ਬੈਠ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਐਸਾ—ਅਜਿਹਾ, ਇੱਛਾ ਉੱਚਾ। ਹੋਇ—ਹੈ। ਮੰਨਿ—ਸ਼ਰਧਾ ਧਾਰ ਕੇ, ਲਗਨ ਲਾ ਕੇ। ਮੰਨਿ ਜਾਣੈ—ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖ ਕੇ ਵੇਖੇ, ਮੰਨ ਕੇ ਵੇਖੇ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਕਾਗਦਿ—ਕਾਗਜ਼ ਉੱਤੇ। ਕਲਮ—ਕਲਮ (ਨਾਲ)।

ਅਰਥ : ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ (ਉੱਚੀ) ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਦੱਸੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਜਿਸ ਨੇ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ) ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ, (ਭਾਵ, ਜਿਸ ਦੀ ਲਗਨ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਗ ਗਈ ਹੈ)। ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਬਿਆਨ ਕਰੇ ਭੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਪਿਛੋਂ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਮੈਂ ਹੋਛਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ)। ਮਨੁੱਖ ਰਲ ਕੇ (ਨਾਮ ਵਿਚ) ਪਤੀਜੇ ਹੋਏ ਦੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਾਗਜ਼ ਉੱਤੇ ਕਲਮ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਲਿਖਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ (ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ) ਹੈ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਰਭਾਵ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, (ਇਸ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਵਾਲਾ ਭੀ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਹੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ) ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਲਗਨ ਲਾ ਕੇ ਵੇਖੇ।੧੨।

ਭਾਵ : ਪ੍ਰਭੂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਰਭਾਵ ਤੋਂ ਬੇਅੰਤ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜ ਜੋੜ ਕੇ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਲਗਨ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਭੀ ਆਤਮਾ ਮਾਇਆ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਉਤਾਂਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਲਗਨ ਲਗ ਜਾਏ, ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਕ ਉੱਚਤਾ ਨਾ ਕੋਈ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮੰਨੈ, ਸੁਰਤਿ ਹੋਵੈ ਮਨਿ ਬੁਧਿ ॥
 ਮੰਨੈ, ਸਗਲ ਭਵਣ ਕੀ ਸੁਧਿ ॥

ਮੰਨੈ, ਮੁਹਿ ਚੋਟਾ ਨਾ ਖਾਇ॥
 ਮੰਨੈ, ਜਮ ਕੈ ਸਾਥਿ ਨ ਜਾਇ॥
 ਐਸਾ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਹੋਇ॥
 ਜੇ ਕੋ ਮੰਨਿ ਜਾਣੈ ਮਨਿ ਕੋਇ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਮੰਨੈ—ਮੰਨਣ ਕਰਕੇ, ਜੇ ਮੰਨ ਲਈਏ, ਜੇ ਮਨ ਪਤੀਜ ਜਾਏ, ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਗਨ ਲਗ ਜਾਏ। ਸੁਰਤਿ ਹੋਵੈ—(ਉੱਚੀ) ਸੁਰਤਿ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਬੁਧਿ—ਜਾਗ੍ਰਤ। ਸੁਧਿ—ਖ਼ਬਰ, ਸੋਝੀ। ਮੁਹਿ—ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ। ਚੋਟਾ—ਸੱਟਾਂ। ਜਮ ਕੈ ਸਾਥਿ—ਜਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਲਗਨ ਲਗ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਉੱਚੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਗ੍ਰਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, (ਭਾਵ, ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਸੁੱਤਾ ਮਨ ਜਾਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ), ਸਾਰੇ ਭਵਨਾਂ ਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਕਿ ਹਰ ਥਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ)। ਉਹ ਮਨੁੱਖ (ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ) ਸੱਟਾਂ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ (ਭਾਵ, ਸੰਸਾਰਕ ਵਿਕਾਰ ਉਸ ਉੱਤੇ ਦਬਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ), ਅਤੇ ਜਮਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਹ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, (ਭਾਵ, ਉਹ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ, ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਰਭਾਵ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਇੱਛਾ (ਉੱਚਾ) ਹੈ (ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਵਾਲਾ ਭੀ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਹੀ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ), ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦੀ ਲਗਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਏ।੧੩।

ਭਾਵ : ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ; ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਟਾਂ ਨਹੀਂ ਵੱਜਦੀਆਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮੌਤ ਡਰਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਮੰਨੈ, ਮਾਰਗਿ ਠਾਕ ਨ ਪਾਇ॥
 ਮੰਨੈ, ਪਤਿ ਸਿਉ ਪਰਗਟੁ ਜਾਇ॥
 ਮੰਨੈ, ਮਗੁ ਨ ਚਲੈ ਪੰਥੁ॥
 ਮੰਨੈ, ਧਰਮ ਸੇਤੀ ਸਨਬੰਧੁ॥
 ਐਸਾ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਹੋਇ॥
 ਜੇ ਕੋ ਮੰਨਿ ਜਾਣੈ ਮਨਿ ਕੋਇ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਮਾਰਗਿ—ਮਾਰਗ ਵਿਚ, ਰਾਹ ਵਿਚ। ਠਾਕ—ਰੋਕ। ਠਾਕ ਨ ਪਾਇ—ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਪਤਿ ਸਿਉ—ਇੱਜ਼ਤ ਨਾਲ। ਪਰਗਟੁ—ਪਰਸਿੱਧ ਹੋ ਕੇ।

ਮਗੁ ਪੰਥੁ :

(ਪ੍ਰ:) ਸ਼ਬਦ 'ਮਗੁ' ਤੇ 'ਪੰਥੁ' ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ (_) ਕਿਉਂ ਹੈ ?

(ਉ:) ਸਾਧਾਰਨ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਂ ਇੱਥੇ (ਿ) ਹੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਇਕ ਨਿਯਮ ਆਮ ਪਰਚਲਤ ਸੀ ਕਿ ਜੇ 'ਲੰਮੇ ਸਮੇ' ਜਾਂ 'ਲੰਮੇ ਪੈਂਡੇ' ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਅਧਿਕਰਣ ਕਾਰਕ ਦੇ ਥਾਂ ਕਰਮ ਕਾਰਕ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹੀ ਨਿਯਮ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਥੋੜਾ ਥੋੜਾ ਪੁਰਾਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ :

(੧) ਗਾਵਨਿ ਪੰਡਿਤ ਪਡਨਿ ਰਖੀਸਰ, 'ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ' ਵੇਦਾ ਨਾਲੇ ॥

(ਪਉੜੀ ੨੭)

(੨) ਹਰਿ 'ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ' ਭਗਤ ਉਪਾਇਆ, ਪੈਜ ਰਖਦਾ ਆਇਆ ਰਾਮ ਰਾਜੇ ॥

(ਆਸਾ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੪, ਪੰਨਾ ੪੫੧)

(੩) ਸਾਵਣਿ ਵਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ 'ਜਗੁ' ਛਾਇਆ ਜੀਉ ॥

(ਗਉੜੀ ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੪, ਪੰਨਾ ੧੭੩)

(੪) ਬਾਵੈ 'ਮਾਰਗੁ' ਟੇਦਾ ਚਲਨਾ ॥ ਸੀਧਾ ਛੋਡਿ ਅਪੁਠਾ ਬੁਨਨਾ ॥੩॥੨੯॥੯੯॥

(ਗਉੜੀ ਗੁਆਰੇਗੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੮੫)

ਮਗੁ—ਮਾਰਗ, ਰਸਤਾ (ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ 'ਮਾਰਗੁ' ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਬਦ 'ਮੰਗੁ' ਹੈ)। ਪੰਥੁ—ਰਸਤਾ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਬਦ 'ਮਾਰਗ' (ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਕਲ 'ਮਗੁ' ਹੈ) ਅਤੇ ਪੰਥ ਇਕੋ ਹੀ ਅਰਥ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ; ਜਿਵੇਂ :

(੧) ਮਾਰਗਿ ਪੰਥਿ ਚਲੇ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗਿ ਸਿਖਾ ॥

(ਤੁਖਾਰੀ ਛੰਤ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੧੧੧੬)

(੨) ਮੁੰਧ ਨੈਣ ਭਰੇਈ, ਗੁਣ ਸਾਰੇਈ, ਕਿਉ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਾ ਪਿਆਰੇ ॥

ਮਾਰਗੁ ਪੰਥੁ ਨ ਜਾਣਉ ਵਿਖੜਾ, ਕਿਉ ਪਾਈਐ ਪਿਰੁ ਪਾਰੇ ॥

(ਤੁਖਾਰੀ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੧੧੧)

ਸੇਤੀ—ਨਾਲ। ਸਨਬੰਧੁ—ਸਾਕ, ਰਿਸ਼ਤਾ, ਜੋੜ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਨਾਮ ਵਿਚ ਪਤੀਜ ਜਾਏ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਵਿਚ ਵਿਕਾਰਾਂ ਆਦਿਕ ਦੀ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਉਹ (ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਸ਼ੋਭਾ ਖੱਟ ਕੇ ਇੱਜ਼ਤ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਧਰਮ ਨਾਲ (ਸਿੱਧਾ) ਜੋੜ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਫਿਰ (ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦੇ ਦੱਸੇ) ਰਸਤਿਆਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰਦਾ (ਭਾਵ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਵਿਖੇਪਤਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਕਿ ਇਹ ਰਸਤਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਮੰਦਾ ਹੈ)। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ, ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਰਭਾਵ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਏਡਾ (ਉੱਚਾ) ਹੈ, (ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਵਾਲਾ ਭੀ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਹੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ) ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦੀ ਲਗਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਏ।੧੪।

ਭਾਵ : ਯਾਦ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਸਿਮਰਨ ਰੂਪ 'ਧਰਮ' ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਇਤਨਾ ਡੂੰਘਾ ਸੰਬੰਧ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਸਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਉਖੇੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਹੋਰ ਲਾਭ ਦੀਆਂ ਪਗ-ਡੰਡੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਰਾਹੇ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੀਆਂ।

ਮੰਨੈ, ਪਾਵਹਿ ਮੋਖੁ ਦੁਆਰੁ ॥
 ਮੰਨੈ, ਪਰਵਾਰੈ ਸਾਧਾਰੁ ॥
 ਮੰਨੈ, ਤਰੈ ਤਾਰੇ ਗੁਰੁ ਸਿਖ ॥
 ਮੰਨੈ, ਨਾਨਕ ਭਵਹਿ ਨ ਭਿਖ ॥
 ਐਸਾ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਹੋਇ ॥
 ਜੇ ਕੋ ਮੰਨਿ ਜਾਣੈ ਮਨਿ ਕੋਇ ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਪਾਵਹਿ—ਲੱਭ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮੋਖੁ ਦੁਆਰੁ—ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ, 'ਕੂੜ' ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਪਾਣ ਦਾ ਰਾਹ। ਪਰਵਾਰੈ—ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ। ਸਾਧਾਰੁ—ਆਧਾਰ ਸਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ) ਟੇਕ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਤਰੈ ਗੁਰੁ—ਗੁਰੂ ਆਪ ਤਰਦਾ ਹੈ। ਸਿਖ—ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ।

ਜਪੁ ਜੀ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ 'ਸਿਖ' ਹੇਠ-ਲਿਖੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ :

- (੧) ਮਤਿ ਵਿਚਿ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਮਾਣਿਕ, ਜੇ ਇਕ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣੀ॥
(ਪਉੜੀ ੬)
- (੨) ਮੰਨੈ ਤਰੈ ਤਾਰੇ ਗੁਰੁ ਸਿਖ॥ (ਪਉੜੀ ੧੫)

ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ‘ਸਿਖ’ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ‘ਇਕ’ ਭੀ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਕ-ਵਚਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ () ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਪੁਲਿੰਗ ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਵਿਚ ‘ਸਿਖ’ ਪੁਲਿੰਗ ਬਹੁ-ਵਚਨ ਹੈ।

ਤਾਰੇ ਸਿਖ—ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦਾ ਹੈ। ਭਵਹਿ ਨ—ਨਹੀਂ ਭੌਂਦੇ। ਭਵਹਿ ਨ ਭਿਖ—ਭਿੱਖਿਆ ਲਈ ਨਹੀਂ ਭੌਂਦੇ ਫਿਰਦੇ, ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਦਰ-ਦਰ ਨਹੀਂ ਰੁਲਦੇ ਫਿਰਦੇ, ਧਿਰ ਧਿਰ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਲਗਨ ਲਗ ਜਾਏ, ਤਾਂ (ਮਨੁੱਖ) ‘ਕੂੜ’ ਤੋਂ ਖ਼ਲਾਸੀ ਪਾਣ ਦਾ ਰਾਹ ਲੱਭ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। (ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖ) ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਭੀ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ) ਟੇਕ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਵਿਚ ਮਨ ਪਤੀਜਣ ਕਰਕੇ ਹੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ (ਭੀ ਆਪ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਲੰਘਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਵਿਚ ਮਨ ਜੁੜਨ ਕਰਕੇ, ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਮਨੁੱਖ ਧਿਰ ਧਿਰ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ, ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਰਭਾਵ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਏਡਾ (ਉੱਚਾ) ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਵਾਲਾ ਭੀ ਉੱਚੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ (ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਹੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ), ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦੀ ਲਗਨ ਪੈਦਾ ਕਰੇ। ੧੫।

ਭਾਵ : ਇਸ ਲਗਨ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਉਹ ਸਾਰੇ ਬੰਧਨ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਥ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਐਸੀ ਲਗਨ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਨਿਰਾ ਆਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ, ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਖਸਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਲੜ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ-ਦਰ ਤੋਂ ਖੁੰਝ ਕੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਭਟਕਦੇ।

ਨੋਟ : ਪਉੜੀ ਨੰ: ੧੨ ਵਿਚ ਦੋ ਥਾਈਂ, ਸ਼ਬਦ ‘ਮੰਨੇ’ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਥਾਈਂ ‘ਮੰਨੈ’ ਆਇਆ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਹੈ, “ਮੰਨੇ ਕੀ ਗਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ”। ਇਸ ਹੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਚੌਥੀ ਤੁਕ “ਮੰਨੇ ਕਾ ਬਹਿ ਕਰਨ ਵੀਚਾਰੁ” ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਸੋ ‘ਮੰਨੇ’ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ, “ਮੰਨੇ ਹੋਏ

ਮਨੁੱਖ ਦਾ”। ਬਾਕੀ ਸਭ ਥਾਈਂ ‘ਮੰਨੈ’ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਚਾਰ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ ‘ਸੁਣਿਐ’ ਆਇਆ ਹੈ, ‘ਸੁਣਿਐ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, “ਸੁਣਨ ਨਾਲ, ਜੇ ਸੁਣ ਲਈਏ”, ਤਿਵੇਂ ‘ਮੰਨੈ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, “ਮੰਨ ਲੈਣ ਨਾਲ, ਜੇ ਮੰਨ ਲਈਏ, ਜੇ ਮਨ ਪਤੀਜ ਜਾਏ”।

ਪੰਚ ਪਰਵਾਣ ਪੰਚ ਪਰਧਾਨੁ ॥
 ਪੰਚੇ, ਪਾਵਹਿ ਦਰਗਹ ਮਾਨੁ ॥
 ਪੰਚੇ ਸੋਹਹਿ ਦਰਿ ਰਾਜਾਨੁ ॥
 ਪੰਚਾ ਕਾ ਗੁਰੁ ਏਕੁ ਧਿਆਨੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਪੰਚ—ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ; ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਤੀਤ ਆ ਗਈ ਹੈ।

ਨੋਟ : ਇਹ ਲਫਜ਼ ‘ਪੰਚ’ ਉਹਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਪਿਛਲੀਆਂ ੮ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ।

ਪਰਵਾਣ—ਕਬੂਲ, ਸੁਰਖਰੂ। ਪਰਧਾਨੁ—ਆਗੂ, ਵੱਡੇ। ਪੰਚੇ—ਪੰਚ ਹੀ, ਸੰਤ ਜਨ ਹੀ। ਦਰਗਹ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ। ਮਾਨੁ—ਆਦਰ, ਵਡਿਆਈ। ਸੋਹਹਿ—ਸੋਭਦੇ ਹਨ, ਸੋਹਣੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਦਰਿ—ਦਰ ‘ਤੇ, ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ। ਗੁਰੁ ਏਕੁ—ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਹੀ। ਧਿਆਨੁ—ਸੁਰਤਿ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ।

ਅਰਥ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਾਸਤੇ ਲਗਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ (ਇਥੇ ਜਗਤ ਵਿਚ) ਮੰਨੇ-ਪ੍ਰਮੰਨੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭ ਦੇ ਆਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਭੀ ਉਹ ਪੰਚ ਜਨ ਹੀ ਆਦਰ ਪਾਂਦੇ ਹਨ। ਰਾਜ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਉਹ ਪੰਚ ਜਨ ਹੀ ਸੋਭਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਪੰਚ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕੇਵਲ ਇਕ ਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ (ਭਾਵ, ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੈ)।

ਜੇ ਕੋ ਕਹੈ, ਕਰੈ ਵੀਚਾਰੁ ॥
 ਕਰਤੇ ਕੈ ਕਰਣੈ, ਨਾਹੀ ਸੁਮਾਰੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਹੈ—ਬਿਆਨ ਕਰੇ, ਕਥਨ ਕਰੇ। ਵੀਚਾਰੁ—ਕੁਦਰਤਿ ਦੇ ਲੇਖੇ ਦੀ ਵੀਚਾਰ। ਕਰਤੇ ਕੈ ਕਰਣੈ—ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ ਦਾ। ਸੁਮਾਰੁ—ਹਿਸਾਬ, ਲੇਖਾ।

ਅਰਥ : (ਪਰ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਚੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾ ਸਕੇ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ ਦਾ ਕੋਈ ਲੇਖਾ ਹੀ ਨਹੀਂ (ਭਾਵ, ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ), ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਥਨ ਕਰ ਵੇਖੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਏ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ ਦਾ ਅੰਤ ਲੱਭਣਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ)।

ਨੋਟ : ਢੇਰ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਈ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਤਪ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤ ਕਦੋਂ ਬਣਿਆ, ਕਿਉਂ ਬਣਿਆ, ਕਿਵੇਂ ਬਣਿਆ, ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਇਤਿ ਆਦਿਕ। ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਗਏ ਰਿਸ਼ੀ ਭਗਤੀ ਦੇ ਥਾਂ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਉੱਦਮ ਵਿਚ ਲਗ ਪਏ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਰੇ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਉਕਾਈ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਕੁਹਜੇ ਜਤਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਸੀ ਕਿ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮਿੱਥ ਲਿਆ ਕਿ ਅਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਇਕ ਬਲਦ ਨੇ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਮਿਸਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰ ਕੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁਦਰਤਿ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਭੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ।

ਧੌਲੁ ਧਰਮੁ, ਦਇਆ ਕਾ ਪੂਤੁ ॥
 ਸੰਤੋਖੁ ਥਾਪਿ ਰਖਿਆ ਜਿਨਿ ਸੁਤਿ ॥
 ਜੇ ਕੋ ਬੁਝੈ ਹੋਵੈ ਸਚਿਆਰੁ ॥
 ਧਵਲੈ ਉਪਰਿ ਕੇਤਾ ਭਾਰੁ ॥
 ਧਰਤੀ ਹੋਰੁ, ਪਰੈ ਹੋਰੁ ਹੋਰੁ ॥
 ਤਿਸ ਤੇ ਭਾਰੁ, ਤਲੈ ਕਵਣੁ ਜੋਰੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਧੌਲੁ—ਬਲਦ। ਦਇਆ ਕਾ ਪੂਤੁ—ਦਇਆ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਧਰਮ ਦਇਆ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਦਇਆ ਹੈ ਉੱਥੇ

ਧਰਮ ਪਰਫੁਲਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਤੋਖੁ—ਸੰਤੋਖ ਨੂੰ। ਥਾਪਿ ਰਖਿਆ—ਟਿਕਾ ਰੱਖਿਆ, ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ, ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ (ਧਰਮ) ਨੇ। ਧਰਮੁ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਿਯਮ। ਸੂਤਿ—ਸੂਤਰ ਵਿਚ, ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ। ਬੁਝੈ—ਸਮਝ ਲਏ। ਸਚਿਆਰੁ—ਸੱਚ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਲਈ ਯੋਗ। ਕੇਤਾ ਭਾਰੁ—ਬੇਅੰਤ ਭਾਰ। ਧਰਤੀ ਹੋਰੁ—ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਹੋਰ ਬਲਦ। ਪਰੇ—ਉਸ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ। ਤਿਸ ਤੇ—ਉਸ ਬਲਦ ਤੋਂ। ਤਲੈ—ਉਸ ਬਲਦ ਦੇ ਹੇਠਾਂ। ਕਵਣੁ ਜੋਰੁ—ਕਿਹੜਾ ਸਹਾਰਾ ?

ਅਰਥ : (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ) ਧਰਮ-ਰੂਪੀ ਬੱਝਵਾਂ ਨਿਯਮ ਹੀ ਬਲਦ ਹੈ (ਜੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖ ਰਿਹਾ ਹੈ)। (ਇਹ ਧਰਮ) ਦਇਆ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ (ਭਾਵ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਟਿਕਾ ਰੱਖਣ ਲਈ 'ਧਰਮੁ'-ਰੂਪ ਨਿਯਮ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ)। ਇਸ ਧਰਮ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਤੋਖ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ (ਇਸ ਉਪਰ-ਦੱਸੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ) ਸਮਝ ਲਏ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਯੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਏ। (ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਖਿਆਲ ਤਾਂ ਕਰੋ ਕਿ) ਬਲਦ ਉੱਤੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਬੇਅੰਤ ਭਾਰ ਹੈ (ਉਹ ਵਿਚਾਰਾ ਇਤਨੇ ਭਾਰ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕਿਵੇਂ ਸਕਦਾ ਹੈ ?), (ਦੂਜੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋਰ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੇਠ ਬਲਦ ਹੈ, ਉਸ ਬਲਦ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਹੇਠ ਹੋਰ ਧਰਤੀ ਹੋਈ, ਉਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਹੋਰ ਬਲਦ, ਉਸ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ (ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੇਠ) ਹੋਰ ਬਲਦ, ਫੇਰ ਹੋਰ ਬਲਦ, (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਖੀਰਲੇ) ਬਲਦ ਤੋਂ ਭਾਰ (ਸਹਾਰਨ ਲਈ ਉਸ ਦੇ) ਹੇਠ ਕਿਹੜਾ ਆਸਰਾ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਜੀਅ ਜਾਤਿ, ਰੰਗਾ ਕੇ ਨਾਵ ॥
 ਸਭਨਾ ਲਿਖਿਆ ਵੁੜੀ ਕਲਾਮ ॥
 ਏਹੁ ਲੇਖਾ ਲਿਖਿ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ॥
 ਲੇਖਾ ਲਿਖਿਆ ਕੇਤਾ ਹੋਇ ॥
 ਕੇਤਾ ਤਾਣੁ, ਸੁਆਲਿਹੁ ਰੂਪੁ ॥
 ਕੇਤੀ ਦਾਤਿ, ਜਾਣੈ ਕੋਣੁ ਕੂਤੁ ॥
 ਕੀਤਾ ਪਸਾਉ, ਏਕੋ ਕਵਾਉ ॥
 ਤਿਸ ਤੇ ਹੋਏ ਲਖ ਦਰੀਆਉ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਜੀਅ—ਜੀਵ ਜੰਤ। ਕੇ ਨਾਵ—ਕਈ ਨਾਵਾਂ ਦੇ। ਵੁੜੀ—ਵਗਦੀ, ਚਲਦੀ। ਕਲਾਮ—ਕਲਮ। ਵੁੜੀ ਕਲਾਮ—ਚਲਦੀ ਕਲਮ ਨਾਲ, ਭਾਵ, ਕਲਮ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੀ ਇਕ-ਤਾਰ। ਲਿਖਿ ਜਾਣੈ—ਲਿਖਣਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਲਿਖਣ ਦੀ ਸਮਝ ਹੈ। ਕੋਇ—ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ। ਲੇਖਾ ਲਿਖਿਆ—ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਲੇਖਾ, ਜੇ ਇਹ ਲੇਖਾ ਲਿਖਿਆ ਜਾਏ। ਕੇਤਾ ਹੋਇ—ਕੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਏ, ਬੇਅੰਤ ਹੋ ਜਾਏ। ਪਸਾਉ—ਪਸਾਰਾ, ਸੰਸਾਰ। ਕਵਾਉ—ਬਚਨ, ਹੁਕਮ। ਤਿਸ ਤੇ—ਉਸ ਹੁਕਮ ਤੋਂ। ਹੋਏ—ਬਣ ਗਏ। ਲਖ ਦਰੀਆਉ—ਲੱਖਾਂ ਦਰਿਆ। ਸੁਆਲਿਹੁ—ਸੁੰਦਰ। ਕੂਤੁ—ਮਾਪ, ਅੰਦਾਜ਼ਾ।

ਅਰਥ : (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ) ਕਈ ਜ਼ਾਤਾਂ ਦੇ, ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਕਈ ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਇਕ-ਤਾਰ ਚਲਦੀ ਕਲਮ ਨਾਲ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕੁੰਦਰਤਿ ਦਾ) ਲੇਖਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, (ਪਰ) ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਲੇਖਾ ਲਿਖਣਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕੁੰਦਰਤਿ ਦਾ ਅੰਤ ਕੋਈ ਭੀ ਜੀਵ ਪਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ)। (ਜੇ) ਲੇਖਾ ਲਿਖਿਆ (ਭੀ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦਾ ਕਿ ਲੇਖਾ) ਕੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਏ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਬੇਅੰਤ ਬਲ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਉਸ ਦੀ ਦਾਤਿ ਹੈ—ਇਸ ਦਾ ਕੌਣ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ) ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਹੁਕਮ ਨਾਲ (ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ) ਲੱਖਾਂ ਦਰਿਆ ਬਣ ਗਏ।

ਕੁੰਦਰਤਿ ਕਵਣ, ਕਹਾ ਵੀਚਾਰੁ ॥

ਵਾਰਿਆ ਨ ਜਾਵਾ ਏਕ ਵਾਰ ॥

ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸਾਈ ਭਲੀ ਕਾਰ ॥

ਤੂ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤਿ ਨਿਰੰਕਾਰ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕੁੰਦਰਤਿ—ਤਾਕਤ, ਸਮਰੱਥਾ। ਕਵਣ—ਕਿਹੜੀ, ਕੀ ? ਕੁੰਦਰਤਿ ਕਵਣ—ਕੀ ਸਮਰੱਥਾ ? [‘ਕੁੰਦਰਤਿ’ ਸ਼ਬਦ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੈ। ‘ਕਵਣ’ ਭੀ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ‘ਕੁੰਦਰਤਿ’ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ।] ਕਹਾ—ਮੈਂ ਆਖਾਂ। ਕਹਾ ਵੀਚਾਰੁ—ਮੈਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਾਂ। ਵਾਰਿਆ ਨ ਜਾਵਾ—ਸਦਕੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, (ਭਾਵ, ਮੇਰੀ ਕੀ ਪਾਇਆਂ ਹੈ ?) ਸਾਈ ਕਾਰ—ਓਹੋ ਕਾਰ, ਓਹੋ ਕੰਮ। ਸਲਾਮਤਿ—ਥਿਰ, ਅਟੱਲ। ਨਿਰੰਕਾਰ—ਹੇ ਹਰੀ !

ਅਰਥ : (ਸੋ ਮੇਰੀ ਕੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਕਿ (ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਕੁੰਦਰਤਿ ਦੀ) ਵਿਚਾਰ

ਕਰ ਸਕਾਂ ? (ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ !) ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਉੱਤੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਭੀ ਸਦਕੇ ਹੋਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਭਾਵ, ਮੇਰੀ ਹਸਤੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੁੱਛ ਹੈ। ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ! ਤੂੰ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕੰਮ ਭਲਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਤੇਰੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ)। ੧੬।

ਭਾਵ : ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਹ ਮਨੁੱਖ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਰਾਹ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਗੰਢਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਹ 'ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ-ਰੂਪ 'ਧਰਮ' ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਤੁਰਨ ਦਾ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਚੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾ ਸਕੇ। ਇਧਰ ਤਾਂ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਵਧੀਕ ਡੂੰਘਾਈ ਵਿਚ ਜਾਓਗੇ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਜਾਪੇਗੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਕ੍ਰਹਜੇ ਜਤਨ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਸੀ ਕਿ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮਿਥ ਲਿਆ ਕਿ ਅਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਇਕ ਬਲਦ ਨੇ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕ੍ਰਦਰਤਿ ਦਾ ਅੰਤ ਲੱਭਣਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਬਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਅਸੰਖ ਜਪ ਅਸੰਖ ਭਾਉ ॥

ਅਸੰਖ ਪੂਜਾ ਅਸੰਖ ਤਪਤਾਉ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਸੰਖ—ਅਨਗਿਣਤ, ਬੇਅੰਤ (ਜੀਵ)। ਭਾਉ—ਪਿਆਰ। ਤਪਤਾਉ—ਤਪਾਂ ਦਾ ਤਪਣਾ।

ਅਰਥ : (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ) ਅਨਗਿਣਤ ਜੀਵ ਜਪ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ (ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ) ਪਿਆਰ (ਦਾ ਵਰਤਾਉ) ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਜੀਵ ਪੂਜਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨਗਿਣਤ ਹੀ ਜੀਵ ਤਪ ਸਾਧ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅਸੰਖ ਗਰੰਥ ਮੁਖਿ ਵੇਦ ਪਾਠ ॥

ਅਸੰਖ ਜੋਗ ਮਨਿ ਰਹਹਿ ਉਦਾਸ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਮੁਖਿ—ਮੂੰਹ ਨਾਲ। ਗਰੰਥ ਵੇਦ ਪਾਠ—ਵੇਦਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪਾਠ। ਜੋਗ—ਜੋਗ ਸਾਧਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਉਦਾਸ ਰਹਿ—ਉਪਰਾਮ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਵੇਦਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੋਗ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੇਅੰਤ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ) ਉਪਰਾਮ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅਸੰਖ ਭਗਤ, ਗੁਣ ਗਿਆਨ ਵੀਚਾਰੁ ॥

ਅਸੰਖ ਸਤੀ, ਅਸੰਖ ਦਾਤਾਰ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਗੁਣ ਵੀਚਾਰੁ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ। ਗਿਆਨ ਵੀਚਾਰੁ—(ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ) ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ। ਸਤੀ—ਸਤ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ, ਦਾਨੀ ਮਨੁੱਖ। ਦਾਤਾਰ—ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ : (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ) ਅਨਗਿਣਤ ਭਗਤ ਹਨ, ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਦਾਨੀ ਤੇ ਦਾਤੇ ਹਨ।

ਅਸੰਖ ਸੂਰ, ਮੁਹ ਭਖਸਾਰ ॥

ਅਸੰਖ ਮੋਨਿ, ਲਿਵ ਲਾਇ ਤਾਰ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸੂਰ—ਸੂਰਮੇ, ਜੋਧੇ। ਮੁਹ—ਮੂੰਹਾਂ ਉੱਤੇ। ਭਖਸਾਰ—ਸਾਰ ਭਖਣ ਵਾਲੇ, ਲੋਹਾ ਖਾਣ ਵਾਲੇ, ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਸਹਿਣ ਵਾਲੇ। ਮੋਨਿ—ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ। ਲਿਵ ਲਾਇ ਤਾਰ—ਲਿਵ ਦੀ ਤਾਰ ਲਾ ਕੇ, ਇਕ-ਰਸ ਲਿਵ ਲਾ ਕੇ, ਇਕ-ਰਸ ਖਿੱਤੀ ਜੋੜ ਕੇ।

ਅਰਥ : (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ) ਬੇਅੰਤ ਸੂਰਮੇ ਹਨ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹਾਂ ਉੱਤੇ (ਭਾਵ, ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ) ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਸਹਿੰਦੇ ਹਨ; ਅਨੇਕਾਂ ਮੋਨੀ ਹਨ, ਜੋ ਇਕ-ਰਸ ਖਿੱਤੀ ਜੋੜ ਕੇ ਬੈਠ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕੁਦਰਤਿ ਕਵਣ, ਕਹਾ ਵੀਚਾਰੁ ॥

ਵਾਰਿਆ ਨ ਜਾਵਾ ਏਕ ਵਾਰ ॥

ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ, ਸਾਈ ਭਲੀ ਕਾਰ ॥

ਤੂ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤਿ ਨਿਰੰਕਾਰ ॥੧੭॥

ਅਰਥ : ਮੇਰੀ ਕੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਾਂ ? (ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ!) ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਉਤੋਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਭੀ ਸਦਕੇ ਜਾਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ (ਭਾਵ, ਮੇਰੀ ਹਸਤੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੁੱਛ ਹੈ)। ਨਿਰੰਕਾਰ! ਤੂੰ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਕੰਮ ਭਲਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਤੇਰੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ)।੧੭।

ਭਾਵ : ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਦਾ ਅੰਤ ਲੱਭਣਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਹੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗੋ ਜੋ ਜਪ, ਤਪ, ਪੂਜਾ, ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਪਾਠ, ਜੋਗ, ਸਮਾਧੀ ਆਦਿਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਲੇਖਾ ਮੁੱਕਣ ਜੋਗਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਸੰਖ ਮੂਰਖ ਅੰਧ ਘੋਰ ॥

ਅਸੰਖ ਚੋਰ ਹਰਾਮਖੋਰ ॥

ਅਸੰਖ ਅਮਰ ਕਰਿ ਜਾਹਿ ਜੋਰ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਮੂਰਖ ਅੰਧ ਘੋਰ—ਪਰਲੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਮੂਰਖ, ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ। ਹਰਾਮਖੋਰ—ਪਰਾਇਆ ਮਾਲ ਖਾਣ ਵਾਲੇ। ਅਮਰ—ਹੁਕਮ। ਜੋਰ—ਧੱਕੇ, ਵਧੀਕੀਆਂ। ਕਰਿ ਜਾਹਿ—ਕਰ ਕੇ (ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ) ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : (ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ) ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਹਨ, ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਚੋਰ ਹਨ, ਜੋ ਪਰਾਇਆ ਮਾਲ (ਚੁਰਾ ਚੁਰਾ ਕੇ) ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਹਨ ਜੋ (ਦੂਜਿਆਂ ਉੱਤੇ) ਹੁਕਮ ਤੇ ਵਧੀਕੀਆਂ ਕਰ ਕਰ ਕੇ (ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਚਲੇ) ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਸੰਖ ਗਲਵਢ, ਹਤਿਆ ਕਮਾਹਿ ॥

ਅਸੰਖ ਪਾਪੀ, ਪਾਪੁ ਕਰਿ ਜਾਹਿ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਗਲਵਢ—ਗਲ ਵੱਢਣ ਵਾਲੇ, ਕਾਤਲ, ਖੂਨੀ ਮਨੁੱਖ। ਹਤਿਆ ਕਮਾਹਿ—ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਗਲ ਵੱਢਦੇ ਹਨ। ਪਾਪੁ ਕਰਿ ਜਾਹਿ—ਪਾਪ ਕਮਾ ਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਖੂਨੀ ਮਨੁੱਖ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਗਲ ਵੱਢ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਪਾਪੀ ਮਨੁੱਖ ਪਾਪ ਕਮਾ ਕੇ (ਆਖਰ) ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਸੰਖ ਕੂੜਿਆਰ, ਕੂੜੇ ਫਿਰਾਹਿ ॥
ਅਸੰਖ ਮਲੇਛ, ਮਲੁ ਭਖਿ ਖਾਹਿ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕੂੜਿਆਰ—ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਕੂੜ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਬਣੇ ਪਏ ਹਨ, ਝੂਠ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲੇ। ਕੂੜੇ—ਕੂੜ ਵਿਚ ਹੀ। ਫਿਰਾਹਿ—ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਪਰਵਿਰਤ ਹਨ, ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮਲੇਛ—ਮਲੀਨ ਮੱਤ ਵਾਲੇ, ਖੋਟੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ। ਖਾਹਿ—ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਖਿ ਖਾਹਿ—ਹਾਬੜਿਆਂ ਵਾਂਗ ਖਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ‘ਭਖ’ ਅਤੇ ‘ਖਾਹਿ’ ਦੋਵੇਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਧਾਤੂ ਹਨ, ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ “ਖਾਣਾ”। (ਤੀਜੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਭੀ ਇਕ ਇਹੋ ਜਿਹੀ “ਖਾਹੀ ਖਾਹਿ” ਸੰਯੁਕਤ ਕ੍ਰਿਆ ਆ ਚੁਕੀ ਹੈ)।

ਅਰਥ : ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਝੂਠ ਵਿਚ ਹੀ ਰੁੱਝੇ ਪਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਖੋਟੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਮਲ (ਭਾਵ, ਅਖਾਜ) ਹੀ ਖਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅਸੰਖ ਨਿੰਦਕ, ਸਿਰਿ ਕਰਹਿ ਭਾਰੁ ॥
ਨਾਨਕੁ ਨੀਚੁ ਕਹੈ ਵੀਚਾਰੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਿਰਿ—ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ। ਸਿਰਿ ਕਰਹਿ ਭਾਰੁ—ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਭਾਰ ਚੁੱਕਦੇ ਹਨ।

ਨਾਨਕੁ ਨੀਚੁ—ਇਸ ਤੁਕ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ‘ਨਾਨਕੁ’ ਕਰਤਾ ਕਾਰਕ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਲਿੰਗ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ‘ਨੀਚੁ’ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ ਤੇ ਪੁਲਿੰਗ ਹੈ। ਉਵ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ‘ਨਾਨਕੁ’ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੋ ‘ਨੀਚੁ’ ਸ਼ਬਦ ‘ਨਾਨਕੁ’ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ‘ਨੀਚ’ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਹ ‘ਗਰੀਬੀ ਭਾਵ’ ਹੋਰ ਭੀ ਕਈ ਥਾਈਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :

(੧) ਮੈ ਕੀਤਾ ਨ ਜਾਤਾ ਹਰਾਮਖੋਰੁ ॥ ਹਉ ਕਿਆ ਮੁਹੁ ਦੇਸਾ ਦੁਸਟੁ ਚੋਰੁ ॥
ਨਾਨਕੁ ਨੀਚੁ ਕਹੈ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਧਾਣਕ ਰੂਪਿ ਰਹਾ ਕਰਤਾਰੁ ॥੪॥੨੬॥

(ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੨੪)

(੨) ਚਹੁ ਚਹੁ ਸਾਢਾ ਹੈ ਭੀ ਹੋਸੀ ॥ ਕਉਣੁ ਨ ਮੁਆ ਕਉਣੁ ਨ ਮਰਸੀ ॥
ਨਾਨਕੁ ਨੀਚੁ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ, ਦਰਿ ਦੇਖਹੁ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੇ ॥੧੬॥੨॥

(ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ਸੋਲਹੇ, ਪੰਨਾ ੧੦੨੨)

- (੩) ਕਥਨੀ ਕਥਉ ਨ ਆਵੈ ਓਰੁ ॥ ਗੁਰੁ ਪੁਛਿ ਦੇਖਿਆ ਨਾਹੀ ਦਰੁ ਹੋਰੁ ॥
 ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਭਾਣੈ ਤਿਸੈ ਰਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕੁ ਨੀਚੁ ਕਹੈ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥੮॥੪॥
 (ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੨੨੨)
 ਨਾਨਕੁ ਨੀਚੁ—ਨੀਚ ਨਾਨਕ, ਨਾਨਕ ਵਿਚਾਰਾ, ਗਰੀਬ ਨਾਨਕ।

ਅਰਥ : ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਨਿੰਦਕ (ਨਿੰਦਾ ਕਰ ਕਰ ਕੇ) ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ (ਨਿੰਦਿਆ ਦਾ) ਭਾਰ ਚੁੱਕ ਰਹੇ ਹਨ। (ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ! ਅਨੇਕ ਹੋਰ ਜੀਵ ਕਈ ਹੋਰ ਕੁਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਪਏ ਹੋਣਗੇ, ਮੇਰੀ ਕੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਪੂਰਨ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਾਂ?) ਨਾਨਕ ਵਿਚਾਰਾ (ਤਾਂ ਇਹ ਉਪਰਲੀ ਤੁੱਛ ਜਿਹੀ) ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਵਾਰਿਆ ਨ ਜਾਵਾ ਏਕ ਵਾਰ ॥
 ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ, ਸਾਈ ਭਲੀ ਕਾਰ ॥
 ਤੂ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤਿ, ਨਿਰੰਕਾਰ ॥੧੮॥

ਅਰਥ : (ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ!) ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਉੱਤੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਭੀ ਸਦਕੇ ਹੋਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ (ਭਾਵ, ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਬੇਅੰਤ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਪੂਰਨ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ)। ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ! ਤੂੰ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਕੰਮ ਭਲਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਤੇਰੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਠੀਕ ਹੈ; ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰ ਕੇ ਅਸਾਂ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਇਹੀ ਭਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਰਹੀਏ)।੧੮।

ਭਾਵ : ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਅੰਤ ਲੱਭਣਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਜਗਤ ਦੇ ਸਿਰਫ ਹੋਰ ਧਾੜਵੀ, ਠੱਗ, ਨਿੰਦਕ ਆਦਿਕ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਹਿਸਾਬ ਲਾਣ ਲੱਗੋ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਭੀ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ। ਜਦ ਤੋਂ ਜਗਤ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗ੍ਰਸੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅਸੰਖ ਨਾਵ, ਅਸੰਖ ਥਾਵ ॥
 ਅਗੰਮ ਅਗੰਮ ਅਸੰਖ ਲੋਅ ॥
 ਅਸੰਖ ਕਹਹਿ, ਸਿਰਿ ਭਾਰੁ ਹੋਇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਨਾਵ—(ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅਨੇਕ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ) ਨਾਮ। ਅਗੰਮ—ਜਿਸ ਤਾਈਂ (ਕਿਸੇ ਦੀ) ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ।

ਲੋਅ—ਲੋਕ, ਭਵਣ। ਅਸੰਖ ਲੋਅ—ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਭਵਣ। ਕਹਹਿ—ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਆਖਦੇ ਹਨ (ਜੋ ਮਨੁੱਖ)। ਸਿਰਿ—ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ। ਹੋਇ—ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : (ਕੁਦਰਤਿ ਦੇ ਅਨੇਕ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ) ਅਸੰਖਾਂ ਹੀ ਨਾਮ ਹਨ ਤੇ ਅਸੰਖਾਂ ਹੀ (ਉਹਨਾਂ ਦੇ) ਥਾਂ-ਟਿਕਾਣੇ ਹਨ। (ਕੁਦਰਤਿ ਵਿਚ) ਅਸੰਖਾਂ ਹੀ ਭਵਣ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। (ਪਰ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਕੁਦਰਤਿ ਦਾ ਲੇਖਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਬਦ) ‘ਅਸੰਖ’ (ਭੀ) ਆਖਦੇ ਹਨ, (ਉਹਨਾਂ ਦੇ) ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਵੀ ਭਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਉਹ ਭੀ ਭੁੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ‘ਅਸੰਖ’ ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ)।

ਅਖਰੀ ਨਾਮੁ, ਅਖਰੀ ਸਾਲਾਹ ॥
 ਅਖਰੀ, ਗਿਆਨੁ ਗੀਤ ਗੁਣ ਗਾਹ ॥
 ਅਖਰੀ, ਲਿਖਣੁ ਬੋਲਣੁ ਬਾਣਿ ॥
 ਅਖਰਾ ਸਿਰਿ, ਸੰਜੋਗੁ ਵਖਾਣਿ ॥
 ਜਿਨਿ ਏਹਿ ਲਿਖੇ ਤਿਸੁ ਸਿਰਿ ਨਾਹਿ ॥
 ਜਿਵ ਫੁਰਮਾਏ, ਤਿਵ ਤਿਵ ਪਾਹਿ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਖਰੀ—ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ। ਸਾਲਾਹ—ਸਿਫਤਾਂ। ਗੁਣ ਗਾਹ—ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਗਾਹੁਣ ਵਾਲੇ, ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਵਾਕਫ਼। ਬਾਣਿ ਲਿਖਣੁ—ਬਾਣੀ ਦਾ ਲਿਖਣਾ। ਬਾਣਿ—ਬਾਣੀ, ਬੋਲੀ। ਬਾਣਿ ਬੋਲਣੁ—ਬਾਣੀ (ਬੋਲੀ) ਦਾ ਬੋਲਣਾ। ਅਖਰਾ ਸਿਰਿ—ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ। ਸੰਜੋਗੁ—ਭਾਗਾਂ ਦਾ ਲੇਖ। ਵਖਾਣਿ—ਵਖਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ। ਏਹਿ—ਸੰਜੋਗ ਦੇ ਇਹ ਅੱਖਰ। ਤਿਸੁ ਸਿਰਿ—ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ। ਨਾਹਿ—(ਕੋਈ ਲੇਖ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਵ—ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਫੁਰਮਾਏ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੁਕਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤਿਵ ਤਿਵ—ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਪਾਹਿ—(ਜੀਵ) ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਭੋਗਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : (ਭਾਵੇਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ ਦਾ ਲੇਖਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਫਜ਼ ‘ਅਸੰਖ’ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ, ਕੋਈ ਭੀ ਸ਼ਬਦ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ (ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ), ਉਸ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਭੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਗਿਆਨ ਭੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ (ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ)।

ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਗੀਤ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਾਕਫ਼ ਹੋ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਬੋਲੀ ਦਾ ਲਿਖਣਾ ਤੇ ਬੋਲਣਾ ਭੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸ਼ਬਦ ‘ਅਸੰਖ’ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਵ) ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ (ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਦੇ) ਇਹ ਅੱਖਰ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਲੇਖ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਭਾਵ, ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ)। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੁਕਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਸੰਜੋਗ) ਭੋਗਦੇ ਹਨ।

ਜੇਤਾ ਕੀਤਾ, ਤੇਤਾ ਨਾਉ ॥
ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ, ਨਾਹੀ ਕੋ ਥਾਉ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਜੇਤਾ—ਜਿਤਨਾ। ਕੀਤਾ—ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੰਸਾਰ। ਜੇਤਾ ਕੀਤਾ—ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੇਤਾ—ਉਹ ਸਾਰਾ, ਉਤਨਾ ਹੀ। ਨਾਉ—ਨਾਮ, ਰੂਪ, ਸਰੂਪ।

ਨੋਟ : ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਹਨ : Substance ਤੇ Property, ਤਿਵੇਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਹਨ ‘ਨਾਮ’ ਤੇ ‘ਗੁਣ’ ਜਾਂ ‘ਮੂਰਤਿ’ ਤੇ ‘ਗੁਣ’। ਸੋ ‘ਨਾਮ’ (ਸਰੂਪ) Substance ਹੈ ਤੇ ਗੁਣ Property ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਦਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ‘ਨਾਮ’ ਰੱਖੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ (ਸ਼ਕਲ) ਨਿਯਤ ਕਰੀਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਨਾਮ ਲਈਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਸਤੀ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ—‘ਨਾਮ’ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਨਾਮ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ।

ਅਰਥ : ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ, ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ (“ਇਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ, ਇਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ, ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ”)। ਕੋਈ ਥਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਭਾਵ, ਜਿਹੜੀ ਥਾਂ ਜਾਂ ਪਦਾਰਥ ਵੇਖੀਏ ਉਹੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਰੂਪ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਸਿਸਟੀ ਦਾ ਜ਼ੱਰਾ ਜ਼ੱਰਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ)।

ਨੋਟ : ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਮੁਢ ‘ਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਕਾਦਰ ਦੀ ਇਸ ਕੁਦਰਤਿ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਜੀਅ-ਜੰਤ, ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਜ਼ਾਤਾਂ ਦੇ, ਰੰਗਾਂ ਦੇ, ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਨਾਮਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਤਨੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ‘ਅਸੰਖ’ ਵਰਤਣਾ ਹੀ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਤਨੀ ਭੀ ਇਹ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਇਹ

ਸਾਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਕੋਈ ਥਾਂ ਅਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਰੂਪ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਵੱਲ ਤੱਕੀਏ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੀ ਅੱਖਾਂ ਅਗੇ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਕੁਦਰਤਿ ਕਵਣ, ਕਹਾ ਵੀਚਾਰੁ ॥
ਵਾਰਿਆ ਨ ਜਾਵਾ ਏਕ ਵਾਰ ॥
ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ, ਸਾਈ ਭਲੀ ਕਾਰ ॥
ਤੂ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤਿ, ਨਿਰੰਕਾਰ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕੁਦਰਤਿ ਕਵਣ—ਸ਼ਬਦ ‘ਵੀਚਾਰੁ’ ਪੁਲਿੰਗ ਹੈ। ਜੇ ਲਫਜ਼ ‘ਕਵਣ’ ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਪੁਲਿੰਗ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਰੂਪ ‘ਕਵਣੁ’ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ‘ਕੁਦਰਤਿ’ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੈ। ਸੋ ਸ਼ਬਦ ‘ਕਵਣ’ ‘ਕੁਦਰਤਿ’ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ‘ਕਵਣ’ ਦੇ ਪੁਲਿੰਗ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਵੇਖੋ ਪਉੜੀ ਨੰ: ੨੧ :

ਕਵਣੁ ਸੁ ਵੇਲਾ, ਵਖਤੁ ਕਵਣੁ, ਕਵਣ ਥਿਤਿ, ਕਵਣੁ ਵਾਰੁ ॥
ਕਵਣਿ ਸਿ ਰੁਤੀ, ਮਾਹੁ ਕਵਣੁ, ਜਿਤੁ ਹੋਆ ਆਕਾਰੁ ॥੨੧॥

ਪਉੜੀ ਨੰ: ੧੬, ੧੭ ਅਤੇ ੧੯ ਵਿਚ “ਕੁਦਰਤਿ ਕਵਣ ਕਹਾ ਵੀਚਾਰੁ” ਤੁਕ ਆਈ ਹੈ, ਪਰ ਪਉੜੀ ਨੰ: ੧੮ ਵਿਚ ਇਸ ਤੁਕ ਦੇ ਥਾਂ ਤੁਕ “ਨਾਨਕੁ ਨੀਚੁ ਕਹੈ ਵੀਚਾਰੁ” ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਨੂੰ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਵਿਚਾਰੀਏ, ਤਾਂ ਭੀ ਇਹੀ ਅਰਥ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕੀ ਤਾਕਤ ਹੈ? ਮੈਂ ਵਿਚਾਰਾ ਨਾਨਕ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?

ਲਫਜ਼ ‘ਕੁਦਰਤਿ’ ‘ਸਮਰੱਥਾ’ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹੋਰ ਥਾਈਂ ਭੀ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :

(੧) ਜੇ ਤੂ ਮੀਰ ਮਹੀਪਤਿ ਸਾਹਿਬੁ, ਕੁਦਰਤਿ ਕਉਣ ਹਮਾਰੀ ॥
ਚਾਰੇ ਕੁੰਟ ਸਲਾਮੁ ਕਰਹਿਗੇ, ਘਰਿ ਘਰਿ ਸਿਫਤਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥੭॥੧॥੮॥
(ਬਸੰਤ ਹਿੰਡੋਲ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੧੧੯੧)

(੨) ਜਿਉ ਬੋਲਾਵਹਿ ਤਿਉ ਬੋਲਹ ਸੁਆਮੀ, ਕੁਦਰਤਿ ਕਵਣ ਹਮਾਰੀ ॥
ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਨਾਨਕ ਜਸੁ ਗਾਇਓ, ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਅਤਿ ਪਿਆਰੀ ॥੮॥੧॥੮॥
(ਗੁਜਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੫੦੮)

ਅਰਥ : ਮੇਰੀ ਕੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰ ਸਕਾਂ ? (ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ!) ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਉੱਤੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਭੀ ਸਦਕੇ ਹੋਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ (ਭਾਵ, ਮੇਰੀ ਹਸਤੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੁੱਛ ਹੈ)। ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ! ਤੂੰ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਕੰਮ ਭਲਾ ਹੈ, (ਭਾਵ, ਤੇਰੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਅਸਾਂ ਲਈ ਭਲੀ ਗੱਲ ਹੈ)। ੧੯।

ਭਾਵ : ਭਲਾ, ਕਿਤਨੀਆਂ ਧਰਤੀਆਂ ਤੇ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਰਚੇ ਹਨ ? ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਸਾ ਲਫਜ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਇਹ ਲੇਖਾ ਦੱਸ ਸਕੇ।

ਬੋਲੀ ਭੀ ਰੱਬ ਵਲੋਂ ਇਕ ਦਾਤਿ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਮਿਲੀ ਹੈ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਨ ਲਈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾ ਸਕੇ। ਵੇਖੋ! ਬੇਅੰਤ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਜਿੱਧਰ ਤੱਕੋ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਕੌਣ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਹੈ ?

**ਭਰੀਐ ਹਥੁ ਪੈਰੁ ਤਨੁ ਦੇਹੁ ॥
ਪਾਣੀ ਧੋਤੈ, ਉਤਰਸੁ ਖੇਹੁ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਭਰੀਐ—ਜੇ ਭਰ ਜਾਏ, ਜੇ ਗੰਦਾ ਹੋ ਜਾਏ, ਜੇ ਮੈਲਾ ਹੋ ਜਾਏ। ਤਨੁ—ਸਰੀਰ। ਦੇਹੁ—ਸਰੀਰ। ਪਾਣੀ ਧੋਤੈ—ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਧੋਤਿਆਂ। ਉਤਰਸੁ—ਉਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਖੇਹੁ—ਮਿੱਟੀ, ਧੂੜ, ਮੈਲ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਜਾਂ ਸਰੀਰ ਲਿੱਬੜ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਧੋਤਿਆਂ ਉਹ ਮੈਲ ਉਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

**ਮੂਤ ਪਲੀਤੀ ਕਪੜੁ ਹੋਇ ॥
ਦੇ ਸਾਬੁਣੁ, ਲਈਐ ਓਹੁ ਧੋਇ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਪਲੀਤੀ—ਪਲੀਤ, ਗੰਦਾ। ਮੂਤ ਪਲੀਤੀ—ਮੂਤਰ ਨਾਲ ਪਲੀਤ। ਕਪੜੁ—ਕੱਪੜਾ। ਦੇ ਸਾਬੁਣੁ—ਸਾਬਣ ਲਾ ਕੇ। ਲਈਐ—ਲਈਦਾ ਹੈ। ਓਹੁ—ਉਹ ਪਲੀਤ ਹੋਇਆ ਕਪੜਾ। ਲਈਐ ਧੋਇ—ਧੋ ਲਈਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਜੇ (ਕੋਈ) ਕਪੜਾ ਮੂਤਰ ਨਾਲ ਗੰਦਾ ਹੋ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਸਾਬਣ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧੋ ਲਈਦਾ ਹੈ।

**ਭਰੀਐ ਮਤਿ, ਪਾਪਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥
ਓਹੁ ਧੋਪੈ, ਨਾਵੈ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਭਰੀਐ—ਜੇ ਭਰ ਜਾਏ, ਜੇ ਮਲੀਨ ਹੋ ਜਾਏ। ਮਤਿ—ਬੁੱਧ। ਪਾਪਾ ਕੈ ਸੰਗਿ—ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਨਾਲ। ਓਹੁ—ਉਹ ਪਾਪ। ਧੋਪੈ—ਧੁਪਦਾ ਹੈ, ਧੁਪ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਧੋਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰੰਗਿ—ਪਿਆਰ ਨਾਲ। ਨਾਵੈ ਕੈ ਰੰਗਿ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ।

ਅਰਥ : (ਪਰ) ਜੇ (ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਬੁੱਧੀ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਮਲੀਨ ਹੋ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਪਾਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਧੋਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

**ਪੁੰਨੀ ਪਾਪੀ, ਆਖਣੁ ਨਾਹਿ ॥
ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਰਣਾ, ਲਿਖਿ ਲੈ ਜਾਹੁ ॥
ਆਪੇ ਬੀਜਿ, ਆਪੇ ਹੀ ਖਾਹੁ ॥
ਨਾਨਕ, ਹੁਕਮੀ ਆਵਹੁ ਜਾਹੁ ॥੨੦॥**

ਨੋਟ : ਸ਼ਬਦ 'ਆਖਣੁ' ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ :

(੧) ਪੁੰਨੀ ਪਾਪੀ ਆਖਣੁ ਨਾਹਿ ॥	(ਪਉੜੀ ੨੦)
(੨) ਨਾਨਕ ਆਖਣਿ ਸਭੁ ਕੋ ਆਖੈ, ਇਕ ਦੂ ਇਕੁ ਸਿਆਣਾ ॥	(ਪਉੜੀ ੨੧)
(੩) ਜੇ ਕੋ ਖਾਇਕੁ ਆਖਣਿ ਪਾਇ ॥	(ਪਉੜੀ ੨੫)
(੪) ਕੇਤੇ ਆਖਹਿ ਆਖਣਿ ਪਾਹਿ ॥	(ਪਉੜੀ ੨੬)
(੫) ਆਖਣਿ ਜੋਰੁ ਬੁਧੈ ਨਹ ਜੋਰੁ ॥	(ਪਉੜੀ ੩੩)

ਇਸ ਲਫਜ਼ 'ਆਖਣੁ' ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ :

- (੬) ਆਖਣੁ ਆਖਿ ਨ ਰਜਿਆ, ਸੁਨਣਿ ਨ ਰਜੇ ਕੰਨ ॥੨॥੧੯॥

(ਮਾਝ ਕੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ ੧੪੨)

(੭) ਆਖਣਿ ਆਖਹਿ ਕੇਤੜੇ, ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਬੁਝ ਨ ਹੋਇ॥੩॥੧੩॥

(ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੬੧)

ਉਪਰਲੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ 'ਆਖਣੁ' ਨਾਂਵ ਹੈ ਤੇ 'ਆਖਣੁ' ਕ੍ਰਿਆ ਹੈ। ਨਾਂਵ 'ਆਖਣੁ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ "ਨਾਮ, ਕਹਿਣਾ, ਮੂੰਹ", ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨੰ: ੧ ਅਤੇ ੬ ਵਿਚ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਣ ਨੰ: ੨, ੩, ੪, ੫ ਅਤੇ ੭ ਵਿਚ 'ਆਖਣਿ' ਕ੍ਰਿਆ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ : ਆਖਣੁ—ਨਾਮ, ਬਚਨ। ਨਾਹਿ—ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਰਣਾ—(ਆਪੋ ਆਪਣੇ) ਕਰਮ ਕਰ ਕੇ, ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਕਰਮ ਕਰੇਗੇ। ਲਿਖਿ—ਲਿਖ ਕੇ, (ਤਿਹੋ ਜਿਹਾ ਲੇਖਾ) ਲਿਖ ਕੇ, (ਤਿਹੋ ਜਿਹੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ) ਲਿਖ ਕੇ, ਤਿਹੋ ਜਿਹੇ ਸੰਸਕਾਰ (ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ) ਉੱਕਰ ਕੇ। ਲੈ ਜਾਹੁ—ਤੂੰ ਲੈ ਜਾਹਿੰਗਾ, (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਲੈ ਜਾਹਿੰਗਾ, (ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ) ਪ੍ਰੋ ਲਵੇਂਗਾ। ਆਪੇ—ਆਪ ਹੀ। ਬੀਜਿ—ਬੀਜ ਕੇ। ਹੁਕਮੀ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ। ਆਵਹੁ ਜਾਹੁ—ਆਵਹਿੰਗਾ ਤੇ ਜਾਹਿੰਗਾ, ਜੰਮੇਂਗਾ ਤੇ ਮਰਹਿੰਗਾ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹੇਂਗਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਨਾਨਕ ! 'ਪੁੰਨੀ' ਜਾਂ 'ਪਾਪੀ' ਨਿਰਾ ਨਾਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਭਾਵ, ਨਿਰਾ ਕਹਿਣ-ਮਾਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਹੀ) ਤੂੰ ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਕਰਮ ਕਰੇਂਗਾ, ਤਿਹੋ ਜਿਹੇ ਸੰਸਕਾਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਉੱਕਰ ਕੇ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਹਿੰਗਾ। ਜੇ ਕੁਝ ਤੂੰ ਆਪ ਬੀਜੇਂਗਾ, ਉਸ ਦਾ ਫਲ ਆਪ ਹੀ ਖਾਹਿੰਗਾ। (ਆਪਣੇ ਬੀਜੇ ਅਨੁਸਾਰ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਅੰਦਰ ਪਿਆ ਰਹੇਂਗਾ। ੨੦।

ਨੋਟ : ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਤੁਕ ਆਈ ਹੈ, "ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ, ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ"। ਦੂਜੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ, "ਹੁਕਮੀ ਉਤਮੁ ਨੀਚੁ, ਹੁਕਮਿ ਲਿਖਿ ਦੁਖ ਸੁਖ ਪਾਈਅਹਿ"। ਹੁਣ ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਉਪਰਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਾਲਾ ਖਿਆਲ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਖਾਸ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਹੁਕਮ' ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਨਿਯਮ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਿਹੋ ਜਿਹਾ ਫਲ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਧਰ ਅੰਦਰ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਹੀ ਚੰਗੇ-ਮੰਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਤੁਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵ : ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਰਭਾਵ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਮੱਤ ਮੈਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੈਲ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁੱਧ-ਸਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜ ਰਖਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਜੀਵ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਇਕੋ-ਇਕ ਵਸੀਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਇਹ ਮੈਲ ਧੁਪ ਸਕਦੀ ਹੈ। (ਸੋ, ਸਿਮਰਨ ਤਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਧੋ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮੇਲਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾਣ ਲਈ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ)।

**ਤੀਰਥੁ ਤਪੁ ਦਇਆ ਦਤੁ ਦਾਨੁ ॥
ਜੇ ਕੋ ਪਾਵੈ, ਤਿਲ ਕਾ ਮਾਨੁ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਜੇ ਕੋ ਪਾਵੈ—ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਿਲ ਭੀ ਜਾਏ, ਤਾਂ। ਤਿਲ ਕਾ—ਤਿਲ-ਮਾਤਰ, ਰਤਾ-ਮਾਤਰ। ਮਾਨੁ—ਆਦਰ, ਵਡਿਆਈ। ਦਤੁ—ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ।

ਅਰਥ : ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ, ਤਪਾਂ ਦੀ ਸਾਧਨਾ, (ਜੀਆਂ 'ਤੇ) ਦਇਆ ਕਰਨੀ, ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਦਾਨ—(ਇਹਨਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਵੱਟੇ) ਜੇ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲ ਭੀ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਰਤਾ-ਮਾਤਰ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

**ਸੁਣਿਆ, ਮੰਨਿਆ, ਮਨਿ ਕੀਤਾ ਭਾਉ ॥
ਅੰਤਰਗਤਿ ਤੀਰਥਿ, ਮਲਿ ਨਾਉ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਸੁਣਿਆ—(ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੰਨਿਆ—(ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਉਸ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ) ਮੰਨ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਤੀਜ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਕੀਤਾ ਭਾਉ—(ਜਿਸ ਨੇ) ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅੰਤਰਗਤਿ—ਅੰਦਰਲਾ। ਤੀਰਥਿ—ਤੀਰਥ ਉੱਤੇ। ਅੰਤਰਗਤਿ ਤੀਰਥ—ਅੰਦਰਲੇ ਤੀਰਥ ਉੱਤੇ। ਮਲਿ—ਮਲ ਮਲ ਕੇ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਨਾਉ—ਇਸ਼ਨਾਨ (ਕੀਤਾ ਹੈ)।

ਅਰਥ : (ਪਰ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ) ਸੁਰਤਿ ਜੋੜੀ ਹੈ, (ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਨਾਮ ਵਿਚ) ਪਤੀਜ ਗਿਆ ਹੈ, (ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਦਾ ਪਿਆਰ ਜਮਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ (ਮਾਨੋ) ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਤੀਰਥ ਵਿਚ ਮਲ ਮਲ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। (ਭਾਵ,

ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵੱਸ ਰਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਲਾਹ ਲਈ ਹੈ)।

ਸਭਿ ਗੁਣ ਤੇਰੇ, ਮੈ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥
 ਵਿਣੁ ਗੁਣ ਕੀਤੇ, ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਇ ॥
 ਸੁਅਸਤਿ ਆਥਿ ਬਾਣੀ ਬਰਮਾਉ ॥
 ਸਤਿ ਸੁਹਾਣੁ ਸਦਾ ਮਨਿ ਚਾਉ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਭਿ—ਸਾਰੇ। ਮੈ ਨਾਹੀ ਕੋਇ—ਮੈਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਪਾਂਇਆਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਣੁ ਗੁਣ ਕੀਤੇ—ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਜੇ ਤੂੰ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਨਾ ਕਰੇਂ, ਜੇ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਣ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ ਨਾ ਕਰੇਂ। ਨ ਹੋਇ—ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸੁਅਸਤਿ—ਜੈ ਹੋਵੇ ਤੇਰੀ, ਤੂੰ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਰਹੇਂ (ਭਾਵ, ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਹੀ ਆਸਰਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ)। ਬਰਮਾਉ—ਬ੍ਰਹਮਾ। ਸਤਿ—ਸਦਾ ਥਿਰ। ਸੁਹਾਣੁ—ਸੁਬਹਾਨ, ਸੋਹਣਾ। ਮਨਿ ਚਾਉ—ਮਨ ਵਿਚ ਖਿੜਾਉ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ!) ਜੇ ਤੂੰ (ਆਪ ਆਪਣੇ) ਗੁਣ (ਮੇਰੇ ਵਿਚ) ਪੈਦਾ ਨਾ ਕਰੇਂ, ਤਾਂ ਮੈਥੋਂ ਤੇਰੀ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਪਾਂਇਆਂ ਨਹੀਂ (ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾ ਸਕਾਂ), ਇਹ ਸਭ ਤੇਰੀਆਂ ਹੀ ਵਡਿਆਈਆਂ ਹਨ। (ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ!) ਤੇਰੀ ਸਦਾ ਜੈ ਹੋਵੇ! ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਮਾਇਆ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਬਾਣੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੈਂ (ਭਾਵ ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਬਣਾਣ ਵਾਲੇ ਮਾਇਆ, ਬਾਣੀ ਜਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੈਥੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹਸਤੀ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੰਨ ਰੱਖੇ ਹਨ)। ਤੂੰ ਸਦਾ ਥਿਰ ਹੈਂ, ਸੋਹਣਾ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਖਿੜਾਉ ਹੈ (ਤੂੰ ਹੀ ਜਗਤ ਰਚਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਹੈ ਤੂੰ ਕਦੋਂ ਜਗਤ ਬਣਾਇਆ ਹੈ)।

ਕਵਣੁ ਸੁ ਵੇਲਾ, ਵਖਤੁ ਕਵਣੁ, ਕਵਣੁ ਥਿਤਿ, ਕਵਣੁ ਵਾਰੁ ॥
 ਕਵਣਿ ਸਿ ਰੁਤੀ, ਮਾਹੁ ਕਵਣੁ, ਜਿਤੁ ਹੋਆ ਆਕਾਰੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਵੇਲਾ—ਸਮਾ। ਵਖਤੁ—ਸਮਾ, ਵਕਤ।

ਵਾਰੁ—ਸ਼ਬਦ 'ਵਾਰ' ਦੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, 'ਵਾਰ' ਅਤੇ 'ਵਾਰੁ'। 'ਵਾਰ' ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਵਾਰੀ'। 'ਵਾਰੁ' ਪੁਲਿੰਗ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਦਿਨ'।

ਜਪੁ ਜੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ :

- (੧) ਸੋਚੈ ਸੋਚਿ ਨ ਹੋਵਈ, ਜੇ ਸੋਚੀ ਲਖ ਵਾਰ ॥ (ਪਉੜੀ ੧)
 (੨) ਵਾਰਿਆ ਨ ਜਾਵਾ ਏਕ ਵਾਰ ॥ (ਪਉੜੀ ੧੬)
 (੩) ਜੋ ਕਿਛੁ ਪਾਇਆ ਸੁ ਏਕਾ ਵਾਰ ॥ (ਪਉੜੀ ੩੧)
 (੪) ਕਵਣੁ ਸੁ ਵੇਲਾ, ਵਖਤੁ ਕਵਣੁ, ਕਵਣੁ ਥਿਤਿ, ਕਵਣੁ ਵਾਰੁ ॥ (ਪਉੜੀ ੨੧)
 (੫) ਰਾਤੀ ਰੁਤੀ ਥਿਤੀ ਵਾਰ ॥ (ਪਉੜੀ ੩੪)

ਪ੍ਰਮਾਣ ਨੰ: ੧, ੨ ਅਤੇ ੩ ਵਿਚ ‘ਵਾਰ’ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੈ। ਨੰ: ੪ ਵਿਚ ‘ਵਾਰੁ’ ਪੁਲਿੰਗ ਇਕ-ਵਚਨ ਹੈ ਅਤੇ ਨੰ: ੫ ਵਿਚ ‘ਵਾਰ’ ਪੁਲਿੰਗ ਬਹੁ-ਵਚਨ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਲਫਜ਼ (f) ਨਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਕ੍ਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :

ਵਾਰਿ ਵਾਰਉ ਅਨਿਕ ਭਾਰਉ ॥

ਸੁਖੁ ਪ੍ਰਿਅ ਸੁਹਾਗ ਪਲਕ ਰਾਤ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥੩॥੪੨॥

(ਕਾਨੜਾ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੩੦੬)

ਇੱਥੇ ‘ਵਾਰਿ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਸਦਕੇ ਕਰਨਾ’।

ਥਿਤਿ ਵਾਰੁ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਚਾਲ ਤੋਂ ਥਿੱਤਾਂ ਗਿਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ—ਏਕਮ, ਦੂਜ, ਤੀਜ, ਆਦਿਕ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਤੇ ਵਾਰ : ਸੋਮ, ਮੰਗਲ ਆਦਿਕ। ਕਵਣਿ ਸਿ ਰੁਤੀ—ਕਿਹੜੀ ਉਹ ਰੁੱਤ ਸੀ? ਮਾਹੁ—ਮਹੀਨਾ। ਕਵਣੁ—ਕਿਹੜਾ? ਜਿਤੁ—ਜਿਸ ਵਿਚ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ। ਹੋਆ—ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਬਣਿਆ। ਆਕਾਰੁ—ਇਹ ਦਿੱਸਣ ਵਾਲਾ ਸੰਸਾਰ।

ਅਰਥ : ਕਿਹੜਾ ਉਹ ਵੇਲਾ ਤੇ ਵਕਤ ਸੀ, ਕਿਹੜੀ ਥਿੱਤ ਸੀ, ਕਿਹੜਾ ਦਿਨ ਸੀ, ਕਿਹੜੀ ਉਹ ਰੁੱਤ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹੜਾ ਉਹ ਮਹੀਨਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਬਣਿਆ ਸੀ?

ਵੇਲ ਨ ਪਾਈਆ ਪੰਡਤੀ, ਜਿ ਹੋਵੈ ਲੇਖੁ ਪੁਰਾਣੁ ॥

ਵਖਤੁ ਨ ਪਾਇਓ ਕਾਦੀਆ, ਜਿ ਲਿਖਨਿ ਲੇਖੁ ਕੁਰਾਣੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਵੇਲ—ਵੇਲਾ, ਸਮਾ। ਪਾਈਆ—ਪਾਈ, ਲੱਭੀ। ਵੇਲ ਨ

ਪਾਈਆ—ਸਮਾ ਨਾ ਲੱਭਾ। (ਨੋਟ—‘ਵੇਲਾ’ ਪੁਲਿੰਗ ਹੈ ਤੇ ‘ਵੇਲ’ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੈ)। ਪੰਡਤੀ—ਪੰਡਤਾਂ ਨੇ। ਜਿ—ਨਹੀਂ ਤਾਂ। ਹੋਵੈ—ਹੁੰਦਾ, ਬਣਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਲੇਖੁ—ਮਜ਼ਮੂਨ। ਲੇਖੁ ਪੁਰਾਣ—ਪੁਰਾਣ ਰੂਪ ਲੇਖ, ਇਸ ਲੇਖ ਵਾਲਾ ਪੁਰਾਣ (ਭਾਵ, ਜਿਵੇਂ ਹੋਰ ਕਈ ਪੁਰਾਣ ਬਣੇ ਪਏ ਹਨ, ਇਸ ਮਜ਼ਮੂਨ ਦਾ ਭੀ ਇਕ ਪੁਰਾਣ ਬਣਿਆ ਹੁੰਦਾ)। ਵਖਤੁ—ਸਮਾ, ਜਦੋਂ ਜਗਤ ਬਣਿਆ। ਨ ਪਾਇਓ—ਨਾ ਲੱਭਾ। ਕਾਦੀਆ—ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਨੇ। ਅਰਬੀ ਦੇ ਅੱਖਰ ਜੁਆਦ, ਜੁਇ ਅਤੇ ਜ਼ੇ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਅੱਖਰ ‘ਦ’ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲਫਜ਼ ‘ਕਾਗਜ਼’ ਦਾ ‘ਕਾਗਦ’, ‘ਨਜ਼ਰ’ ਦਾ ‘ਨਦਰਿ’, ‘ਹਜ਼ੂਰ’ ਦਾ ‘ਹਦੂਰਿ’ ਉਚਾਰਨ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਕਾਜ਼ੀ’ ਦਾ ‘ਕਾਦੀ’ ਉਚਾਰਨ ਭੀ ਹੈ। ਜਿ—ਨਹੀਂ ਤਾਂ। ਲਿਖਨਿ—(ਕਾਜ਼ੀ) ਲਿਖ ਦੋਂਦੇ। ਲੇਖੁ ਕੁਰਾਣੁ—ਕੁਰਾਨ ਵਰਗਾ ਲੇਖ, (ਭਾਵ, ਜਿਵੇਂ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਨੇ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਉਚਾਰੀਆਂ ਆਇਤਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਕੁਰਾਨ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਉਹ ਜਗਤ ਦੇ ਬਣਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਮਜ਼ਮੂਨ ਭੀ ਲਿਖ ਦੋਂਦੇ)।

ਨੋਟ: ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਲਫਜ਼ ‘ਵਖਤੁ’, ‘ਪਾਇਓ’ ਅਤੇ ‘ਕਾਦੀਆ’ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਮੋੜ-ਤੋੜ ਕੇ ਕਾਦੀਆਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਅੰਵਾਣ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਟਪਲੇ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇੱਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪੇਸ਼ੀਨ-ਗੋਈ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਨਗਰ ਕਾਦੀਆਂ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪੈਗੰਬਰ ਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਵਖਤ (ਮੁਸੀਬਤ) ਨਾ ਪਾਣਾ।

ਅਸਾਂ ਇੱਥੇ ਕਿਸੇ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ। ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਟਪਲੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਾਣੇ। ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਤੇ ਅਰਥਾਂ ਵਲ ਹੀ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਣਾ ਹੈ। ਲਫਜ਼ ‘ਕਾਦੀਆ’ ਪਦ-ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਲਫਜ਼ ‘ਵਖਤੁ’ ਅਰਬੀ ਦਾ ਲਫਜ਼ ‘ਵਕਤ’ ਹੈ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਂਦਕਾ ਲਫਜ਼ ‘ਵੇਲਾ’ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਲਫਜ਼ ‘ਵਕਤ’ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ‘ਵਖਤੁ’ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਭੀ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਆਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਸਦਾ ‘ਸਮਾ’ ਹੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ :

ਜੇ ਵੇਲਾ ਵਖਤੁ ਵੀਚਾਰੀਐ, ਤਾ ਕਿਤੁ ਵੇਲਾ ਭਗਤਿ ਹੋਇ ॥

(ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੩੫)

ਇਕਨਾ ਵਖਤ ਖੁਆਈਅਹਿ, ਇਕਨਾ ਪੂਜਾ ਜਾਇ ॥

(ਆਸਾ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੪੧੨)

ਲਫਜ਼ ‘ਪਾਇਓ’ ਹੁਕਮੀ ਭਵਿੱਖਤ ਕਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ

ਕਾਦੀਆਨੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਲਫਜ਼ ਭੂਤ-ਕਾਲ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਭੂਤ-ਕਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰੀ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :

ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ 'ਸਾਜਿਓ', ਆਪੀਨੈ 'ਰਚਿਓ' 'ਨਾਉ' ॥

(ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ ੪੬੩)

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ 'ਪਾਇਓ' ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ ॥

(ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ ੪੬੬)

ਹੁਕਮੀ ਭਵਿੱਖਤ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ 'ਸਦਿਅਹੁ', 'ਕਰਿਅਹੁ' (ਰਾਮਕਲੀ 'ਸਦੁ')। ਪਾਠਕ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜੋੜਾਂ ਦਾ ਖ਼ਾਸ ਖ਼ਿਆਲ ਰੱਖਣ। 'ਪਾਇਓ' ਭੂਤ ਕਾਲ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਹੁਕਮੀ ਭਵਿੱਖਤ 'ਪਾਇਅਹੁ' ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : (ਕਦੋਂ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਬਣਿਆ ?) ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪੰਡਤਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ (ਇਸ ਮਜ਼ਮੂਨ ਉੱਤੇ ਭੀ) ਇਕ ਪੁਰਾਣ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰ ਨਾ ਲਗ ਸਕੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਲੇਖਾ ਲਿਖ ਦੇਂਦੇ (ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਆਇਤਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰ ਕੇ) ਕੁਰਾਨ (ਲਿਖਿਆ ਸੀ)।

ਥਿਤਿ ਵਾਰੁ ਨ ਜੋਗੀ ਜਾਣੈ, ਰੁਤਿ ਮਾਹੁ ਨ ਕੋਈ ॥

ਜਾ ਕਰਤਾ ਸਿਰਠੀ ਕਉ ਸਾਜੇ, ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸੋਈ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਜਾ ਕਰਤਾ—ਜਿਹੜਾ ਕਰਤਾ। ਸਿਰਠੀ ਕਉ—ਜਗਤ ਨੂੰ। ਸਾਜੇ—ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਪੇ ਸੋਈ—ਉਹ ਆਪ ਹੀ।

ਅਰਥ : (ਜਦੋਂ ਜਗਤ ਬਣਿਆ ਸੀ ਤਦੋਂ ਕਿਹੜੀ) ਥਿੱਤ ਸੀ, (ਕਿਹੜਾ) ਵਾਰ ਸੀ, ਇਹ ਗੱਲ ਕੋਈ ਜੋਗੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ (ਦੱਸ ਸਕਦਾ) ਕਿ ਤਦੋਂ ਕਿਹੜੀ ਰੁੱਤ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹੜਾ ਮਹੀਨਾ ਸੀ। ਜੇ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਇਸ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਜਗਤ ਕਦੋਂ ਰਚਿਆ)।

ਕਿਵ ਕਰਿ ਆਖਾ ਕਿਵ ਸਾਲਾਹੀ,

ਕਿਉ ਵਰਨੀ ਕਿਵ ਜਾਣਾ ॥

ਨਾਨਕ, ਆਖਣਿ ਸਭੁ ਕੋ ਆਖੈ,

ਇਕ ਦੁ ਇਕੁ ਸਿਆਣਾ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਿਵ ਕਰਿ—ਕਿਉਂ ਕਰਿ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ? ਆਖਾ—ਮੈਂ ਆਖਾਂ, ਮੈਂ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ, ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਾਂ। ਸਾਲਾਹੀ—ਮੈਂ ਸਾਲਾਹਾਂ, ਮੈਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਾਂ। ਕਿਉ—ਕਿਉਂ ਕਰਿ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ? ਵਰਨੀ—ਮੈਂ ਵਰਣਨ ਕਰਾਂ। ਸਭੁ ਕੋ—ਹਰੇਕ ਜੀਵ। ਆਖਣਿ ਆਖੈ—ਆਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਆਖਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਦੂ ਇਕੁ ਸਿਆਣਾ—ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਸਿਆਣਾ ਬਣ ਬਣ ਕੇ, ਇਕ ਜਣਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਸਿਆਣਾ ਸਮਝ ਕੇ। ਦੂ—ਤੋਂ।

ਅਰਥ : ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਵਡਿਆਈ) ਦੱਸਾਂ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਾਂ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਵਡਿਆਈ) ਵਰਣਨ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਸਕਾਂ? ਹੇ ਨਾਨਕ! ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਸਿਆਣਾ ਸਮਝ ਕੇ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਵਡਿਆਈ) ਦੱਸਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਪਰ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ)।

**ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ ਵਡੀ ਨਾਈ, ਕੀਤਾ ਜਾ ਕਾ ਹੋਵੈ॥
ਨਾਨਕ, ਜੇ ਕੋ ਆਪੋ ਜਾਣੈ, ਅਗੈ ਗਇਆ ਨ ਸੋਹੈ॥੨੧॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਾਹਿਬੁ—ਮਾਲਕ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਨਾਈ—ਵਡਿਆਈ। ਜਾ ਕਾ—ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ। ਕੀਤਾ ਜਾ ਕਾ ਹੋਵੈ—ਜਿਸ ਹਰੀ ਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋ—ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ। ਆਪੋ—ਆਪਹੁ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ, ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਦੇ ਬਲ ਤੋਂ। ਨ ਸੋਹੈ—ਸੋਭਦਾ ਨਹੀਂ, ਆਦਰ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦਾ। ਅਗੈ ਗਇਆ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ (ਸਭ ਤੋਂ) ਵੱਡਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਉੱਚੀ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਦੇ ਆਸਰੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ) ਅੰਤ ਪਾਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੇ, ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਆਦਰ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦਾ।੨੧।

ਭਾਵ : ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਚਿੱਤ ਜੋੜਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਲਗਨ ਲਗ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਉਪਜਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਆਤਮਾ ਸੁੱਧ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਭਗਤੀ ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਬੰਦਗੀ ਦਾ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਦੱਸ ਸਕੇ ਕਿ ਜਗਤ ਕਦੋਂ ਬਣਿਆ। ਨਾ ਪੰਡਤ, ਨਾ ਕਾਜ਼ੀ, ਨਾ ਜੋਗੀ, ਕੋਈ ਭੀ ਇਹ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਬੇਅੰਤ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਭੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਭੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ।

**ਪਾਤਾਲਾ ਪਾਤਾਲ ਲਖ, ਆਗਾਸਾ ਆਗਾਸ ॥
ਓੜਕ ਓੜਕ ਭਾਲਿ ਥਕੇ, ਵੇਦ ਕਹਨਿ ਇਕ ਵਾਤ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਪਾਤਾਲਾ ਪਾਤਾਲ—ਪਾਤਾਲਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਹੋਰ ਪਾਤਾਲ ਹਨ। ਆਗਾਸਾ ਆਗਾਸ—ਆਕਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੋਰ ਆਕਾਸ਼ ਹਨ। ਓੜਕ—ਅਖੀਰ, ਅੰਤ, ਅਖੀਰਲੇ ਬੰਨੇ। ਭਾਲਿ ਥਕੇ—ਭਾਲ ਭਾਲ ਕੇ ਥਕ ਗਏ ਹਨ। ਕਹਨਿ—ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਵਾਤ—ਇਕ ਗੱਲ, ਇਕ-ਜ਼ਬਾਨ ਹੋ ਕੇ।

ਅਰਥ : (ਸਾਰੇ) ਵੇਦ ਇਕ-ਜ਼ਬਾਨ ਹੋ ਕੇ ਆਖਦੇ ਹਨ, “ਪਾਤਾਲਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਹੋਰ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪਾਤਾਲ ਹਨ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੋਰ ਲੱਖਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਹਨ, (ਬੇਅੰਤ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ) ਅਖੀਰਲੇ ਬੰਨਿਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰ ਕੇ ਥਕ ਗਏ ਹਨ, (ਪਰ ਲੱਭ ਨਹੀਂ ਸਕੇ)”।

**ਸਹਸ ਅਠਾਰਹ ਕਹਨਿ ਕਤੇਬਾ, ਅਸੁਲੂ ਇਕੁ ਧਾਤੁ ॥
ਲੇਖਾ ਹੋਇ ਤ ਲਿਖੀਐ, ਲੇਖੈ ਹੋਇ ਵਿਣਾਸੁ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਹਸ ਅਠਾਰਹ—ਅਠਾਰਹ ਹਜ਼ਾਰ (ਆਲਮ)। ਕਹਨਿ ਕਤੇਬਾ—ਕਤੇਬਾਂ ਆਖਦੀਆਂ ਹਨ (ਕਤੇਬਾਂ—ਈਸਾਈ ਮਤ ਤੇ ਇਸਲਾਮ ਆਦਿਕ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ: ਕੁਰਾਨ, ਅੰਜੀਲ, ਤੌਰੇਤ ਤੇ ਜ਼ਬੂਰ)। ਅਸੁਲੂ—ਮੁੱਢ। (ਨੋਟ: ਇਹ ਅਰਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਲਫਜ਼ ਹੈ। ਅੱਖਰ ‘ਸ’ ਦਾ ਹੇਠਲਾ () ਅਰਬੀ ਦਾ ਅੱਖਰ ‘ਸੁਆਦ’ ਦੱਸਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ)। ਇਕੁ ਧਾਤੁ—ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਇਕ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਲੇਖਾ ਹੋਇ—ਜੇ ਲੇਖਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਲਿਖੀਐ—ਲਿਖ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਲੇਖੈ ਵਿਣਾਸੁ—ਲੇਖੇ ਦਾ ਖ਼ਾਤਮਾ, ਲੇਖੇ ਦਾ ਅੰਤ।

ਅਰਥ : (ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਈਸਾਈ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰੇ) ਕਤੇਬਾਂ ਆਖਦੀਆਂ ਹਨ, “ਕੁੱਲ ਅਠਾਰ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਆਲਮ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਢ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ”। (ਪਰ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ‘ਹਜ਼ਾਰਾਂ’ ਤੇ ‘ਲੱਖਾਂ’ ਭੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ

ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ ਦਾ) ਲੇਖਾ ਤਦੋਂ ਹੀ ਲਿਖ ਸਕੀਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਲੇਖਾ ਹੋ ਹੀ ਸਕੇ, (ਇਹ ਲੇਖਾ ਤਾਂ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਲੇਖਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ) ਲੇਖੇ ਦਾ ਹੀ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਹਿੰਦਸੇ ਹੀ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)।

ਨਾਨਕ, ਵਡਾ ਆਖੀਐ, ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਆਪੁ ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਆਖੀਐ—ਆਖੀਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ)। ਆਪੇ—ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਹੀ। ਜਾਣੈ—ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਆਪੁ—ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ (ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਆਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ)।੨੨।

ਭਾਵ : ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ‘ਹਜ਼ਾਰਾਂ’ ਜਾਂ ‘ਲੱਖਾਂ’ ਦੇ ਹਿੰਦਸੇ ਭੀ ਵਰਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਇਤਨੀ ਬੇਅੰਤ ਕੁਦਰਤਿ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਲੇਖਾ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਹਿੰਦਸੇ ਹੀ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਲਾਹੀ ਸਾਲਾਹਿ, ਏਤੀ ਸੁਰਤਿ ਨ ਪਾਈਆ ॥

ਨਦੀਆ ਅਤੇ ਵਾਹ, ਪਵਹਿ ਸਮੁੰਦਿ, ਨ ਜਾਣੀਅਹਿ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਾਲਾਹੀ—ਸਲਾਹਣ-ਜੋਗ ਪਰਮਾਤਮਾ। ਸਾਲਾਹਿ—ਸਿਫਤਿ-ਸਲਾਹ ਕਰ ਕੇ। ਏਤੀ ਸੁਰਤਿ—ਇਤਨੀ ਸਮਝ (ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈ)। ਨ ਪਾਈਆ—ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪਾਈ। ਅਤੇ—ਅਤੇ, ਤੇ। ਵਾਹ—ਵਹਿਣ, ਨਾਲੇ। ਪਵਹਿ—ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਮੁੰਦਿ—ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ। ਨ ਜਾਣੀਅਹਿ—ਨਹੀਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ, ਉਹ ਨਦੀਆਂ ਤੇ ਨਾਲੇ (ਵਿਚ ਵੱਖਰੇ) ਪਛਾਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ, (ਵਿਚੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਥਾਹ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ)।

ਅਰਥ : ਸਲਾਹਣ-ਜੋਗ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਆਖ ਆਖ ਕੇ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਇਤਨੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈ, (ਸਿਫਤਿ-ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। ਨਦੀਆਂ ਤੇ ਨਾਲੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, (ਪਰ ਫਿਰ ਵੱਖਰੇ) ਉਹ ਪਛਾਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ (ਵਿਚੇ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਥਾਹ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ)।

ਸਮੁੰਦ ਸਾਹ ਸੁਲਤਾਨ, ਗਿਰਹਾ ਸੇਤੀ ਮਾਲੁ ਧਨੁ ॥
ਕੀੜੀ ਤੁਲਿ ਨ ਹੋਵਨੀ, ਜੇ ਤਿਸੁ ਮਨਹੁ ਨ ਵੀਸਰਹਿ ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਮੁੰਦ ਸਾਹ ਸੁਲਤਾਨ—ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਸੁਲਤਾਨ। ਗਿਰਹਾ ਸੇਤੀ—ਪਹਾੜਾਂ ਜੇਡੇ। ਤੁਲਿ—ਬਰਾਬਰ। ਨ ਹੋਵਨੀ—ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਤਿਸੁ ਮਨਹੁ—ਉਸ ਕੀੜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ। ਜੇ ਨ ਵੀਸਰਹਿ—ਜੇ ਤੂੰ ਨਾ ਵਿਸਰ ਜਾਏਂ (ਹੋ ਹਰੀ)!

ਅਰਥ : ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਸੁਲਤਾਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਵਿਚ) ਪਹਾੜਾਂ ਜੇਡੇ ਧਨ ਪਦਾਰਥਾਂ (ਦੇ ਢੇਰ ਹੋਣ), (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ) ਇਕ ਕੀੜੀ ਦੇ ਭੀ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਜੇ (ਹੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ!) ਉਸ ਕੀੜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਤੂੰ ਨਾ ਵਿਸਰ ਜਾਏਂ। ੨੩।

ਭਾਵ : ਸੋ, ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਸ਼ਾਹਾਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦੀ ਭੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਭੀ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁੱਛ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

ਅੰਤੁ ਨ ਸਿਫਤੀ, ਕਹਣਿ ਨ ਅੰਤੁ ॥
ਅੰਤੁ ਨ ਕਰਣੈ, ਦੇਣਿ ਨ ਅੰਤੁ ॥
ਅੰਤੁ ਨ ਵੇਖਣਿ, ਸੁਣਣਿ ਨ ਅੰਤੁ ॥
ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਪੈ, ਕਿਆ ਮਨਿ ਮੰਤੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਿਫਤੀ—ਸਿਫਤਾਂ ਦਾ। ਕਹਣਿ—ਕਹਿਣ ਨਾਲ, ਦੱਸਣ ਨਾਲ। ਕਰਣੈ—ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਕੁਦਰਤਿ ਦਾ। ਦੇਣਿ—ਦੇਣ ਵਿਚ, ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਨਾਲ। ਵੇਖਣਿ ਸੁਣਣਿ—ਵੇਖਣ ਤੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ। ਨ ਜਾਪੈ—ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ, ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ। ਮਨਿ—(ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ। ਮੰਤੁ—ਸਾਲਾਹ।

ਅਰਥ : (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ) ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਦ-ਬੰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਗਿਣਨ ਨਾਲ ਭੀ (ਗੁਣਾਂ ਦਾ) ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ (ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ)। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੇ ਦਾਤਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ। ਵੇਖਣ ਤੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਭੀ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੀਦਾ। ਉਸ ਅਕਾਲ

ਪੁਰਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਸਲਾਹ ਹੈ—ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭੀ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਪੈ ਕੀਤਾ ਆਕਾਰੁ ॥

ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਪੈ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕੀਤਾ—ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ। ਆਕਾਰੁ—ਇਹ ਜਗਤ ਜੋ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਾਰਾਵਾਰੁ—ਪਾਰਲਾ ਤੇ ਉਰਲਾ ਬੰਨਾ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਇਹ ਜਗਤ (ਜੋ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ) ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਅਖੀਰ, ਇਸ ਦਾ ਉਰਲਾ ਤੇ ਪਾਰਲਾ ਬੰਨਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ।

ਅੰਤ ਕਾਰਣਿ ਕੇਤੇ ਬਿਲਲਾਹਿ ॥

ਤਾ ਕੇ ਅੰਤ ਨ ਪਾਏ ਜਾਹਿ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅੰਤ ਕਾਰਣਿ—ਹੱਦ-ਬੰਨਾ ਲੱਭਣ ਲਈ। ਕੇਤੇ—ਕਈ ਮਨੁੱਖ। ਬਿਲਲਾਹਿ—ਵਿਲਕਦੇ ਹਨ, ਤਰਲੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਤਾ ਕੇ ਅੰਤ—ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੱਦ-ਬੰਨੇ। ਨ ਪਾਏ ਜਾਹਿ—ਲੱਭੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ।

ਅਰਥ : ਕਈ ਮਨੁੱਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਹੱਦ-ਬੰਨਾ ਲੱਭਣ ਲਈ ਤਰਲੇ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਹੱਦ-ਬੰਨੇ ਲੱਭੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ।

ਏਹੁ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ॥

ਬਹੁਤਾ ਕਹੀਐ, ਬਹੁਤਾ ਹੋਇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਏਹੁ ਅੰਤੁ—ਇਹ ਹੱਦ-ਬੰਨਾ (ਜਿਸ ਦੀ ਭਾਲ ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਕਰਦੇ ਹਨ)। ਬਹੁਤਾ ਕਹੀਐ—ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਆਖੀ ਜਾਵੀਏ, ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਕਥਨ ਕਰੀ ਜਾਵੀਏ। ਬਹੁਤਾ ਹੋਇ—ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਹ ਹੋਰ ਵੱਡਾ, ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਪਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ) ਇਹ ਹੱਦ-ਬੰਨਾ (ਜਿਸ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਭਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ) ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਜਾਵੀਏ ਕਿ ਉਹ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਹ ਹੋਰ ਵੱਡਾ, ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਪਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ, ਉਚਾ ਥਾਉ ॥
 ਉਚੇ ਉਪਰਿ ਉਚਾ ਨਾਉ ॥
 ਏਵਡੁ ਉਚਾ ਹੋਵੈ ਕੋਇ ॥
 ਤਿਸੁ ਉਚੇ ਕਉ, ਜਾਣੈ ਸੋਇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਥਾਉ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ। ਉਚੇ ਉਪਰਿ ਉਚਾ—ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚਾ, ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ। ਨਾਉ—ਨਾਮਣਾ, ਵਡਿਆਈ। ਏਵਡੁ—ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ। ਹੋਵੈ ਕੋਇ—ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਹੋਵੇ। ਤਿਸੁ ਉਚੇ ਕਉ—ਉਸ ਉੱਚੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ। ਸੋਇ—ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਹੀ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮਣਾ ਭੀ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਉਸ ਜੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਹੀ ਉਸ ਉੱਚੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਉਹ ਕੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈ)।

ਜੇਵਡੁ ਆਪਿ ਜਾਣੈ ਆਪਿ ਆਪਿ ॥
 ਨਾਨਕ, ਨਦਰੀ ਕਰਮੀ ਦਾਤਿ ॥੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਜੇਵਡੁ—ਜੇਡਾ ਵੱਡਾ। ਜਾਣੈ—ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਆਪਿ ਆਪਿ—ਕੇਵਲ ਆਪ ਹੀ (ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ)। ਨਦਰੀ—ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ। ਕਰਮੀ—ਕਰਮ ਨਾਲ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ। ਦਾਤਿ—ਬਖਸ਼ਿਸ਼।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਕੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! (ਹਰੇਕ) ਦਾਤਿ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ॥੨੪॥

ਭਾਵ : ਪ੍ਰਭੂ ਬੇਅੰਤ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਰਚਨਾ ਭੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਮਾਰੀਏ, ਉਹ ਹੋਰ ਵੱਡਾ, ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਪਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਜੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ਹੀ, ਤੇ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਇਹ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਤਨਾ ਵੱਡਾ ਹੈ।

ਬਹੁਤਾ ਕਰਮੁ, ਲਿਖਿਆ ਨ ਜਾਇ ॥
 ਵਡਾ ਦਾਤਾ, ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਰਮੁ—ਬਖਸ਼ਸ਼। ਤਿਲੁ—ਤਿਲ ਜਿਤਨੀ ਭੀ। ਤਮਾਇ—ਲਾਲਚ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ। ਦਾਤਾ—ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬੜੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਰਤਾ ਭੀ ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਏਡੀ ਵੱਡੀ ਹੈ ਕਿ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਕੇਤੇ ਮੰਗਿ ਜੋਧ ਅਪਾਰ ॥

ਕੇਤਿਆ ਗਣਤ ਨਹੀ ਵੀਚਾਰੁ ॥

ਕੇਤੇ, ਖਪਿ ਤੁਟਹਿ ਵੇਕਾਰ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕੇਤੇ—ਕਈ। ਜੋਧ ਅਪਾਰ—ਅਪਾਰ ਜੋਧੇ, ਅਨਗਿਣਤ ਸੂਰਮੇ। ਮੰਗਿ—ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਗਣਤ—ਗਿਣਤੀ। ਕੇਤਿਆ—ਕਈਆਂ ਦੀ। ਵੇਕਾਰ—ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ। ਖਪਿ ਤੁਟਹਿ—ਖਪ ਖਪ ਕੇ ਨਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : ਬੇਅੰਤ ਸੂਰਮੇ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਅਜਿਹੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ) ਮੰਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਜੀਵ (ਉਸ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਵਰਤ ਕੇ) ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ (ਹੀ) ਖਪ ਖਪ ਕੇ ਨਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕੇਤੇ ਲੈ ਲੈ ਮੁਕਰੁ ਪਾਹਿ ॥

ਕੇਤੇ ਮੂਰਖ, ਖਾਹੀ ਖਾਹਿ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕੇਤੇ—ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ। ਮੁਕਰੁ ਪਾਹਿ—ਮੁਕਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਖਾਹੀ ਖਾਹਿ—ਖਾਂਦੇ ਹੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਖਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

[ਨੋਟ : ਤੂ ਦੇਖਹਿ ਹਉ 'ਮੁਕਰਿ' ਪਾਉ ॥ (ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੨੫)

ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸੁਣਦਾ ਵੇਖਦਾ ਕਿਉ 'ਮੁਕਰਿ' ਪਇਆ ਜਾਇ ॥

(ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੩੫)

ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਲਫਜ਼ 'ਮੁਕਰਿ' ਹੈ, ਪਰ ਉਪਰਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ 'ਮੁਕਰੁ' ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ। 'ਮੁਕਰਿ' ਵਿਆਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਠੀਕ ਢੁਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਫਜ਼ ਸੰਬੰਧੀ ਅਜੇ ਹੋਰ ਵਧੀਕ ਖੋਜ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।]

ਅਰਥ : ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਪਦਾਰਥ) ਪਰਾਪਤ

ਕਰ ਕੇ ਮੁੱਕਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਕਦੇ ਸ਼ੁਕਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਆਖਦੇ ਕਿ ਸਭ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ)। ਅਨੇਕਾਂ ਮੂਰਖ (ਪਦਾਰਥ ਲੈ ਕੇ) ਖਾਈ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਪਰ ਦਾਤਾਰ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ)।

ਕੇਤਿਆ, ਦੂਖ ਭੂਖ ਸਦ ਮਾਰ ॥

ਏਹਿ ਭਿ ਦਾਤਿ ਤੇਰੀ, ਦਾਤਾਰ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕੇਤਿਆ—ਕਈ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ। ਦੂਖ—ਕਈ ਦੁੱਖ, ਕਲੇਸ਼। ਭੂਖ—ਭੁੱਖ (ਭਾਵ, ਖਾਣ ਨੂੰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ)। ਸਦ—ਸਦਾ। ਦਾਤਿ—ਬਖਸ਼ਿਸ਼। ਦਾਤਾਰ—ਹੇ ਦੇਣਹਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ!

ਅਰਥ : ਅਨੇਕਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਮਾਰ, ਕਲੇਸ਼ ਤੇ ਭੁੱਖ (ਹੀ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਨ)। (ਪਰ) ਹੇ ਦੇਣਹਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ! ਇਹ ਭੀ ਤੇਰੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੀ ਹੈ। (ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਰਜਾ ਵਿਚ ਤੁਰਨ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ)।

ਬੰਦਿ ਖਲਾਸੀ, ਭਾਣੈ ਹੋਇ ॥

ਹੋਰੁ ਆਖਿ ਨ ਸਕੈ ਕੋਇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਬੰਦਿ—ਬੰਦਿ ਤੋਂ, ਬੰਧਨ ਤੋਂ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ। ਖਲਾਸੀ—ਮੁਕਤੀ, ਛੁਟਕਾਰਾ। ਭਾਣੈ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਤੁਰਿਆਂ। ਹੋਇ—ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੋਰੁ—ਭਾਣੇ ਤੋਂ ਉਲਟ ਕੋਈ ਹੋਰ ਤਰੀਕਾ। ਕੋਇ—ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ।

ਅਰਥ : ਤੇ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ-ਰੂਪ) ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਤੁਰਿਆਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਜਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਤਰੀਕਾ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ (ਭਾਵ, ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਕਿ ਰਜਾ ਵਿਚ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮੋਹ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਸੀਲਾ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ)।

ਜੇ ਕੋ ਖਾਇਕੁ ਆਖਣਿ ਪਾਇ ॥

ਓਹੁ ਜਾਣੈ, ਜੇਤੀਆ ਮੁਹਿ ਖਾਇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਖਾਇਕੁ—ਕੱਚਾ ਮਨੁੱਖ, ਮੂਰਖ। ਆਖਣਿ ਪਾਇ—ਆਖਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੇ, (ਭਾਵ, ਮੋਹ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਸੀਲਾ) ਦੱਸਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੇ। ਓਹੁ—ਉਹ ਮੂਰਖ ਹੀ। ਜੇਤੀਆ—ਜਿਤਨੀਆਂ (ਚੋਟਾਂ)। ਮੁਹਿ—ਮੂੰਹ ਚਿੱਤੇ। ਖਾਇ—ਖਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : (ਪਰ) ਜੇ ਕੋਈ ਮੂਰਖ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਸੀਲਾ) ਦੱਸਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਉਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿਤਨੀਆਂ ਚੋਟਾਂ ਉਹ (ਇਸ ਮੂਰਖਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ) ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ 'ਕੂੜ' ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਇਕੋ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਤੁਰੇ। ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਕੋਈ ਹੋਰ ਤਰੀਕਾ ਭਾਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ 'ਕੂੜ' ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੇ ਥਾਂ ਸਗੋਂ ਵਧੀਕ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।

**ਆਪੇ ਜਾਣੈ, ਆਪੇ ਦੇਇ ॥
ਆਖਹਿ ਸਿ ਭਿ ਕੇਈ ਕੇਇ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਦੇਇ—ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਆਖਹਿ—ਆਖਦੇ ਹਨ। ਸਿ ਭਿ—ਇਹ ਗੱਲ ਭੀ। ਕੇਈ ਕੇਇ—ਕਈ ਮਨੁੱਖ।

ਅਰਥ : (ਸਾਰੇ ਨਾਸ਼ਕਰੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ) ਅਨੇਕਾਂ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ (ਦਾਤਾਂ) ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

**ਜਿਸ ਨੋ ਬਖਸੇ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ॥
ਨਾਨਕ, ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹ ॥੨੫॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਜਿਸ ਨੋ—ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ। ਨਾਨਕ—ਹੇ ਨਾਨਕ! ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹ—ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਨਾਨਕ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪਣੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ (ਬਣ ਜਾਂਦਾ) ਹੈ (ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਦਾਤਿ ਹੈ)। ੨੫।

ਭਾਵ : ਪ੍ਰਭੂ ਕੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈ—ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਣੀ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹੀ, ਉਸ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੀ ਇਤਨੀ ਵੱਡੀ ਹੈ ਕਿ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੋ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਭ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਹੀ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਜਾਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਦਾਤਾਂ ਦੇਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਜੀਵ ਦੀ ਮੂਰਖਤਾ ਵੇਖੋ! ਦਾਤਾਂ ਵਰਤਦਾ ਵਰਤਦਾ ਦਾਤਾਰ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਦੁੱਖ ਕਲੇਸ਼ ਸਹੇੜ ਲੈਂਦਾ

ਹੈ। ਇਹ ਦੁੱਖ-ਕਲੇਸ਼ ਭੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਾਤਿ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮੁੜ ਰਜਾ ਵਿਚ ਤੁਰਨ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਦਾਤਿ ਹੈ।

**ਅਮੁਲ ਗੁਣ, ਅਮੁਲ ਵਾਪਾਰ ॥
ਅਮੁਲ ਵਾਪਾਰੀਏ, ਅਮੁਲ ਭੰਡਾਰ ॥
ਅਮੁਲ ਆਵਹਿ, ਅਮੁਲ ਲੈ ਜਾਹਿ ॥
ਅਮੁਲ ਭਾਇ, ਅਮੁਲਾ ਸਮਾਹਿ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਮੁਲ—ਅਮੋਲਕ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਾ ਪੈ ਸਕੇ। ਗੁਣ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣ। ਵਾਪਾਰੀਏ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਭੰਡਾਰ—ਖਜ਼ਾਨੇ। ਆਵਹਿ—ਜੋ ਮਨੁੱਖ (ਇਸ ਵਪਾਰ ਲਈ) ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਲੈ ਜਾਹਿ—(ਇਹ ਸੌਦਾ ਖਰੀਦ ਕੇ) ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਇ—ਭਾਉ ਵਿਚ, ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ। ਸਮਾਹਿ—(ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ) ਲੀਨ ਹਨ।

ਅਰਥ : (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣ ਅਮੋਲਕ ਹਨ। (ਭਾਵ, ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ), (ਇਹਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ) ਵਪਾਰ ਕਰਨੇ ਭੀ ਅਮੋਲਕ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ (ਭੀ) ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ ਜੋ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ) ਵਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, (ਗੁਣਾਂ ਦੇ) ਖਜ਼ਾਨੇ (ਭੀ) ਅਮੋਲਕ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ ਜੋ (ਇਸ ਵਪਾਰ ਲਈ ਜਗਤ ਵਿਚ) ਆਉਂਦੇ ਹਨ। (ਉਹ ਭੀ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜੋ) ਇਹ ਸੌਦਾ ਖਰੀਦ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਭੀ ਅਮੋਲਕ ਹਨ।

**ਅਮੁਲ ਧਰਮੁ ਅਮੁਲੁ ਦੀਬਾਣੁ ॥
ਅਮੁਲੁ ਤੁਲੁ, ਅਮੁਲੁ ਪਰਵਾਣੁ ॥
ਅਮੁਲੁ ਬਖਸੀਸ, ਅਮੁਲੁ ਨੀਸਾਣੁ ॥
ਅਮੁਲੁ ਕਰਮੁ, ਅਮੁਲੁ ਫੁਰਮਾਣੁ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਧਰਮੁ—ਨਿਯਮ, ਕਾਨੂੰਨ। ਦੀਬਾਣੁ—ਕਚਹਿਰੀ, ਰਾਜ-

ਦਰਬਾਰ। ਤੁਲੁ—ਤੋਲ, ਤੱਕੜ। ਪਰਵਾਣੁ—ਪ੍ਰਮਾਣ, ਤੋਲਣ ਵਾਲਾ ਵੱਟਾ।
ਬਖਸ਼ੀਸ—ਰਹਿਮਤ, ਦਇਆ। ਨੀਸਾਣੁ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ
ਨਿਸ਼ਾਨ। ਕਰਮੁ—ਬਖਸ਼ਿਸ਼, ਰਹਿਮਤ। ਫੁਰਮਾਣੁ—ਹੁਕਮ। ਅਮੁਲੁ—ਅੰਦਾਜ਼ਿਆਂ
ਤੋਂ ਪਰੇ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤੇ ਰਾਜ-ਦਰਬਾਰ ਅਮੋਲਕ ਹਨ।
ਉਹ ਤੱਕੜ ਅਮੋਲਕ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਵੱਟਾ ਅਮੋਲਕ ਹੈ (ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੀਵਾਂ ਦੇ
ਚੰਗੇ-ਮੰਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਤੋਲਦਾ ਹੈ)। ਉਸ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੀ
ਅਮੋਲਕ ਹਨ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੇ ਹੁਕਮ ਭੀ ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਨ
(ਕਿਸੇ ਦਾ ਭੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦਾ)।

**ਅਮੁਲੋ ਅਮੁਲੁ ਆਖਿਆ ਨ ਜਾਇ ॥
ਆਖਿ ਆਖਿ ਰਹੇ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਮੁਲੋ ਅਮੁਲੁ—ਅਮੋਲਕ ਹੀ ਅਮੋਲਕ, ਅੰਦਾਜ਼ਿਆਂ ਤੋਂ
ਪਰੇ। ਆਖਿ ਆਖਿ—ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲਾ ਕੇ। ਰਹੇ—ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ, ਥੱਕ ਗਏ
ਹਨ। ਲਿਵ ਲਾਇ—ਲਿਵ ਲਾ ਕੇ, ਧਿਆਨ ਜੋੜ ਕੇ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਭ ਅੰਦਾਜ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ
ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦਾ। ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਧਿਆਨ ਜੋੜ ਜੋੜ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ
ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ (ਅੰਤ ਨੂੰ) ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

**ਆਖਹਿ, ਵੇਦ ਪਾਠ ਪੁਰਾਣ ॥
ਆਖਹਿ ਪੜੇ ਕਰਹਿ ਵਖਿਆਣ ॥
ਆਖਹਿ ਬਰਮੇ, ਆਖਹਿ ਇੰਦ ॥
ਆਖਹਿ, ਗੋਪੀ ਤੇ ਗੋਵਿੰਦ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਆਖਹਿ—ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵੇਦ
ਪਾਠ—ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪਾਠ, ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਮੰਤਰ। ਪੜੇ—ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ, ਵਿਦਵਾਨ।
ਕਰਹਿ ਵਖਿਆਣ—ਵਖਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵਖਾਣਦੇ
ਹਨ, ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬਰਮੇ—ਕਈ ਬ੍ਰਹਮਾ। ਇੰਦ—ਇੰਦਰ ਦੇਵਤੇ।
ਤੈ—ਅਤੇ, ਤੇ। ਗੋਵਿੰਦ—ਕਈ ਕਾਨ੍ਹ।

ਅਰਥ : ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਮੰਤਰ ਤੇ ਪੁਰਾਣ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਂਦੇ

ਹਨ। ਵਿਦਵਾਨ ਮਨੁੱਖ ਭੀ, ਜੋ (ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ) ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ) ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਕਈ ਇੰਦਰ, ਗੋਪੀਆਂ ਤੇ ਕਈ ਕਾਨ੍ਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਂਦੇ ਹਨ।

ਆਖਹਿ ਈਸਰ, ਆਖਹਿ ਸਿਧ ॥
 ਆਖਹਿ, ਕੇਤੇ ਕੀਤੇ ਬੁਧ ॥
 ਆਖਹਿ ਦਾਨਵ, ਆਖਹਿ ਦੇਵ ॥
 ਆਖਹਿ, ਸੁਰਿ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਸੇਵ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਈਸਰ—ਸ਼ਿਵ। ਕੇਤੇ—ਬੇਅੰਤ, ਕਈ। ਕੀਤੇ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ। ਬੁਧ—ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ। ਦਾਨਵ—ਰਾਖਸ਼, ਦੈਂਤ। ਦੇਵ—ਦੇਵਤੇ। ਸੁਰਿ ਨਰ—ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲੇ। ਸੇਵ—ਸੇਵਕ।

ਅਰਥ : ਕਈ ਸ਼ਿਵ ਤੇ ਸਿਧ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਬੇਅੰਤ ਬੁੱਧ, ਰਾਖਸ਼ ਤੇ ਦੇਵਤੇ, ਦੇਵਤਾ-ਸੁਭਾਉ ਮਨੁੱਖ, ਮੁਨੀ ਲੋਕ ਤੇ ਸੇਵਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕੇਤੇ ਆਖਹਿ, ਆਖਣਿ ਪਾਹਿ ॥
 ਕੇਤੇ, ਕਹਿ ਕਹਿ, ਉਠਿ ਉਠਿ ਜਾਹਿ ॥
 ਏਤੇ ਕੀਤੇ, ਹੋਰਿ ਕਰੇਹਿ ॥
 ਤਾ, ਆਖਿ ਨ ਸਕਹਿ ਕੇਈ ਕੇਇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕੇਤੇ—ਕਈ ਜੀਵ। ਆਖਣਿ ਪਾਹਿ—ਆਖਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਹਿ ਕਹਿ—ਆਖ ਆਖ ਕੇ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪਾ ਪਾ ਕੇ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲਾ ਕੇ। ਉਠਿ ਉਠਿ ਜਾਹਿ—ਜਹਾਨ ਤੋਂ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਏਤੇ ਕੀਤੇ—ਇਤਨੇ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਹੋਰਿ—ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ। ਕਰੇਹਿ—ਜੇ ਤੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਵੇਂ (ਹੇ ਹਰੀ!)। ਤਾ—ਤਾਂ ਭੀ। ਨ ਕੇਈ ਕੇਇ—ਕੋਈ ਭੀ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ। ਆਖਿ ਸਕਹਿ—ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਲਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਇਸ ਜਗਤ ਤੋਂ ਤੁਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਤਨੇ (ਬੇਅੰਤ) ਜੀਵ ਪੈਦਾ

ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ (ਜੋ ਬਿਆਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ), (ਪਰ ਹੇ ਹਰੀ!) ਜੇ ਤੂੰ ਹੋਰ ਭੀ (ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ) ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਭੀ ਕੋਈ ਜੀਵ ਤੇਰਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕਦੇ।

ਜੇਵਡੁ ਭਾਵੈ, ਤੇਵਡੁ ਹੋਇ ॥
 ਨਾਨਕ, ਜਾਣੈ ਸਾਚਾ ਸੋਇ ॥
 ਜੇ ਕੋ ਆਖੈ ਬੋਲੁ ਵਿਗਾੜੁ ॥
 ਤਾ ਲਿਖੀਐ ਸਿਰਿ ਗਾਵਾਰਾ ਗਾਵਾਰੁ ॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਜੇਵਡੁ—ਜੇਡਾ ਵੱਡਾ। ਭਾਵੈ—ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੇਵਡੁ—ਓਡਾ ਵੱਡਾ। ਸਾਚਾ ਸੋਇ—ਉਹ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਬੋਲੁ ਵਿਗਾੜੁ—ਬੋਲ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨ ਵਾਲਾ, ਬੋਲੀਬਾਜ਼, ਬੜਬੋਲਾ। ਲਿਖੀਐ—(ਉਹ ਬੜਬੋਲਾ) ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਿ ਗਾਵਾਰਾ ਗਾਵਾਰੁ—ਗਵਾਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਗਵਾਰ, ਮੂਰਖਾਂ ਸਿਰ ਮੂਰਖ, ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਨਾਨਕ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਿਤਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਤਨਾ ਹੀ ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਆਪਣੀ ਕੁਦਰਤਿ ਵਧਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ)। ਉਹ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਉਹ ਕੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈ)। ਜੇ ਕੋਈ ਬੜਬੋਲਾ ਮਨੁੱਖ ਦਸਣ ਲਗੇ (ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ ਹੈ) ਤਾਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਮੂਰਖਾਂ-ਸਿਰ-ਮੂਰਖ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੨੬।

ਭਾਵ : ਜਗਤ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਪਰ, ਨਾ ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਲੇਖਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਰ ਸਕੇਗਾ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਕਿਤਨੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਉਹ ਕਿਤਨੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਜੀਵਾਂ ਉੱਤੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੇਅੰਤ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹਨ ਉਸ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ। ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਇਹ ਕੰਮ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਤਾਕਤ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਰੇ ਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੋਛਾ ਜਾਣੋ, ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਦਾਤਾਂ ਦਾ ਹੱਦ-ਬੰਨਾ ਲੱਭ ਸਕਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਦਰੁ ਕੇਹਾ, ਸੋ ਘਰੁ ਕੇਹਾ, ਜਿਤੁ ਬਹਿ ਸਰਬ ਸਮਾਲੇ ॥
 ਵਾਜੇ ਨਾਦ ਅਨੇਕ ਅਸੰਖਾ, ਕੇਤੇ ਵਾਵਣਹਾਰੇ ॥
 ਕੇਤੇ ਰਾਗ ਪਰੀ ਸਿਉ ਕਹੀਅਨਿ, ਕੇਤੇ ਗਾਵਣਹਾਰੇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕੇਹਾ—ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ, ਬੜਾ ਅਸਚਰਜ। ਦਰੁ—ਦਰਵਾਜ਼ਾ। ਜਿਤੁ—ਜਿੱਥੇ। ਬਹਿ—ਬੈਠ ਕੇ। ਸਰਬ—ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ। ਸਮਾਲੇ—ਤੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਨਾਦ—ਅਵਾਜ਼, ਸ਼ਬਦ, ਰਾਗ। ਵਾਵਣਹਾਰੇ—ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ। ਪਰੀ—ਰਾਗਣੀ। ਸਿਉ—ਸਮੇਤ, ਸਣੇ। ਪਰੀ ਸਿਉ—ਰਾਗਣੀਆਂ ਸਮੇਤ। ਕਹੀਅਨਿ—ਕਹੀਦੇ ਹਨ, ਆਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : ਉਹ ਦਰ-ਘਰ ਬੜਾ ਹੀ ਅਸਚਰਜ ਹੈ ਜਿਥੇ ਬਹਿ ਕੇ, (ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ!) ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। (ਤੇਰੀ ਇਸ ਰਚੀ ਹੋਈ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਅਨਗਿਣਤ ਵਾਜੇ ਤੇ ਰਾਗ ਹਨ, ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਜੀਵ (ਉਹਨਾਂ ਵਾਜਿਆਂ ਨੂੰ) ਵਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਰਾਗਣੀਆਂ ਸਣੇ ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਰਾਗ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਜੀਵ (ਇਹਨਾਂ ਰਾਗਾਂ ਦੇ) ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ (ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ)।

ਗਾਵਹਿ ਤੁਹਨੋ, ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ, ਗਾਵੈ ਰਾਜਾ ਧਰਮੁ, ਦੁਆਰੇ ॥
ਗਾਵਹਿ ਚਿਤੁ ਗੁਪਤੁ ਲਿਖਿ ਜਾਣਹਿ, ਲਿਖਿ ਲਿਖਿ ਧਰਮੁ ਵੀਚਾਰੇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਤੁਹਨੋ—ਤੈਨੂੰ (ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ!)। ਰਾਜਾ ਧਰਮੁ—ਧਰਮ-ਰਾਜ। ਦੁਆਰੇ—ਤੇਰੇ ਦਰ 'ਤੇ (ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ!)। ਚਿਤੁ ਗੁਪਤੁ—ਉਹ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜੋ ਜਮ-ਲੋਕ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ-ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਲਿਖਦੇ ਹਨ (ਪੁਰਾਤਨ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦੇ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਖਿਆਲ ਤੁਰਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ)। ਧਰਮੁ—ਧਰਮ-ਰਾਜ। ਲਿਖਿ ਲਿਖਿ—ਲਿਖ ਲਿਖ ਕੇ, ਭਾਵ, ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਚਿਤਰਗੁਪਤ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਬੈਸੰਤਰੁ—ਅੱਗ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ!) ਪਉਣ, ਪਾਣੀ, ਅਗਨੀ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਧਰਮ-ਰਾਜ ਤੇਰੇ ਦਰ 'ਤੇ (ਖਲੋ ਕੇ) ਤੈਨੂੰ ਵਡਿਆਇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਚਿਤਰਗੁਪਤ ਭੀ ਜੋ (ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ-ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖੇ) ਲਿਖਣੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਧਰਮ-ਰਾਜ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਤੇਰੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗਾਵਹਿ ਈਸਰੁ ਬਰਮਾ ਦੇਵੀ, ਸੋਹਨਿ ਸਦਾ ਸਵਾਰੇ ॥
ਗਾਵਹਿ ਇੰਦ ਇਦਾਸਣਿ ਬੈਠੇ, ਦੇਵਤਿਆ ਦਰਿ ਨਾਲੇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਈਸਰੁ—ਸ਼ਿਵ। ਬਰਮਾ—ਬ੍ਰਹਮਾ। ਦੇਵੀ—ਦੇਵੀਆਂ।

ਸੋਹਨਿ—ਸੋਭਦੇ ਹਨ, ਸੋਹਣੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਸਵਾਰੇ—ਤੇਰੇ ਸਵਾਰੇ ਹੋਏ।
ਇੰਦ—ਇੰਦਰ ਦੇਵਤੇ। ਇਦਾਸਣਿ—(ਇਦ ਆਸਣਿ) ਇੰਦਰ ਦੇ ਆਸਣ ਉੱਤੇ।
ਦਰਿ—ਤੇਰੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉੱਤੇ। ਦੇਵਤਿਆ ਨਾਲੇ—ਦੇਵਤਿਆਂ ਸਮੇਤ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ!) ਦੇਵੀਆਂ, ਸ਼ਿਵ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਜੋ ਤੇਰੇ ਸਵਾਰੇ
ਹੋਏ ਹਨ, ਤੈਨੂੰ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਇੰਦਰ ਆਪਣੇ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ
ਦੇਵਤਿਆਂ ਸਮੇਤ ਤੇਰੇ ਦਰ 'ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਸਲਾਹ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗਾਵਹਿ ਸਿਧ ਸਮਾਧੀ ਅੰਦਰਿ, ਗਾਵਨਿ ਸਾਧ ਵਿਚਾਰੇ ॥

ਗਾਵਨਿ ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੰਤੋਖੀ, ਗਾਵਹਿ ਵੀਰ ਕਰਾਰੇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਮਾਧੀ ਅੰਦਰਿ—ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ, ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ।
ਸਿਧ—ਪੁਰਾਤਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਧ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਮੰਨੇ ਗਏ
ਹਨ ਜੋ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੋਂ ਉਤਾਹ ਸਨ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਹੇਠ। ਇਹ ਸਿੱਧ
ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦਾ ਪੁੰਜ ਸਨ ਅਤੇ ਅੱਠਾਂ ਹੀ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ
ਸਨ। ਵਿਚਾਰੇ—ਵਿਚਾਰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ। ਸਤੀ—ਦਾਨੀ, ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਵੀਰ
ਕਰਾਰੇ—ਤਕੜੇ ਸੂਰਮੇ।

ਅਰਥ : ਸਿੱਧ ਲੋਕ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਾਧ ਵਿਚਾਰ
ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਸਲਾਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਤ-ਧਾਰੀ, ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸੰਤੋਖ
ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ (ਬੇਅੰਤ) ਤਕੜੇ ਸੂਰਮੇ ਤੇਰੀਆਂ
ਵਡਿਆਈਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗਾਵਨਿ ਪੰਡਿਤ ਪੜਨਿ ਰਖੀਸਰ, ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਵੇਦਾ ਨਾਲੇ ॥

ਗਾਵਹਿ ਮੋਹਣੀਆ ਮਨੁ ਮੋਹਨਿ, ਸੁਰਗਾ ਮਛ ਪਇਆਲੇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਪੜਨਿ—ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਰਖੀਸਰ—(ਰਿਖੀ-ਈਸਰ), ਵੱਡੇ
ਵੱਡੇ ਰਿਖੀ, ਮਹਾਂ ਰਿਖੀ। ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ—ਹਰੇਕ ਜੁਗ ਵਿਚ, ਸਦਾ। ਵੇਦਾ
ਨਾਲੇ—ਵੇਦਾਂ ਸਣੇ। ਮੋਹਣੀਆ—ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ। ਮਛ—ਮਾਤ-ਲੋਕ ਵਿਚ।
ਪਇਆਲੇ—ਪਾਤਾਲ ਵਿਚ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ!) ਪੰਡਿਤ ਤੇ ਮਹਾਂ ਰਿਖੀ, ਜੋ (ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ)
ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਵੇਦਾਂ ਸਣੇ ਤੈਨੂੰ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ, ਜੋ ਸੁਰਗ,
ਮਾਤ ਲੋਕ ਤੇ ਪਤਾਲ ਵਿਚ (ਭਾਵ, ਹਰ ਥਾਂ) ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਂਦੀਆਂ

ਹਨ, ਤੈਨੂੰ ਗਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਗਾਵਨਿ ਰਤਨ ਉਪਾਏ ਤੇਰੇ, ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਨਾਲੇ ॥
ਗਾਵਹਿ ਜੋਧ ਮਹਾ ਬਲ ਸੂਰਾ, ਗਾਵਹਿ ਖਾਣੀ ਚਾਰੇ ॥
ਗਾਵਹਿ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਵਰਭੰਡਾ, ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਖੇ ਧਾਰੇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਉਪਾਏ ਤੇਰੇ—ਤੇਰੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ। ਅਠਸਠਿ—ਅਠਾਹਠ। ਤੀਰਥ ਨਾਲੇ—ਤੀਰਥਾਂ ਸਮੇਤ। ਜੋਧ—ਜੋਧੇ। ਮਹਾ ਬਲ—ਵੱਡੇ ਬਲ ਵਾਲੇ। ਸੂਰਾ—ਸੂਰਮੇ। ਖਾਣੀ ਚਾਰੇ—ਚਾਰੇ ਖਾਣੀਆਂ : ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ, ਉਤਭੁਜ। ਖਾਣੀ—ਖਾਣ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਕੇ ਵਿਚੋਂ ਧਾਤਾਂ ਜਾਂ ਰਤਨ ਆਦਿਕ ਪਦਾਰਥ ਕੱਢੇ ਜਾਣ। ਇਹ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਧਾਤੂ ‘ਖਨ’ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਪੁੱਟਣਾ’। ਖਾਣੀ ਚਾਰੇ—ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇ ਤੋਂ ਇਹ ਖਿਆਲ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਤੁਰਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੜ੍ਹ-ਚੇਤਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਬਣਨ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਖਾਣਾਂ ਹਨ : ਅੰਡਾ, ਜਿਓਰ, ਮੁੜ੍ਹਕਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉੱਗ ਪੈਣਾ। ‘ਚਾਰੇ ਖਾਣੀ’ ਦਾ ਇਥੇ ਭਾਵ ਹੈ ਚਹੁੰਆਂ ਹੀ ਖਾਣਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਜੰਤ, ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ। ਖੰਡ—ਟੋਟਾ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦਾ ਟੋਟਾ, (ਭਾਵ) ਹਰੇਕ ਧਰਤੀ। ਮੰਡਲ—ਚੱਕਰ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦਾ ਇਕ ਚੱਕਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਸੂਰਜ, ਇਕ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤੇ ਧਰਤੀ ਆਦਿਕ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵਰਭੰਡਾ—ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਕਰਿ ਕਰਿ—ਬਣਾ ਕੇ, ਰਚ ਕੇ। ਧਾਰੇ—ਟਿਕਾਏ ਹੋਏ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ !) ਤੇਰੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਰਤਨ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਤੈਨੂੰ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਬਲ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਚਹੁੰਆਂ ਹੀ ਖਾਣੀਆਂ ਦੇ ਜੀਅ ਜੰਤ ਤੈਨੂੰ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੰਡ ਅਤੇ ਚੱਕਰ, ਜੋ ਤੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਟਿਕਾ ਰੱਖੇ ਹਨ, ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸੇਈ ਤੁਧ ਨੋ ਗਾਵਹਿ, ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵਨਿ, ਰਤੇ ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਰਸਾਲੇ ॥
ਹੋਰਿ ਕੇਤੇ ਗਾਵਨਿ ਸੇ ਮੈ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਨਿ, ਨਾਨਕੁ ਕਿਆ ਵੀਚਾਰੇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸੇਈ—ਉਹੀ ਜੀਵ। ਤੁਧੁ ਭਾਵਨਿ—ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਰਤੇ—ਰੰਗੇ ਹੋਏ, ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਮੱਤੇ ਹੋਏ। ਰਸਾਲੇ—ਰਸ-ਆਲਯ, ਰਸ ਦੇ ਘਰ, ਰਸੀਏ। ਹੋਰਿ ਕੇਤੇ—ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਜੀਵ। ਮੈ ਚਿਤਿ—ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ।

ਮੈ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਨਿ—ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਮੈਥੋਂ ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਮੇਰੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਨ। ਕਿਆ ਵੀਚਾਰੇ—ਕੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰੇ ?

ਅਰਥ : (ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ!) (ਅਸਲ ਵਿਚ ਤਾਂ) ਉਹੋ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਰਸੀਏ ਭਗਤ ਜਨ ਤੈਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਗਾਉਣਾ ਸਫਲ ਹੈ) ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਜੀਵ ਤੈਨੂੰ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਮੈਥੋਂ ਗਿਣੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। (ਭਲਾ) ਨਾਨਕ (ਵਿਚਾਰਾ) ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

**ਸੋਈ ਸੋਈ ਸਦਾ ਸਚੁ, ਸਾਹਿਬੁ ਸਾਚਾ, ਸਾਚੀ ਨਾਈ ॥
ਹੈ ਭੀ ਹੋਸੀ ਜਾਇ ਨ ਜਾਸੀ, ਰਚਨਾ ਜਿਨਿ ਰਚਾਈ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਚੁ—ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਅਟੱਲ। ਨਾਈ—ਵਡਿਆਈ। ਹੋਸੀ—ਹੋਵੇਗਾ, ਥਿਰ ਰਹੇਗਾ। ਜਾਇ ਨ—ਜੰਮਦਾ ਨਹੀਂ। ਨ ਜਾਸੀ—ਨਾ ਹੀ ਮਰੇਗਾ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ। ਰਚਾਈ—ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਐਸ ਵੇਲੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਸਦਾ ਰਹੇਗਾ, ਨਾ ਉਹ ਜੰਮਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਰੇਗਾ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਦਾ ਥਿਰ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਲਕ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਭੀ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਹੈ।

**ਰੰਗੀ ਰੰਗੀ ਭਾਤੀ ਕਰਿ ਕਰਿ, ਜਿਨਸੀ ਮਾਇਆ ਜਿਨਿ ਉਪਾਈ ॥
ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਕੀਤਾ ਆਪਣਾ, ਜਿਵ ਤਿਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਰੰਗੀ ਰੰਗੀ—ਰੰਗਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦੀ, ਕਈ ਰੰਗਾਂ ਦੀ। ਭਾਤੀ—ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ। ਕਰਿ ਕਰਿ—ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ। ਜਿਨਸੀ—ਕਈ ਜਿਨਸਾਂ ਦੀ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ। ਵੇਖੈ—ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੀਤਾ ਆਪਣਾ—ਆਪਣਾ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਜਗਤ। ਜਿਵ—ਜਿਵੇਂ। ਵਡਿਆਈ—ਰਜ਼ਾ।

ਅਰਥ : ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਕਈ ਰੰਗਾਂ, ਕਿਸਮਾਂ ਅਤੇ ਜਿਨਸਾਂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਰਚ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਹੈ, (ਭਾਵ ਜੇਡਾ ਵੱਡਾ ਆਪ ਹੈ ਓਡੇ ਵੱਡੇ ਜਿਹਰੇ ਨਾਲ ਜਗਤ ਨੂੰ ਰਚ ਕੇ) ਆਪਣੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਭੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਕਰਸੀ, ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਈ॥
ਸੋ ਪਾਤਿਸਾਹੁ, ਸਾਹਾ ਪਾਤਿਸਾਹਿਬੁ, ਨਾਨਕ ਰਹਣੁ ਰਜਾਈ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਰਸੀ—ਕਰੇਗਾ। ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਈ—ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਹਾ ਪਾਤਿਸਾਹਿਬੁ—ਸਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ। ਰਹਣੁ—ਰਹਿਣਾ (ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ), ਰਹਿਣਾ ਫਬਦਾ ਹੈ। ਰਜਾਈ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ।

ਅਰਥ : ਜੋ ਕੁਝ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਹੀ ਉਹ ਕਰੇਗਾ, ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਪਾਸੋਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਗੇ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ (ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਆਖ ਸਕਦੇ—‘ਇਉਂ ਨ ਕਰੀਂ, ਇਉਂ ਕਰ’), ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਹੈ, ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਭੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਉਸ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ (ਹੀ ਫਬਦਾ ਹੈ)।੨੭।

ਨੋਟ : ਪਉਣ, ਪਾਣੀ, ਬੈਸੰਤਰ ਆਦਿਕ ਅਚੇਤਨ ਪਦਾਰਥ ਕਿਵੇਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ? ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਤੱਤ ਭੀ ਉਸ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਤੁਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਰਜਾ ਵਿਚ ਤੁਰਨਾ ਉਸ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਨੀ ਹੈ।

ਭਾਵ : ਕਈ ਰੰਗਾਂ ਦੀ, ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ, ਕਈ ਜਿਨਸਾਂ ਦੀ, ਬੇਅੰਤ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਰਚੀ ਹੈ। ਇਸ ਬੇਅੰਤ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਭੀ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਇਕ ਐਸਾ ਹੈ ਜੋ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਐਸਾ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਦਮ ਮਾਰ ਸਕੇ ਕਿ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਉਹ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਇਸ ਬੇਅੰਤ ਰਚਨਾ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਐਸੀ ਪਾਇਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ, ਬੱਸ! ਇਕੋ ਗੱਲ ਫਬਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਇਹੀ ਹੈ ਵਸੀਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਥ ਮਿਟਾਣ ਦਾ, ਤੇ ਇਹੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਨੋਰਥ। ਵੇਖੋ! ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਆਦਿਕ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉੱਚੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਤਕ ਸਭ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਭਾਵ, ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਕਾਰ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਨੋਟ : ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਨੰਬਰ ੨੮ ਤੋਂ ੩੧ ਤਕ ਚਾਰ ਪਉੜੀਆਂ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ-ਮਨੋਰਥ ਹੈ, ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਜੀਵ ਦੀ ਵਿੱਥ ਮੇਟ ਸਕਦਾ ਹੈ।

**ਮੁੰਦਾ ਸੰਤੋਖ, ਸਰਮੁ ਪਤੁ ਝੋਲੀ, ਧਿਆਨ ਕੀ ਕਰਹਿ ਬਿਭੂਤਿ ॥
ਖਿੰਥਾ ਕਾਲੁ, ਕੁਆਰੀ ਕਾਇਆ ਜੁਗਤਿ, ਡੰਡਾ ਪਰਤੀਤਿ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਮੁੰਦਾ—ਮੁੰਦਰਾਂ। ਸਰਮੁ—ਉੱਦਮ, ਮਿਹਨਤ। ਪਤੁ—ਪਾਤਰ, ਖੱਪਰ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਤਿੰਨਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, 'ਪਤਿ', 'ਪਤ', 'ਪਤੁ'। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਇਕੋ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਪਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਇਹ ਵਖੋ ਵਖਰੇ ਤ੍ਰੈਵੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ। ਤ੍ਰੈਵੇ ਹੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਹਨ। ਸ਼ਬਦ 'ਪਤਿ' ਦਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਅਰਥ ਹੈ 'ਖਸਮ, ਮਾਲਕ'। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਅਰਥ ਭੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, 'ਇੱਜ਼ਤ, ਅਬਰੋਇ'।

ਸ਼ਬਦ 'ਪਤੁ' ਇਕ-ਵਚਨ ਹੈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ 'ਪਾਤ੍' ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਭਾਂਡਾ, ਪਿਆਲਾ, ਖੱਪਰ'। ਇਸ ਦਾ ਬਹੁ-ਵਚਨ 'ਪਤ' ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਉਪਰ-ਲਿਖੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ 'ਪਤ' ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਸੋ ਸ਼ਬਦ 'ਪਤ' ਵਾਸਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਹੈ 'ਪਤ੍', ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪੱਤਰ'।

ਕਰਹਿ—ਜੇ ਤੂੰ ਬਣਾਏਂ। ਬਿਭੂਤਿ—ਗੋਹਿਆਂ ਦੀ ਸੁਆਹ। ਖਿੰਥਾ—ਗੋਦੜੀ। ਕਾਲੁ—ਮੌਤ। ਕੁਆਰੀ ਕਾਇਆ—ਕੁਆਰਾ ਸਰੀਰ, ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸਰੀਰ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਅਛੋਹ ਕਾਇਆਂ। ਜੁਗਤਿ—ਜੋਗ ਦੀ ਜੁਗਤੀ, ਜੋਗ ਮੱਤ ਦੀ ਰਹਿਤ। ਪਰਤੀਤਿ—ਸਰਧਾ, ਯਕੀਨ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਜੋਗੀ!) ਜੇ ਤੂੰ ਸੰਤੋਖ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁੰਦਰਾਂ ਬਣਾਵੇਂ, ਮਿਹਨਤ ਨੂੰ ਖੱਪਰ ਤੇ ਝੋਲੀ, ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਧਿਆਨ ਦੀ ਸੁਆਹ (ਪਿੰਡੇ 'ਤੇ ਮਲੇਂ), ਮੌਤ (ਦਾ ਭਉ) ਤੇਰੀ ਗੋਦੜੀ ਹੋਵੇ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਤੇਰੇ ਲਈ ਜੋਗ ਦੀ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸਰਧਾ ਨੂੰ ਡੰਡਾ ਬਣਾਵੇਂ (ਤਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਕੂੜ ਦੀ ਕੰਧ ਟੁੱਟ ਸਕਦੀ ਹੈ)।

**ਆਈ ਪੰਥੀ, ਸਗਲ ਜਮਾਤੀ, ਮਨਿ ਜੀਤੈ ਜਗੁ ਜੀਤੁ ॥
ਆਦੇਸੁ, ਤਿਸੈ ਆਦੇਸੁ ॥**

ਆਦਿ ਅਨੀਲੁ ਅਨਾਦਿ ਅਨਾਹਤਿ, ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕੋ ਵੇਸੁ ॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਆਈ ਪੰਥ—ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ੧੨ ਫਿਰਕੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ

ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ 'ਆਈ ਪੰਥ' ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਈ ਪੰਥੀ—ਆਈ ਪੰਥ ਵਾਲਾ, ਆਈ ਪੰਥ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਣ ਵਾਲਾ। ਸਗਲ—ਸਾਰੇ ਜੀਵ। ਜਮਾਤੀ—ਇਕੋ ਹੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ, ਇਕੋ ਹੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ, ਇਕ ਥਾਂ ਮਿਲ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ, ਮਿੱਤਰ ਸੱਜਣ। ਮਨਿ ਜੀਤੈ—ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆਂ, ਜੇ ਮਨ ਜਿੱਤਿਆ ਜਾਏ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵਾਕੰਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ :

ਨਾਇ ਵਿਸਰਿਐ—ਜੇ ਨਾਮ ਵਿਸਰ ਜਾਏ।

ਨਾਇ ਮੰਨਿਐ—ਜੇ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਈਏ।

ਆਦੇਸੁ—ਪਰਣਾਮ। ਤਿਸੈ—ਉਸੇ ਹੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ। ਆਦਿ—ਮੁੱਢ ਤੋਂ। ਅਨੀਲੁ—ਕਲੰਕ-ਰਹਿਤ, ਪਵਿੱਤਰ, ਸੁੱਧ-ਸਰੂਪ। ਅਨਾਦਿ—ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨਾਹਤਿ—(ਅਨਆਹਤਿ), ਆਹਤਿ—ਨਾਸ, ਖੈ, (ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਧਾਤੂ 'ਹਨ' ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਮਾਰਨਾ, ਨਾਸ ਕਰਨਾ')। ਅਨਾਹਤਿ—ਨਾਸ ਰਹਿਤ, ਇਕ-ਰਸ। ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ—ਹਰੇਕ ਜੁਗ ਵਿਚ, ਸਦਾ। ਵੇਸੁ—ਰੂਪ।

ਅਰਥ : ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੱਜਣ ਮਿੱਤਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ (ਅਸਲ ਵਿਚ) ਉਹੀ ਆਈ ਪੰਥੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਜਿੱਤਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਹੀ ਜਿੱਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਤਾਂ ਜਗਤ ਦੀ ਮਾਇਆ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ)। (ਸੋ, ਕੂੜ ਦੀ ਕੰਧ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ) ਕੇਵਲ ਉਸ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰੋ, ਜੋ (ਸਭ ਦਾ) ਮੁੱਢ ਹੈ, ਜੋ ਸੁੱਧ-ਸਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ (ਲੱਭ ਸਕਦਾ), ਜੋ ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਦਾ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੨੯।

ਭਾਵ : ਜੋਗ-ਮੱਤ ਦੇ ਪਿੰਥਾ, ਮੁੰਦਰਾ, ਝੋਲੀ ਆਦਿਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਜੀਵ ਦੀ ਵਿੱਥ ਮਿਟਾਣ ਜੋਗੋ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਦਾ-ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜੁੜੋਗੇ, ਸੰਤੋਖ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਣੇਗਾ, ਹੱਕ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਆਵੇਗੀ, ਮੌਤ ਸਿਰ 'ਤੇ ਚੇਤੇ ਰਹੇਗੀ, ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਬਚੇ ਰਹੋਗੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਸਤੀ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਬਣੇਗਾ, ਤੇ ਸਾਰੀ ਖਲਕਤ ਵਿਚ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਵਸਦਾ ਦਿੱਸੇਗਾ।

ਭੁਗਤਿ ਗਿਆਨੁ, ਦਇਆ ਭੰਡਾਰਣਿ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਾਜਹਿ ਨਾਦ ॥
ਆਪਿ ਨਾਥੁ, ਨਾਥੀ ਸਭ ਜਾ ਕੀ, ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਅਵਰਾ ਸਾਦ ॥
ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਦੁਇ ਕਾਰ ਚਲਾਵਹਿ, ਲੇਖੈ ਆਵਹਿ ਭਾਗ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਭੁਗਤਿ—ਚੂਰਮਾ। ਭੰਡਾਰਣਿ—ਭੰਡਾਰਾ ਵਰਤਾਣ ਵਾਲੀ। ਘਟਿ ਘਟਿ—ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਵਾਜਹਿ—ਵਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਾਦ—ਸ਼ਬਦ। (ਜੋਗੀ ਭੰਡਾਰਾ ਖਾਣ ਵੇਲੇ ਇਕ ਨਾਦੀ ਵਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਗਲ ਵਿਚ ਲਟਕਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)। ਆਪਿ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ। ਨਾਥੀ—ਨੱਥੀ ਹੋਈ, ਵੱਸ ਵਿਚ। ਸਭ—ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਰਿਧਿ—ਪਰਤਾਪ, ਵਡਿਆਈ। ਸਿਧਿ—ਜੋਗੀਆਂ ਵਿਚ ਅੱਠ ਵੱਡੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ‘ਸਿਧਿ’ ਦੇ ਅਖਰੀ ਅਰਥ ਹਨ ‘ਸਫਲਤਾ, ਕਰਾਮਾਤ’। (ਅੱਠ ਸਿੱਧੀਆਂ ਇਹ ਹਨ : ਅਣਿਮਾ, ਲਘਿਮਾ, ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਪ੍ਰਕਾਮਯ, ਮਹਿਮਾ, ਈਸ਼ਿੱਤ੍ਰ, ਵਸ਼ਿੱਤ੍ਰ, ਕਾਮਾਵਸਾਇਤਾ। ਅਣਿਮਾ—ਇਕ ਅਣੂ (ਕਿਣਕੇ) ਜਿਤਨਾ ਛੋਟਾ ਬਣ ਜਾਣਾ। ਲਘਿਮਾ—ਬਹੁਤ ਹੀ ਹੌਲੇ ਭਾਰ ਦਾ ਹੋ ਜਾਣਾ। ਪ੍ਰਾਪਤੀ—ਹਰੇਕ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ। ਪ੍ਰਕਾਮਯ—ਸੁਤੰਤਰ ਮਰਜ਼ੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਮਹਿਮਾ—ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਿਤਨਾ ਚਾਹੇ ਉਤਨਾ ਵੱਡਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਤਾਕਤ। ਈਸ਼ਿੱਤ੍ਰ—ਪ੍ਰਭਤਾ। ਵਸ਼ਿੱਤ੍ਰ—ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲੈਣਾ। ਕਾਮਾਵਸਾਇਤਾ—ਕਾਮ ਆਦਿਕ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰਖਣ ਦਾ ਬਲ)।

ਅਵਰਾ—ਹੋਰ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਲਾਂਭ ਵਲ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੇ। ਸਾਦ—ਸੁਆਦ, ਚਸਕੇ। ਸੰਜੋਗੁ—ਮੇਲ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਦਾ ਉਹ ਅੰਸ਼ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੀਵ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਕਾਰਜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵਿਜੋਗੁ—ਵਿਛੋੜਾ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਦਾ ਉਹ ਅੰਸ਼ ਜਿਸ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵ ਵਿਛੜਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਂਦ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੁਇ—ਦੋਵੇਂ। ਕਾਰ—ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਾਰ। ਚਲਾਵਹਿ—ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। (ਜੋਗੀਆਂ ਵਿਚ ਭੰਡਾਰੇ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਰਸਦ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ‘ਸੰਜੋਗੁ’ ਰੂਪ ਸੱਤਾ ਸਮਝ ਲਵੋ। ਦੂਜਾ ਵਰਤਾਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ‘ਵਿਜੋਗੁ’ ਸੱਤਾ ਹੈ)। ਲੇਖੈ—ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖੇ ਅਨੁਸਾਰ। ਆਵਹਿ—ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਭਾਗ—ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ, ਆਪਣੇ

ਆਪਣੇ ਛਾਂਦੇ। (ਜੋਗੀ ਭੰਡਾਰਾ ਵਰਤਾਣ ਵੇਲੇ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਦਰਜਾ-ਬ-ਦਰਜਾ ਛਾਂਦਾ ਦੇਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀਆਂ 'ਸੰਜੋਗੁ, ਵਿਜੋਗੁ' ਸੱਤਾ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਖ-ਦੁਖ ਦੇ ਛਾਂਦੇ ਵਰਤਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ)।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਜੋਗੀ! ਜੇ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕਤਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਤੇਰੇ ਲਈ ਭੰਡਾਰਾ (ਚੂਰਮਾ) ਹੋਵੇ, ਦਇਆ ਇਸ (ਗਿਆਨ-ਰੂਪ) ਭੰਡਾਰੇ ਦੀ ਵਰਤਾਵੀ ਹੋਵੇ, ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਹੜੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਰੋ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ, (ਭੰਡਾਰਾ ਛਕਣ ਵੇਲੇ ਜੇ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ) ਇਹ ਨਾਦੀ ਵਜ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਤੇਰਾ ਨਾਥ ਆਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ, (ਤਾਂ ਕੂੜ ਦੀ ਕੰਧ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲੋਂ ਤੇਰੀ ਵਿੱਥ ਮਿਟ ਸਕਦੀ ਹੈ)। (ਜੋਗ-ਸਾਧਨਾ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਰਿੱਧੀਆਂ ਵਿਅਰਥ ਹਨ, ਇਹ) ਰਿੱਧੀਆਂ ਤੇ ਸਿੱਧੀਆਂ (ਤਾਂ) ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਖੜਨ ਵਾਲੇ ਸੁਆਦ ਹਨ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ 'ਸੰਜੋਗ' ਸੱਤਾ ਤੇ 'ਵਿਜੋਗ' ਸੱਤਾ ਦੋਵੇਂ (ਮਿਲ ਕੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ) ਕਾਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ (ਭਾਵ, ਪਿਛਲੇ ਸੰਜੋਗਾਂ ਕਰਕੇ ਟੱਬਰ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਇਥੇ ਆ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਰਜਾ ਵਿਚ ਫਿਰ ਵਿਛੜ ਵਿਛੜ ਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ ਇਥੋਂ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ਅਤੇ (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ) ਲੇਖੇ ਅਨੁਸਾਰ (ਦਰਜਾ-ਬ-ਦਰਜਾ ਸੁਖ-ਦੁਖ ਦੇ) ਛਾਂਦੇ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ (ਜੇ ਇਹ ਯਕੀਨ ਬਣ ਜਾਏ ਤਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਕੂੜ ਦੀ ਕੰਧ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)।

ਆਦੇਸੁ, ਤਿਸੈ ਆਦੇਸੁ ॥

ਆਦਿ ਅਨੀਲੁ ਅਨਾਦਿ ਅਨਾਹਤਿ, ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕੋ ਵੇਸੁ ॥੨੬॥

ਅਰਥ : (ਸੋ, ਕੂੜ ਦੀ ਕੰਧ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ) ਕੇਵਲ ਉਸ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰੋ, ਜੋ (ਸਭ ਦਾ) ਮੁੱਢ ਹੈ, ਜੋ ਸੁੱਧ-ਸਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ (ਲੱਭ ਸਕਦਾ), ਜੋ ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।੨੬।

ਭਾਵ : ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਇਹ ਗਿਆਨ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਥਾਂ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਸਾਈਂ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਜੀਵ ਇਥੇ ਆ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਰਜਾ ਵਿਚ ਹੀ ਇਥੋਂ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗਿਆਨ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆਂ ਖਲਕਤ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਆਵੇਗੀ।

ਜੋਗ-ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਜੀਵਨ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਕੁਰਾਹੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। (ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਜੋਗੀ ਲੋਕ ਆਮ ਜਨਤਾ ਉੱਤੇ ਦਬਾਉ ਪਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਤੋਂ ਡੇਗਦੇ ਹਨ)।

**ਏਕਾ ਮਾਈ, ਜੁਗਤਿ ਵਿਆਈ, ਤਿਨਿ ਚੇਲੇ ਪਰਵਾਣੁ ॥
ਇਕੁ ਸੰਸਾਰੀ, ਇਕੁ ਭੰਡਾਰੀ, ਇਕੁ ਲਾਏ ਦੀਬਾਣੁ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਏਕਾ—ਇਕੱਲੀ। ਮਾਈ—ਮਾਇਆ। ਜੁਗਤਿ—ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ, ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ। ਵਿਆਈ—ਪ੍ਰਸੂਤ ਹੋਈ। ਤਿਨਿ—ਇਸ ਲਫਜ਼ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਰੂਪ ਹਨ: 'ਤਿਨ', 'ਤਿਨਿ' ਅਤੇ 'ਤੀਨਿ'। 'ਤੀਨਿ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਤ੍ਰੈ', 'ਤਿਨਿ' ਦਾ ਭੀ 'ਤ੍ਰੈ' ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਹੋਰ ਅਰਥ ਭੀ ਹੈ।

'ਤਿਨ' ਪੜਨਾਵ ਬਹੁ-ਵਚਨ ਹੈ ਅਤੇ 'ਤਿਨਿ' ਪੜਨਾਵ ਇਕ-ਵਚਨ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ 'ਤੇ 'ਜਿਨ' ਬਹੁ-ਵਚਨ ਤੇ 'ਜਿਨਿ' ਇਕ-ਵਚਨ ਹੈ।

(੧) ਤਿਨਿ—ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ (ਇਕ-ਵਚਨ)

ਜਿਨਿ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨਿ ਪਾਇਆ ਮਾਨੁ ॥ (ਪਉੜੀ ੫)

(੨) ਤਿਨ—ਉਹਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ (ਬਹੁ-ਵਚਨ)

ਜਿਨ ਹਰਿ ਜਪਿਆ ਤਿਨ ਫਲੁ ਪਾਇਆ,
ਸਭਿ ਤੂਟੇ ਮਾਇਆ ਫੰਦੇ ॥੩॥ (ਬਿਲਾਵਲੁ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੮੦੦)

ਪਰਵਾਣੁ—ਸ਼ਬਦ 'ਪਰਵਾਣੁ' ਵਲ ਵੀ ਰਤਾ ਗਹੁ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਹੇਠ-ਲਿਖੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ :

(੧) ਪੰਚ ਪਰਵਾਣੁ, ਪੰਚ ਪਰਧਾਨੁ ॥ (ਪਉੜੀ ੧੬)

(੨) ਅਮੁਲੁ ਤੁਲੁ, ਅਮੁਲੁ ਪਰਵਾਣੁ ॥ (ਪਉੜੀ ੨੬)

(੩) ਏਕਾ ਮਾਈ ਜੁਗਤਿ ਵਿਆਈ ਤਿਨਿ ਚੇਲੇ ਪਰਵਾਣੁ ॥ (ਪਉੜੀ ੩੦)

(੪) ਤਿਥੈ ਸੋਹਨਿ ਪੰਚ ਪਰਵਾਣੁ ॥ (ਪਉੜੀ ੩੪)

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ 'ਪ੍ਰਮਾਣ' ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਈ ਅਰਥ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ :

(ੳ) ਵੱਟਾ।

(ਅ) ਵਿੱਤ।

(ੲ) ਸਬੂਤ, ਗਵਾਹੀ।

(ਸ) ਇਖਤਿਆਰ ਵਾਲਾ, ਮੰਨਿਆ-ਪ੍ਰਮੰਨਿਆ। ਇਸ ਅਰਥ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ‘ਵਿਆਕਰਣੇ ਪਾਣਨਿ ਪ੍ਰਮਾਣੰ’ ਅਤੇ ‘ਵੇਦਾਹ ਪ੍ਰਮਾਣਾਹ’, ਭਾਵ, ਇਕ-ਵਚਨ ਵਿਚ ਭੀ ਤੇ ਬਹੁ-ਵਚਨ ਵਿਚ ਭੀ।

ਸੋ ਤੁਕ ਨੰ: ੧ ਵਿਚ ‘ਪਰਵਾਣ’ (ਬਹੁ-ਵਚਨ) ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਮੰਨੇ-ਪ੍ਰਮੰਨੇ ਹੋਏ’, ਤੁਕ ਨੰ: ੨ ਵਿਚ ‘ਪਰਵਾਣੁ’ (ਇਕ-ਵਚਨ) ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਵੱਟਾ’। ਤੁਕ ਨੰ: ੩, ੪ ਵਿਚ ‘ਪਰਵਾਣੁ’ (ਇਕ-ਵਚਨ) ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਮੰਨੇ-ਪ੍ਰਮੰਨੇ ਤੌਰ ’ਤੇ, ਪਰਤੱਖ ਤੌਰ ’ਤੇ’।

ਪਰਵਾਣੁ—ਪਰਤੱਖ। ਸੰਸਾਰੀ—ਘਰ-ਬਾਰੀ। ਭੰਡਾਰੀ—ਭੰਡਾਰੇ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਲਾਏ—ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਦੀਬਾਣੁ—ਦਰਬਾਰ, ਕਚਹਿਰੀ।

ਅਰਥ : (ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਖਿਆਲ ਆਮ ਪਰਚਲਤ ਹੈ ਕਿ) ਇਕੱਲੀ ਮਾਇਆ (ਕਿਸੇ) ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸੂਤ ਹੋਈ ਤੇ ਪਰਤੱਖ ਤੌਰ ’ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਰ ਜੰਮ ਪਏ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ (ਬ੍ਰਹਮਾ) ਘਰ-ਬਾਰੀ ਬਣ ਗਿਆ। (ਭਾਵ, ਜੀਵ-ਜੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ), ਇਕ (ਵਿਸ਼ਨੂੰ) ਭੰਡਾਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਿਆ (ਭਾਵ, ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਕ ਅਪੜਾਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗਾ), ਅਤੇ ਇਕ (ਸ਼ਿਵ) ਕਚਹਿਰੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਘਾਰਦਾ ਹੈ)।

ਜਿਵ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ, ਤਿਵੈ ਚਲਾਵੈ, ਜਿਵ ਹੋਵੈ ਫੁਰਮਾਣੁ ॥

ਓਹੁ ਵੇਖੈ, ਓਨਾ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵੈ, ਬਹੁਤਾ ਏਹੁ ਵਿਡਾਣੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਜਿਵ—ਜਿਵੇਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਤਿਸੁ—ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ। ਚਲਾਵੈ—(ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਾਰ) ਤੌਰਦਾ ਹੈ। ਫੁਰਮਾਣੁ—ਹੁਕਮ। ਓਹੁ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਓਨਾ—ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ। ਨਦਰਿ ਨ ਆਵੈ—ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ। ਵਿਡਾਣੁ—ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕ।

ਅਰਥ : (ਪਰ ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ) ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਉਹ ਆਪ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਾਰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਇਹਨਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਕੁਝ ਹੱਥ ਨਹੀਂ)। ਇਹ ਬੜਾ ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ।

ਆਦੇਸੁ ਤਿਸੈ ਆਦੇਸੁ ॥

ਆਦਿ ਅਨੀਲੁ ਅਨਾਦਿ ਅਨਾਹਤਿ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕੋ ਵੇਸੁ ॥੩੦॥

ਅਰਥ : (ਸੋ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸ਼ਿਵ ਆਦਿਕ ਦੇ ਥਾਂ ਕੇਵਲ) ਉਸ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰੋ ਜੋ (ਸਭ ਦਾ) ਮੁੱਢ ਹੈ, ਜੋ ਸੁੱਧ-ਸਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ (ਲਭ ਸਕਦਾ), ਜੋ ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਇਹੀ ਹੈ ਵਸੀਲਾ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਥ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ)।੩੦।

ਭਾਵ : ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜੁੜਦਾ ਹੈ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕੱਚੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸ਼ਿਵ ਆਦਿਕ ਕੋਈ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਜਗਤ ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਚਲਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਆਪਣੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜਗਤ ਦੀ ਕਾਰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ।

ਆਸਣੁ ਲੋਇ ਲੋਇ ਭੰਡਾਰੁ ॥

ਜੋ ਕਿਛੁ ਪਾਇਆ, ਸੁ ਏਕਾ ਵਾਰ ॥

ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਸਿਰਜਣਹਾਰੁ ॥

ਨਾਨਕ, ਸਚੇ ਕੀ ਸਾਚੀ ਕਾਰ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਆਸਣੁ—ਟਿਕਾਣਾ। ਲੋਇ—ਲੋਕ ਵਿਚ। ਲੋਇ ਲੋਇ—ਹਰੇਕ ਭਵਨ ਵਿਚ। ਆਸਣੁ ਭੰਡਾਰ—ਭੰਡਾਰਿਆਂ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ। ਪਾਇਆ—ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਰਿ ਕਰਿ—(ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ। ਵੇਖੈ—ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਜਣਹਾਰੁ—ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਸਾਚੀ—ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ, ਉਕਾਈ ਤੋਂ ਖਾਲੀ।

ਅਰਥ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਭੰਡਾਰਿਆਂ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹਰੇਕ ਭਵਨ ਵਿਚ ਹੈ (ਭਾਵ, ਹਰੇਕ ਭਵਨ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ)। ਜੋ ਕੁਝ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਭੰਡਾਰਿਆਂ ਵਿਚ) ਪਾਇਆ ਹੈ ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, (ਭਾਵ, ਉਸ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਸਦਾ ਅਖੁੱਟ ਹਨ)। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ (ਉਹਨਾਂ ਦੀ) ਸੰਭਾਲ

ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਦੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵਾਲੀ) ਇਹ ਕਾਰ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਹੈ (ਉਕਾਈ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੈ)।

ਆਦੇਸੁ, ਤਿਸੈ ਆਦੇਸੁ ॥

ਆਦਿ ਅਨੀਲੁ ਅਨਾਦਿ ਅਨਾਹਤਿ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕੋ ਵੇਸੁ ॥੩੧॥

ਅਰਥ : (ਸੋ) ਕੇਵਲ ਉਸ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰੋ ਜੋ (ਸਭ ਦਾ) ਮੁੱਢ ਹੈ, ਜੋ ਸੁੱਧ-ਸਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ (ਲੱਭ ਸਕਦਾ), ਜੋ ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਇਹੀ ਹੈ ਤਰੀਕਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਥ ਮਿਟ ਸਕਦੀ ਹੈ)।੩੧।

ਭਾਵ : ਬੰਦਗੀ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਫਿਰ ਭੀ ਇਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਹਨ, ਕਦੀ ਮੁੱਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਇਸ ਪਰਬੰਧ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ।

ਇਕ ਦੂ ਜੀਭੋ ਲਖ ਹੋਹਿ, ਲਖ ਹੋਵਹਿ ਲਖ ਵੀਸ ॥

ਲਖੁ ਲਖੁ ਗੋੜਾ ਆਖੀਅਹਿ, ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਜਗਦੀਸ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਇਕ ਦੂ—ਇਕ ਤੋਂ। ਇਕ ਦੂ ਜੀਭੋ—ਇਕ ਜੀਭ ਤੋਂ। ਹੋਹਿ—ਹੋ ਜਾਣ। ਲਖ—ਲੱਖ (ਜੀਭਾਂ)। ਲਖ ਹੋਵਹਿ—ਲੱਖ ਜੀਭਾਂ ਤੋਂ ਹੋ ਜਾਣ। ਲਖ ਵੀਸ—ਵੀਹ ਲੱਖ। ਗੋੜਾ—ਫੇਰੇ, ਚੱਕਰ। ਆਖੀਅਹਿ—ਆਖੇ ਜਾਣ। ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਜਗਦੀਸ—ਜਗਦੀਸ ਦਾ ਇਕ ਨਾਮ। ਜਗਦੀਸ—ਜਗਤ ਦਾ ਈਸ਼, ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਇਕ ਤੋਂ ਲੱਖ ਜੀਭਾਂ ਹੋ ਜਾਣ, ਅਤੇ ਲੱਖ ਜੀਭਾਂ ਤੋਂ ਵੀਹ ਲੱਖ ਬਣ ਜਾਣ, (ਇਹਨਾਂ ਵੀਹ ਲੱਖ ਜੀਭਾਂ ਨਾਲ ਜੇ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਇਕ ਨਾਮ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਲੱਖ ਵਾਰੀ ਆਖੀਏ (ਤਾਂ ਭੀ ਕੂੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਇਹ ਕੂੜੀ ਹੀ ਠੀਸ ਹੈ) (ਭਾਵ, ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਰੇ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਉੱਦਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਇਹ ਝੂਠਾ ਅਹੰਕਾਰ ਹੈ)।

ਏਤੁ ਰਾਹਿ ਪਤਿ ਪਵੜੀਆ, ਚੜੀਐ ਹੋਇ ਇਕੀਸ ॥

ਸੁਣਿ ਗਲਾ ਆਕਾਸ ਕੀ, ਕੀਟਾ ਆਈ ਰੀਸ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਏਤੁ ਰਾਹਿ—ਇਸ ਰਸਤੇ ਵਿਚ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ। ਪਤਿ ਪਵੜੀਆ—ਪਤੀ ਦੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ, ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਪਉੜੀਆਂ ਹਨ। ਚੜੀਐ—ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਚੜ੍ਹ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਹੋਇ ਇਕੀਸ—ਇਕ-ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ, ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾ ਕੇ। ਸੁਣਿ—ਸੁਣ ਕੇ। ਕੀਟਾ—ਕੀੜਿਆਂ ਨੂੰ।

ਅਰਥ : ਇਸ ਰਸਤੇ ਵਿਚ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਹ ਵਿਚ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਪਉੜੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾ ਕੇ ਹੀ ਚੜ੍ਹ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਲੱਖਾਂ ਜੀਭਾਂ ਨਾਲ ਭੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਆਪਾ-ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਪਾਠਾਂ ਵਾਲਾ ਉੱਦਮ ਇਉਂ ਹੈ, ਮਾਨੋ ਆਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਕੀੜਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਇਹ ਗੀਸ ਆ ਗਈ ਹੈ (ਕਿ ਅਸੀਂ ਭੀ ਆਕਾਸ਼ 'ਤੇ ਅੱਪੜ ਜਾਈਏ)।

ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਪਾਈਐ, ਕੂੜੀ ਕੂੜੇ ਠੀਸ ॥੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਨਦਰੀ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ। ਪਾਈਐ—ਪਾਈਦਾ ਹੈ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਦਾ ਹੈ। ਕੂੜੇ—ਕੂੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ। ਕੂੜੀ ਠੀਸ—ਝੂਠੀ ਗੱਪ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਝੂਠੀ ਵਡਿਆਈ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਨਾਨਕ! ਜੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲੀਦਾ ਹੈ, (ਨਹੀਂ ਤਾਂ) ਕੂੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਨਿਰੀ ਕੂੜੀ ਹੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ (ਕਿ ਮੈਂ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ)।੩੨।

ਭਾਵ : “ਕੂੜ ਦੀ ਪਾਲਿ” ਵਿਚ ਘਿਰਿਆ ਜੀਵ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਚਿੰਤਾ-ਫਿਕਰਾਂ, ਦੁੱਖ-ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਟੋਏ ਵਿਚ ਡਿੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ-ਅਸਥਾਨ, ਮਾਨੋ, ਇਕ ਐਸਾ ਉੱਚਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਠੰਢ ਹੀ ਠੰਢ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੀਵੇਂ ਥਾਂ ਤੋਂ ਉਸ ਉੱਚੀ ਅਰਸ਼ੀ ਅਵਸਥਾ 'ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਤਦੋਂ ਹੀ ਅੱਪੜ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਪਉੜੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲਏ, ‘ਤੂੰ ਤੂੰ’ ਕਰਦਾ ‘ਤੂੰ’ ਵਿਚ ਆਪਾ ਲੀਨ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਇਸ ‘ਆਪਾ’ ਵਾਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਹ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲਾ ਉੱਦਮ ਇਉਂ ਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਆਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਕੀੜੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਉੱਥੇ ਅੱਪੜਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਏ, ਪਰ ਤੁਰਨ ਆਪਣੀ ਕੀੜੀ ਵਾਲੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਹੀ। ਇਹ ਭੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ

ਮਰਜ਼ੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਮਿਟਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਪੜ੍ਹ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ।

ਆਖਣਿ ਜੋਰੁ, ਚੁਪੈ ਨਹ ਜੋਰੁ ॥
 ਜੋਰੁ ਨ ਮੰਗਣਿ, ਦੇਣਿ ਨ ਜੋਰੁ ॥
 ਜੋਰੁ ਨ ਜੀਵਣਿ, ਮਰਣਿ ਨਹ ਜੋਰੁ ॥
 ਜੋਰੁ ਨ ਰਾਜਿ ਮਾਲਿ ਮਨਿ ਸੋਰੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਆਖਣਿ—ਆਖਣ ਵਿਚ, ਬੋਲਣ ਵਿਚ। ਚੁਪੈ—ਚੁੱਪ (ਰਹਿਣ) ਵਿਚ। ਜੋਰੁ—ਸਮਰੱਥਾ, ਇਖ਼ਤਿਆਰ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ। ਮੰਗਣਿ—ਮੰਗਣ ਵਿਚ। ਦੇਣਿ—ਦੇਣ ਵਿਚ। ਜੀਵਣਿ—ਜੀਵਨ ਵਿਚ। ਮਰਣਿ—ਮਰਨ ਵਿਚ। ਰਾਜਿ ਮਾਲਿ—ਰਾਜ ਮਾਲ ਵਿਚ, ਰਾਜ ਮਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ। ਸੋਰੁ—ਰੌਲਾ, ਫੁੰ-ਫਾਂ।

ਅਰਥ : ਬੋਲਣ ਵਿਚ ਤੇ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਭੀ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਮੰਗਣ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਚਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੇਣ ਵਿਚ। ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਤੇ ਮਰਨ ਵਿਚ ਭੀ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਸਮਰੱਥਾ (ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ)। ਇਸ ਰਾਜ ਤੇ ਮਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਜੋਰ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ (ਜਿਸ ਰਾਜ ਤੇ ਮਾਲ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਾਡੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਫੁੰ-ਫਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜੋਰੁ ਨ ਸੁਰਤੀ ਗਿਆਨਿ ਵੀਚਾਰਿ ॥
 ਜੋਰੁ ਨ ਜੁਗਤੀ ਛੁਟੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥
 ਜਿਸੁ ਹਥਿ ਜੋਰੁ, ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਸੋਇ ॥
 ਨਾਨਕ, ਉਤਮੁ ਨੀਚੁ ਨ ਕੋਇ ॥੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸੁਰਤੀ—ਸੁਰਤਿ ਵਿਚ, ਆਤਮਕ ਜਾਗ ਵਿਚ। ਗਿਆਨਿ—ਗਿਆਨ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ) ਵਿਚ। ਵੀਚਾਰਿ—ਵੀਚਾਰ (ਕਰਨ) ਵਿਚ। ਜੁਗਤੀ—ਜੁਗਤ ਵਿਚ, ਰਹਿਤ ਵਿਚ। ਛੁਟੈ—ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

‘ਜਿਸੁ ਹਥਿ ਜੋਰੁ, ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਸੋਇ’—ਇਸ ਤੁਕ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ‘ਸੋਇ’ ਅਤੇ ‘ਕਰਿ ਵੇਖੈ’ ਵਲ ਖ਼ਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ 'ਸੋਇ' ਹੇਠ-ਲਿਖੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ :

- (੧) ਆਪੇ ਆਪਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਸੋਇ ॥ (ਪਉੜੀ ੫)
- (੨) ਜਾ ਕਰਤਾ ਸਿਰਠੀ ਕਉ ਸਾਜੇ, ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸੋਈ ॥ (ਪਉੜੀ ੨੧)
- (੩) ਤਿਸੁ ਉਚੇ ਕਉ ਜਾਣੈ ਸੋਇ ॥ (ਪਉੜੀ ੨੪)
- (੪) ਨਾਨਕ ਜਾਣੈ ਸਾਚਾ ਸੋਇ ॥ (ਪਉੜੀ ੨੬)
- (੫) ਸੋਈ ਸੋਈ ਸਦਾ ਸਚੁ, ਸਾਹਿਬੁ ਸਾਚਾ, ਸਾਚੀ ਨਾਈ ॥ (ਪਉੜੀ ੨੭)
- (੬) ਕਰਹਿ ਅਨੰਦੁ ਸਚਾ ਮਨਿ ਸੋਇ ॥ (ਪਉੜੀ ੩੭)

ਇਹਨਾਂ ਉਪਰਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਪਉੜੀ ੨੪ ਵਾਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ 'ਸੋਇ' ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਾਲੇ 'ਕੋਇ' ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਆਇਆ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਥਾਈਂ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਹੀ ਅਰਥ ਨੂੰ 'ਕਰਿ ਵੇਖੈ' ਹੋਰ ਪੱਕਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵੇਖੈ—ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ :

- (੧) ਗਾਵੈ ਕੋ ਵੇਖੈ ਹਾਦਰਾ ਹਦੂਰਿ ॥ (ਪਉੜੀ ੩)
- (੨) ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਕੀਤਾ ਆਪਣਾ, ਜਿਵ ਤਿਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ॥ (ਪਉੜੀ ੨੭)
- (੩) ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਸਿਰਜਣਹਾਰੁ ॥ (ਪਉੜੀ ੩੧)
- (੪) ਓਹੁ ਵੇਖੈ ਓਨਾ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵੈ, ਬਹੁਤਾ ਏਹੁ ਵਿਡਾਣੁ ॥ (ਪਉੜੀ ੩੦)
- (੫) ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥ (ਪਉੜੀ ੩੭)
- (੬) ਵੇਖੈ ਵਿਗਸੈ ਕਰਿ ਵੀਚਾਰੁ ॥ (ਪਉੜੀ ੩੭)

ਜਿਸੁ ਹਥਿ—ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ। ਕਰਿ ਵੇਖੈ—(ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ) ਰਚ ਕੇ ਸੰਭਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋਇ—ਉਹੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਸੰਸਾਰ—ਜਨਮ ਮਰਨ।

ਅਰਥ : ਆਤਮਕ ਜਾਗ ਵਿਚ, ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਵੀਚਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਭੀ ਸਾਡੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਜੁਗਤੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਭੀ ਸਾਡਾ ਇਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹੀ

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਰਚਨਾ ਰਚ ਕੇ (ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਪਰਕਾਰ) ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਉੱਤਮ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨੀਚ। (ਭਾਵ, ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾਚਾਰੀ ਜਾਂ ਦੁਰਾਚਾਰੀ ਬਣਾਣ ਵਾਲਾ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਹੈ), (ਜੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਇਹ ਨਿਸਚਾ ਬਣ ਜਾਏ ਤਾਂ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲੋਂ ਜੀਵ ਦੀ ਵਿੱਥ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)।੩੩।

ਭਾਵ : ਭਲੇ ਪਾਸੇ ਤੁਰਨਾ ਜਾਂ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਜਾਣਾ, ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਹੀ ਇਹਨਾਂ ਪੁਤਲੀਆਂ ਨੂੰ ਖਿਡਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋ ਜੇ ਕੋਈ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਹੈ; ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲੋਂ ਖੁੰਝਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਭੀ ਇਹ ਮਾਲਕ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਦਾਤਾਂ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਭੀ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤੇ ਫਿਰ, ਦਾਤਾਂ ਦੇਂਦਾ ਭੀ ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਜੀਵ ਰਾਜ ਤੇ ਧਨ ਦੇ ਮਦ ਵਿਚ ਮੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਭੀ ਰਜ਼ਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਸੁਖਰੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਮਿਹਰ ਭੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੀ ਹੈ।

ਰਾਤੀ ਰੁਤੀ ਥਿਤੀ ਵਾਰ ॥
 ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਪਾਤਾਲ ॥
 ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ, ਧਰਤੀ ਥਾਪਿ ਰਖੀ ਧਰਮਸਾਲ ॥
 ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ, ਜੀਅ ਜੁਗਤਿ ਕੇ ਰੰਗ ॥
 ਤਿਨ ਕੇ ਨਾਮ, ਅਨੇਕ ਅਨੰਤ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਰਾਤੀ—ਰਾਤਾਂ। ਰੁੱਤੀ—ਰੁੱਤਾਂ। ਥਿਤੀ—ਥਿੱਤਾਂ। ਵਾਰ—ਦਿਹਾੜੇ, ਦਿਨ। ਪਵਣ—ਸਭ ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਹਵਾ। ਪਾਤਾਲ—ਸਾਰੇ ਪਤਾਲ। ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ—ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਮੁਦਾਇ ਵਿਚ। ਇਥੇ ‘ਤਿਸੁ’ ਵਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁ-ਵਚਨ ਵਿਚ ਹਨ। ‘ਤਿਸੁ’ ਇਕ-ਵਚਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ’। ਥਾਪਿ ਰਖੀ—ਥਾਪ ਕੇ ਰਖ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਰਚ ਕੇ ਟਿਕਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਧਰਮਸਾਲ—ਧਰਮ ਕਮਾਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ। ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ—ਉਸ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ। ਜੀਅ—ਜੀਵ ਜੰਤ। ਜੀਅ ਜੁਗਤਿ—ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਜੁਗਤਿ, ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜੁਗਤੀ (ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਹੈ)। ਕੇ ਰੰਗ—ਇਸ ‘ਕੇ ਰੰਗ’ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਨੂੰ ਗਹੁ

ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ :

- (੧) ਜੀਅ ਜਾਤਿ ਰੰਗਾ ਕੇ ਨਾਵ ॥ ਸਭਨਾ ਲਿਖਿਆ ਵੁੜੀ ਕਲਾਮ ॥
(ਪਉੜੀ ੧੬)
- (੨) ਤਿਥੈ ਭਗਤ ਵਸਹਿ ਕੇ ਲੋਅ ॥
(ਪਉੜੀ ੩੭)
- (੩) ਜੇ ਤਿਸੁ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵਈ, ਤ ਵਾਤ ਨ ਪੁਛੈ ਕੇ ॥
(ਪਉੜੀ ੭)
- (੪) ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਆਪੇ ਦੇਇ ॥ ਆਖਹਿ ਸਿ ਭਿ ਕੇਈ ਕੇਇ ॥
(ਪਉੜੀ ੨੫)
- (੫) ਏਤੇ ਕੀਤੇ ਹੋਰਿ ਕਰੇਹਿ ॥ ਤਾ ਆਖਿ ਨ ਸਕਹਿ ਕੇਈ ਕੇਇ ॥
(ਪਉੜੀ ੨੬)
- (੬) ਕਰਮੀ ਆਪੇ ਆਪਣੀ ਕੇ ਨੇੜੈ ਕੇ ਦੂਰਿ ॥
(ਸਲੋਕੁ)

ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ‘ਕੇ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਕਈ’, ‘ਨ ਕੇ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ’। ਪਉੜੀ ਨੰ: ੨੬ ਵਿਚ ‘ਕੋਈ ਕੇਇ’ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਭੀ ਅਸੀਂ ‘ਕਈ ਕਈ’ ਆਖਦੇ ਹਾਂ।

ਜਿਵੇਂ ‘ਕੇ ਰੰਗ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਕਈ ਰੰਗਾਂ ਦੇ’, ਤਿਵੇਂ ‘ਕੇ ਨਾਵ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਕਈ ਨਾਵਾਂ ਵਾਲੇ’, ‘ਕੇ ਲੋਅ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਦੇ, ਕਈ ਭਵਨਾਂ ਦੇ’।

ਅਰਥ : ਰਾਤਾਂ, ਰੁੱਤਾਂ, ਥਿੱਤਾਂ ਅਤੇ ਵਾਰ, ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ ਅਤੇ ਪਾਤਾਲ—ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ) ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਧਰਮ ਕਮਾਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਟਿਕਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਕਈ ਜੁਗਤੀਆਂ ਅਤੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਜੀਵ (ਵੱਸਦੇ ਹਨ), ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਅਤੇ ਅਨਗਿਣਤ ਹੀ ਨਾਮ ਹਨ।

ਕਰਮੀ ਕਰਮੀ ਹੋਇ ਵੀਚਾਰੁ ॥
ਸਚਾ ਆਪਿ, ਸਚਾ ਦਰਬਾਰੁ ॥
ਤਿਥੈ ਸੋਹਨਿ ਪੰਚ ਪਰਵਾਣੁ ॥
ਨਦਰੀ ਕਰਮਿ ਪਵੈ ਨੀਸਾਣੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਰਮੀ ਕਰਮੀ—ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ।
ਤਿਥੈ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ। ਸੋਹਨਿ—ਸੋਭਦੇ ਹਨ। ਪਰਵਾਣੁ—

ਪਰਤੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ। ਨਦਰੀ—ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਕਰਮਿ—ਕਰਮ ਦੁਆਰਾ, ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ। ਨਦਰੀ ਕਰਮਿ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ। ਪਵੈ ਨੀਸਾਣੁ—ਨਿਸ਼ਾਨ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਚਿਹਨ (ਮੱਥੇ 'ਤੇ) ਚਮਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : (ਇਹਨਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਵਾਂ ਤੇ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ) ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ) ਨਿਬੇੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਉਕਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਭੀ ਸੱਚਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜਨ ਪਰਤੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ੋਭਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ (ਉਹਨਾਂ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ) ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਚਮਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

**ਕਚ ਪਕਾਈ, ਓਥੈ ਪਾਇ ॥
ਨਾਨਕ, ਗਇਆ ਜਾਪੈ ਜਾਇ ॥੩੪॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਚ—ਕਚਿਆਈ। ਪਕਾਈ—ਪਕਿਆਈ। ਓਥੈ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ। ਪਾਇ—ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਤਾ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਗਇਆ—ਜਾ ਕੇ ਗੀ, ਅੱਪੜ ਕੇ ਗੀ। ਜਾਪੈ ਜਾਇ—ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਖ਼ਬਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਅਰਥ : (ਇਥੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੱਡਾ ਛੋਟਾ ਅਖਵਾਣਾ ਕਿਸੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ, ਇਹਨਾਂ ਦੀ) ਕਚਿਆਈ ਪਕਿਆਈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਗਇਆਂ ਹੀ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ (ਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕੌਣ ਪੱਕਾ ਹੈ ਤੇ ਕੌਣ ਕੱਚਾ ਹੈ)।੩੪।

ਤਾਵ : ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਫਰਜ਼ ਨਿਬਾਹੁਣ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਜੋ ਅਨੇਕਾਂ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਨਿਬੇੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਕਿਸ ਨੇ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਕਬੂਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਆਦਰ ਪਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੱਡਾ ਛੋਟਾ ਅਖਵਾਣਾ ਕਿਸੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ।

ਨੋਟ : ਉੱਪਰ ਦੱਸੀ ਵਿਚਾਰ ਆਤਮਕ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਜੀਵ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਨਾਮ 'ਧਰਮ ਖੰਡ' ਹੈ।

ਧਰਮ ਖੰਡ ਕਾ ਏਹੋ ਧਰਮੁ ॥

ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਕਾ ਆਖਹੁ ਕਰਮੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਧਰਮ—ਮੰਤਵ, ਕਰਤੱਬ। ਆਖਹੁ—ਦੱਸੋ, ਵਰਣਨ ਕਰੋ, ਸਮਝ ਲਵੋ। ਕਰਮ—ਕੰਮ, ਕਰਤੱਬ। ਏਹੋ—ਇਹੀ ਜੋ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਧਰਮ ਖੰਡ ਦਾ ਨਿਰਾ ਇਹੀ ਕਰਤੱਬ ਹੈ, (ਜੋ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ) ਹੁਣ ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਦਾ ਕਰਤੱਬ (ਭੀ) ਸਮਝ ਲਵੋ (ਜੋ ਅਗਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਹੈ)।

ਨੋਟ : ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਉੜੀ ੩੪ ਤੋਂ ੩੭ ਤਾਈਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਪੰਜ ਹਿੱਸੇ ਦਸਦੇ ਹਨ : ਧਰਮ ਖੰਡ, ਗਿਆਨ ਖੰਡ, ਸਰਮ ਖੰਡ, ਕਰਮ ਖੰਡ ਅਤੇ ਸੱਚ ਖੰਡ।

ਇਹਨਾਂ ਚਾਰ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਸਾਧਾਰਨ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਇਕ-ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਪਰਤ ਕੇ 'ਆਤਮਾ' ਵੱਲ ਝਾਤੀ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ, ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਕੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਜੀਵ ਧਰਮ ਕਮਾਣ ਲਈ ਆਏ ਹਨ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਬੇੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਉੱਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸੋਭਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਆਦਰ ਜਾਂ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ, ਉਹੀ ਆਦਰ ਵਾਲੇ ਹਨ ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਪਰਵਾਨ ਹਨ।

ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜਦੀ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ 'ਸੁਆਰਥ' ਦੀ ਗੰਢ ਖੁਲ੍ਹਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਿਚਾਰ

ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦਾ, ਹੁਣ ਆਪਣਾ 'ਧਰਮ' ਸਮਝਣ ਤੇ ਆਪਣੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਨੂੰ ਵਧਾਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਿੱਦਿਆ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਲਿਆਉਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸਭ ਭਰਮ-ਵਹਿਮ ਉੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਅੰਦਰ ਵਿੱਦਿਆ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਹ ਅਨੰਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦਾ। ਆਤਮਕ ਪੈਂਡੇ ਵਿਚ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਨਾਮ ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਹੈ।

ਪਰ ਇਸ ਰਾਹੇ ਪੈ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨਿਰਾ ਇਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਦੇਂਦਾ। ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਦਮ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਦੀ ਹੈ। ਨਿਰਾ ਅਕਾਲ ਨਾਲ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ। ਮਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸੁਭਾਉ, ਪਹਿਲੀਆਂ ਭੈੜੀਆਂ ਵਾਦੀਆਂ ਨਿਰੀ 'ਸਮਝ' ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹਟ ਸਕਦੀਆਂ। ਇਸ ਪਹਿਲੀ ਘਾੜਤ ਨੂੰ, ਇਹਨਾਂ ਪਹਿਲੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ, ਅੰਦਰ ਨਵੀਂ ਘਾੜਤ ਘੜਨੀ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਉੱਚੀ ਸੁਰਤਿ ਵਾਲੇ ਨਵੇਂ ਸੰਸਕਾਰ ਜਮਾਣੇ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗਣਾ ਆਦਿਕ—ਇਹ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਵਿਚ ਅੱਪੜਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਇਹ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਗੁਰਮਤਿ ਵਾਲੀ ਨਵੀਂ ਘਾਲ ਘਾਲਦਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਹਦੇ ਮਨ ਨੂੰ, ਮਾਨੋ, ਸੋਹਣਾ ਰੂਪ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਕਾਇਆਂ ਕੰਚਨ ਵਰਗੀ ਹੋਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਚਵੱਗਣ ਵੰਨ ਚੜ੍ਹਨ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉੱਚੀ ਸੁਰਤਿ, ਤੇ ਉੱਚੀ ਅਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਗ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਸਿੱਧਾਂ ਵਾਲੀ ਸੋਝੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ 'ਸਰਮ ਖੰਡ' ਹੈ।

ਬੱਸ ਫੇਰ ਕੀ ਹੈ! ਮਾਲਕ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅੰਦਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਲ ਭਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੰਨੀਂ ਡੋਲਦਾ ਨਹੀਂ। ਬਾਹਰ ਭੀ ਸਭ ਥਾਈਂ ਉਹ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਸਦਾ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਜੰਮਣ-ਮਰਨ ਦਾ ਭਉ ਕਾਹਦਾ? ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਖਿੜਾਉ ਹੀ ਖਿੜਾਉ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ 'ਕਰਮ ਖੰਡ' ਹੈ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣ ਕੇ ਆਖਰ ਪੰਜਵੇਂ ਖੰਡ ਵਿਚ ਜਾ ਨਿਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪੂਰ ਉਸ ਜੋਤਿ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਅੱਪੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਾਰੇ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।

**ਕੇਤੇ ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਵੈਸੰਤਰ, ਕੇਤੇ ਕਾਨ ਮਹੇਸ ॥
ਕੇਤੇ ਬਰਮੇ ਘਾੜਤਿ ਘੜੀਅਹਿ, ਰੂਪ ਰੰਗ ਕੇ ਵੇਸ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਕੇਤੇ—ਕਈ, ਬੇਅੰਤ। ਵੈਸੰਤਰ—ਅਗਨੀਆਂ। ਮਹੇਸ—(ਕਈ) ਸ਼ਿਵ। ਬਰਮੇ—ਕਈ ਬ੍ਰਹਮਾ। ਘਾੜਤਿ ਘੜੀਅਹਿ—ਘਾੜਤ ਵਿਚ ਘੜੀਦੇ ਹਨ, ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਘੜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੇ ਵੇਸ—ਕਈ ਵੇਸਾਂ ਦੇ (ਇਸ 'ਕੇ' ਦੇ ਅਰਥ ਲਈ ਵੇਖੋ ਪਿਛਲੀ ਪਉੜੀ ਨੰ: ੩੪)।

ਅਰਥ : (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ) ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਉਣ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਅਗਨੀਆਂ ਹਨ, ਕਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਸ਼ਿਵ ਹਨ। ਕਈ ਬ੍ਰਹਮੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਰੂਪ, ਰੰਗ ਤੇ ਕਈ ਵੇਸ ਹਨ।

**ਕੇਤੀਆ ਕਰਮ ਭੂਮੀ, ਮੇਰ ਕੇਤੇ, ਕੇਤੇ ਧੂ ਉਪਦੇਸ ॥
ਕੇਤੇ ਇੰਦ ਚੰਦ, ਸੂਰ ਕੇਤੇ, ਕੇਤੇ ਮੰਡਲ ਦੇਸ ॥
ਕੇਤੇ ਸਿਧ ਬੁਧ ਨਾਥ ਕੇਤੇ, ਕੇਤੇ ਦੇਵੀ ਵੇਸ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਕੇਤੀਆ—ਕਈ, ਬੇਅੰਤ। ਕਰਮ ਭੂਮੀ—ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਭੂਮੀਆਂ, ਧਰਤੀਆਂ। ਮੇਰ—ਮੇਰੂ ਪਰਬਤ। ਧੂ—ਧੂ ਭਗਤ। ਉਪਦੇਸ—ਉਹਨਾਂ ਧੂ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼। ਇੰਦ—ਇੰਦਰ ਦੇਵਤੇ। ਚੰਦ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਸੂਰ—ਸੂਰਜ। ਮੰਡਲ ਦੇਸ—ਭਵਣ-ਚੱਕਰ। ਬੁਧ—ਅਵਤਾਰ। ਦੇਵੀ ਵੇਸ—ਦੇਵੀਆਂ ਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ। ਨੋਟ: 'ਕੇਤੇ' ਪੁਲਿੰਗ ਹੈ, ਜੋ 'ਵੇਸ' ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ 'ਦੇਵੀ ਵੇਸ' ਦਾ ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਹੈ 'ਦੇਵੀਆਂ ਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ'।

ਅਰਥ : (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ) ਬੇਅੰਤ ਧਰਤੀਆਂ ਹਨ, ਬੇਅੰਤ ਮੇਰੂ ਪਰਬਤ, ਬੇਅੰਤ ਧੂ ਭਗਤ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਨ। ਬੇਅੰਤ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤੇ, ਬੇਅੰਤ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ, ਬੇਅੰਤ ਸੂਰਜ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਭਵਣ-ਚੱਕਰ ਹਨ। ਬੇਅੰਤ ਸਿਧ ਹਨ, ਬੇਅੰਤ ਬੁਧ ਅਵਤਾਰ ਹਨ, ਬੇਅੰਤ ਨਾਥ ਹਨ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਦੇਵੀਆਂ ਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਹਨ।

ਕੇਤੇ ਦੇਵ ਦਾਨਵ, ਮੁਨਿ ਕੇਤੇ, ਕੇਤੇ ਰਤਨ ਸਮੁੰਦ ॥
 ਕੇਤੀਆ ਖਾਣੀ, ਕੇਤੀਆ ਬਾਣੀ, ਕੇਤੇ ਪਾਤ ਨਰਿੰਦ ॥
 ਕੇਤੀਆ ਸੁਰਤੀ, ਸੇਵਕ ਕੇਤੇ, ਨਾਨਕ, ਅੰਤੁ ਨ ਅੰਤੁ ॥੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਦਾਨਵ—ਰਾਖਸ਼, ਦੈਂਤ। ਮੁਨਿ—ਮੋਨ-ਧਾਰੀ ਰਿਸ਼ੀ। ਰਤਨ ਸਮੁੰਦ—ਰਤਨ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ। ਪਾਤ—ਪਾਤਸ਼ਾਹ। ਨਰਿੰਦ—ਰਾਜੇ। ਸੁਰਤੀ—ਸੁਰਤਾਂ, ਲਿਵ। (ਨੋਟ: ਇਸ ਸਾਰੀ ਪਉੜੀ ਵਲ ਰਤਾ ਧਿਆਨ ਦਿਤਿਆਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਕੇਤੇ' ਪੁਲਿੰਗ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ 'ਕੇਤੀਆ' ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ। ਜੋ 'ਸੁਰਤੀ' ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੈ, ਤੇ 'ਸੁਰਤਿ' ਦਾ ਬਹੁ-ਵਚਨ ਹੈ)।

ਅਰਥ : (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ) ਬੇਅੰਤ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਹਨ, ਬੇਅੰਤ ਮੁਨੀ ਹਨ, ਬੇਅੰਤ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਰਤਨ ਤੇ (ਰਤਨਾਂ ਦੇ) ਸਮੁੰਦਰ ਹਨ। (ਜੀਵ-ਰਚਨਾ ਦੀਆਂ) ਬੇਅੰਤ ਖਾਣੀਆਂ ਹਨ, (ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਭੀ ਚਾਰ ਨਹੀਂ) ਬੇਅੰਤ ਬਾਣੀਆਂ ਹਨ, ਬੇਅੰਤ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਰਾਜੇ ਹਨ, ਬੇਅੰਤ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਧਿਆਨ ਹਨ (ਜੋ ਜੀਵ ਮਨ ਦੁਆਰਾ ਲਾਂਦੇ ਹਨ), ਬੇਅੰਤ ਸੇਵਕ ਹਨ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ। ੩੫।

ਭਾਵ : ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੇ ਫਰਜ਼ (ਧਰਮ) ਦੀ ਸਮਝ ਪਿਆਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਬੜਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਟੱਬਰ ਦੇ ਸੁਆਰਥ ਵਿਚ ਬੱਝਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਜੀਵ ਬਹੁਤ ਤੰਗ-ਦਿਲ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਬੇਅੰਤ ਜਗਤ ਇਕ ਬੇਅੰਤ ਵੱਡਾ ਟੱਬਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਬੇਅੰਤ ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਬੇਅੰਤ ਬ੍ਰਹਮੇ, ਬੇਅੰਤ ਧਰਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਤੰਗ-ਦਿਲੀ ਹਟ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਗਤ-ਪਿਆਰ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚਲ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਮਹਿ, ਗਿਆਨੁ ਪਰਚੰਡੁ ॥
 ਤਿਥੈ, ਨਾਦ ਬਿਨੋਦ ਕੋਡ ਅਨੰਦੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਮਹਿ—ਵਿਚ। ਪਰਚੰਡੁ—ਤੇਜ਼, ਪ੍ਰਬਲ, ਬਲਵਾਨ। ਤਿਥੈ—ਉਸ ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਵਿਚ। ਨਾਦ—ਰਾਗ। ਬਿਨੋਦ—ਤਮਾਸ਼ੇ। ਕੋਡ—ਕੌਤਕ।

ਅਨੰਦੁ—ਸੁਆਦ ।

ਅਰਥ : ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਵਿਚ (ਭਾਵ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਗਿਆਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ) ਗਿਆਨ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ (ਮਾਨੋ) ਸਭ ਰਾਗਾਂ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਕੌਤਕਾਂ ਦਾ ਸੁਆਦ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਰਮ ਖੰਡ ਕੀ ਬਾਣੀ ਰੂਪੁ ॥
ਤਿਥੈ ਘਾੜਤਿ ਘੜੀਐ, ਬਹੁਤੁ ਅਨੂਪੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਰਮ—ਸ਼ਰਮ, ਉੱਦਮ, ਮਿਹਨਤ। ਸਰਮ ਖੰਡ ਕੀ—ਉੱਦਮ ਅਵਸਥਾ ਦੀ। ਬਾਣੀ—ਬਨਾਵਟ। ਰੂਪੁ—ਸੁੰਦਰਤਾ। ਤਿਥੈ—ਇਸ ਮਿਹਨਤ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ਘਾੜਤਿ ਘੜੀਐ—ਘਾੜਤ ਵਿਚ ਘੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤੁ ਅਨੂਪੁ—(ਮਨ) ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ।

ਅਰਥ : ਉੱਦਮ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮਨ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਸੋਹਣਾ ਬਣਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ (ਨਵੀਂ) ਘਾੜਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਨ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਘੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤਾ ਕੀਆ ਗਲਾ, ਕਥੀਆ ਨ ਜਾਹਿ ॥
ਜੇ ਕੋ ਕਹੈ ਪਿਛੈ ਪਛੁਤਾਇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਤਾ ਕੀਆ—ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਦੀਆਂ। ਕਥੀਆ ਨ ਜਾਹਿ—ਕਹੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਕੋ—ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ। ਕਹੈ—ਆਖੇ, ਬਿਆਨ ਕਰੇ। ਪਿਛੈ—ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ। ਪਛੁਤਾਇ—ਪਛੁਤਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਮੈਂ ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੱਸ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ)।

ਅਰਥ : ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਿਛੋਂ ਪਛੁਤਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)।

ਤਿਥੈ ਘੜੀਐ, ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਮਨਿ ਬੁਧਿ ॥
ਤਿਥੈ ਘੜੀਐ, ਸੁਰਾ ਸਿਧਾ ਕੀ ਸੁਧਿ ॥੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਤਿਥੈ—ਉਸ ਸਰਮ ਖੰਡ ਵਿਚ। ਘੜੀਐ—ਘੜੀ ਜਾਂਦੀ

ਹੈ। ਮਨਿ ਬੁਧਿ—ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਗ੍ਰਤ। ਸੁਰਾ ਕੀ ਸੁਧਿ—ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸੂਝ।
ਸਿਧਾ ਕੀ ਸੁਧਿ—ਸਿੱਧਾਂ ਵਾਲੀ ਅਕਲ।

ਅਰਥ : ਉਸ ਮਿਹਨਤ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਤੇ ਮਤਿ ਘੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, (ਭਾਵ ਸੁਰਤਿ ਤੇ ਮਤਿ ਉੱਚੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਗ੍ਰਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਰਮ ਖੰਡ ਵਿਚ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਸਿੱਧਾਂ ਵਾਲੀ ਅਕਲ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।੩੬।

ਭਾਵ : ਗਿਆਨ-ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਇਕ ਸਾਂਝਾ ਟੱਬਰ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਜੀਵ ਖਲਕਤਿ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮਿਹਨਤ (—‘ਸਰਮ’) ਸਿਰ ਤੇ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੰਗ-ਦਿਲੀ ਹਟ ਕੇ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਤੇ ਉਦਾਰਤਾ ਦੀ ਘਾੜਤ ਵਿਚ ਮਨ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਸੋਹਣਾ ਘੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਜਾਗ੍ਰਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਸੁਰਤਿ ਉੱਚੀ ਹੋਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਕਰਮ ਖੰਡ ਕੀ ਬਾਣੀ ਜੋਰੁ ॥
ਤਿਥੈ, ਹੋਰੁ ਨ ਕੋਈ ਹੋਰੁ ॥
ਤਿਥੈ, ਜੋਧ ਮਹਾਬਲ ਸੂਰ ॥
ਤਿਨ ਮਹਿ ਰਾਮੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਰਮ—ਬਖਸ਼ਿਸ਼। ਬਾਣੀ—ਬਨਾਵਟ। ਜੋਰੁ—ਬਲ, ਤਾਕਤ।
ਹੋਰੁ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਦੂਜਾ। ਹੋਰੁ ਨ ਕੋਈ ਹੋਰੁ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਦੂਜਾ ਉੱਕਾ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੋਧ—ਜੋਧੇ। ਮਹਾਬਲ—ਵੱਡੇ ਬਲ ਵਾਲੇ। ਸੂਰ—ਸੂਰਮੇ। ਤਿਨ ਮਹਿ—ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ। ਰਾਮੁ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ।
ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰ—ਨੱਕਾ-ਨੱਕ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਬਲ ਹੈ, (ਭਾਵ, ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਉੱਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਜਿਹਾ ਬਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰ ਉਸ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਪਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ), ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ (ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਹਨ ਉਹ) ਜੋਧੇ, ਮਹਾਂਬਲੀ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਤਿਥੈ, ਸੀਤੋ ਸੀਤਾ, ਮਹਿਮਾ ਮਾਹਿ ॥
 ਤਾ ਕੇ ਰੂਪ, ਨ ਕਥਨੇ ਜਾਹਿ ॥
 ਨਾ ਓਹਿ ਮਰਹਿ ਨ ਠਾਗੇ ਜਾਹਿ ॥
 ਜਿਨ ਕੈ, ਰਾਮੁ ਵਸੈ, ਮਨ ਮਾਹਿ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸੀਤੋ ਸੀਤਾ—ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਨੋਟ: ਇਕੋ ਹੀ ਸ਼ਬਦ 'ਸੀਤਾ' ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਖਿਆਲ 'ਤੇ ਖਾਸ ਵਧੀਕ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਹੇ ਵਾਕੰਸ਼ ਹੋਰ ਭੀ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ :

- (੧) ਨਾਨਕ ਅੰਤੁ ਨ ਅੰਤੁ ॥ (ਪਉੜੀ ੩੫)
 (੨) ਤਿਥੈ ਹੋਰੁ ਨ ਕੋਈ ਹੋਰੁ ॥ (ਪਉੜੀ ੩੭)
 (੩) ਜੇ ਕੋ ਕਥੈ ਤ ਅੰਤ ਨ ਅੰਤ ॥ (ਪਉੜੀ ੩੭)

ਮਹਿਮਾ—(ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ) ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ, ਵਡਿਆਈ। ਮਾਹਿ—ਵਿਚ। ਤਾ ਕੇ—ਉਹਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ। ਰੂਪ—ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ। ਨ ਕਥਨੇ ਜਾਹਿ—ਕਥੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਓਹਿ—ਉਹ ਬੰਦੇ। ਨਾ ਮਰਹਿ—ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਮਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਨ ਠਾਗੇ ਜਾਹਿ—ਠੱਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। (ਮਾਇਆ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।)

ਅਰਥ : ਉਸ (ਬਖਸ਼ਿਸ਼) ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਅੱਪੜੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਅਜਿਹੇ ਕੰਚਨ ਦੀ ਵੰਨੀ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਰੂਪ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ (ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਨੂਰ ਹੀ ਨੂਰ ਲਿਖਕਦਾ ਹੈ)। (ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਮਰਦੇ ਤੇ ਮਾਇਆ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।

ਤਿਥੈ ਭਗਤ ਵਸਹਿ, ਕੇ ਲੋਅ ॥
 ਕਰਹਿ ਅਨੰਦੁ, ਸਚਾ ਮਨਿ ਸੋਇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਵਸਹਿ—ਵੱਸਦੇ ਹਨ। ਲੋਅ—ਲੋਕ, ਭਵਨ। ਕੇ ਲੋਅ—ਕਈ ਭਵਨਾਂ ਦੇ। (ਵੇਖੋ ਪਉੜੀ ੩੪ ਵਿਚ 'ਕੇ ਰੰਗ')। ਕਰਹਿ ਅਨੰਦੁ—ਅਨੰਦ ਕਰਦੇ

ਹਨ, ਸਦਾ ਖਿੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਚਾ ਸੋਇ—ਉਹ ਸੱਚਾ ਹਰੀ। ਮਨਿ—(ਉਹਨਾਂ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ।

ਅਰਥ : ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕਈ ਭਵਨਾਂ ਦੇ ਭਗਤ ਜਨ ਵੱਸਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਦਾ ਖਿੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਉਹ ਸੱਚਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਮੌਜੂਦ ਹੈ)।

**ਸਚਿ ਖੰਡਿ ਵਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥
ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ, ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਚਿ—ਸੱਚ ਵਿਚ। ਸਚਿ ਖੰਡਿ—ਸੱਚ ਖੰਡ ਵਿਚ। ਕਰਿ ਕਰਿ—ਸਿਸ਼ਟੀ ਰਚ ਕੇ। ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ—ਨਿਹਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ। ਵੇਖੈ—ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਸੱਚ ਖੰਡ ਵਿਚ (ਭਾਵ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਇਕ-ਰੂਪ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ) ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ (ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਆਪ ਹੀ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਰਚ ਰਚ ਕੇ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

**ਤਿਥੈ, ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਵਰਭੰਡ ॥
ਜੇ ਕੋ ਕਥੈ, ਤ ਅੰਤ ਨ ਅੰਤ ॥
ਤਿਥੈ, ਲੋਅ ਲੋਅ ਆਕਾਰ ॥
ਜਿਵ ਜਿਵ ਹੁਕਮੁ ਤਿਵੈ ਤਿਵ ਕਾਰ ॥
ਵੇਖੈ ਵਿਗਸੈ, ਕਰਿ ਵੀਚਾਰੁ ॥
ਨਾਨਕ, ਕਥਨਾ ਕਰੜਾ ਸਾਰੁ ॥੩੭॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਵਰਭੰਡ—ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ। ਕੋ—ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ। ਕਥੈ—ਦੱਸਣ ਲੱਗੇ, ਬਿਆਨ ਕਰੇ। ਤ ਅੰਤ ਨ ਅੰਤ—ਇਹਨਾਂ ਖੰਡਾਂ ਮੰਡਲਾਂ ਤੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੇ। ਲੋਅ ਲੋਅ—ਕਈ ਲੋਕ, ਕਈ ਭਵਨ। ਵਿਗਸੈ—ਵਿਗਸਦਾ ਹੈ, ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਰਿ ਵੀਚਾਰੁ—ਵੀਚਾਰ ਕਰ ਕੇ। ਕਥਨਾ—ਕਥਨ ਕਰਨਾ, ਬਿਆਨ ਕਰਨਾ। ਸਾਰੁ—ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਵੰਨਗੀ-ਮਾਤਰ ਹੇਠ-ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ :

- (੧) ਪਹਿਰਾ ਅਗਨਿ ਹਿਵੈ ਘਰੁ ਬਾਧਾ ਭੋਜਨੁ ਸਾਰੁ ਕਰਾਈ॥੧॥
(ਪਉੜੀ ੧੯, ਮਾਝ ਕੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ ੧੪੭)
- (੨) ਤੂੰ ਸਾਗਰੋ ਰਤਨਾਗਰੋ ਹਉ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਾ ਤੇਰੀ ਰਾਮ॥
(ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੭੭੯)
- (੩) ਲਾਹਾ ਭਗਤਿ ਸੁ ਸਾਰੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਈਐ॥
(ਵਾਰ ਮਾਝ, ਪਉੜੀ ੧੫, ਪੰਨਾ ੧੪੫)
- (੪) ਧਨੁ ਧਨੁ ਵਡਭਾਗੀ ਨਾਨਕਾ, ਜਿਨ ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਰਸੁ ਸਾਰਿ॥੧॥
(ਕਾਨੜੇ ਕੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ ੧੩੧੨)

ਇਹਨਾਂ ਉਪਰ-ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਉਂ ਹੈ :

- (੧) 'ਸਾਰੁ' ਨਾਂਵ ਹੈ, ਪੁਲਿੰਗ ਤੇ ਇਸੜੀ-ਲਿੰਗ।
'ਸਾਰੁ' ਪੁਲਿੰਗ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਲੋਹਾ' ਜਾਂ 'ਤੱਤ'।
'ਸਾਰ' ਇਸੜੀ ਲਿੰਗ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਸੁਰਤਿ', 'ਖ਼ਬਰ'।
ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨੰ: (੧) ਤੇ (੨)।
- (੨) 'ਸਾਰ' ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨੰ: (੩) ਵਿਚ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ'।
- (੩) 'ਸਾਰਿ' ਕ੍ਰਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਖ਼ਬਰ ਲੈਣੀ', 'ਚੇਤੇ ਕਰਨਾ', ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨੰ: (੪)।

ਸਾਰੁ—ਲੋਹਾ। ਕਰੜਾ ਸਾਰੁ—ਕਰੜਾ ਜਿਵੇਂ ਲੋਹਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ (ਭਾਵ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਇਕ-ਰੂਪ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ) ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਖੰਡ, ਬੇਅੰਤ ਮੰਡਲ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ (ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਇਤਨੇ ਬੇਅੰਤ ਕਿ) ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਓੜਕ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੇ। ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਭਵਨ ਤੇ ਅਕਾਰ ਦਿਸਦੇ ਹਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ) ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਰ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਅੱਪੜ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਰਤਦੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ)। (ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਤੱਖ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵੀਚਾਰ ਕਰ ਕੇ (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ) ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਨਾ ਬੜਾ ਹੀ ਔਖਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਅਨੁਭਵ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ)।੩੭।

ਭਾਵ : ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਇਕ-ਰੂਪ ਹੋ ਚੁਕਣ ਵਾਲੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਅੱਪੜੇ ਜੀਵ ਉੱਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਆਪਣੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਨਜ਼ਰੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਮਾਇਆ ਇਸ ਨੂੰ ਠੱਗ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਆਤਮਾ ਬਲਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਥ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ। ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਤੱਖ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੇਅੰਤ ਕੁਦਰਤਿ ਰਚ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਤੋਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੇ ਸਭ ਉੱਤੇ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

**ਜਤੁ ਪਾਹਾਰਾ ਧੀਰਜੁ ਸੁਨਿਆਰੁ ॥
ਅਹਰਣਿ ਮਤਿ, ਵੇਦੁ ਹਥੀਆਰੁ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਜਤੁ—ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਕ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕ ਰਖਣਾ। ਪਾਹਾਰਾ—ਸੁਨਿਆਰੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ। ਸੁਨਿਆਰੁ—ਸੁਨਿਆਰਾ। ਮਤਿ—ਅਕਲ। ਵੇਦੁ—ਗਿਆਨ। ਹਥੀਆਰੁ—ਹਥੌੜਾ।

ਨੋਟ : ਸ਼ਬਦ ‘ਵੇਦ’ ਹੇਠ-ਲਿਖੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਜਪੁ ਜੀ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ :

- (੧) ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦੰ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਵੇਦੰ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥ (ਪਉੜੀ ੫)
- (੨) ਸੁਣਿਐ ਸਾਸਤ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਵੇਦ ॥ (ਪਉੜੀ ੯)
- (੩) ਅਸੰਖ ਗਰੰਥ ਮੁਖਿ ਵੇਦ ਪਾਠ ॥ (ਪਉੜੀ ੧੭)
- (੪) ਓੜਕ ਓੜਕ ਭਾਲਿ ਥਕੇ, ਵੇਦ ਕਹਨਿ ਇਕ ਵਾਤ ॥ (ਪਉੜੀ ੨੨)
- (੫) ਆਖਹਿ ਵੇਦ ਪਾਠ ਪੁਰਾਣ ॥ (ਪਉੜੀ ੨੬)
- (੬) ਗਾਵਨਿ ਪੰਡਿਤ ਪੜਨਿ ਰਖੀਸਰ, ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਵੇਦਾ ਨਾਲੇ ॥ (ਪਉੜੀ ੨੭)

ਨੰਬਰ ੧ ਵਾਲੀ ਤੁਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਬਾਕੀ ਸਭ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ‘ਵੇਦ’ ਬਹੁ-ਵਚਨ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦੇ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੇਦਾਂ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ। ਪਰ ਤੁਕ ਨੰ: ੧ ਵਿਚ ‘ਵੇਦੰ’ ਇਕ-ਵਚਨ ਹੈ ਤੇ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਗਿਆਨ’। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਵੇਦੁ ਹਥੀਆਰੁ’ ਵਿਚ ‘ਵੇਦੁ’ ਇਕ ਵਚਨ ਹੈ ਤੇ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਗਿਆਨ’।

ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਲਫਜ਼ 'ਵੇਦੁ' ਇਕ-ਵਚਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ 'ਗਿਆਨ' ਹੀ ਹੈ। ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਐਸੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ 'ਵੇਦੁ' ਇਕ-ਵਚਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦਾ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਵੇਦ ਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਪ੍ਰਕਰਣ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਾ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ 'ਜਤੁ', 'ਧੀਰਜੁ', 'ਮਤਿ', 'ਭਉ', 'ਤਪਤਾਉ' ਅਤੇ 'ਭਾਉ' ਭਾਵ-ਵਾਚਕ ਸ਼ਬਦ ਆਏ ਹਨ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਲਫਜ਼ 'ਵੇਦੁ' ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁਕਵਾਂ ('ਗਿਆਨ' ਅਰਥ) ਭਾਵ ਵਾਚਕ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : (ਜੇ) ਜਤ-ਰੂਪ ਦੁਕਾਨ (ਹੋਵੇ), ਧੀਰਜ ਸੁਨਿਆਰਾ ਬਣੇ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਅਹਿਰਣ ਹੋਵੇ, (ਉਸ ਮਤਿ-ਅਹਿਰਣ ਉੱਤੇ) ਗਿਆਨ ਹਥੋੜਾ (ਵੱਜੇ)।

ਭਉ ਖਲਾ, ਅਗਨਿ ਤਪਤਾਉ ॥

ਭਾਂਡਾ ਭਾਉ, ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਿਤੁ ਢਾਲਿ ॥

ਘੜੀਐ ਸਬਦੁ, ਸਚੀ ਟਕਸਾਲ ॥

ਭਉ—'ਭਉ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

('ਜਪੁ ਜੀ' ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦੋ ਵਾਰੀ ਆਇਆ ਹੈ, ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਵਿਚ 'ਨਿਰ-ਭਉ' ਅਤੇ ਪਉੜੀ ਨੰਬਰ ੩੮ ਵਿਚ 'ਭਉ')।

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸ਼ਬਦ 'ਭਯ' ਹੈ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਨੂੰ 'ਭਉ' ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਵਰਗੀ ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਮੋਢੀ ਸੁਆਮੀ ਦਇਆਨੰਦ ਇਸ 'ਭਉ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਨਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਗਏ ਹਨ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ-ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਜਾਣਦੇ ਹੁੰਦੇ, ਤਾਂ 'ਭਯ' ਨੂੰ 'ਭਉ' ਨਾ ਲਿਖਦੇ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਇਸ ਮਜ਼ਮੂਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ-ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਾਂ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਜਾਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਰਾਉਂਦੇ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪਾਸੋਂ ਉਹ ਜੋ ਸੁਨੇਹਾ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸਨ, ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਸੁਣਾਉਣਾ ਸੀ ਤੇ ਸੁਣਾਇਆ, ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ

ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪਰਚਲਤ ਸੀ।

ਬੋਲੀ ਸਦਾ ਬਦਲਦੀ ਆਈ ਹੈ। ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਬਦਲ ਕੇ ਹੋਰ ਹੋ ਗਈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਬਦਲ ਕੇ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਬਣ ਗਈ। ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬਣਦੀ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭੀ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਹੋਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸੁਆਮੀ ਦਇਆ ਨੰਦ ਜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਦੁਖਦਾਈ ਲਫਜ਼ ਲਿਖਣ ਦੇ ਥਾਂ, ਜੇ ਇਹ ਵੇਖਦੇ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬੋਲੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਿਹੜੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਭੁੱਲ ਨਾ ਕਰਦੇ।

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਇਹ ਪਰਤੱਖ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਬਦ ਬਦਲ ਬਦਲ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਧਾਰਦੇ ਗਏ।

ਨੋਟ : ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਵਾਸਤੇ ਪੜ੍ਹੋ ਮੇਰੀ ਪੁਸਤਕ *ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ*।

ਪਦ ਅਰਥ : ਭਉ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਡਰ। ਖਲਾ—ਧੌਂਕਣੀ (ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੁਨਿਆਰੇ ਫੂਕ ਮਾਰ ਕੇ ਅੱਗ ਭਖਾਂਦੇ ਹਨ)। ਤਪਤਾਉ—ਤਪਾਂ ਦਾ ਤਪਣਾ, ਘਾਲ ਘਾਲਣੀ, ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ। ਭਾਂਡਾ—ਕੁਠਾਲੀ। ਭਾਉ—ਪ੍ਰੇਮ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅਮਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ। ਤਿਤੁ—ਉਸ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ। ਘੜੀਐ—ਘੜੀਦਾ ਹੈ, ਘੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਘੜੀਐ ਸਬਦ—ਸ਼ਬਦ ਘੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਚੀ ਟਕਸਾਲ—ਇਸ ਉੱਪਰ-ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਸੱਚੀ ਟਕਸਾਲ ਵਿਚ।

ਨੋਟ : ਜਤ, ਧੀਰਜ, ਮਤਿ, ਗਿਆਨ, ਭਉ, ਤਪਤਾਉ ਅਤੇ ਭਾਉ ਦੀ ਮਿਲਵੀਂ ਸੱਚੀ ਟਕਸਾਲ ਵਿਚ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮੋਹਰ ਘੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, (ਭਾਵ) ਜਿਸ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ, ਸਿਖ ਨੂੰ ਭੀ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਉਸੇ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲੈ ਅੱਪੜਦਾ ਹੈ, (ਕੂੜ ਦੀ ਪਾਲ ਤੋੜ ਦੋਂਦਾ ਹੈ) ਜੇ ਜਤ ਧੀਰਜ ਆਦਿਕ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਣ ਜਾਏ। ਟਕਸਾਲ—ਉਹ ਥਾਂ ਜਿਥੇ ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਪਏ ਆਦਿਕ ਸਿੱਕੇ ਘੜੀਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : (ਜੇ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਡਰ ਧੌਂਕਣੀ (ਹੋਵੇ), ਘਾਲ-ਕਮਾਈ ਅੱਗ (ਹੋਵੇ), ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਠਾਲੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ (ਹੋ ਭਾਈ), ਉਸ (ਕੁਠਾਲੀ) ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਗਲਾਵੇ, (ਕਿਉਂਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹੀ) ਸੱਚੀ ਟਕਸਾਲ ਵਿਚ (ਗੁਰੂ ਦਾ) ਸ਼ਬਦ ਘੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰਮੁ ਤਿਨ ਕਾਰ॥
ਨਾਨਕ, ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ॥੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਜਿਨ ਕਉ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਉਤੇ। ਨਦਰਿ—ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ। ਕਰਮੁ—ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼। ਤਿਨ ਕਾਰ—ਉਹਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਇਹ ਕਾਰ ਹੈ, (ਭਾਵ, ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਉੱਪਰ-ਦੱਸੀ ਟਕਸਾਲ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਘੜਤ ਘੜਦੇ ਹਨ)। ਨਿਹਾਲ—ਪਰਸੰਨ, ਖੁਸ਼, ਅਨੰਦ। ਨਦਰੀ—ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ।

ਅਰਥ : ਇਹ ਕਾਰ ਉਹਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕਿਰਪਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੩੮।

ਤਾਵ : ਪਰ ਇਹ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਤਦੋਂ ਹੀ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਆਚਰਨ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਵੇ, ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਵਧੀਕੀ ਸਹਾਰਨ ਦਾ ਹੋਸਲਾ ਹੋਵੇ, ਉੱਚੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਮਝ ਹੋਵੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਡਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹੇ, ਸੇਵਾ ਦੀ ਘਾਲ ਘਾਲੀ ਜਾਏ, ਖ਼ਾਲਕ ਤੇ ਖ਼ਲਕਤ ਦਾ ਪਿਆਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਜਤ, ਧੀਰਜ, ਮਤ, ਗਿਆਨ, ਭਉ, ਘਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਗੁਣ ਇਕ ਸੱਚੀ ਟਕਸਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮੋਹਰ ਘੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਭਾਵ, ਜਿਸ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ, ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਭੀ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਉਸੇ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲੈ ਅੱਪੜਦਾ ਹੈ)।

ਨੋਟ : ਬਾਣੀ 'ਜਪੁ' ਦੀਆਂ ਕੁੱਲ ੩੮ ਪਉੜੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਇਥੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਵਜੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ-ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅਗਲੇ ਅਖੀਰਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ 'ਜਪੁ' ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਦਸਿਆ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ ॥

ਪਵਣੁ ਗੁਰੂ, ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ, ਮਾਤਾ ਧਰਤਿ ਮਹਤੁ ॥

ਦਿਵਸੁ ਰਾਤਿ ਦੁਇ ਦਾਈ ਦਾਇਆ, ਖੇਲੈ ਸਗਲ ਜਗਤੁ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਪਵਣੁ—ਹਵਾ, ਸੁਆਸ, ਪ੍ਰਾਣ। ਮਹਤੁ—ਵੱਡੀ। ਦਿਵਸੁ—

ਦਿਨ। ਦੁਇ—ਦੋਵੇਂ। ਦਿਵਸੁ ਦਾਇਆ—ਦਿਨ ਖਿਡਾਵਾ ਹੈ। ਰਾਤਿ ਦਾਇ—ਰਾਤ ਖਿਡਾਵੀ ਹੈ। ਸਗਲ—ਸਾਰਾ।

ਅਰਥ : ਪ੍ਰਾਣ (ਸਰੀਰਾਂ ਲਈ ਇਉਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ) ਗੁਰੂ (ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਆਤਮਾ ਲਈ) ਹੈ, ਪਾਣੀ (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ) ਪਿਉ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਤੀ (ਸਭ ਦੀ) ਵੱਡੀ ਮਾਂ ਹੈ। ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਦੋਵੇਂ ਖਿਡਾਵਾ ਤੇ ਖਿਡਾਵੀ ਹਨ, ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੈ, (ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਣ ਵਿਚ ਅਤੇ ਦਿਨੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਪਰਚੇ ਪਏ ਹਨ)।

**ਚੰਗਿਆਈਆ ਬੁਰਿਆਈਆ, ਵਾਚੈ ਧਰਮੁ ਹਦੂਰਿ ॥
ਕਰਮੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ, ਕੇ ਨੇੜੈ ਕੇ ਦੂਰਿ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਵਾਚੈ—ਪਰਖਦਾ ਹੈ, (ਲਿਖੇ ਹੋਏ) ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਹਦੂਰਿ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ। ਕਰਮੀ—ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ। ਕੇ—ਕਈ ਜੀਵ। ਨੇੜੈ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ।

ਅਰਥ : ਧਰਮਰਾਜ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ (ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ) ਚੰਗੇ ਤੇ ਮੰਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ। ਆਪੋ-ਆਪਣੇ (ਇਹਨਾਂ ਕੀਤੇ ਹੋਏ) ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਈ ਜੀਵ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

**ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ, ਗਏ ਮਸਕਤਿ ਘਾਲਿ ॥
ਨਾਨਕ ਤੇ ਮੁਖ ਉਜਲੇ, ਕੇਤੀ ਛੁਟੀ ਨਾਲਿ ॥੧॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਜਿਨੀ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ। ਤੇ—ਉਹ ਮਨੁੱਖ। ਧਿਆਇਆ—ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ। ਮਸਕਤਿ—ਮਿਹਨਤ, ਘਾਲ-ਕਮਾਈ। ਘਾਲਿ—ਘਾਲ ਕੇ, ਸਫਲੀ ਕਰ ਕੇ। ਮੁਖ ਉਜਲੇ—ਉੱਜਲ ਮੁਖ ਵਾਲੇ। ਕੇਤੀ—ਕਈ ਜੀਵ। ਛੁਟੀ—ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਈ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਈ। ਨਾਲਿ—ਉਹਨਾਂ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ) ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਨਾਨਕ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਸਫਲੀ ਕਰ ਗਏ ਹਨ, (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ) ਉਹ ਉੱਜਲ ਮੁਖ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ (ਹੋਰ ਭੀ) ਕਈ ਜੀਵ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ (ਰਹਿ ਕੇ) ('ਕੂੜਿ ਦੀ ਪਾਲਿ' ਢਾਹ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ) ਬੰਧਨਾਂ

ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।੧।

ਭਾਵ : ਇਹ ਜਗਤ ਇਕ ਰੰਗ-ਭੂਮੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੀਵ-ਖਿਲਾੜੀ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਖੇਡ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੀ ਖੇਡ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਬੜੇ ਗਹੁ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਨਿਰੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖੇਡ ਹੀ ਖੇਡ ਗਏ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵਿੱਥ ਪਾਈ ਗਏ। ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡੀ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਸਫਲੀ ਕਰ ਗਏ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੁਚੱਜੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਪਾਂਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਭੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਏ।

ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ

ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਜਾਪੁ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ੧੦ ॥

ਅਰਥ : ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਦਸਵੀਂ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਮੁਖ ਦਾ ਵਾਕ ।

ਨੋਟ : ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਮਹਲਾ ੧, ਮਹਲਾ ੨, ਮਹਲਾ ੩, ਆਦਿਕ ਪਦ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪਦ ‘ਪਾਤਿਸਾਹੀ ੧੦’ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ‘ਮਹਲਾ ੩’ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅੱਗੇ ਜੋ ਬਾਣੀ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ‘ਪਾਤਿਸਾਹੀ ੧੦’ ਦਾ ਭੀ ਭਾਵ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਜੋ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮਹਲਾ ੧, ਮਹਲਾ ੨, ਮਹਲਾ ੩, ਮਹਲਾ ੪, ਮਹਲਾ ੫ ਪਦਾਂ ਵਿਚ ਅੰਕ ੧, ੨, ੩, ੪, ੫ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਇਕ, ਦੋ, ਤਿੰਨ, ਚਾਰ, ਪੰਜ ਕਰਨਾ ਅਸੁੱਧ ਹੈ (ਵੇਖੋ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ); ਸੁੱਧ ਪਾਠ ਪਹਿਲਾ, ਦੂਜਾ, ਤੀਜਾ, ਚੌਥਾ, ਪੰਜਵਾਂ ਹੈ। ‘ਮਹਲਾ ਪਹਿਲਾ’ ਉੱਚਾਰ ਕੇ ਇਹ ਪਰਗਟ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਬਾਣੀ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗੇ ਹਾਂ, ਉਹ ‘ਮਹਲੇ ਪਹਿਲੇ’ ਦੀ ਹੈ, ਇਤਿਆਦਿਕ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ‘੧੦’ ਵਿਚ ਅੰਕ ‘੧੦’ ਦਾ ਪਾਠ ‘ਦਸ’ ਅਸੁੱਧ ਹੈ, ‘ਦਸਵੀਂ’ ਪਾਠ ਠੀਕ ਹੈ; ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਬਾਣੀ ਹੁਣ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗੇ ਹਾਂ, ਉਹ ‘ਦਸਵੇਂ’ ਪਾਤਿਸਾਹ ਜੀ ਦੀ ਹੈ।

‘ਅਰਦਾਸ’ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਲ ਭੀ ਹਰੇਕ ਸਿੱਖ ਦਾ ਖ਼ਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਇਉਂ ਹਨ :

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਏ ॥ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ੧੦ ॥

ਏਥੇ ਸ਼ਬਦ ‘ਪਾਤਿਸਾਹੀ ੧੦’ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਰਦਾਸ ‘ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਗਉਤੀ’ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ‘ਸਭ ਥਾਈਂ ਹੋਇ ਸਹਾਇ’ ਤਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਏਥੇ ਅੰਕ ੧੦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ‘ਦਸ’ ਕਰਨਾ ਅਸੁੱਧ ਹੈ; ਸੁੱਧ ਪਾਠ ‘ਦਸਵੀਂ’ ਹੈ। ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸਟੀਕ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਈਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਾਣੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਲਗ-ਮਾਤ੍ਰ ਦਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਅੰਕ ਦਾ ਭੀ, ਅਸੁੱਧ ਪਾਠ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ‘ਬਾਣੀ’ ਦੇ ਅਸਲੀ ਭਾਵ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਸ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਦਾ ਜੋ ਸਿੱਟਾ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ੋਕਮਈ ਹੈ। ਅੰਕ ੧੦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ‘ਦਸ’ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਮ ਪ੍ਰਚਲਤ ਖਿਆਲ ਇਹ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਦਸਾਂ ਪਾਤਿਸਾਹੀਆਂ ਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਸੱਜਣ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅੰਕ ੧੦ ਦੇ ਥਾਂ ਬਾਰ੍ਹਾਂ, ਚੌਦਾਂ ਆਦਿਕ ਵਰਤਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਚੌਦਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਸਿੱਖ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅੱਗੇ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਨਾ ਕੋਈ ਦਸਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਵਧੀਕ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ। ਹਾਂ, ਅਰਦਾਸ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ “ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਦਸਵੀਂ ॥”

ਛਪੇ ਛੰਦ ॥ ਤੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਅਰਥ : ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਇਹ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦਾ ਹਾਂ)।

ਨੋਟ : ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਬਦ ‘ਤਵ’ ਦੇ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ‘ਤ੍ਵ’, ‘ਤੁਅ’ ਅਤੇ ‘ਤਉ’ ਹਨ, ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਤੇਰਾ’।

ਚੱਕ੍ਰ ਚਿਹਨ ਅਰੁ ਬਰਨ, ਜਾਤਿ ਅਰੁ ਪਾਤਿ ਨਹਨਿ ਜਿਹ ॥

ਰੂਪ ਰੰਗ ਅਰੁ ਰੇਖ, ਭੇਖ ਕੋਊ ਕਹਿ ਨ ਸਕਤ ਕਿਹ ॥

ਅਚਲ ਮੂਰਤਿ ਅਨਭਉ ਪ੍ਰਕਾਸੁ ਅਮਿਤੋਜੁ ਕਹਿਜੈ ॥
 ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਾਨ ਸਾਹ ਸਾਹਾਨ ਗਣਿਜੈ ॥
 ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਮਹੀਪੁ ਸੁਰ ਨਰ ਅਸੁਰ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਬਨ ਤ੍ਰਿਣ ਕਹਤ ॥
 ਤਵ ਸਰਬ ਨਾਮੁ ਕਥੈ ਕਵਨੁ ਕਰਮ ਨਾਮ ਬਰਨਤ ਸੁਮਤਿ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਚੱਕ੍ਰ—ਗੋਲ ਰੇਖਾ (ਪੈਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਲੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾਂ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਉਤੇ ਜੋ ਗੋਲ ਲਕੀਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੱਕ੍ਰ ਕਹੀਦਾ ਹੈ)। ਚਿਹਨ—ਨਿਸ਼ਾਨ। ਬਰਨ—ਰੰਗ। ਪਾਤਿ—ਕੁਲ। ਨਹਿਨ—ਨਹੀਂ। ਜਿਹ—ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ। ਭੇਖ—ਲਿਬਾਸ। ਕਿਹ ਭੇਖ—ਕਿਹੜਾ ਲਿਬਾਸ? ਕੋਊ ਕਹਿ ਨ ਸਕਤ—ਕੋਈ ਆਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਅਚਲ—ਨਾ ਹਿੱਲਣ ਵਾਲੀ, ਅਟੱਲ। ਅਨਭਉ—(Direct perception or cognition, knowledge derived from personal observation or experiment) ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਗਿਆਨ। ਅਨਭਉ ਪ੍ਰਕਾਸੁ—ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਗਿਆਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਮਿਤੋਜੁ—ਅਮਿਤ + ਓਜ। ਅਮਿਤ—ਅਮਿਣਵਾਂ, ਜੋ ਮਿਣਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਓਜ—ਤਾਕਤ, ਬਲ। ਅਮਿਤੋਜੁ—ਜਿਸ ਦਾ ਬਲ ਮਿਣਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਕਹਿਜੈ—ਕਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੋਟਿ—ਕਰੋੜਾਂ। ਇੰਦ੍ਰਾਨ ਇੰਦ੍ਰ—ਇੰਦ੍ਰਾਂ ਦਾ ਇੰਦ੍ਰ। ਇੰਦ੍ਰ—੧. ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ੨. ਰਾਜਾ। ਗਣਿਜੈ—ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਭਵਣ—ਅਕਾਸ਼, ਪਾਤਾਲ, ਮਾਤ ਲੋਕ। ਮਹੀਪੁ—ਮਹੀ + ਪਾ, ਧਰਤੀ ਦਾ ਰਾਖਾ, ਰਾਜਾ। ਸੁਰ—ਦੇਵਤੇ। ਅਸੁਰ—ਦੈਂਤ। ਨਰ—ਮਨੁੱਖ। ਨੇਤਿ—ਨ ਇਤੀ, ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਹ, ਭਾਵ ਇਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਬਨ—ਜੰਗਲ। ਤ੍ਰਿਣ—ਘਾਹ। ਬਨ ਤ੍ਰਿਣ—ਬਨ ਦਾ ਘਾਹ, ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ। ਤਵ—ਤੇਰੇ। ਕਥੈ—ਕਹੇ, ਆਖੇ। ਸਰਬ—ਸਾਰਾ (ਵਜੂਦ), ਸਾਰੀ (ਹਸਤੀ)। ਸਰਬ ਨਾਮੁ—ਉਹ ਨਾਮ ਜੋ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸਾਰੀ (ਹਸਤੀ) ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕੇ। ਕਰਮ—ਕੰਮ। ਕਰਮ-ਨਾਮ—ਉਹ ਨਾਮ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਕੰਮ ਵੇਖ ਕੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ॥ ਬਰਨਤ—ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਆਖਦੇ ਹਨ। ਸੁਮਤਿ—ਚੰਗੀ ਮਤ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ, ਸਿਆਣੇ ਬੰਦੇ। ਕਥੈ ਕਵਨੁ—ਕਉਣ ਦੱਸੇ, ਭਾਵ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਤੂੰ ਐਸਾ ਹੈਂ ਕਿ) ਜਿਸ ਦੇ ਨਾ ਕੋਈ ਲੱਛਣ (ਦਿੱਸਦੇ)

ਹਨ, ਨਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਹੈ, ਨਾ ਜਾਤਿ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਕੁਲ ਹੈ। ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਤੇਰਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਕੈਸਾ ਰੰਗ ਹੈ, ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਰੇਖ ਹਨ ਅਤੇ ਕੈਸਾ ਤੇਰਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਹੈ।

ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਨੂਰ ਤੇਰੇ ਆਪਣੇ 'ਆਪੇ' ਤੋਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਅਮਿਣਵੇਂ ਬਲ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ। (ਭਾਵ, ਸਭ ਜੀਵ ਇਹੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੇਰੇ ਬਲ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ)।

ਤੂੰ ਕਰੋੜਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰਾਂ ਦਾ ਇੰਦ੍ਰ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ।

ਤੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ; ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ, ਦੈਤ, (ਜੀਵ ਜੰਤ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹੇ) ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ (ਭੀ, ਸਭ ਇਹੀ) ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੀ ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ)।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਐਸਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਜੋ ਤੇਰੀ ਮੁਕੰਮਲ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕੇ, ਸਿਆਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਤੇਰੇ ਉਹੀ ਨਾਮ ਦੱਸੇ ਹਨ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਤੇਰੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਣਾਏ ਹਨ।੧।

ਭੁਯੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

ਨਮਸਤੁੰ ਅਕਾਲੇ ॥ ਨਮਸਤੁੰ ਕ੍ਰਿਪਾਲੇ ॥

ਨਮਸਤੁੰ ਅਰੂਪੇ ॥ ਨਮਸਤੁੰ ਅਨੂਪੇ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਨਮਸਤੁੰ—ਨਮਸ + ਤੁੰ। ਨਮਸ—ਨਮਸਕਾਰ, ਪ੍ਰਣਾਮ। ਤੁੰ—(ਤੂੰ) ਤੈਨੂੰ। ਅਕਾਲ—ਅ + ਕਾਲ, ਕਾਲ-ਰਹਿਤ। ਕਾਲ—ਮੌਤ। ਕ੍ਰਿਪਾਲ—ਕ੍ਰਿਪਾ + ਆਲਯ, ਦਇਆ ਦਾ ਘਰ। ਅਰੂਪ—ਅ + ਰੂਪ, ਰੂਪ-ਰਹਿਤ। ਅਨੂਪ—ਅਨ + ਊਪ, ਉਪਮਾ ਰਹਿਤ। ਉਪਮਾ—ਬਰਾਬਰੀ। ਅਨੂਪ—ਜਿਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਮਸਤੰ—ਨਮਸ + ਤੰ। ਤੰ—ਤੂੰ, ਤੂੰ, ਤੈਨੂੰ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਅਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੂੰ ਮੌਤ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਦਇਆ ਦਾ ਘਰ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਤੇਰੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।੨।

ਨਮਸਤੰ ਅਭੇਖੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਲੇਖੇ ॥
 ਨਮਸਤੰ ਅਕਾਏ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਜਾਏ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਭੇਖੇ—ਅਭੇਖ ਨੂੰ। ਅਭੇਖ—ਅ + ਭੇਖ, ਜਿਸਦਾ ਇਕ ਪਹਿਰਾਵਾ ਨਹੀਂ। ਅਲੇਖ—ਅ + ਲੇਖ, ਜਿਸ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਨਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਲੇਖ—ਚਿੱਤਰ, ਤਸਵੀਰ। ਅਕਾਏ—ਅ + ਕਾਏ। ਕਾਏ—ਕਾਇਆ, ਸਰੀਰ। ਅਕਾਏ—ਹੇ ਕਾਇਆ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ! ਅਜਾਏ—ਅ + ਜਾਏ, ਹੇ ਜਾਇਆ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਾਏ—ਜਾਇਆ, ਇਸਤ੍ਰੀ। ਅਜਾਇਆ—ਅ + ਜਾਇਆ, ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਪਹਿਰਾਵਾ ਨਹੀਂ, ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਤਸਵੀਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ, (ਸੰਸਾਰਕ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਾਂਗ) ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ (ਜੀਵਾਂ ਵਾਂਗ) ਤੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।੩।

ਨਮਸਤੰ ਅਗੰਜੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਭੰਜੇ ॥
 ਨਮਸਤੰ ਅਨਾਮੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਠਾਮੇ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਗੰਜ—ਅ + ਗੰਜ। ਗੰਜਨ—(Surpassing, excelling, defeating, conquering) ਜਿੱਤਣਾ, ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵਧ ਜਾਣਾ। ਅਗੰਜ—ਅਜਿੱਤ। ਅਭੰਜ—ਅ + ਭੰਜ। ਭੰਜ—(to break, destroy) ਤੋੜਨਾ, ਨਾਸ ਕਰਨਾ। ਅਭੰਜ—ਅਤੁੱਟ, ਜੋ ਤੋੜਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਠਾਮ—ਅ + ਠਾਮ। ਠਾਮ—ਠਾਂ, ਥਾਂ। ਅਠਾਮ—ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਥਾਂ ਨਹੀਂ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੈਥੋਂ (ਕਿਸੇ ਗੱਲੇ) ਕੋਈ ਅੱਗੇ ਵਧ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਤੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ।੪।

ਨਮਸਤੰ ਅਕਰਮੰ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਧਰਮੰ ॥
 ਨਮਸਤੰ ਅਨਾਮੰ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਧਾਮੰ ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਨਮਸਤੰ—ਨਮਸ + ਤੰ। ਤੰ—ਤੂੰ, ਤ੍ਰਾਂ, ਤੈਨੂੰ। ਅਕਰਮ—ਅ + ਕਰਮ। ਕਰਮ—ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ। ਅਕਰਮ—ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ

ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਅਧਰਮ—ਅ + ਧਰਮ। ਧਰਮ—(The customary observances of a caste) ਵਰਣ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼। ਅਧਰਮ—ਜਿਸ ਲਈ ਵਰਣ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਨਾਮ—ਅ + ਨਾਮ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਧਾਮ—ਅ + ਧਾਮ (ਧਾਮ—ਘਰ) ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਘਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਖ਼ਾਤਰ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮ ਦੇ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਵਰਣ ਆਸ਼੍ਰਮ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਘਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।੫।

ਨਮਸਤੰ ਅਜੀਤੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਭੀਤੇ ॥
ਨਮਸਤੰ ਅਬਾਹੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਢਾਹੇ ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਜੀਤ—ਅ + ਜੀਤ, ਅਜਿੱਤ, ਜੋ ਜਿੱਤਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਭੀਤ—ਅ + ਭੀਤ। ਭੀਤ—ਡਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਭੀ—ਡਰਨਾ। ਅਬਾਹ—ਅਵਾਹ, ਅ + ਵਾਹ। ਵਾਹ—(to carry, lead) ਲੈ ਜਾਣਾ, ਅਗਵਾਈ ਕਰਨੀ। ਅਬਾਹ—ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਿਲਾਇਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਢਾਹ—ਅ + ਢਾਹ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਡੇਰਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੈਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਡਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਤੈਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਹਿਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਡੇਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।੬।

ਨਮਸਤੰ ਅਨੀਲੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਨਾਦੇ ॥
ਨਮਸਤੰ ਅਛੇਦੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਗਾਧੇ ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਨੀਲ—(ਸੰ: ਅਨਿਲ) ਹਵਾ। ਅਨਾਦੇ—ਹੇ ਅਨਾਦਿ ! ਅਨਾਦਿ—ਅਨ + ਆਦਿ, ਜਿਸ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਨਾ ਲੱਭ ਸਕੇ। ਅਛੇਦ—ਅ + ਛੇਦ। ਛੇਦ—ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦੇਣਾ। ਅਛੇਦ—ਉਹ ਜਿਸ ਦੇ ਟੋਟੇ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ, (inseparable, undivided, constant), ਜਿਸ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਜੋ ਹਰ ਥਾਂ ਇਕ-ਰਸ ਹੈ। ਅਗਾਧ—ਅ + ਗਾਧ, ਜੋ ਗਾਹਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਜਿਸ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾ ਲੱਭ ਸਕੇ। ਗਾਧ—ਗਾਹਣ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ; ਤੂੰ ਕਦੋਂ ਦਾ ਹੈ ? ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਦੀ। ਤੇਰੇ ਵਜੂਦ ਦੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ (ਭਾਵ, ਤੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਇਕ-ਰਸ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ)। ਤੂੰ (ਇਕ ਡੂੰਘਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ) ਜਿਸ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਲੱਭ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।੭।

**ਨਮਸਤੰ ਅਗੰਜੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਭੰਜੇ ॥
ਨਮਸਤੰ ਉਦਾਰੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਪਾਰੇ ॥੮॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਗੰਜ—ਅਜਿੱਤ। ਅਭੰਜ—ਜੋ ਭੰਨਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਦਾਰ—ਸਖੀ, ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ। ਅਪਾਰ—ਅ + ਪਾਰ, ਬੇਅੰਤ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੈਥੋਂ (ਕਿਸੇ ਗੱਲੇ) ਕੋਈ ਅੱਗੇ ਵਧ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਭੰਨ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ।੮।

**ਨਮਸਤੰ ਸੁ ਏਕੈ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਨੇਕੈ ॥
ਨਮਸਤੰ ਅਭੂਤੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਜੂਪੇ ॥੯॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਨੇਕ—ਅਨ + ਏਕ, ਜੋ ਸਿਰਫ ਇਕ (ਸ਼ਕਲ ਵਾਲਾ) ਨਹੀਂ, ਭਾਵ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਈ ਰੂਪ-ਰੰਗ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਭੂਤ—ਅ + ਭੂਤ। ਭੂਤ—(ਪੰਜ) ਤੱਤ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਭੂਤ—ਉਹ ਜਿਸ ਦੀ ਹਸਤੀ ਪੰਜ-ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜੂਪ—ਅ + ਜੂਪ। ਜੂਪ—[ਜੂ—ਯੂ, (to bind fasten) ਬੰਨ੍ਹਣਾ (ਜਿਵੇਂ ਕਿੱਲੇ ਨਾਲ)]। ਜੂਪ—ਯੂਪ, ਉਹ ਕਿੱਲਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜੂਪ—ਉਹ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਈ ਪਸ਼ੂ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿੱਲੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾਏ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੂੰ ਇਕ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈਂ, ਅਤੇ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ) ਬੇਅੰਤ (ਰੂਪਾਂ ਵਾਲਾ) ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ (ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਪੰਜ) ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਣੀ; ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਕਿੱਲੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮਾਰੇ (ਕਿਉਂਕਿ, ਹੇ ਅਨੇਕ ! ਉਸ ਪਸ਼ੂ ਵਿਚ ਭੀ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ)।੯।

ਨਮਸਤੰ ਨਿਕਰਮੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਨਿਭਰਮੇ ॥
ਨਮਸਤੰ ਨਿਦੇਸੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਨਿਭੇਸੇ ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਨਿਕਰਮ—ਨਿਰ + ਕਰਮ, ਅਕਰਮ। ਕਰਮ—ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ। ਨਿਕਰਮ—ਜਿਸ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਨਿਭਰਮ—ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਨਿਦੇਸ—ਨਿਰ-ਦੇਸ, ਦੇਸ-ਰਹਿਤ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਦੇਸ ਨਹੀਂ। ਨਿਭੇਸ—ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਪਹਿਰਾਵਾ ਨਹੀਂ। ਭੇਸ—ਲਿਬਾਸ, ਪਹਿਰਾਵਾ। ਨਮਸਤੰ—ਨਮਸ + ਤੰ। ਤੰ—ਤੂੰ, ਤ੍ਵਾਂ, ਤੈਨੂੰ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮ ਦੇ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਉਤਾਂਹ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਨਾ ਕੋਈ ਇਕ ਦੇਸ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਇਕ ਪਹਿਰਾਵਾ।੧੦।

ਨਮਸਤੰ ਨਿਨਾਮੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਨਿਕਾਮੇ ॥
ਨਮਸਤੰ ਨਿਘਾਤੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਨਿਘਾਤੇ ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਨਿਨਾਮੇ—ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ। ਨਿਕਾਮ—ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ (ਭਾਵ, ਵਾਸ਼ਨਾ) ਨਹੀਂ ਪੋਹ ਸਕਦੀ। ਨਿਘਾਤ—ਨਿਰ + ਘਾਤ। ਘਾਤ—੧. ਤੱਤ : ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਜਲ, ਤੇਜ, ਹਵਾ, ਅਕਾਸ਼; ੨. ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰ; ੩. ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਗੁਣ : ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ, ਸਪਰਸ਼, ਸ਼ਬਦ। ਨਿਘਾਤ—ਨਿਰ + ਘਾਤ। ਘਾਤ—੧. ਚੋਟ; ੨. ਕਤਲ। ਨਿਘਾਤ—ਜਿਸ ਉਤੇ ਕੋਈ ਚੋਟ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਸਕਦਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ, ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ (ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਪੰਜ) ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਚੋਟ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਸਕਦਾ।੧੧।

ਨਮਸਤੰ ਨਿਪੂਤੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਭੂਤੇ ॥
ਨਮਸਤੰ ਅਲੋਕੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਸੋਕੇ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਨਿਪੂਤੇ—ਨਿਰ + ਪੂਤੇ, ਨਿਰਪੂਤ ਨੂੰ। ਪੂਤ—ਜੋ (ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੋਂ) ਹਿੱਲ ਜਾਏ। ਪੂ—ਹਿਲਾਣਾ। ਨਿਰਪੂਤ—ਜਿਸ ਨੂੰ ਟਿਕਾਣੇ ਤੋਂ ਹਿਲਾਇਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਭੂਤ—ਅ + ਭੂਤ, ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਲੋਕ—ਅ + ਲੋਕ (that which can not be seen) ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ। ਅਸੋਕ—

ਅ + ਸੋਕ, ਸੋਕ-ਰਹਿਤ। ਸੋਕ—ਚਿੰਤਾ, ਗਮ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੋਂ) ਕੋਈ ਹਿਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੇਰਾ ਵਜੂਦ (ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਵਾਲੇ ਇਹਨਾਂ ਪੰਜ) ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਲਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ (ਅਸਾਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ) ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਤੈਨੂੰ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ੧੨।

ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਤਾਪੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਥਾਪੇ ॥

ਨਮਸਤੰ ਤ੍ਰਿਮਾਨੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਨਿਧਾਨੇ ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਤਾਪ—ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦੇ ਦੁਖ ਜੋ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ : ਅਧਿਆਤਮਕ, ਆਧਿਦੈਵਿਕ, ਆਧਿਭੌਤਿਕ। ਅਧਿਆਤਮਕ ਤਾਪ ਉਹ ਹਨ ਜੋ 'ਮਨ' ਤੋਂ ਹੀ ਉਠਦੇ ਹਨ। ਆਧਿਦੈਵਿਕ ਤਾਪ ਉਹ ਕਲੇਸ਼ ਹਨ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੀ 'ਕਿਸਮਤ' ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਆਧਿਭੌਤਿਕ ਤਾਪ ਉਹ ਹਨ ਜੋ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਨ੍ਰਿਤਾਪ—ਨਿਰ + ਤਾਪ, ਜੋ ਜਗਤ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਉਤਾਂਹ ਹੈ। ਅਥਾਪ—ਅ + ਥਾਪ। ਥਾਪ—ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਰਸਮ ਕਰਨੀ। ਅਥਾਪ—ਉਹ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੂਰਤੀ ਵਾਂਗ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਟਿਕਾਇਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਤ੍ਰਿਮਾਨੇ—ਤ੍ਰਿ + ਮਾਨੇ। ਤ੍ਰਿ—ਤਿੰਨ ਲੋਕ, (ਅਕਾਸ਼, ਪਤਾਲ, ਮਾਤ ਲੋਕ)। ਤ੍ਰਿਮਾਨ—ਜਿਸ ਦਾ ਮਾਨ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਿਧਾਨ—ਖਜ਼ਾਨਾ (ਸਭ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ)।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ (ਅਸਾਡੀ) ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਜਗਤ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਉਤਾਂਹ ਹੈ; (ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਵਾਂਗ) ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਟਿਕਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਨਿਉਂਦੇ ਹਨ; ਤੂੰ ਸਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ੧੩।

ਨਮਸਤੰ ਅਗਾਹੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਥਾਹੇ ॥

ਨਮਸਤੰ ਤ੍ਰਿਬਰਗੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਸਰਗੇ ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਥਾਹ—(ਦੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੬) ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਿਲਾਇਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਗਾਹ—ਅਥਾਹ, ਅਗਾਧ (ਨੰ: ੭)। ਤ੍ਰਿਬਰਗ—ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਵਰਗਾਂ

ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਣ ਵਾਲਾ। ਤ੍ਰਿ—ਤਿੰਨ। ਤ੍ਰਿਬਰਗ—੧. ਦੁਨਿਆਵੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮਨੋਰਥ : ਧਰਮ, ਅਰਥ ਤੇ ਕਾਮ; ੨. ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣ : ਸਤ੍ਰ, ਰਜਸ ਅਤੇ ਤਮਸ; ੩. ਜਗਤ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਹਾਲਤਾਂ : ਢਹਿੰਦੀ ਹਾਲਤ, ਸਮਾਨਤਾ (ਇਕ-ਸਾਰਤਾ), ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ। ਤ੍ਰਿਬਰਗ—ਉਹ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਗਤ ਦੇ ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਮਨੋਰਥ (ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ) ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਅਸਰਗ—ਅ + ਸਰਗ। ਸਰਗ—ਪੈਦਾਇਸ਼, ਰਚਨਾ। ਅਸਰਗ—ਜੋ ਪੈਦਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਅਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੂੰ (ਮਾਨੋ ਇਕ ਐਸਾ ਸਮੁੰਦਰ) ਹੈਂ ਜਿਸ ਦੀ ਹਾਥ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਤੂੰ (ਮਾਨੋ ਇਕ ਐਸਾ ਪਰਬਤ) ਹੈਂ ਜੋ ਹਿਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਹੀ ਪਦਾਰਥ (ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ) ਤੈਥੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਰਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ੧੪।

ਨਮਸਤੰ ਪ੍ਰਭੋਗੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਸੁਜੋਗੇ ॥

ਨਮਸਤੰ ਅਰੰਗੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਭੰਗੇ ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਪ੍ਰਭੋਗੇ—ਹੇ ਪ੍ਰਭੋਗੀ! ਪ੍ਰਭੋਗੀ—ਪ੍ਰ + ਭੋਗੀ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਨਣ ਵਾਲਾ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੨੫, 'ਪ੍ਰਭੁਗਤ'—ਜੋ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਸੁਜੋਗੇ—ਹੇ ਸੁਜੋਗੀ! ਸੁਜੋਗੀ—ਸੁ + ਜੋਗੀ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੨੫, 'ਸੁਜੁਗਤ')। ਅਰੰਗ—ਅ + ਰੰਗ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਭੰਗ—ਅ + ਭੰਗ। ਭੰਗ—ਤਬਾਹੀ, ਨਾਸ। ਅਭੰਗ—ਅਵਿਨਾਸੀ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਜਗਤ ਦੇ ਸਭ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਤੂੰ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ, (ਫਿਰ ਭੀ) ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਜੀਵਾਂ ਵਾਂਗ) ਤੇਰਾ ਨਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਰੰਗ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੂੰ (ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਵਾਂਗ ਪਦਾਰਥ ਭੋਗ ਭੋਗ ਕੇ) ਕਦੇ ਨਾਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈਂ। ੧੫।

ਨਮਸਤੰ ਅਗੰਮੇ ॥ ਨਮਸਤਸਤੁ ਰੰਮੇ ॥

ਨਮਸਤੰ ਜਲਾਸਰੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਨਿਰਾਸਰੇ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਗੰਮ—ਜਿਸ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਜਿਸ ਤਕ ਮਨ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਨਮਸਤਸਤੁ—ਨਮਸ + ਤ + ਸਤੁ, ਨਮਸ + ਤੰ + ਅਸਤੁ। ਨਮਸ—ਨਮਸਕਾਰ। ਤ—ਤੂੰ, ਤ੍ਰਾਂ, ਤੈਨੂੰ। ਅਸਤੁ—ਹੋਵੇ। ਨਮਸਤਸਤੁ—ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ। ਰੰਮ—ਸੁੰਦਰ। ਜਲਾਸਰ—ਜਲ + ਆਸ਼ਯ, ਜਲ ਦਾ ਆਸਰਾ, ਭਾਵ, ਸਮੁੰਦਰ (ਅਥਾਹ)। ਨਿਰਾਸਰੇ—ਨਿਰ + ਆਸ਼ਯ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਆਸਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੂੰ (ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ) ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ। ਹੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਅਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ; ਤੂੰ (ਮਾਨੋ) ਇਕ ਅਥਾਹ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਆਸਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੧੬।

ਨਮਸਤੰ ਅਜਾਤੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਪਾਤੇ ॥

ਨਮਸਤੰ ਅਮਜਬੇ ॥ ਨਮਸਤਸਤੁ ਅਜਬੇ ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਜਾਤਿ—ਅ + ਜਾਤਿ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਜਾਤਿ ਨਹੀਂ। ਅਪਾਤਿ—ਅ + ਪਾਤਿ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਕੁਲ ਨਹੀਂ। ਅਮਜਬ—ਅ + ਮਜ਼ਬ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ 'ਮਤ' ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਮਸਤਸਤੁ—(ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੬) ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ। ਅਜਬ—ਅਚਰਜ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਅਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਜਾਤਿ ਨਹੀਂ, ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਕੁਲ ਨਹੀਂ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੇ ਅਚਰਜ-ਰੂਪ! ਤੈਨੂੰ ਅਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ। ੧੭।

ਅਦੇਸੰ ਅਦੇਸੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਭੇਸੇ ॥

ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਧਾਮੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਬਾਮੇ ॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਦੇਸੰ—ਆਦੇਸ, ਨਮਸਕਾਰ। ਅਦੇਸ—ਅ + ਦੇਸ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਦੇਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਭੇਸ—ਅ + ਭੇਸ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਵੇਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨ੍ਰਿਧਾਮ—ਨਿਰ + ਧਾਮ। ਧਾਮ—ਘਰ। ਨ੍ਰਿਧਾਮ—ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਘਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨ੍ਰਿਬਾਮ—ਨਿਰ + ਵਾਮਾ। ਵਾਮਾ—ਇਸਤ੍ਰੀ। ਨ੍ਰਿਬਾਮ—ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਅਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇੱਕ ਦੇਸ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਵੇਸ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਘਰ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ੧੮।

ਨਮੋ ਸਰਬ ਕਾਲੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਦਿਆਲੇ ॥

ਨਮੋ ਸਰਬ ਰੂਪੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਭੂਪੇ ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਰਬ ਕਾਲ—ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
 ਰੂਪ—(ਭੂ + ਪਾ) ਧਰਤੀ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਨਮੋ—ਨਮਸਕਾਰ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ) ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਉੱਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ; ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈਂ, ਭਾਵ, ਤੂੰ ਸਭ ਹਸਤੀਆਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈਂ।੧੯॥

ਨਮੋ ਸਰਬ ਖਾਪੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਥਾਪੇ ॥

ਨਮੋ ਸਰਬ ਕਾਲੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਪਾਲੇ ॥੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਖਾਪੇ—(ਸੰ: ਖਿਜ—ਨਾਸ ਹੋਣਾ, ਖੈ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣਾ। ਖਜਾਪਯ—ਨਾਸ ਕਰਨਾ) ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ। ਸਰਬ ਖਾਪੇ—ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ। ਥਾਪ—[ਸਥਾਪਯ, (to cause, to stand)] ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸਹਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ (ਭੀ) ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਰਾਖਾ (ਭੀ) ਹੈਂ।੨੦॥

ਨਮਸਤਸਤੁ ਦੇਵੈ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਭੇਵੈ ॥

ਨਮਸਤੰ ਅਜਨਮੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਸੁਬਨਮੇ ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਨਮਸਤਸਤੁ—(ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੬) ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ।
 ਦੇਵ—ਪੂਜਣ ਯੋਗ, ਚਾਨਣ ਰੂਪ। ਅਭੇਵ—ਅ + ਭੇਵ, ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਤ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਜਨਮੇ—ਅ + ਜਨਮ, ਜੋ (ਬਾਕੀ ਜੀਵਾਂ ਵਾਂਗ) ਜੰਮਿਆ ਨਹੀਂ। ਸੁਬਨਮੇ—ਸੁ + ਬਨ + ਮੇ, ਸੁ + ਵੰਨ + ਮਯ, ਸੁ + ਵਰਨ + ਮਯ।
 ਬਨ—ਵੰਨ, ਵਰਣ, ਰੰਗ। ਸੁ + ਬਨ—ਸੁ + ਵਰਣ, ਸੋਹਣਾ ਰੰਗ। ਬਨ + ਮੇ—
 ਵਰਣ + ਮਯ, ਰੰਗ ਵਾਲਾ। ਸੁਬਨਮੇ—ਸੁਵਰਨ-ਮਯ, ਸੋਹਣੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ, ਸੁੰਦਰ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ, ਤੂੰ ਚਾਨਣ ਰੂਪ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਕਿਸੇ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ; ਤੂੰ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਵਾਂਗ) ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਤੂੰ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।੨੧॥

ਨਮੋ ਸਰਬ ਗਉਨੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਭਉਨੇ ॥
ਨਮੋ ਸਰਬ ਰੰਗੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਭੰਗੇ ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਗਉਨ—ਗਮਨ, ਪਹੁੰਚ। ਭਉਨ—ਭਵਨ, ਲੋਕ। ਸਰਬ—ਭਉਨ—ਜੋ ਸਭ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਸਰਬ ਭੰਗ—ਜੋ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੫, 'ਅਭੰਗ')।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਅਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੇਰੀ ਪਹੁੰਚ ਸਭ ਜੀਆਂ ਤਕ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ, ਸਭ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਤੂੰ (ਸੋਭਾ ਦੇ ਰਿਹਾ) ਹੈਂ, ਸਭ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਭੀ) ਹੈਂ ॥੨੨॥

ਨਮੋ ਕਾਲ ਕਾਲੇ ॥ ਨਮਸਤਸਤੁ ਦਿਆਲੇ ॥
ਨਮਸਤੰ ਅਬਰਨੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਮਰਨੇ ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਾਲ—ਮੌਤ। ਕਾਲ ਕਾਲ—ਮੌਤ ਦੀ ਮੌਤ, ਭਾਵ ਮੌਤ ਜਿਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਜੋ ਮੌਤ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਕਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਮਸਤਸਤੁ—(ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੬) ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ। ਦਿਆਲੇ—ਦਇਆ + ਆਲਯ, ਦਇਆ ਦਾ ਘਰ। ਅਬਰਨ—ਅ + ਬਰਨ, ਅ + ਵਰਣ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਮਰਨ—ਅ + ਮਰਨ, ਮੌਤ-ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੂੰ ਮੌਤ ਨੂੰ ਭੀ ਮੁਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਹੇ ਦਇਆ ਦੇ ਘਰ! ਤੈਨੂੰ ਅਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ; ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਮੌਤ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ॥੨੩॥

ਨਮਸਤੰ ਜਰਾਰਿੰ ॥ ਨਮਸਤੰ ਕ੍ਰਤਾਰੰ ॥
ਨਮੋ ਸਰਬ ਧੰਧੇ ॥ ਨਮੋ ਸਤ ਅਬੰਧੇ ॥੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਜਰਾਰਿੰ—ਜਰਾ + ਅਰਿੰ। ਜਰਾ—ਬੁਢੇਪਾ। ਅਰਿੰ—ਵੈਰੀ ਨੂੰ। ਕ੍ਰਤਾਰੰ—ਕਰਤਾਰੰ, ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ, ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ। ਧੰਧਾ—ਝੰਬੇਲਾ, ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ। ਸਰਬ-ਧੰਧਾ—ਉਹ ਜੋ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਆਪ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਤ—ਹਸਤੀ ਵਾਲਾ, ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ। ਅਬੰਧ—ਅ + ਬੰਧ, ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਅਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਬੁਢੇਪੇ ਦਾ ਵੈਰੀ

ਹੈਂ (ਬੁਢੇਪਾ ਤੇਰੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਢੁਕ ਸਕਦਾ), ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ (ਦੁਨੀਆ ਦੇ) ਸਾਰੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੈਂ ਤੇ (ਦੁਨੀਆ ਦੇ) ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਭੀ) ਹੈਂ। ੨੪।

ਨਮਸਤੰ ਨਿਸਾਕੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਨਿਸਾਕੇ ॥

ਨਮਸਤੰ ਰਹੀਮੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਕਰੀਮੇ ॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਨਿਸਾਕ—ਨਿਰ-ਸਾਕ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਸੰਬੰਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਿਸਾਕ—ਨਿਰ-ਬਾਕ। ਬਾਕ—ਡਰ (ਫਾਰਸੀ ਲਫਜ਼ ਹੈ)। ਰਹੀਮ—ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਰੀਮ—ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਸੰਬੰਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਭ 'ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ੨੫।

ਨਮਸਤੰ ਅਨੰਤੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਮਹੰਤੇ ॥

ਨਮਸਤਸਤੁ ਰਾਗੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਸੁਹਾਗੇ ॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਨੰਤ—ਅਨ + ਅੰਤ, ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮਹੰਤ—ਮਹਾਂਤ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ। ਨਮਸਤਸਤੁ—(ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੬) ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ। ਰਾਗ—ਪਿਆਰ (-ਸਰੂਪ)। ਸੁਹਾਗ—ਸੁਹਾਗ, ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਵਾਲਾ, ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਕਿਸੇ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ, ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈਂ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ, ਤੂੰ ਪਿਆਰ-ਸਰੂਪ ਹੈਂ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ੨੬।

ਨਮੋ ਸਰਬ ਸੋਖੰ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਪੋਖੰ ॥

ਨਮੋ ਸਰਬ ਕਰਤਾ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਹਰਤਾ ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸੋਖੰ—(ਸੁਖ—ਸੁੱਕ ਜਾਣਾ)। ਸੋਖਯ—ਸੁਕਾ ਦੇਣਾ) ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਪੋਖੰ—ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ। ਹਰਤਾ—ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ (ਭੀ) ਹੈਂ; ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ

ਵਾਲਾ (ਭੀ) ਹੈਂ ਅਤੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭੀ।੨੭।

ਨਮੋ ਜੋਗਿ ਜੋਗੇ ॥ ਨਮੋ ਭੋਗਿ ਭੋਗੇ ॥
ਨਮੋ ਸਰਬ ਦਿਆਲੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਪਾਲੇ ॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਜੋਗਿ—ਜੋਗੀ, ਤਪੀ, ਤਿਆਗੀ। ਭੋਗਿ—ਭੋਗੀ, ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ, ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਤਿਆਗੀਆਂ ਵਿਚ ਤਿਆਗੀ ਹੈਂ; ਗ੍ਰਿਹਸਤੀਆਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਹੈਂ; ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਆਂ ਉਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ; ਸਭ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।੨੮।

ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ ॥ ਤੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਅਰੂਪ ਹੈਂ ॥ ਅਨੂਪ ਹੈਂ ॥ ਅਜੂ ਹੈਂ ॥ ਅਭੂ ਹੈਂ ॥੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਨੂਪ—ਅਨ + ਊਪ, ਉਪਮਾ ਰਹਿਤ, ਬੇ-ਮਿਸਾਲ, ਲਾਸਾਨੀ। ਅਜੂ—ਅ + ਜੂ। ਜੂ—(to move on quickly) ਚੱਲ। ਅਭੂ—ਅਚੱਲ। ਅਭੂ—ਅ + ਭੂ। ਭੂ—ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ। ਅਭੂ—ਜੋ ਜਨਮ ਰਹਿਤ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਨਾ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਰੂਪ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਤੇਰੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਅਚੱਲ ਹੈਂ ਅਤੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।੨੯।

ਅਲੇਖ ਹੈਂ ॥ ਅਭੇਖ ਹੈਂ ॥ ਅਨਾਮ ਹੈਂ ॥ ਅਕਾਮ ਹੈਂ ॥੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਲੇਖ—ਅ + ਲੇਖ। ਲੇਖ—ਚਿੱਤਰ, ਤਸਵੀਰ। ਅਭੇਖ—ਅ + ਭੇਖ। ਭੇਖ—ਵੇਸ, ਪਹਿਰਾਵਾ। ਅਨਾਮ—ਅ + ਨਾਮ। ਅਕਾਮ—ਅ + ਕਾਮ, ਕਾਮਨਾ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਤਸਵੀਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਪਹਿਰਾਵਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।੩੦।

ਅਧੇ ਹੈਂ ॥ ਅਭੇ ਹੈਂ ॥ ਅਜੀਤ ਹੈਂ ॥ ਅਭੀਤ ਹੈਂ ॥੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਧੇ—ਅ + ਧੇ। ਧੇ—(ਸੰ: ਧਯੇਯ, to be meditated upon) ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੋਚ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਧੇ—ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੀ

ਸੋਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਅਭੇ—ਅ + ਭੇ, ਭੇਦ-ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਜੀਤ—ਅਜਿੱਤ। ਅਭੀਤ—ਅ + ਭੀਤ, ਡਰ-ਰਹਿਤ। ਭੀਤ—ਡਰਿਆ ਹੋਇਆ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਦੀ ਹੱਦ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਸੋਚ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਮੁਕੰਮਲ ਸਰੂਪ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ), ਤੇਰਾ ਭੇਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ; ਤੂੰ ਅਜਿੱਤ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ।੩੧।

ਤ੍ਰਿਮਾਨ ਹੈਂ ॥ ਨਿਧਾਨ ਹੈਂ ॥ ਤ੍ਰਿਬਰਗ ਹੈਂ ॥ ਅਸਰਗ ਹੈਂ ॥੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਤ੍ਰਿ—ਤਿੰਨ ਲੋਕ (ਅਕਾਸ਼, ਮਾਤ, ਪਾਤਾਲ)। ਮਾਨ—ਆਦਰ, ਪੂਜਾ। ਤ੍ਰਿਮਾਨ—ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੀ ਜੀਵ ਜਿਸ ਅੱਗੇ ਨਿਉਂਦੇ ਹਨ। ਨਿਧਾਨ—ਖਜ਼ਾਨਾ (ਸਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ)। ਤ੍ਰਿਬਰਗ—(ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੪) ਉਹ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਗਤ ਦੇ ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਪਦਾਰਥ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਅਸਰਗ—(ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੪) ਜੋ ਪੈਦਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਭਵਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਨਿਉਂਦੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਸਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜਗਤ ਦੇ ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਪਦਾਰਥ (ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ) ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਤੈਥੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।੩੨।

ਅਨੀਲ ਹੈਂ ॥ ਅਨਾਦਿ ਹੈਂ ॥ ਅਜੇ ਹੈਂ ॥ ਅਜਾਦਿ ਹੈਂ ॥੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਨੀਲ—ਅਨਿਲ, ਹਵਾ (ਛੰਦ ਨੰ: ੭), ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦ ਦਾ ਆਸਰਾ। ਅਨਾਦਿ—ਜਿਸ ਦਾ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਦਾ। ਆਦਿ—ਸ਼ੁਰੂ। ਅਜੇ—ਅਜਿੱਤ। ਅਜਾਦਿ—ਅਜ + ਆਦਿ। ਅਜ—ਅ + ਜ, ਅ-ਜਨਮਾ। ਆਦਿ—(ਸਭ ਦਾ) ਮੁੱਢ। ਜਾ—ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਤੇਰੇ ਆਸਰੇ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਕਦੋਂ ਦਾ ਹੈਂ, ਇਹ ਗੱਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਿਆ। ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈਂ।੩੩।

ਅਜਨਮ ਹੈਂ ॥ ਅਬਰਨ ਹੈਂ ॥ ਅਭੂਤ ਹੈਂ ॥ ਅਭਰਨ ਹੈਂ ॥੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਜਨਮ—ਅ + ਜਨਮ, ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣ ਵਾਲਾ। ਅਬਰਨ—ਅ + ਬਰਨ। ਬਰਨ—ਰੰਗ, ਜਾਤਿ-ਭੇਦ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤੀ,

ਵੈਸ਼, ਸੂਦਰ) (ਦੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੨੩)। ਅਭੂਤ—ਅ + ਭੂਤ, ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਭਰਨ—ਅ + ਭਰਨ। ਭਰਨ—ਪਾਲਣਾ ਪੋਸਣਾ। ਅਭਰਨ—ਜੋ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਜਾਤਿ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚਨਾ ਵਾਲੇ) ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਤੂੰ ਪਰੇ ਹੈਂ, ਆਪਣੀ ਪਾਲਣਾ ਵਾਸਤੇ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।੩੪।

ਅਗੰਜ ਹੈਂ । ਅਭੰਜ ਹੈਂ ॥ ਅਜੂਝ ਹੈਂ ॥ ਅਝੰਝ ਹੈਂ ॥੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਗੰਜ—ਅ + ਗੰਜ। ਗੰਜਨ—ਹਰਾਉਣਾ, ਜਿੱਤਣਾ। ਅਗੰਜ—ਅਜਿੱਤ (ਦੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੪, ੮)। ਅਭੰਜ—ਅ + ਭੰਜ, ਜੋ ਤੋੜਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਜੂਝ—ਅ + ਜੂਝ। ਜੂਝਣਾ—ਲੜਨਾ। ਅਜੂਝ—ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੜ ਨਾ ਸਕੇ। ਅਝੰਝ—ਅ + ਝੰਝ। ਝੰਝ—ਝਗੜਾ। ਅਝੰਝ—ਝਗੜਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਕੋਈ ਤੈਨੂੰ ਤੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਕੋਈ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਲੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਝੰਬੇਲੇ ਝਗੜੇ ਵਿਆਪ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।੩੫।

ਅਮੀਕ ਹੈਂ ॥ ਰਫੀਕ ਹੈਂ ॥ ਅਧੰਧ ਹੈਂ ॥ ਅਬੰਧ ਹੈਂ ॥੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਮੀਕ—(ਅਰਬੀ ਲਫਜ਼) ਡੂੰਘਾ, ਅਥਾਹ। ਰਫੀਕ—ਮਿਤ੍ਰ, ਸਾਥੀ। ਅਧੰਧ—ਅ + ਧੰਧ। ਧੰਧ—ਝੰਬੇਲੇ। ਅਬੰਧ—ਅ + ਬੰਧ। ਬੰਧ—(ਜਗਤ ਦੇ) ਬੰਧਨ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਤੂੰ ਇਕ ਐਸਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈਂ ਜਿਸ ਦੀ) ਥਾਹ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ; ਤੂੰ (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ) ਸਾਥੀ ਹੈਂ (ਪਰ ਜਗਤ ਦੇ ਕੋਈ) ਝੰਬੇਲੇ ਤੈਨੂੰ ਘੇਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਅਤੇ (ਮਾਇਆ ਦੇ) ਜੰਜਾਲ ਤੈਨੂੰ ਫਸਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।੩੬।

ਨਿਬੁਝ ਹੈਂ ॥ ਅਸੂਝ ਹੈਂ ॥ ਅਕਾਲ ਹੈਂ ॥ ਅਜਾਲ ਹੈਂ ॥੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਨਿਬੁਝ—ਨਿਰ + ਬੁਝ, ਜੋ ਬੁਝਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਸੂਝ—ਅ + ਸੂਝ, ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਅਜਾਲ—ਅ + ਜਾਲ, ਮਾਇਆ-ਜਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਤੇਰੇ ਡੂੰਘੇ ਭੇਤ) ਬੁੱਝੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਤੂੰ (ਮਨੁੱਖ)

ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਮੌਤ-ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੈਨੂੰ ਫਸਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।੩੭।

ਅਲਾਹ ਹੈਂ ॥ ਅਜਾਹ ਹੈਂ ॥ ਅਨੰਤ ਹੈਂ ॥ ਮਹੰਤ ਹੈਂ ॥੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਲਾਹ—ਅ + ਲਾਹ, ਅਲੱਭ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੱਭਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਜਾਹ—ਅ + ਜਾਹ। ਜਾਹ—ਜਗਹ, ਥਾਂ। ਅਜਾਹ—ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਜਗਹ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ। ਅਨੰਤ—ਅਨ + ਅੰਤ, ਬੇਅੰਤ। ਮਹੰਤ—ਮਹਾਂਤ, ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ (ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ) ਲੱਭਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਇਕ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ! ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈਂ।੩੮।

ਅਲੀਕ ਹੈਂ ॥ ਨਿਸਰੀਕ ਹੈਂ ॥ ਨਿਰਲੰਭ ਹੈਂ ॥ ਅਸੰਭ ਹੈਂ ॥੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਲੀਕ—ਅ + ਲੀਕ, ਜੋ ਲੀਕਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਦੀ ਲੀਕ ਨਾ ਖਿੱਚੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਨਿਸਰੀਕ—ਨਿਰ + ਸਰੀਕ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਰੀਕ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਰੀਕਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਨਿਰਲੰਭ—ਨਿਰ + ਅਲੰਭ। ਅਲੰਭ—ਆਲੰਭ, ਸਹਾਰਾ, ਆਸਰਾ। ਨਿਰਲੰਭ—ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਹਾਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਅਸੰਭ—ਅਸੰਭਵਜ, ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਹੱਦ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਸਕੇ। ਸੰਭਾਵਨਾ—ਵਿਚਾਰ, ਖਿਆਲ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੪੦)।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰਾ ਹੱਦ ਬੰਨਾ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕੋਈ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ; ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਆਸਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ-ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ।੩੯।

ਅਗੰਮ ਹੈਂ ॥ ਅਜੰਮ ਹੈਂ ॥ ਅਭੂਤ ਹੈਂ ॥ ਅਛੂਤ ਹੈਂ ॥੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਗੰਮ—ਜਿਸ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਅਜੰਮ—ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਛੂਤ—ਛੂਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਛੂਹ ਨਾ ਸਕੇ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਤੇਰਾ ਵਜੂਦ (ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਪੰਜ) ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ, (ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ (ਪੰਜ ਭੌਤਿਕ ਜੀਵ) ਤੈਨੂੰ ਛੂਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।੪੦।

ਅਲੋਕ ਹੈਂ ॥ ਅਸ਼ੋਕ ਹੈਂ ॥ ਅਕਰਮ ਹੈਂ ॥ ਅਭਰਮ ਹੈਂ ॥੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਲੋਕ—(ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੨) ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ (ਸਾਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ) ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ; ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮ ਦੇ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ।੪੧।

ਅਜੀਤ ਹੈਂ ॥ ਅਭੀਤ ਹੈਂ ॥ ਅਬਾਹ ਹੈਂ ॥ ਅਗਾਹ ਹੈਂ ॥੪੨॥

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ (ਮਾਨੋ, ਇਕ ਐਸਾ ਪਰਬਤ ਹੈਂ ਜੋ) ਹਿਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ (ਮਾਨੋ, ਇਕ ਐਸਾ ਸਮੁੰਦਰ) ਹੈਂ ਜਿਸ ਦੀ ਥਾਹ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ।੪੨।

ਅਮਾਨ ਹੈਂ ॥ ਨਿਧਾਨ ਹੈਂ ॥ ਅਨੇਕ ਹੈਂ ॥ ਫਿਰਿ ਏਕੁ ਹੈਂ ॥੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਮਾਨ—ਅ + ਮਾਨ। ਮਾਨ—(ਮਾ—ਮਿਣਨਾ) ਮਾਪ। ਅਮਾਨ—ਮਾਪ-ਰਹਿਤ, ਜੋ ਐਸਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਮਾਪ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਨਿਧਾਨ—ਖਜ਼ਾਨਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਜਗਤ ਦਾ) ਕੋਈ ਮਾਪ ਤੇਰਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦਾ; ਤੂੰ ਸਭ (ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੇ ਗੁਣਾਂ) ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ (ਆਪਣੇ ਇਕ ਸਰੂਪ ਤੋਂ) ਬੇਅੰਤ ਰੂਪ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ; ਫਿਰ ਭੀ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਇਕ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਕੋਈ ਤੇਰਾ ਸ਼ਰੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ)।੪੩।

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

ਨਮੋ ਸਰਬ ਮਾਨੇ ॥ ਸਮਸਤੀ ਨਿਧਾਨੇ ॥

ਨਮੋ ਦੇਵ ਦੇਵੇ ॥ ਅਭੇਖੀ ਅਭੇਵੇ ॥੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਮਾਨ—ਮਾਨਯ, ਆਦਰ-ਯੋਗ। ਸਮਸਤ—ਸਾਰੇ। ਨਿਧਾਨ—ਖਜ਼ਾਨਾ। ਅਭੇਖੀ—ਅ + ਭੇਖੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇੱਕ ਵੇਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਭੇਵ—ਅ + ਭੇਵ, ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਸਭ ਜੀਆ-ਜੰਤ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਪੂਜਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਸਭ (ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ) ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈਂ; ਤੂੰ ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈਂ; ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਵੇਸ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ।੪੪।

ਨਮੋ ਕਾਲ ਕਾਲੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਪਾਲੇ ॥

ਨਮੋ ਸਰਬ ਗਉਣੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਭਉਣੇ ॥੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਾਲ ਕਾਲ—ਮੌਤ ਦੀ ਭੀ ਮੌਤ, ਮੌਤ ਨੂੰ ਭੀ ਮੁਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੨੩)। ਸਰਬ ਪਾਲ—ਸਭ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸਰਬ-ਗਉਣ—ਸਰਬ-ਗਮਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਭ ਜੀਆਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਹੈ। ਸਰਬ ਭਉਣ—ਜੋ ਸਭ ਲੋਕਾਂ (ਭਵਨਾਂ) ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੨੨)।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਮੌਤ ਨੂੰ ਭੀ ਮੁਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ; ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਤਕ ਤੇਰੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੂੰ ਸਭ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ ॥੪੫॥

ਅਨੰਗੀ ਅਨਾਥੇ ॥ ਨਿਸੰਗੀ ਪ੍ਰਮਾਥੇ ॥

ਨਮੋ ਭਾਨ ਭਾਨੇ ॥ ਨਮੋ ਮਾਨ ਮਾਨੇ ॥੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਨੰਗੀ—ਅਨ + ਅੰਗੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਗ ਨਹੀਂ। ਅਨਾਥ—ਅ + ਨਾਥ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਖਸਮ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਿਸੰਗੀ—ਨਿਰ + ਸੰਗੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਥ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਥ—ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੪੬)। ਭਾਨ—ਸੂਰਜ। ਭਾਨ ਭਾਨ—ਸੂਰਜਾਂ ਦਾ ਸੂਰਜ, ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਭੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਮਾਨ—ਮਾਨਯ, (respectable) ਆਦਰ-ਯੋਗ। ਭਾਨ—(ਭਾ—ਚਮਕਣਾ, ਰੌਸ਼ਨ ਹੋਣਾ) ਰੌਸ਼ਨੀ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਨਾ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਅੰਗ ਹੈ, ਨਾ ਤੇਰਾ (ਤੈਥੋਂ ਵੱਡਾ) ਕੋਈ ਖਸਮ ਮਾਲਕ ਹੈ; ਤੇਰੇ ਕੋਈ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੂੰ ਸੂਰਜਾਂ ਦਾ ਸੂਰਜ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਤੂੰ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਭੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ), ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਆਦਰ-ਯੋਗ ਭੀ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਪੂਜਦੇ ਹਨ ॥੪੬॥

ਨਮੋ ਚੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰੇ ॥ ਨਮੋ ਭਾਨ ਭਾਨੇ ॥

ਨਮੋ ਗੀਤ ਗੀਤੇ ॥ ਨਮੋ ਤਾਨ ਤਾਨੇ ॥੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਚੰਦ੍ਰ—ਚੰਦਰਮਾ। ਚੰਦ—(ਸੰ: to shine) ਚਮਕਣਾ, ਚਾਨਣ ਦੇਣਾ। ਚੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰ—ਚੰਦਰਮਾ ਦਾ ਚੰਦਰਮਾ, ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਚਾਨਣ ਦੇਣ

ਵਾਲਾ। ਤਾਨ—(ਸੰ: a protracted tone : ‘ਰਾਗ’ ਵਿਚ ‘ਤਾਨ’ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ੪੯ ਮਿਥੇ ਗਏ ਹਨ), ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਲਮਕਵਾਂ ਪਲਟਾ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਗੀਤ ਆਦਿਕ ਨੂੰ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਚਾਨਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਵੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ [ਭਾਵ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਕੋਮਲ ਚਾਨਣੀ (ਜਮਾਲ) ਦਾ ਤੂੰ ਸੋਮਾ ਹੈਂ; ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਤੇਜ-ਮਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਜਲਾਲ) ਦਾ ਭੀ ਤੂੰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈਂ; ਤੂੰ ਜਮਾਲ ਤੇ ਜਲਾਲ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ]। ਤੂੰ (ਮਾਨੋ) ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਗੀਤ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਇਕ ਮਹਾਨ ਦਿਲ-ਖਿਚਵਾਂ ਤ੍ਰਾਨਾ ਹੈਂ (ਜੋ ਆਪਣੀ ਮਿਠਾਸ ਨਾਲ ਜਗਤ ਨੂੰ ਮੋਹ ਰਿਹਾ ਹੈ)।੪੭।

ਨਮੋ ਨਿੱਤ ਨਿੱਤੇ ॥ ਨਮੋ ਨਾਦ ਨਾਦੇ ॥
ਨਮੋ ਪਾਨ ਪਾਨੇ ॥ ਨਮੋ ਬਾਦ ਬਾਦੇ ॥੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਨਿੱਤ—ਨਾਚ। ਨਾਦ—ਅਵਾਜ਼। ਪਾਨ—(ਸੰ: ਪਾਣਿ) ਹੱਥ। ਬਾਦ—ਵਾਦ, ਵਜਾਣਾ। ਪਾਣਿ—ਵਾਦਿ—(playing on a drum) ਢੋਲ ਵਜਾਣਾ। ਪਾਣਿ—ਵਾਦਿ—ਢੋਲ ਵਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਨਗਾਰਚੀ। ‘ਪਾਨ ਪਾਨ’, ‘ਵਾਦ ਵਾਦ’—ਤੂੰ ਇਕ ਮਹਾਨ ਵੱਡਾ ਨਗਾਰਚੀ ਹੈਂ (ਜਿਸ ਨੇ ਢੋਲ ਵਜਾ ਕੇ ਜਗਤ-ਰੂਪ ਮੇਲਾ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ)। ‘ਪਾਨ ਪਾਨ’ ‘ਵਾਦ ਵਾਦ’—ਪਾਨਿ-ਵਾਦਿ, ਪਾਨਿ-ਵਾਦਿ, ਨਗਾਰਚੀਆਂ ਦਾ ਨਗਾਰਚੀ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਇਕ ਮਹਾਨ ਸੁੰਦਰ ਨਾਚ ਹੈਂ, ਇਕ ਮਹਾਨ ਸੁੰਦਰ ਅਵਾਜ਼ ਹੈਂ (ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਮੋਹ ਲਿਆ ਹੈ)। ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਇਕ ਮਹਾਨ ਵੱਡਾ ਨਗਾਰਚੀ ਹੈਂ (ਜਿਸ ਨੇ ਢੋਲ ਵਜਾ ਕੇ ਜਗਤ-ਰੂਪ ਮੇਲਾ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ)।੪੮।

ਅਨੰਗੀ ਅਨਾਮੇ ॥ ਸਮਸਤੀ ਸਰੂਪੇ ॥
ਪ੍ਰਭੰਗੀ ਪ੍ਰਮਾਥੇ ॥ ਸਮਸਤੀ ਬਿਭੂਤੇ ॥੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਨੰਗੀ—ਅਨ + ਅੰਗੀ, ਅੰਗ-ਰਹਿਤ। ਅਨਾਮ—ਅ + ਨਾਮ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਨਹੀਂ। ਸਮਸਤ—ਸਾਰੇ। ਸਮਸਤੀ ਸਰੂਪ—ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜਿਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹਨ। ਪ੍ਰਭੰਗ—(destruction, complete defeat) ਮੁਕੰਮਲ ਹਾਰ, ਤਬਾਹੀ। ਪ੍ਰਭੰਗੀ—ਪਰਲੋ ਲੈ ਆਉਣ ਵਾਲਾ। ਪ੍ਰਮਾਥ—ਸਭ

ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੪੬)। ਬਿਭੂਤ—ਵਿਭੂਤਿ; ਸਿੱਧੀ (ਜੋ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ੮ ਹਨ)। ਸਮਸਤੀ ਬਿਭੂਤੇ— ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਜੋ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੇ ਥਾਂ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੇਰਾ ਨਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਅੰਗ ਹੈ, ਨਾ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਜੀਵ ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਹਨ। ਤੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪਰਲੋ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਰਿੱਧੀ ਸਿੱਧੀ ਹੈਂ।੪੯।

**ਕਲੰਕੰ ਬਿਨਾ ਨੇਕਲੰਕੀ ਸਰੂਪੇ ॥
ਨਮੋ ਰਾਜ ਰਾਜੇਸ਼ੁਰੰ ਪਰਮ ਰੂਪੇ ॥੫੦॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਲੰਕੰ ਬਿਨਾ—ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦਾਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨੇਕਲੰਕੀ—ਨਿਹ-ਕਲੰਕੀ, ਕਲੰਕ-ਰਹਿਤ। ਰਾਜੇਸ਼ੁਰ—ਰਾਜ + ਈਸ਼ੁਰ, ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ। ਪਰਮ ਰੂਪ—ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹਸਤੀ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ (ਵਿਕਾਰ ਆਦਿਕ) ਦਾਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹਸਤੀ ਵਾਲਾ ਹੈਂ; ਤੂੰ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈਂ, ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹਸਤੀ ਹੈਂ।੫੦।

**ਨਮੋ ਜੋਗ ਜੋਗੇਸ਼ੁਰੰ ਪਰਮ ਸਿੱਧੇ ॥
ਨਮੋ ਰਾਜ ਰਾਜੇਸ਼ੁਰੰ ਪਰਮ ਬਿਧੇ ॥੫੧॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਿੱਧ—ਉਹ ਰਿਸ਼ੀ ਜਿਸ ਦਾ ਆਤਮਾ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜੋ ਅੱਠ ਪਰਸਿੱਧ ਆਤਮਕ ਤਾਕਤਾਂ 'ਸਿੱਧੀਆਂ' ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਜੋਗੇਸ਼ੁਰ—ਜੋਗ + ਈਸ਼ੁਰ, ਜੋਗੀਰਾਜ, ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਰਾਜੇਸ਼ੁਰ—ਰਾਜ + ਈਸ਼ੁਰ, ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ। ਬਿਧ—ਵੱਡਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਹੀ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਜੋਗੀ ਜੋਗੀਰਾਜ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ ਸਿੱਧ ਹੈਂ; ਤੂੰ ਹੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹਾਕਮ ਹੈਂ।੫੧।

**ਨਮੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਾਣੇ ॥ ਨਮੋ ਅਸਤ੍ਰ ਮਾਣੇ ॥
ਨਮੋ ਪਰਮ ਗਯਾਤਾ ॥ ਨਮੋ ਲੋਕ ਮਾਤਾ ॥੫੨॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਸ਼ਸਤ੍ਰ—ਉਹ ਹਥਿਆਰ ਜੋ ਕੱਟ ਸਕੇ। ਸ਼ਸ—ਕੱਟਣਾ। ਅਸਤ੍ਰ—ਉਹ ਹਥਿਆਰ ਜੋ ਹੱਥੋਂ ਸੁੱਟ ਕੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਏ; ਜਿਵੇਂ—ਤੀਰ, ਚਕ੍ਰ। ਅਸ—ਸੁੱਟਣਾ। ਪਾਣਿ—ਹੱਥ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ-ਪਾਣਿ—ਉਹ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ (ਤਲਵਾਰ ਆਦਿਕ) ਹਥਿਆਰ ਹਨ। ਅਸਤ੍ਰ ਮਾਣ—ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲਾ, ਉਹ ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸ (ਤੀਰ ਆਦਿਕ) ਹਥਿਆਰ ਹਨ। ਪਰਮ—ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ। ਗਯਾਤਾ—ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਲੋਕ ਮਾਤਾ—ਜਗਤ ਦੀ ਮਾਂ, ਮਾਂ ਵਾਂਗ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ (ਤਲਵਾਰ ਆਦਿਕ) ਹਥਿਆਰ ਸੱਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੂੰ (ਤੀਰ ਆਦਿਕ) ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ (ਭੀ) ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ) ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਮਾਂ (ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ), ਤਿਵੇਂ ਤੂੰ ਭੀ ਜਗਤ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ।੫੨।

ਅਭੇਖੀ ਅਭਰਮੀ ਅਭੋਗੀ ਅਭੁਗਤੇ ॥

ਨਮੋ ਜੋਗ ਜੋਗੇਸੁਰੰ ਪਰਮ ਜੁਗਤੇ ॥੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਭੇਖ—ਅ + ਭੇਖ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਪਹਿਰਾਵਾ ਨਹੀਂ। ਅਭਰਮੀ—ਜੋ ਭਰਮੀ-ਵਹਿਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਭੋਗੀ—ਅ + ਭੋਗੀ, ਜੋ ਨਹੀਂ ਭੋਗਦਾ। ਭੋਗੀ—ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ, ਚਸਕਿਆਂ ਵਿਚ ਰੁੱਝਾ ਹੋਇਆ, ਇੰਦਰਿਆਂ ਦੇ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ। ਅਭੁਗਤ—ਅ + ਭੁਗਤ। ਭੁਗਤ—ਜੋ ਭੋਗਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਸਰੀਰਕ ਸੱਤਿਆ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਮੁਕਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਭੁਗਤ—ਉਹ ਜਿਸ ਦੀ ਸੱਤਿਆ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ। ਜੁਗਤਿ—ਤਰੀਕਾ, ਵਰਤੋਂ। ਪਰਮ ਜੁਗਤਿ—ਸਭ ਤੋਂ ਸੁਚੱਜੇ ਤਰੀਕੇ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਜੋਗੀਰਾਜ ਹੈਂ, ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਸੁਚੱਜੀ ਵਰਤੋਂ ਵਾਲਾ (ਜੋਗੀਰਾਜ) ਹੈਂ, ਨਾ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਵੇਸ ਹੈ, ਨਾ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਭਰਮ-ਵਹਿਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈਂ, ਨਾ ਤੂੰ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਚਸਕਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਸੱਤਿਆ ਨੂੰ (ਦੁਨਿਆਵੀ ਜੀਵਾਂ ਵਾਂਗ) ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ।੫੩।

ਨਮੋ ਨਿੱਤ ਨਾਰਾਇਣੇ ਕੂਰ ਕਰਮੇ ॥
ਨਮੋ ਪ੍ਰੇਤ ਅਪ੍ਰੇਤ ਦੇਵੇ ਸੁਧਰਮੇ ॥੫੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕੂਰ—ਨਿਰਦਈ, ਸਖਤ-ਦਿਲ, ਹੋਂਸਿਆਰਾ। ਕੂਰ ਕਰਮ—ਜਿਸ ਦੇ ਹੋਂਸਿਆਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਹਨ। ਨਾਰਾਇਣ—ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਇੱਕ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਜ਼ਿਮੇ ਜਗਤ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਤੇ ਪਾਲਣ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ। ਨਿੱਤ ਨਾਰਾਇਣ—ਸਦਾ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਪ੍ਰੇਤ—(an evil spirit) ਭੈੜੀ ਰੂਹ। ਅਪ੍ਰੇਤ—ਅ + ਪ੍ਰੇਤ, ਜੋ ਭੈੜੀ ਰੂਹ ਨਹੀਂ, ਪਵਿੱਤਰ ਰੂਹ। ਦੇਵ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਰੂਪ। ਸੁਧਰਮ—ਜੋ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਸਦਾ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨ (ਮਾਰਨ) ਵਾਲਾ ਭੀ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੰਦੀਆਂ ਤੇ ਚੰਗੀਆਂ ਰੂਹਾਂ (ਇਹ ਸਭ ਤੇਰਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਤੇਰਾ ਹੀ ਪਰਵਾਰ ਹੈ) ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਸਾਰੇ ਜਗਤ-ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪਾਲਦਾ ਹੈਂ।੫੪।

ਨਮੋ ਰੋਗ ਹਰਤਾ ॥ ਨਮੋ ਰਾਗ ਰੂਪੇ ॥
ਨਮੋ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹੰ ॥ ਨਮੋ ਭੂਪ ਭੂਪੇ ॥੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਹਰਤਾ—ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਰਾਗ—ਪਿਆਰ, ਪ੍ਰੇਮ। ਸ਼ਾਹ—ਪਾਤਸ਼ਾਹ। ਭੂਪ—ਰਾਜਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਤੂੰ ਪਿਆਰ ਸਰੂਪ ਹੈਂ (ਭਾਵ ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਹੀ ਪਿਆਰ ਹੈ); ਤੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈਂ।੫੫।

ਨਮੋ ਦਾਨਿ ਦਾਨੇ ॥ ਨਮੋ ਮਾਨ ਮਾਨੰ ॥
ਨਮੋ ਰੋਗ ਰੋਗੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਇਸ਼ਨਾਨੰ ॥੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਦਾਨਿ—ਦਾਨੀ, ਉਦਾਰ-ਚਿੱਤ। ਮਾਨ—ਮਾਨਯ, ਆਦਰ-ਯੋਗ (ਦੇਖੋ ਨੰ: ੪੬)। ਰੋਗ ਰੋਗੇ—(ਦੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੨੩, 'ਕਾਲ ਕਾਲੇ') ਰੋਗ ਦਾ ਰੋਗ, ਜੋ (ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ) ਰੋਗ ਨੂੰ ਮੁਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ਼ਨਾਨ—

ਨ੍ਹਾਉਣਾ; ਨ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਧਾਰਮਕ ਰਸਮ; ਕਿਸੇ ਦੇਵ-ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਨੁਹਾਲਣ ਦੀ ਰਸਮ, ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਜੋ ਨ੍ਹਾ ਕੇ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਨੋਟ: ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਸਵੇਰੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿਕ ਕਰਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੇਹ-ਅਰੋਗਤਾ ਆਦਿਕ ਦਾ ਖੈਰ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ।)

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਮਹਾਨ ਉਦਾਰ-ਚਿੱਤ ਦਾਨੀ ਹੈ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਦਰ-ਮਾਣ ਪਾਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਭੀ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਪੂਜਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਤੈਥੋਂ ਖੁੰਝ ਕੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ 'ਮੂਰਤੀ' ਨੂੰ ਨਿਤ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਂਦੇ ਤੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਦੇਹ-ਅਰੋਗਤਾ ਦਾ ਦਾਨ ਮੰਗਦੇ ਹਨ; ਪਰ) ਇਕ ਤੂੰ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਰੋਗ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਆਪ ਸੁੱਧ-ਸਰੂਪ) ਪਵਿੱਤਰਤਾ-ਰੂਪ ਹੈ। ੫੬।

ਨਮੋ ਮੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰੰ ॥ ਨਮੋ ਜੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰੰ ॥
ਨਮੋ ਇਸ਼ਟ ਇਸ਼ਟੇ ॥ ਨਮੋ ਤੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰੰ ॥੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਨੋਟ—ਦੇਵਤਿਆਂ, ਭੂਤਾਂ, ਬੀਰਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਤਿੰਨ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਆਪਣੇ 'ਇਸ਼ਟ-ਦੇਵ' ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ : (੧) ਉਸ ਦੇਵਤੇ ਦੇ ਸੁਭਾਵ-ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੀ ਇਕ 'ਤੁਕ' ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਇਸ ਨੂੰ 'ਮੰਤ੍ਰ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (੨) ਪੱਤਰ ਜਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਆਦਿਕ ਉਤੇ ਉਸ 'ਇਸ਼ਟ-ਦੇਵ' ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਅੱਖਰ ਜਾਂ ਹਿਨਸੇ ਲਿਖ ਕੇ ਉਸ 'ਤਵੀਤ' ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰਖਣਾ, ਇਸ ਨੂੰ 'ਜੰਤ੍ਰ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। (੩) ਉਸ 'ਇਸ਼ਟ-ਦੇਵ' ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਖਾਸ ਰਸਮਾਂ ਕਰਨੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਭੂਤਾਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੜੀਆਂ ਜਾਂ ਕਬਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਦੁੱਧ ਜਾਂ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਨੂੰ 'ਤੰਤ੍ਰ' ਕਹੀਦਾ ਹੈ। (ਇਸ਼ਟ—ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਆਰਾ ਦੇਵਤਾ)।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ 'ਮੰਤ੍ਰ' ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ 'ਜੰਤ੍ਰ' ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ 'ਤੰਤ੍ਰ' ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਹੀ ਮੇਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਆਰਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈ। ੫੭।

ਸਦਾ ਸੱਚਿਦਾਨੰਦ ਸਰਬੰ ਪ੍ਰਣਾਸੀ ॥
ਅਨੂਪੇ ਸਰੂਪੇ ਸਮਸਤੁਲ ਨਿਵਾਸੀ ॥੫੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸੱਚਿਦਾਨੰਦ—ਸਤ + ਚਿਤ + ਆਨੰਦ। ਸਤ—ਹਸਤੀ ਵਾਲਾ, ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਮੌਜੂਦ। ਚਿਤ—(intelligence) ਸਮਝ ਗਿਆਨ ਰੂਪ। ਆਨੰਦ—ਖੁਸ਼ੀ, ਖਿੜਾਉ। ਸਰਬ—ਸਾਰੇ। ਪ੍ਰਣਾਸੀ—ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਅਨੂਪ—ਅਨ + ਉਪ। ਉਪ—ਉਪਮਾ, ਟਾਕਰਾ, ਬਰਾਬਰੀ। ਅਨੂਪ—ਜਿਸ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਸਮਸਤ—ਸਾਰੇ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਸਦਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ, ਚੇਤੰਨ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ; ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਐਸਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ; ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ।੫੮।

ਸਦਾ ਸਿੱਧਿ-ਦਾ ਬੁਧਿ-ਦਾ ਬ੍ਰਿਧਿ ਕਰਤਾ ॥
ਅਧੋ ਉਰਧ ਅਰਧੰ ਅਘੰ ਓਘ ਹਰਤਾ ॥੫੯॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਿੱਧਿਦਾ—(ਦਾ—ਦੇਣਾ) ਕਾਮਯਾਬੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਸਫਲਤਾ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ। ਸਿੱਧਿ—ਆਤਮਕ ਤਾਕਤ, ਕਰਾਮਾਤ ਵਿਖਾਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ, ਸਫਲਤਾ। (ਨੋਟ: ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੫੧। ਲਫਜ਼ 'ਸਿੱਧ' ਅਤੇ 'ਸਿੱਧਿ' ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਪਛਾਨਣ ਦੀ ਖ਼ਾਸ ਲੋੜ ਹੈ; ਸਿੱਧ—ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜੋ ਅੱਠ ਆਤਮਕ ਤਾਕਤਾਂ ਹਾਸਲ ਕਰ ਚੁਕਿਆ ਹੈ; ਸਿੱਧਿ—ਆਤਮਕ ਤਾਕਤ)। ਬੁੱਧਿ-ਦਾ—ਬੁੱਧਿ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਬੁੱਧਿ—ਅਕਲ। ਬ੍ਰਿਧਿ—ਤਰੱਕੀ, ਉੱਨਤੀ। ਕਰਤਾ—ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਅਧੋ—(In the lower region) ਪਾਤਾਲ। ਉਰਧ—(upwards, above) ਉਤਾਂਹ, ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ। ਅਰਧ—(half) ਅੱਧ ਵਿਚ, ਵਿਚਕਾਰ। ਅਘ—ਪਾਪ। ਓਘ— ਢੇਰ; ਸਮੂਹ। ਹਰਤਾ—ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਅਘੰ ਓਘ—ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਢੇਰ, ਬੇਅੰਤ ਪਾਪ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਹੀ ਆਤਮਕ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਸਮਝ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਉੱਨਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਪਾਤਾਲ ਵਿਚ, ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ, ਵਿਚਕਾਰ (ਹਰ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ), ਤੂੰ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਪਾਪ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।੫੯।

ਪਰੰ ਪਰਮ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰੰ ਪ੍ਰੋਛ ਪਾਲੰ ॥
ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਸਿੱਧਿ ਦਾਤਾ ਦਯਾਲੰ ॥੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ—ਪਰਮ + ਈਸ਼ੁਰ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮਾਲਕ। ਪ੍ਰੋਛ—(ਸੰ: ਪਰੋਖਯ), (beyond the range of sight) ਨਜ਼ਰੋਂ ਓਹਲੇ। ਸਰਬਦਾ—ਸਦਾ। ਸਿੱਧਿ ਦਾਤਾ—ਆਤਮਕ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਦਯਾਲ—ਦਇਆ ਦਾ ਘਰ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਵੱਡਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ, ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਓਹਲੇ ਰਹਿ ਕੇ ਤੂੰ (ਜੀਵਾਂ ਦੀ) ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਦਾ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਦਇਆ ਦਾ ਘਰ ਹੈਂ।੬੦।

ਅਛੇਦੀ ਅਭੇਦੀ ਅਨਾਮੰ ਅਕਾਮੰ ॥
ਸਮਸਤੋ ਪਰਾਜੀ ਸਮਸਤਸਤੁ ਧਾਮੰ ॥੬੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਛੇਦ—ਅ + ਛੇਦ, ਨਾ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲਾ। ਅਭੇਦ—ਅ + ਭੇਦ, ਨਾ ਭੱਜਣ ਵਾਲਾ। ਭੇਦ—ਚੋਟ, ਜ਼ਖ਼ਮ, ਸੱਟ, ਤੋੜਨਾ। ਅਨਾਮ—ਅ + ਨਾਮ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ। ਅਕਾਮ—ਅ + ਕਾਮ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ ਨਹੀਂ। ਸਮਸਤ—ਸਾਰੇ। ਪਰਾਜੀ—ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਪਰਾਜਯ—ਫਤਹ, ਜਿੱਤ। ਸਮਸਤਸਤੁ—ਸਮਸਤ + ਅਸਤ। ਸਮਸਤ—ਸਾਰੇ। ਅਸਤ—ਹੈ। ਧਾਮ—ਘਰ, ਟਿਕਾਣਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਤੋੜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਭੰਨ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ।੬੧।

ਤੇਰਾ ਜੋਰ ॥ ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ ॥
ਜਲੇ ਹੈਂ ॥ ਥਲੇ ਹੈਂ ॥ ਅਭੀਤ ਹੈਂ ॥ ਅਭੇ ਹੈਂ ॥੬੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਭੀਤ—ਜੋ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਨਾ ਡਰੇ। ਭੀਤ—ਡਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਅਭੇ—ਭੇਦ-ਰਹਿਤ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਾ ਪਾ ਸਕੇ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਜਲ ਵਿਚ ਹੈਂ, ਥਲ ਵਿਚ ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰ ਨਹੀਂ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ।੬੨।

ਪ੍ਰਭੂ ਹੈਂ ॥ ਅਜੂ ਹੈਂ ॥ ਅਦੇਸ ਹੈਂ ॥ ਅਭੇਸ ਹੈਂ ॥੬੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਭੂ—ਹੋਣਾ, ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣਾ, ਜਨਮ ਲੈਣਾ।
ਪ੍ਰਭੂ—(ਪ੍ਰ + ਭੂ) ਤਕੜਾ ਹੋਣਾ, ਹੁਕਮ ਹਾਸਲ ਹੋਣਾ। ਪ੍ਰਭੂ—(Lord, Master)
ਹਾਕਮ, ਮਾਲਕ। ਅਜੂ—ਅ + ਜੂ, ਅਚੱਲ। ਅਦੇਸ—ਅ + ਦੇਸ, ਦੇਸ ਰਹਿਤ।
ਅਭੇਸ—ਅ + ਭੇਸ, ਵੇਸ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ : ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਹਿਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ; ਤੇਰਾ
ਕੋਈ ਇਕ ਦੇਸ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਇਕ ਪਹਿਰਾਵਾ ਨਹੀਂ।੬੩।

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

ਅਗਾਧੇ ਅਥਾਧੇ ॥ ਅਨੰਦੀ ਸਰੂਪੇ ॥

ਨਮੋ ਸਰਬ ਮਾਨੇ ॥ ਸਮਸਤੀ ਨਿਧਾਨੇ ॥੬੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਗਾਧ—ਅਥਾਹ। ਅਥਾਧ—ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਾ
ਸਕੇ। ਥਾਧ—੧. ਸਤਾਣਾ, ਦੁੱਖ ਦੇਣਾ, ਟਾਕਰਾ ਕਰਨਾ, ਰੋਕ ਪਾਣੀ। ਥਾਧਾ—
੧. ਦੁੱਖ, ਪੀੜਾ, ੨. ਰੋਕ, ਟਾਕਰਾ। ਸਰਬ ਮਾਨ—ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜਿਸ ਦਾ ਆਦਰ
ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਿਧਾਨ—ਖਜ਼ਾਨਾ। ਸਮਸਤ—ਸਾਰੇ (ਗੁਣ ਤੇ ਪਦਾਰਥ)।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਅਥਾਹ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਰਾਹ ਵਿਚ
ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਅਨੰਦ-ਰੂਪ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਅਨੰਦ ਹੀ ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ
ਹੈ, ਤੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਖਿੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ)। ਸਭ ਜੀਵ ਤੈਨੂੰ ਨਿਉਂਦੇ ਹਨ, ਤੂੰ
ਸਭ (ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ) ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈਂ।੬੪।

ਨਮਸਤੁੰ ਨਿਨਾਥੇ ॥ ਨਮਸਤੁੰ ਪ੍ਰਮਾਥੇ ॥

ਨਮਸਤੁੰ ਅਗੰਜੇ ॥ ਨਮਸਤੁੰ ਅਭੰਜੇ ॥੬੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਨਮਸਤੁੰ—ਨਮਸ + ਤੁੰ, ਨਮਸ + ਤ੍ਰਾਂ, ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ
ਹੈ। ਨਿਨਾਥ—ਨਿਰ + ਨਾਥ, ਜਿਸ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਖਸਮ ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰਮਾਥ—ਸਭ
ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੪੬)। ਅਗੰਜ—ਅਜਿੱਤ। ਅਭੰਜ—
ਅ + ਭੰਜ, ਜੋ ਤੋੜਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੪)।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਖਸਮ ਨਹੀਂ।
ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ; ਨਾ ਤੈਥੋਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਗੱਲੇ ਅੱਗੇ ਵਧ

ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਭੰਨ-ਤੋੜ ਸਕਦਾ ਹੈ।੬੫।

ਨਮਸਤੁੰ ਅਕਾਲੇ ॥ ਨਮਸਤੁੰ ਅਪਾਲੇ ॥

ਨਮੋ ਸਰਬ ਦੇਸੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਭੇਸੇ ॥੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਕਾਲ—ਕਾਲ-ਰਹਿਤ। ਅਪਾਲ—ਅ + ਪਾਲ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਰਾਖੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਮੌਤ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, (ਸੋ) ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਰਾਖੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਭ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ; (ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਰਾਵੇ) ਸਾਰੇ ਤੇਰੇ ਹੀ ਪਹਿਰਾਵੇ ਹਨ।੬੬।

ਨਮੋ ਰਾਜ ਰਾਜੇ ॥ ਨਮੋ ਸਾਜ ਸਾਜੇ ॥

ਨਮੋ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹੇ ॥ ਨਮੋ ਮਾਹ ਮਾਹੇ ॥੬੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਾਜ—ਰਚਨਾ, ਸਿੱਸਟੀ। ਸਾਜ-ਸਾਜ—ਸਾਜ ਦਾ ਸਾਜਣ ਵਾਲਾ, ਰਚਨਾ ਦਾ ਰਚਣ ਵਾਲਾ। ਮਾਹ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈਂ, ਸਾਰੀ ਸਿੱਸਟੀ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ; ਤੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈਂ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਕੌਮਲ ਚਾਨਣੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ)।੬੭।

ਨਮੋ ਗੀਤ ਗੀਤੇ ॥ ਨਮੋ ਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰੀਤੇ ॥

ਨਮੋ ਰੋਖ ਰੋਖੇ ॥ ਨਮੋ ਸੋਖ ਸੋਖੇ ॥੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਗੀਤ ਗੀਤੇ—ਗੀਤ ਦਾ ਗੀਤ, ਮਹਾਨ ਸੁੰਦਰ ਗੀਤ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੪੭)। ਪ੍ਰੀਤ-ਪ੍ਰੀਤ—ਪਿਆਰ ਦਾ ਪਿਆਰ, ਮਹਾਨ ਉੱਚਾ ਪਿਆਰ। ਰੋਖ—ਰੋਸ, ਗੁੱਸਾ, ਕ੍ਰੋਧ। ਰੋਖ-ਰੋਖ—ਰੋਸ ਦਾ ਰੋਸ, ਭਿਆਨਕ ਰੋਸ, ਭਿਆਨਕ ਕ੍ਰੋਧ-ਰੂਪ। ਸੋਖ—ਸੁੱਕ, ਸੋਕਾ। ਸੋਖ-ਸੋਖ—ਸੋਕੇ ਦਾ ਸੋਕਾ, ਮਹਾਨ ਵੱਡਾ ਸੋਕਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੂੰ ਇਕ ਮਹਾਨ ਸੁੰਦਰ ਗੀਤ ਰੂਪ ਹੈਂ (ਜੋ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹ ਰਿਹਾ ਹੈ), ਤੂੰ ਇਕ ਮਹਾਨ ਉੱਚਾ

ਪਿਆਰ-ਰੂਪ ਹੈ (ਜੋ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ), ਤੂੰ ਮਹਾਨ ਭਿਆਨਕ ਕ੍ਰੋਧ-ਰੂਪ (ਭੀ) ਹੈਂ (ਕਿ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇਰੇ ਡਰ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ), ਤੂੰ ਮਹਾਨ ਵੱਡਾ ਸੋਕਾ (ਭੀ) ਹੈਂ (ਕਿ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਭੀ ਹੈ)।੬੮।

ਨਮੋ ਸਰਬ ਰੋਗੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਭੋਗੇ ॥

ਨਮੋ ਸਰਬ ਜੀਤੰ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਭੀਤੰ ॥੬੯॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਰਬ-ਜੀਤ—ਸਭ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ। ਸਰਬ ਭੀਤ—ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਡਰਦੇ ਹਨ। ਰੋਗ—ਦੁੱਖ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ। ਸਰਬ ਭੋਗ—ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਸਭ ਜੀਵ ਤੈਥੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ।੬੯।

ਨਮੋ ਸਰਬ ਗਿਆਨੰ ॥ ਨਮੋ ਪਰਮ ਤਾਨੰ ॥

ਨਮੋ ਸਰਬ ਮੰਤ੍ਰੰ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਜੰਤ੍ਰੰ ॥੭੦॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਰਬ-ਗਿਆਨ—ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਭ (ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦਾ) ਗਿਆਨ ਹੈ; ਜੋ ਸਭ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਸਰਬੱਗ। ਤਾਨ—(expanse, extension) ਖਿਲਾਰ। ਪਰਮ ਤਾਨ—ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਖਿਲਾਰ ਵਾਲਾ। ਸਰਬ-ਮੰਤ੍ਰ—ਸਭ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਾਧਨ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੫੦)।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ; ਤੂੰ (ਜਗਤ-ਰੂਪ) ਵੱਡੇ ਖਿਲਾਰ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੀ (ਭਾਵ, ਤੇਰਾ ਹੀ ਨਾਮ) ਸਭ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਾਧਨ ਹੈਂ।੭੦।

ਨਮੋ ਸਰਬ ਦ੍ਰਿਸੰ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਕ੍ਰਿਸੰ ॥

ਨਮੋ ਸਰਬ ਰੰਗੇ ॥ ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਅਨੰਗੇ ॥੭੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਦ੍ਰਿਸ—ਜਦੋਂ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਕਿਸੇ 'ਸਮਾਸ' ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ 'ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ, ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ'। ਸਰਬ ਦ੍ਰਿਸ—(surveying all, superintending all) ਸਭ ਦਾ

ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ਕ੍ਰਿਸ—to drog towards oneself to attract) ਆਪਣੇ ਵਲ ਖਿੱਚਣਾ। ਸਰਬ-ਕ੍ਰਿਸ—ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲਾ। ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ—ਤਿੰਨ ਭਵਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੮੮)। ਅਨੰਗ—ਅਨ + ਅੰਗ, ਅੰਗ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹਰੇਕ ਰੰਗ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ, ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਭਵਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, (ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਰਗਾ) ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।੭੧।

**ਨਮੋ ਜੀਵ ਜੀਵੰ ॥ ਨਮੋ ਬੀਜ ਬੀਜੇ ॥
ਅਖਿੱਜੇ ਅਭਿੱਜੇ ॥ ਸਮਸਤੰ ਪ੍ਰਸਿੱਜੇ ॥੭੨॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਜੀਵ—੧. ਪ੍ਰਾਣੀ, ੨. ਪ੍ਰਾਣ, ਆਤਮਾ, ਜਿੰਦ। ਜੀਵ ਜੀਵ—ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਜੀਵ, ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦ। ਬੀਜ ਬੀਜ—ਬੀਜ ਦਾ ਅਸਲ ਮੁੱਢ, ਮੂਲ ਕਾਰਨ। ਖਿਦਿ—to afflict, strike, press down) ਦਬਾਅ ਪਾਣਾ, ਦੁਖ ਦੇਣਾ। ਖਿਦਿ—ਜਿਸ ਉਤੇ ਦਬਾਅ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਖਿੱਜ—(ਸੰ: ਅਖਿਦਿ) ਜਿਸ ਉਤੇ ਦਬਾਅ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਨਾ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਭਿਦ—ਤੋੜਨਾ, ਟੋਟੇ ਕਰਨੇ। ਭਿਦਿ—ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਭਿੱਜ—(ਸੰ: ਅਭਿਦਿ) ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਨਾ ਪਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਣ। ਪ੍ਰਸਿੱਜੇ—(ਸੰ: ਪ੍ਰਸੀਦੈ) ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਉਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ, ਤੇਰੀਆਂ ਕੋਈ ਵੰਡੀਆਂ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।੭੨।

**ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ ਸਰੂਪੇ ਕੁਕਰਮੰ ਪ੍ਰਣਾਸੀ ॥
ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਰਿੱਧਿ ਸਿੱਧੰ ਨਿਵਾਸੀ ॥੭੩॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਕ੍ਰਿਪਾਲ—ਕ੍ਰਿਪਾ + ਆਲਯ, ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਘਰ। ਸਰੂਪ—ਸਕਲ, ਹਸਤੀ। ਕੁਕਰਮ—ਮੰਦੇ ਕੰਮ, ਬਦੀਆਂ। ਪ੍ਰਣਾਸੀ—ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਸਰਬਦਾ—ਸਦਾ। ਰਿੱਧਿ—ਆਤਮਕ ਤਾਕਤ। ਸਿੱਧਿ—੮ ਆਤਮਕ ਤਾਕਤਾਂ, ਜੋ ਜੋਗੀ ਲੋਕ ਸਮਾਧੀ ਰਾਹੀਂ ਹਾਸਲ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰਾ ਵਜ੍ਹਦ ਹੀ ਐਸਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਤੂੰ ਬਦੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਸਦਾ ਹੀ ਰਿੱਧੀਆਂ ਤੇ ਸਿੱਧੀਆਂ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਨਿਵਾਸ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ।੭੩।

ਚਰਪਟ ਛੰਦ ॥ ਤੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਰਮੇ ॥ ਅੰਬ੍ਰਿਤ ਧਰਮੇ ॥
ਅਖੱਲ ਜੋਗੇ ॥ ਅਚੱਲ ਭੋਗੇ ॥੭੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅੰਮ੍ਰਿਤ—(immortal, imperishable) ਅਟੱਲ, ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਕਰਮ—ਉਹ ਜਿਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਅਟੱਲ ਹਨ। ਅੰਬ੍ਰਿਤ—(unchecked) ਜਿਸ ਵਿਚ ਰੋਕ ਨਾ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕੇ। ਧਰਮ—ਕਾਨੂੰਨ, ਨਿਯਮ। ਵਿਤ—(to ward off, keep away, check) ਰੋਕਣਾ। ਏਸੇ ਹੀ ‘ਧਾਤੂ’ ਦੇ ਨਾਲ ‘ਅਗੋਤਰ’, ‘ਨਿ’ ਲਗਾਇਆਂ ਲਫਜ਼ ‘ਨਿਵਾਰਨਾ’ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਵਿਤ—ਬ੍ਰਿਤ, ਰੋਕਿਆ ਹੋਇਆ। ਅੰਬ੍ਰਿਤ ਧਰਮ—ਜਿਸ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਾ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਖਲ—(ਸੰ: ਅਖਿਲ—whole, entire) ਸਾਰਾ, ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ, ਮੁਕੰਮਲ। ਜੋਗ—ਮੇਲ। ਅਖਲ-ਜੋਗ—ਜਿਸ ਦਾ ਮੇਲ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ (ਜਗਤ) ਨਾਲ ਹੈ। ਅਚਲ—ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਭੁਜ—(to rule, govern) ਹੁਕਮ ਕਰਨਾ। ਭੋਗ—(Government) ਹਕੂਮਤ, ਰਾਜ। ਅਚਲ ਭੋਗ—ਉਹ ਜਿਸ ਦਾ ਰਾਜ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੇ ਕੰਮ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਹਨ, ਤੇਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਗਤ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਰਾਜ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।੭੪।

ਅਚੱਲ ਰਾਜੇ ॥ ਅਟੱਲ ਸਾਜੇ ॥
ਅਖੱਲ ਧਰਮੰ ॥ ਅਲੱਖ ਕਰਮੰ ॥੭੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਾਜ—ਰਚਨਾ। ਧਰਮ—ਕਾਨੂੰਨ, ਨਿਯਮ। ਅਖੱਲ—ਮੁਕੰਮਲ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਉਕਾਈ ਨਹੀਂ। ਅਲੱਖ—(having no

particular marks) ਖਾਸ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰਾ ਰਾਜ ਤੇ ਤੇਰੀ ਰਚਨਾ ਅਟੱਲ ਹਨ, ਤੇਰੇ ਨਿਯਮ ਮੁਕੰਮਲ ਹਨ (ਭਾਵ, ਤੇਰੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਉਕਾਈ ਨਹੀਂ, ਪਰ) ਤੇਰੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਬਹੁ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ।੭੫।

ਸਰਬੰ ਦਾਤਾ ॥ ਸਰਬੰ ਗਿਆਤਾ ॥

ਸਰਬੰ ਭਾਨੇ ॥ ਸਰਬ ਮਾਨੇ ॥੭੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਭਾਨ—ਸੂਰਜ, ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਮਾਨ—ਮਾਨਸ, ਆਦਰ-ਯੋਗ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈਂ; ਤੂੰ ਸਭ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਭ ਜੀਵ ਤੇਰੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।੭੬।

ਸਰਬੰ ਪ੍ਰਾਣੰ ॥ ਸਰਬੰ ਤ੍ਰਾਣੰ ॥

ਸਰਬੰ ਭੁਗਤਾ ॥ ਸਰਬੰ ਜੁਗਤਾ ॥੭੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਤ੍ਰਾਣ—ਓਟ, ਆਸਰਾ। ਭੁਗਤਾ—ਹੁਕਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਰਾਜਾ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੭੪, 'ਭੋਗ')। ਜੁਗਤਾ—ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਦੀ ਓਟ ਹੈਂ। ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ ਤੇਰਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਭ ਦੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਹੈਂ।੭੭।

ਸਰਬੰ ਦੇਵੰ ॥ ਸਰਬੰ ਭੇਵੰ ॥

ਸਰਬੰ ਕਾਲੇ ॥ ਸਰਬੰ ਪਾਲੇ ॥੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਦੇਵ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ, ਪੂਜਣ-ਯੋਗ। ਭੇਵ—ਦਿਲ ਦਾ ਭੇਤ। ਸਰਬੰ-ਭੇਵ—ਸਭ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਪੂਜਣ-ਯੋਗ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਦੇ ਦਿਲ ਦਾ ਭੇਤ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ। ਸਭ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਭ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਭੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।੭੮।

ਰੂਆਲ ਛੰਦ ॥ ਤ੍ਰੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਆਦਿ ਰੂਪ ਅਨਾਦਿ ਮੂਰਤਿ ਅਜੋਨਿ ਪੁਰਖ ਅਪਾਰ ॥
 ਸਰਬ ਮਾਨ ਤ੍ਰਿਮਾਨ ਦੇਵ ਅਭੇਵ ਆਦਿ ਉਦਾਰ ॥
 ਸਰਬ ਪਾਲਕ ਸਰਬ ਘਾਲਕ ਸਰਬ ਕੋ ਪੁਨਿ ਕਾਲ ॥
 ਜਤ੍ਰ ਤਤ੍ਰ ਬਿਰਾਜਹੀ ਅਵਧੂਤ ਰੂਪ ਰਸਾਲ ॥੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਨਾਦਿ—ਅਨ + ਆਦਿ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਢ ਨਾ ਲੱਭ ਸਕੇ।
 ਮਾਨ—ਮਾਨਯ, ਆਦਰ-ਯੋਗ। ਸਰਬ ਮਾਨ—ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਆਦਰ-ਯੋਗ।
 ਤ੍ਰਿਮਾਨ—ਤ੍ਰਿ + ਮਾਨ। ਤ੍ਰਿ—ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵ। ਦੇਵ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਰੂਪ,
 ਚਾਨਣ-ਸਰੂਪ। ਅਭੇਵ—ਅ + ਭੇਵ, ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਤ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।
 ਉਦਾਰ—ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ। ਘਾਲਕ—ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਪੁਨਿ—ਮੁੜ, ਫੇਰ,
 ਹੀ। ਕਾਲ—ਮੌਤ। ਜਤ੍ਰ ਤਤ੍ਰ—ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ, ਹਰ ਥਾਂ। ਬਿਰਾਜਹੀ—ਤੂੰ ਮੌਜੂਦ
 ਹੈਂ। ਅਵਧੂਤ—ਜਿਸ ਨੇ ਮਾਇਕ ਬੰਧਨ ਪਰੇ ਹਟਾ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਹੋਣ।
 ਰਸਾਲ—ਰਸ + ਆਲਯ, ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ, ਰਸਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾ। ਪੁਰਖ—ਸਭ ਵਿਚ
 ਵਿਆਪਕ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ (ਸਭ ਤੋਂ) ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਸਰੂਪ
 ਦਾ ਮੁੱਢ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਜੋਨਿ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਸਭ ਵਿਚ
 ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈ।

ਸਭ ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਨਿਉਂਦੇ ਹਨ, ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਦੇ ਜੀਵ ਤੇਰੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ
 ਹਨ, ਤੂੰ ਚਾਨਣ-ਰੂਪ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਕਿਸੇ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ, ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ
 ਹੈਂ ਤੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।

ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ
 ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਕਾਲ ਹੈਂ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ, ਸਭ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈਂ, ਪਰ ਤੂੰ ਆਪ
 (ਸਭ ਰਸਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ) ਪਰੇ ਸੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ।੭੯।

ਨਾਮ ਠਾਮ ਨ ਜਾਤਿ ਜਾਕਰ ਰੂਪ ਰੰਗ ਨ ਰੇਖ ॥
 ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਉਦਾਰ ਮੂਰਤਿ ਅਜੋਨਿ ਆਦਿ ਅਸੇਖ ॥

ਦੇਸ ਔਰ ਨ ਭੇਸ ਜਾਕਰ ਰੂਪ ਰੇਖ ਨ ਰਾਗ ॥
ਜੜ ਤੜ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ ਹੋਇ ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਰਾਗ ॥੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਠਾਮ—ਠਾਂ, ਥਾਂ। ਜਾਕਰ—ਜਾਕਹ, ਜਿਸ ਦੀ। ਰੇਖ—ਲਕੀਰ, ਨਿਸ਼ਾਨ। ਪੁਰਖ—ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ। ਅਸੇਖ—ਅ + ਸੇਖ। ਸੇਖ—(anything omitted to be said) ਕੋਈ ਗੱਲ ਜੋ ਦੱਸਣੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਕਮੀ, ਉਕਾਈ। ਅਸੇਖ—ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਮੁਕੰਮਲ, ਸੰਪੂਰਨ। ਜੜ ਤੜ—ਹਰ ਥਾਂ। ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ—ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਦਿਸ਼ਾ। ਦਿਸ਼ਾ—ਪਾਸਾ, ਤਰਫ (ਉੱਤਰ, ਦੱਖਣ, ਪੂਰਬ, ਪੱਛਮ)। ਵਿਦਿਸ਼—ਕੋਨਾ, ਨੁੱਕਰ। ਅਨੁਰਾਗ—ਪਿਆਰ। ਫੈਲਿਓ—ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਸਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੋਇ ਅਨੁਰਾਗ—ਪਿਆਰ-ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ। ਰਾਗ—ਮੋਹ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਐਸਾ ਹੈਂ) ਜਿਸ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਇੱਕ ਨਾਮ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਇਕ ਥਾਂ ਹੈ; ਨਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਨਾ ਰੰਗ ਹੈ, ਨਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈਂ, ਸਭ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ, ਉਦਾਰਤਾ ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਤੂੰ ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਤੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਉਕਾਈ ਨਹੀਂ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਐਸਾ ਹੈਂ) ਜਿਸ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਇਕ ਦੇਸ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਇਕ ਪਹਿਰਾਵਾ ਹੈ, ਨਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਨਾ ਰੇਖ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਮੋਹ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਹਰ ਥਾਂ, ਹਰ ਪਾਸੇ, ਹਰ ਨੁੱਕਰੇ, ਤੂੰ ਪਿਆਰ-ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਪਸਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ।੮੦

ਨਾਮ ਕਾਮ ਬਿਹੀਨ ਪੇਖਤ ਧਾਮ ਹੂੰ ਨਹਿ ਜਾਹਿ ॥
ਸਰਬ ਮਾਨ, ਸਰਬਤ੍ਰ ਮਾਨ, ਸਦੈਵ ਮਾਨਤ ਤਾਹਿ ॥
ਏਕ ਮੂਰਤਿ 'ਅਨੇਕ-ਦਰਸਨ, ਕੀਨ ਰੂਪ ਅਨੇਕ ॥
ਖੇਲੁ ਖੇਲਿ, ਅਖੇਲੁ ਖੇਲਨਿ, ਅੰਤ ਕੋ ਫਿਰਿ ਏਕੁ ॥੮੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਾਮ—ਇੱਛਾ, ਵਾਸ਼ਨਾ। ਬਿਹੀਨ—ਬਿਨਾ। ਪੇਖਤ—ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ। ਧਾਮ—ਟਿਕਾਣਾ। ਹੂੰ—ਭੀ। ਜਾਹਿ—ਜਿਸ ਦਾ। ਸਰਬਤ੍ਰ—ਹਰ ਥਾਂ। ਸਦੈਵ—ਸਦਾ + ਏਵ, ਸਦਾ ਹੀ। ਮਾਨਤ—ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਤਾਹਿ—ਉਸ ਨੂੰ। ਏਕ ਮੂਰਤਿ—ਇਕ-ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ, ਇਕੋ-ਇਕ। ਅਨੇਕ ਦਰਸਨ—ਕਈ ਸਰੂਪਾਂ ਵਾਲਾ। ਖੇਲੁ—ਤਮਾਸ਼ਾ, ਖੇਡ। ਖੇਲਿ—ਖੇਲ ਕੇ, ਖੇਡ ਕੇ। ਅਖੇਲੁ—ਅ + ਖੇਲੁ, ਖੇਲ ਦਾ ਉਲਟ, ਖੇਡ ਦਾ ਨਾਸ। ਖੇਲਨਿ—(ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ)

ਖੇਡਦੇ ਹਨ। ਅੰਤ—ਆਖਰ ਨੂੰ। ਫਿਰਿ—ਮੁੜ।

ਅਰਥ : (ਉਹ ਐਸਾ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ) ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਾਸਨਾ (ਪੋਹ) ਨਹੀਂ (ਸਕਦੀ), ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ (ਖਾਸ) ਟਿਕਾਣਾ ਭੀ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਸਭ ਜੀਵ ਨਿਉਂਦੇ ਹਨ; ਹਰ ਥਾਂ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸਦਾ ਹੀ ਜੀਵ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

(ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਆਪ ਇਕ ਇਕੱਲਾ ਹੈ, (ਪਰ) ਅਨੇਕ ਸੂਰਤਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਈ ਰੂਪ ਬਣਾਏ ਹਨ।

(ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ) ਜਗਤ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡ ਕੇ (ਭਾਵ, ਰਚਾ ਕੇ), ਜਗਤ-ਪਰਲੋ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਖਰ ਮੁੜ ਇਕੋ (ਆਪ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)।੮੧।

ਦੇਵ ਭੇਵ ਨ ਜਾਨਹੀ ਜਿਹ ਬੇਦ ਅਉਰ ਕਤੇਬ ॥

ਰੂਪ ਰੰਗ ਨ ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਸੁ ਜਾਨਹੀ ਕਿਹ ਜੇਬ ॥

ਤਾਤ ਮਾਤ ਨ ਜਾਤਿ ਜਾਕਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਬਿਹੀਨ ॥

ਚੱਕ੍ਰ ਬੱਕ੍ਰ ਫਿਰੈ ਚਤੁਰ ਚਕ ਮਾਨਹੀ ਪੁਰਿ ਤੀਨ ॥੮੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਭੇਵ—ਭੇਤ। ਜਾਨਹੀ—ਜਾਣਦੇ। ਜਿਹ—ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ। ਕਤੇਬ—ਸਾਮੀ ਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਤਾਬਾਂ (ਅੰਜੀਲ, ਤੌਰੇਤ, ਜੰਬੂਰ, ਕੁਰਾਨ)। ਪਾਤਿ—ਕੁਲ। ਕਿਹ—ਕੈਸੀ, ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ। ਜੇਬ—ਫਬਨ, ਨੁਹਾਰ। ਤਾਤ—ਪਿਉ। ਜਾਕਰ—ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ। ਬਿਹੀਨ—ਰਹਿਤ, ਬਿਨਾ। ਬੱਕ੍ਰ—ਵੱਕ੍ਰ, ਟੇਢਾ, ਭਿਆਨਕ। ਚਤੁਰ—ਚਾਰ। ਚੱਕ੍ਰ—ਕੂਟ। ਮਾਨਹੀ—ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਐਸਾ ਹੈ) ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਤ ਨਾ ਦੇਵਤੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ; ਨਾ (ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕ) ਵੇਦ, ਨਾ ਸਾਮੀ ਮਤਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕ। ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਕੈਸਾ ਹੈ, ਰੰਗ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ; ਜਾਤਿ ਤੇ ਕੁਲ ਕੈਸੇ ਹਨ, ਨੁਹਾਰ ਕੈਸੀ ਹੈ।

(ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਐਸਾ ਹੈ) ਜਿਸ ਦੀ ਨਾ ਮਾਂ ਹੈ, ਨਾ ਪਿਉ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਜਾਤਿ ਹੈ; ਨਾ ਉਹ ਜਨਮ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਮਰਨ ਵਿਚ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ (ਕਾਲ ਰੂਪ) ਭਿਆਨਕ ਚੱਕਰ ਚਹੁੰ-ਕੂਟਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਉਂਦੇ ਹਨ।੮੨।

ਲੋਕ ਚਉਦਹ ਕੈ ਬਿਖੈ ਜਗ ਜਾਪਹੀ ਜਹ ਜਾਪੁ ॥
 ਆਦਿ ਦੇਵ ਅਨਾਦਿ ਮੂਰਤਿ ਥਾਪਿਓ ਸਬੈ ਜਿਹ ਥਾਪ ॥
 ਪਰਮ ਰੂਪੁ ਪੁਨੀਤ ਮੂਰਤਿ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਅਪਾਰ ॥
 ਸਰਬ ਬਿਸੁ ਰਚਿਓ ਸੁਯੰਭਵ ਗੜਨ ਭੰਜਨਹਾਰ ॥੮੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਲੋਕ ਚਉਦਹ—ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ; (ਪੁਰਾਤਨ ਹਿੰਦੂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਅਨੁਸਾਰ ੧੪ ਲੋਕ ਹਨ : ੭ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹਨ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਉਤੇ, ੭ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ) ਭਾਵ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਕੈ ਬਿਖੈ—ਦੇ ਵਿਚ। ਜਗ—ਜਗਤ, ਭਾਵ, ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵ। ਜਾਪਹੀ—ਜਪਦੇ (ਹਨ)। ਜਿਹ—ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ। ਜਿਹ ਸਬੈ ਥਾਪ ਥਾਪਿਓ—ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਰਚੀ ਹੈ। ਪਰਮ ਰੂਪ—ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹਸਤੀ। ਪੁਨੀਤ—ਪਵਿੱਤਰ। ਪੁਰਖ—ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ। ਬਿਸੁ—ਜਗਤ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਸੁਯੰਭਵ—ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਸੁਯੰ—ਆਪਣੇ ਆਪ; ਭੂ—ਜਨਮ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੈ)। ਦੇਵ—ਪੂਜਣ-ਯੋਗ ਹਸਤੀ।

ਅਰਥ : (ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਐਸਾ ਹੈ) ਜਿਸ ਦਾ ਜਾਪ ਚੌਦਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜਗਤ ਦੇ ਸਭ ਜੀਵ ਜਪ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਪੂਜਣ-ਯੋਗ ਹਸਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਰਚੀ ਹੈ।

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹਸਤੀ ਵਾਲਾ, ਪਵਿੱਤਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਪੂਰਨ ਹੈ, ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈ।

ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਉਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਪਰਗਟ ਹੈ, (ਪਰ ਜਗਤ ਦਾ) ਘੜਨ ਵਾਲਾ ਭੀ ਉਹੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭੀ ਉਹੀ।੮੩।

ਕਾਲ-ਹੀਨ ਕਲਾ-ਸੰਜੁਗਤ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਦੇਸ ॥
 ਧਰਮ-ਧਾਮ ਸੁ ਭਰਮ ਰਹਿਤ ਅਭੂਤ ਅਲਖ ਅਭੇਸ ॥
 ਅੰਗ ਰਾਗ ਨ ਰੰਗ ਜਾਕਹਿ ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਨ ਨਾਮ ॥
 ਗਰਬ-ਗੰਜਨ ਦੁਸ਼ਟ ਭੰਜਨ ਮੁਕਤਿ-ਦਾਇਕ ਕਾਮ ॥੮੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਾਲ-ਹੀਨ—ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਕਲਾ—ਸੱਤਿਆ,

ਸਮਰੱਥਾ। ਸੰਜੁਗਤ—ਸਮੇਤ। ਅਦੇਸ—ਅ + ਦੇਸ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਦੇਸ ਨਹੀਂ। ਧਾਮ—ਟਿਕਾਣਾ, ਥਾਂ। ਅਭੂਤ—ਅ + ਭੂਤ, ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਲਖ—(invisible) ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ। ਜਾਕਹਿ—ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ। ਪਾਤਿ—ਕੁਲ। ਗਰਬ—ਅਹੰਕਾਰ। ਗੰਜਨ—ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ। ਮੁਕਤਿ—ਦਾਇਕ—ਮੁਕਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਕਾਮ—ਕਾਮ ਦਾਇਕ, ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਅੰਗ ਰਾਗ—ਸਰੀਰ ਦਾ ਮੋਹ। [ਅੰਗ—ਸਰੀਰ। ਰਾਗ—ਮੋਹ]।

ਅਰਥ : ਪ੍ਰਭੂ ਮੌਤ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਸਭ ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਕਾਲ-ਰਹਿਤ ਹੈ, ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਦੇਸ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪ੍ਰਭੂ ਧਰਮ ਦਾ ਘਰ (ਭਾਵ, ਸੋਮਾ) ਹੈ, ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਉਤਾਂਹ ਹੈ; ਨਾ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਉਹ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪਹਿਰਾਵਾ ਹੈ।

(ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਐਸਾ ਹੈ) ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦਾ ਮੋਹ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਜਾਤਿ ਤੇ ਕੁਲ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਹੈ।

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ (ਅਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ) ਅਹੰਕਾਰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਮੁਕਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।੮੪।

**ਆਪ-ਰੂਪ ਅਮੀਕ ਅਨ-ਉਸਤਤਿ ਏਕ ਪੁਰਖ ਅਵਧੂਤ ॥
ਗਰਬ-ਗੰਜਨ ਸਰਬ-ਭੰਜਨ ਆਦਿ-ਰੂਪ ਅਸੂਤ ॥
ਅੰਗ-ਹੀਨ ਅਭੰਗ ਅਨਾਤਮ ਏਕ ਪੁਰਖ ਅਪਾਰ ॥
ਸਰਬ-ਲਾਇਕ ਸਰਬ-ਘਾਇਕ ਸਰਬ ਕੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰ ॥੮੫॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਆਪ—(ਸੰ: ਆਤਮ) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਲਫਜ਼ ‘ਆਤਮ’ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ-ਰੂਪ ‘ਆਪ’ ਹੈ; ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਲਫਜ਼ ‘ਆਤਮ-ਭੂ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ’; ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਆਪ-ਰੂਪ’—ਉਹ ਜਿਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਅਮੀਕ—ਭੁੰਘਾ। ਉਸਤਤਿ—ਵਡਿਆਈ। ਅਨ-ਉਸਤਤਿ—ਵਡਿਆਈ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਅਵਧੂਤ—ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਸੂਤ—ਅ + ਸੂਤ। ਸੂਤ—ਜੰਮਿਆ ਹੋਇਆ (ਸੂ—ਜਨਮ ਲੈਣਾ)। ਅਸੂਤ—ਅਜਨਮਾ। ਅਨਾਤਮ—ਅਨ-ਆਤਮ। ਆਤਮ—ਜੀਵਾਤਮਾ। ਅਨਾਤਮ—ਉਹ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲਾਇਕ—ਜੋਗ,

ਸਮਰੱਥ। ਘਾਇਕ—ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਪ੍ਰਤਿਪਾਰ—ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ, ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਡੁੰਘਾ ਹੈ, (ਭਾਵ, ਉਸ ਦੇ ਭੇਤ ਕੋਈ ਜੀਵ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ), ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਉਹ ਇਕੋ ਇਕ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ (ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ) ਹੰਕਾਰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਭ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਨਮਾ ਹੈ।

ਸਰੀਰ ਰਹਿਤ ਤੇ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਵਖੋ ਵਖ ਹਸਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ (ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ) ਉਹ ਇਕੋ-ਇਕ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈ।

ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਜੋਗਾ ਹੈ, ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ (ਭੀ) ਹੈ।੮੫।

ਸਰਬ ਗੰਤਾ ਸਰਬ ਹੰਤਾ ਸਰਬ ਤੇ ਅਨਭੇਖ॥
 ਸਰਬ ਸਾਸਤ੍ਰ ਨ ਜਾਨਹੀ ਜਿਹ ਰੂਪ ਰੰਗ ਅਰੁ ਰੇਖ॥
 ਪਰਮ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਜਾ ਕਹਿ ਨੇਤਿ ਭਾਖਤ ਨਿਤ॥
 ਕੋਟਿ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਪੁਰਾਣ ਸਾਸਤ੍ਰ ਨ ਆਵਈ ਵਹੁ ਚਿਤਿ॥੮੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਗੰਤਾ—(ਧਾਤੂ 'ਗਮ'—ਜਾਣਾ) ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਅਪੜਨ ਵਾਲਾ। ਸਰਬ ਗੰਤਾ—ਸਭ ਤਕ ਅਪੜਨ ਵਾਲਾ। ਹੰਤਾ—('ਹਨ'—ਮਾਰਨਾ) ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਸਰਬ ਤੇ—ਸਭ ਤੋਂ। ਅਨ—ਹੋਰ, ਵੱਖਰਾ, ਨਿਰਾਲਾ। ਜਾਨਹੀ—ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਜਿਹ—ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ। ਰੇਖ—ਰੇਖਾ, ਲਕੀਰ, ਨਿਸ਼ਾਨ। ਜਾ ਕਹਿ—ਜਾ ਕਉ, ਜਿਸ ਨੂੰ। ਨੇਤਿ—ਨ + ਇਤਿ। ਇਤਿ—ਇਹ, ਇਹੋ ਜਿਹਾ। ਨੇਤਿ—ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਭਾਖਤ—ਆਖਦੇ ਹਨ। ਕੋਟਿ—ਕਰੋੜਾਂ। ਆਵਈ—ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਹੁ—ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ। ਚਿਤਿ—ਚਿਤ ਵਿਚ। ਨਾ ਆਵਈ ਵਹੁ ਚਿਤਿ—ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਚਿਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਭਾਵ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਸਰੂਪ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

ਅਰਥ : ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਭ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਭੇਖ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਨਿਰਾਲਾ ਹੈ।

(ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਐਸਾ ਹੈ) ਕਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਉਸ ਦਾ ਨਾ ਰੂਪ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਰੰਗ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਰੇਖ।

(ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਐਸਾ ਹੈ) ਜਿਸ ਦੀ ਬਾਬਤ ਵੇਦ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਕਰੋੜਾਂ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਭੀ ਉਸ ਦਾ ਅਸਲ ਸਰੂਪ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ।੮੬।

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ ॥ ੩ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਗੁਣ ਗਣ ਉਦਾਰ ॥ ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ ॥

ਆਸਨ ਅਭੰਗ ॥ ਉਪਮਾ ਅਨੰਗ ॥੮੭॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਗੁਣ—ਸਮੂਹ। ਗੁਣ ਗਣ—ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ, ਬੇਅੰਤ ਗੁਣਾਂ (ਦਾ ਮਾਲਕ)। ਉਦਾਰ—ਸਖੀ, ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ। ਮਹਿਮਾ—ਵਡਿਆਈ। ਅਭੰਗ—ਅ + ਭੰਗ, ਅਥਿਨਾਸ਼ੀ, ਨਾ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲਾ। ਉਪਮਾ—ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ (ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ)। ਅਨੰਗ—ਅਨ + ਅੰਗ, ਅੰਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ।

ਅਰਥ: ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ ਤੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਬੇਅੰਤ ਹੈ (ਭਾਵ, ਤੂੰ ਕੇਡਾ ਕੁ ਵੱਡਾ ਹੈਂ, ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ)। ਤੇਰਾ ਆਸਣ ਅਡੋਲ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਐਸੀ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ (ਜਿਸ ਦੇ ਗੁਣ ਦੱਸੇ ਜਾ ਸਕਣ)।੮੭।

ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ਨਿਸ ਦਿਨ ਅਨਾਸ ॥

ਆਜਾਨ ਬਾਹੁ ॥ ਸ਼ਾਹਾਨ ਸ਼ਾਹੁ ॥੮੮॥

ਪਦ ਅਰਥ: ਅਨੁਭਵ—(knowledge derived from personal observation or experiment) ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਗਿਆਨ। ਪ੍ਰਕਾਸ—ਚਾਨਣ, ਗਿਆਨ। ਨਿਸ—ਰਾਤ। ਆਜਾਨ—(birth, generating cause) ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਸੀਲਾ। ਬਾਹੁ—ਵਾਹ, (bearing, carrying ਇਹ ਲਫਜ਼ 'ਵਾਹ' ਇਸ ਭਾਵ ਵਿਚ ਕਿਸੇ 'ਸਮਾਸ' ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ਆਜਾਨ ਬਾਹੁ—ਉਹ ਜੋ ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਵਸੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਹੈ; ਤੂੰ ਰਾਤ ਦਿਨੇ ਹਰ ਵੇਲੇ (ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ ਤੇ) ਅਥਿਨਾਸ਼ੀ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਸਭ ਵਸੀਲੇ ਤੇਰੇ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹਨ, ਤੂੰ ਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਭੀ ਸ਼ਾਹ ਹੈਂ।੮੯।

**ਰਾਜਾਨ ਰਾਜ ॥ ਭਾਨਾਨ ਭਾਨੁ ॥
ਦੇਵਾਨ ਦੇਵ ॥ ਉਪਮਾ ਮਹਾਨ ॥੮੯॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਭਾਨੁ—ਸੂਰਜ। ਭਾਨਾਨ ਭਾਨੁ—ਸੂਰਜਾਂ ਦਾ ਸੂਰਜ, ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਭੀ ਚਾਨਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਦੇਵ—ਪੂਜਣ-ਯੋਗ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ) ਤੂੰ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈਂ, ਸੂਰਜਾਂ ਦਾ ਭੀ ਸੂਰਜ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਭੀ ਚਾਨਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ)। ਤੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਭੀ ਪੂਜਕ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਦੇਵਤੇ ਭੀ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਪੂਜਦੇ ਹਨ), ਤੂੰ ਵੱਡੀ ਵਡਿਆਈ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।੯੦।

**ਇੰਦ੍ਰਾਨ ਇੰਦ੍ਰ ॥ ਬਾਲਾਨ ਬਾਲ ॥
ਰੰਕਾਨ ਰੰਕ ॥ ਕਾਲਾਨ ਕਾਲ ॥੯੦॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਇੰਦ੍ਰ—੧. ਰਾਜਾ, ੨. ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ। ਬਾਲ—ਬਾਲਾ, ਉੱਚਾ। ਰੰਕ—ਕੰਗਾਲ। ਕਾਲ—ਮੌਤ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਇੰਦ੍ਰ ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ) ਤੂੰ ਇੰਦਰ ਦਾ ਭੀ ਰਾਜਾ ਹੈਂ, ਉੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਕੰਗਾਲਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਕੰਗਾਲ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਮਹਾਂ ਕੰਗਾਲਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ) ਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਭੀ ਮੌਤ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਮੌਤ ਭੀ ਤੇਰੇ ਹੀ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਹੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ)।੯੦।

**ਅਨਭੂਤ ਅੰਗ ॥ ਆਭਾ ਅਭੰਗ ॥
ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਅਪਾਰ ॥ ਗੁਣ ਗਣ ਉਦਾਰ ॥੯੧॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਨਭੂਤ—ਅਨ + ਭੂਤ। ਭੂਤ—ਤੱਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣੀ। ਅਨ-ਭੂਤ—ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਲਾ। ਅੰਗ—ਸਰੀਰ, ਵਜ੍ਹਦ। ਆਭਾ—ਚਮਕ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਅਭੰਗ—ਨਾਸ-ਰਹਿਤ। ਗਤਿ—ਹਾਲਤ। ਮਿਤਿ—ਮਿਣਤੀ। ਅਪਾਰ—ਪਾਰ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਬੇਅੰਤ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੇਰਾ ਵਜ੍ਹਦ ਐਸਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹਨਾਂ (ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਵਾਲੇ) ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਲਾ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਦੇ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈਂ ਤੇ ਕੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈਂ, ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ ਅਤੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।੯੧।

ਮੁਨਿ ਗਣ ਪ੍ਰਣਾਮ ॥ ਨਿਰਭੈ ਨਿਕਾਮ ॥

ਅਤਿ ਦੁਤਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ॥ ਮਿਤਿ ਗਤਿ ਅਖੰਡ ॥੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਮੁਨਿ—ਤਪੀ, ਰਿਸ਼ੀ। ਮੁਨਿ ਗਣ—ਤਪੀਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ, ਬੇਅੰਤ ਤਪੀ। ਨਿਰਭੈ—ਡਰ-ਰਹਿਤ। ਨਿਕਾਮ—ਨਿਸ-ਕਾਮ, ਕਾਮਨਾ-ਰਹਿਤ। ਦੁਤਿ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਤੇਜ। ਅਤਿ ਪ੍ਰਚੰਡ—ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੇਜ (ਅਸਹਿ, ਜੋ ਝੱਲਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ)। ਅਖੰਡ—ਅਨਾਸ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਬੇਅੰਤ ਤਪੀ ਲੋਕ ਤੇਰੇ (ਹੀ) ਅੱਗੇ ਨਿਉਂ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੈਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਡਰ ਪੋਹ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਝੱਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ; ਤੂੰ ਜੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈਂ ਤੇ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈਂ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।੯੨।

ਆਲਿਸ਼ਜ ਕਰਮ ॥ ਆਦ੍ਰਿਸ਼ਜ ਧਰਮ ॥

ਸਰਬਾ ਭਰਣਾਦ੍ਰਿਜ ॥ ਅਨਡੰਡ ਬਾਦ੍ਰਿਜ ॥੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਬਾਦ੍ਰਿਜ—(assuredly) ਸੱਚ-ਮੁੱਚ, ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ। ਅਨਡੰਡ—(ਅਦੰਡ) ਅਨ + ਡੰਡ। ਦੰਡ—ਸਜਾ, ਤਾੜਨਾ। ਅਨਡੰਡ—ਤਾੜਨਾ-ਰਹਿਤ। ਸਰਬਾ ਭਰਣਾਦ੍ਰਿਜ—ਸਰਬਾ + ਆਭਰਣ + ਆਦ੍ਰਿਜ। ਆਭਰਣ—ਗਹਿਣੇ, ਸਜਾਵਟ। ਆਦ੍ਰਿਜ—(rich in abounding, in possessing abundantly, ਭਰਪੂਰ। ਇਸ ਭਾਵ ਵਿਚ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸੇ 'ਸਮਾਸ' ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਭਰਪੂਰ। ਆਲਿਸ਼ਜ—(want of energy) ਕਿਸੇ ਉਚੇਚੇ ਉੱਦਮ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ। ਆਲਿਸ਼ਜ ਕਰਮ—ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ) ਜਿਸ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਉਚੇਚੇ ਉੱਦਮ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਹੈ। ਆਦ੍ਰਿਸ਼ਜ—(that which can be put forth as a Model) ਜੋ ਨਮੂਨੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਆਦਰਸ਼—(a pattern, model, type) ਨਮੂਨਾ, ਮਿਸਾਲ। ਧਰਮ—ਫਰਜ਼ (ਭਾਵ, ਫਰਜ਼-ਸ਼ਿਨਾਸੀ, ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਨਿਬਾਹੁਣਾ)।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਉਚੇਚਾ ਉਦਮ ਵਰਤਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਫਿਰ ਭੀ) ਤੇਰੀ ਫ਼ਰਜ਼-ਸ਼ਿਨਾਸੀ ਆਦਰਸ਼ਕ ਹੈ (ਭਾਵ, ਦੁਨੀਆ ਵਾਸਤੇ ਮਿਸਾਲ ਹੈ)। (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀਆਂ) ਸਭ ਸਜਾਵਟਾਂ, ਸਭ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ (ਪਰ ਕੀ ਮਜ਼ਾਲ ਕੋਈ ਤੇਰੀ ਵਲ ਅੱਖ ਭਰ ਕੇ ਤੱਕ ਸਕੇ, ਕਿਉਂਕਿ) ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਤਾੜਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ (ਕੋਈ ਤੈਨੂੰ ਘੂਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ)।੯੩।

ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ ॥ ਤ੍ਰੁਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਗੁਬਿੰਦੇ ॥ ਮੁਕੰਦੇ ॥ ਉਦਾਰੇ ॥ ਅਪਾਰੇ ॥੯੪॥

ਹਰੀਅੰ ॥ ਕਰੀਅੰ ॥ ਨਿਨਾਮੇ ॥ ਅਕਾਮੇ ॥੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਗੋਬਿੰਦ—ਗੋ ੧. ਗਾਂ, ੨. ਧਰਤੀ। ਵਿੰਦ—ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਗੋਵਿੰਦ—ਧਰਤੀ (ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦਿਲ) ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਮੁਕੰਦ—(ਸੰ: ਮੁਕੰਦ) ਮੁਕੁ—ਮੁਕਤੀ। ਮੁਕੰਦ—(ਮੁਕੰਦ) ਮੁਕਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਹਰੀਅੰ—(ਸਭ ਦਾ) ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਰੀਅੰ—ਸਭ ਨੂੰ ਰਚਣ ਵਾਲਾ। ਨਿਨਾਮ—ਨਿਰ-ਨਾਮ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਕਾਮੇ—ਅ + ਕਾਮੇ। ਕਾਮ—ਕਾਮਨਾ। ਅਕਾਮ—ਕਾਮਨਾ-ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਧਰਤੀ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ।੯੪।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਭੀ) ਹੈਂ ਅਤੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਭੀ)। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ ਤੈਨੂੰ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।੯੫।

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਕਰਤਾ ॥ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਹਰਤਾ ॥

ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾਨੇ ॥ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਜਾਨੇ ॥੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਚੱਤ੍ਰ—ਚਾਰ। ਚੱਕ੍ਰ—ਕੂਟ, ਦਿਸ਼ਾਂ, ਪਾਸੇ। ਹਰਤਾ—ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਦਾਨੇ—ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਚਾਰ ਕੂਟਾਂ (ਦੇ ਜੀਵਾਂ) ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ

ਹੈਂ ਤੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਭੀ)। ਤੂੰ ਚਹੁੰ ਕੂਟਾਂ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।੬੬।

ਚੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹ ਵਰਤੀ ॥ ਚੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹ ਭਰਤੀ ॥

ਚੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹ ਪਾਲੇ ॥ ਚੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹ ਕਾਲੇ ॥੬੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਵਰਤੀ—ਮੌਜੂਦ, ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਭਰਤੀ—ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ। ਕਾਲ—ਮੌਤ। ਪਾਲੇ—ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਚਹੁੰ ਕੂਟਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਭੀ) ਹੈਂ।੬੭।

ਚੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹ ਪਾਸੇ ॥ ਚੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹ ਵਾਸੇ ॥

ਚੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹ ਮਾਨਯੈ ॥ ਚੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹ ਦਾਨਯੈ ॥੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਪਾਸੇ—ਵਲ, ਤਰਫ਼। ਮਾਨਯੈ—ਮੰਨਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ਦਾਨਯੈ—ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਚਹੁੰ ਕੂਟਾਂ ਵਲ ਹਰ ਥਾਂ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਹਰ ਥਾਂ ਜੀਵ ਤੇਰੀ (ਹੀ) ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।੬੮।

ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ ॥

ਨ ਸੜੈ ॥ ਨ ਮਿੜੈ ॥ ਨ ਭਰਮੰ ॥ ਨ ਭਿੜੈ ॥੬੯॥

ਨ ਕਰਮੰ ॥ ਨ ਕਾਏ ॥ ਅਜਨਮੰ ॥ ਅਜਾਏ ॥੧੦੦॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸੜ੍ਹ—ਵੈਰੀ। ਭਰਮ—ਭਟਕਣਾ, ਭੁਲੇਖਾ। ਭਿੜ੍ਹੈ—ਭਿੱਤਿ, ਤੋਟ, ਕੰਧ, (ਭਾਵ, ਦੁਚਿੱਤਾ-ਪਨ)। ਕਾਏ—ਕਾਇਆ, ਸਰੀਰ। ਅਜਾਏ—ਅ + ਜਾਏ। ਜਾਏ—ਜਾਇਆ, ਇਸਤ੍ਰੀ। ਅਜਾਏ—ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਨਾ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਮਿੱਤ੍ਰ (ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ); ਨਾ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਦੁਚਿੱਤਾ-ਪਨ ਹੈ।੬੯।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਨਾ ਹੀ ਤੂੰ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਵੱਸ
ਪੈ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਸਰੀਰ ਧਾਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ,
ਤੂੰ ਇਸਤੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ੧੦੦।

ਨ ਚਿਤ੍ਰੈ ॥ ਨ ਮਿਤ੍ਰੈ ॥ ਪਰੇ ਹੈਂ ॥ ਪਵਿਤ੍ਰੈ ॥੧੦੧॥
ਪ੍ਰਿਥੀਸੈ ॥ ਆਦੀਸੈ ॥ ਅਦ੍ਰਿਸੈ ॥ ਅਕ੍ਰਿਸੈ ॥੧੦੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਚਿਤ੍ਰੈ—ਤਸਵੀਰ। ਪਰੇ—ਦੂਰ। ਪਵਿਤ੍ਰ—ਸੁੱਧ, ਨਿਰਮਲ।
ਪ੍ਰਿਥੀਸ—ਪ੍ਰਿਥੀ + ਈਸ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ + ਈਸ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਆਦੀਸ—
ਆਦਿ + ਈਸ਼ੁਰ, ਸਭ ਤੋਂ ਮੁੱਢ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਆਦ੍ਰਿਸ—ਅ + ਦ੍ਰਿਸ, ਨਾ ਦਿਸਣ
ਵਾਲਾ। ਅਕ੍ਰਿਸ—ਅ + ਕ੍ਰਿਸ, ਲਿੱਸਾ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਕ੍ਰਿਸ—ਲਿੱਸਾ, ਕਮਜ਼ੋਰ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਤਸਵੀਰ ਨਹੀਂ (ਬਣ ਸਕਦੀ), ਤੇਰਾ ਕੋਈ
ਮਿਤ੍ਰ ਨਹੀਂ (ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ), ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ
ਹੈ (ਭਾਵ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ) ਤੇ ਸੁੱਧ-ਆਤਮਾ ਹੈ। ੧੦੧।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਤੂੰ ਧਰਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ, ਸੂਰੂ ਤੋਂ ਮਾਲਕ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਦਿੱਸਣ
ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ ਤੇ ਕਦੇ ਲਿੱਸਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈਂ। ੧੦੨।

ਭਗਵਤੀ ਛੰਦ ॥ ਤੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਕਿ ਆਫਿਜ ਦੇਸੈ ॥ ਕਿ ਆਭਿਜ ਭੇਸੈ ॥
ਕਿ ਆਗੰਜ ਕਰਮੈ ॥ ਕਿ ਆਭੰਜ ਭਰਮੈ ॥੧੦੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਆਫਿਜ—ਅਫਿਜ, ਨਾ ਫਿੱਜਣ ਵਾਲਾ, ਪੁਰਾਣਾ ਨਾ
ਹੋਣ ਵਾਲਾ, ਨਾਸ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਆਭਿਜ—ਅਭਿਜ, ਅ + ਭਿਜ, (ਵੇਖੋ ਛੰਦ
ਨੰ: ੭੨); ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਸ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਆਫਿਜ ਦੇਸ—ਉਹ ਜਿਸ ਦਾ
ਦੇਸ ਕਦੇ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਆਭਿਜ ਭੇਸ—ਉਹ ਜਿਸ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ
ਕਦੇ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਆਗੰਜ—ਅਗੰਜ, ਅਜਿੱਤ। ਕਰਮ—ਧਾਰਮਿਕ
ਰਸਮਾਂ। ਆਗੰਜ ਕਰਮ—ਉਹ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਵੱਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ
ਲਿਆ ਸਕਦੀਆਂ। ਆਭੰਜ—ਅਭੰਜ, ਅ + ਭੰਜ, ਜੋ ਤੋੜਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ।
ਅਭੰਜ-ਭਰਮ—ਉਹ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭਰਮ ਤੋੜ (ਭਾਵ, ਡੁਲਾ) ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਨਾ ਤੇਰਾ ਦੇਸ ਫਿੱਜਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੇਰਾ
ਵੇਸ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਤੈਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ

ਸਕਦੀਆਂ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵਹਿਮ-ਭਰਮ ਤੈਨੂੰ ਡੁਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।੧੦੩।

ਕਿ ਆਭਿੱਜ ਲੋਕੈ॥ ਕਿ ਆਦਿੱਤ ਸੋਕੈ॥

ਕਿ ਅਵਪੂਤ ਬਰਨੈ॥ ਕਿ ਬਿਭੂਤਿ ਕਰਨੈ॥੧੦੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਆਭਿੱਜ—ਅਭਿੱਜ, ਨਾ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲਾ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੭੨)। ਲੋਕ—ਦੇਸ। ਆਦਿੱਤ—[ਸੰ: ਆਦਿਤਜ] ਸੂਰਜ। ਸੋਕੈ—ਸੁਕਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਬਿਭੂਤਿ—ਐਸ਼ੁਰਜ, ਪਰਤਾਪ, ਤੇਜ। ਕਰਨ—ਕਰਣ, ਵਸੀਲਾ। ਅਵਪੂਤ—(ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੭੯) ਜਿਸ ਉਤੇ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਮੋਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਬਰਨ—ਸਰੂਪ। ਅਵਪੂਤ ਬਰਨ—ਐਸੀ ਹਸਤੀ ਜਿਸ ਉਤੇ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦਾ ਅਸਰ ਨਾ ਪੈ ਸਕੇ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰਾ ਦੇਸ ਅਥਿਨਾਸ਼ੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਸੂਰਜ (ਦੇ ਤੇਜ) ਨੂੰ (ਭੀ) ਸੁਕਾਉਣ (ਨਾਸ ਕਰਨ) ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਐਸੀ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ; ਤੂੰ ਐਸ਼ੁਰਜ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈਂ।੧੦੪।

ਕਿ ਰਾਜੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ॥ ਕਿ ਧਰਮੰ ਧੁਜਾ ਹੈ॥

ਕਿ ਆਸੋਕ ਬਰਨੈ॥ ਕਿ ਸਰਬਾ ਅਭਰਨੈ॥੧੦੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਪ੍ਰਭਾ—ਆਭਾ, ਚਮਕ, ਚਾਨਣ, ਰੌਸ਼ਨੀ, ਤੇਜ। ਧੁਜਾ—(A distinguished person, the flag or ornament) ਕੋਈ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼ਖ਼ਸ, ਝੰਡਾ, ਗਹਿਣਾ। ਨੋਟ—‘ਧੁਜਾ’ ਦਾ ਅਰਥ ‘ਗਹਿਣਾ’ ਤਦੋਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ‘ਸਮਾਸ’ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਹੋਵੇ; ਜਿਵੇਂ ‘ਕੁਲ-ਧੁਜਾ’; ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਧਰਮ-ਧੁਜਾ’—ਧਰਮ ਦਾ ਗਹਿਣਾ, ਧਰਮ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਆਸੋਕ—ਅਸੋਕ, ਅ + ਸੋਕ, ਚਿੰਤਾ ਰਹਿਤ। ਬਰਨ—ਸਰੂਪ, ਹਸਤੀ। ਅਭਰਨੈ—ਆਭਰਣ, ਗਹਿਣਾ, ਸਜਾਵਟ ਦਾ ਮੂਲ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਧਾਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚ ਭੀ ਤੇਰਾ ਹੀ ਤੇਜ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਤੂੰ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ; ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਚਿੰਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ; ਤੂੰ ਸਭ (ਜੀਵਾਂ ਦਾ) ਗਹਿਣਾ ਹੈਂ।੧੦੫।

ਕਿ ਜਗਤੰ ਕ੍ਰਿਤੀ ਹੈ॥ ਕਿ ਛਤ੍ਰੰ ਛਤ੍ਰੀ ਹੈ॥

ਕਿ ਬ੍ਰਹਮੰ ਸਰੂਪੈ॥ ਕਿ ਅਨਭਉ ਅਨੂਪੈ॥੧੦੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕ੍ਰਿਤ—ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਛਤ੍ਰ ਛਤ੍ਰੀ—ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਸੂਰਮਾ, ਮਹਾਨ ਸੂਰਮਾ। ਬ੍ਰਹਮ—(final beauty) ਮੂਲ-ਸੁੰਦਰਤਾ। ਅਨਭਉ—ਅਨਭਵ, ਉਹ ਗਿਆਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ। ਅਨੂਪ—ਉਪਮਾ ਰਹਿਤ, ਬੇ-ਮਿਸਾਲ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈਂ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈਂ; ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ, ਤੂੰ ਬੇ-ਮਿਸਾਲ ਸ੍ਰੀ-ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ੧੦੬।

**ਕਿ ਆਦਿ ਅਦੇਵ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਆਪਿ ਅਭੇਵ ਹੈਂ ॥
ਕਿ ਚਿਤ੍ਰੰ ਬਿਹੀਨੈ ॥ ਕਿ ਏਕੈ ਅਧੀਨੈ ॥੧੦੭॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਆਦਿ—ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ। ਅਦੇਵ—ਅ + ਦੇਵ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੇਵਤਾ ਨਹੀਂ। ਅਭੇਵ—ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਤ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਚਿਤ੍ਰ—ਤਸਵੀਰ। ਬਿਹੀਨ—ਬਿਨਾ। ਏਕੈ ਅਧੀਨ—ਇਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਹੈਂ, ਤੈਥੋਂ ਉਪਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੇਵਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਜਿਹਾ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ (ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ) ਕੋਈ ਤੇਰਾ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਤਸਵੀਰ ਨਹੀਂ (ਬਣ ਸਕਦੀ); ਤੂੰ ਇਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਹੀ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੈਂ। ੧੦੭।

**ਕਿ ਰੋਜ਼ੀ ਰਜ਼ਾਕੈ ॥ ਰਹੀਮੈ ਰਿਹਾਕੈ ॥
ਕਿ ਪਾਕ ਬਿ-ਐਬ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਗ਼ੈਬੁਲ ਗ਼ੈਬ ਹੈਂ ॥੧੦੮॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਰਜ਼ਾਕ—ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਰਹੀਮ—ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਰਿਹਾਕ—ਰਿਹਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਪਾਕ—ਪਵਿੱਤਰ। ਬਿ-ਐਬ—ਐਬਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਕਲੰਕ-ਰਹਿਤ। ਗ਼ੈਬ—ਉਹਲਾ, ਪਰਦਾ। ਗ਼ੈਬੁਲ ਗ਼ੈਬ—ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਪਤ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਸਭ ਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ (ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ) ਰਿਹਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਪਵਿੱਤਰ-ਸਰੂਪ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਲੰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਤੂੰ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਪਤ ਹੈਂ। ੧੦੮।

ਕਿ ਅਫਵੁਲ ਗੁਨਾਹ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਸ਼ਾਹਾਨ ਸ਼ਾਹ ਹੈਂ ॥
ਕਿ ਕਾਰਨ ਕੁਨਿੰਦ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਰੋਜੀ ਦਿਹੰਦ ਹੈਂ ॥੧੦੯॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਗੁਨਾਹ—ਪਾਪ। ਅਫਵ—(ਫਾਰਸੀ, ਉਫਵ) ਬਖਸ਼ਿਸ਼।
ਕੁਨਿੰਦ—ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਦਿਹੰਦ—ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ
ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈਂ, (ਭਾਵ, ਰੋਜ਼ੀ ਆਦਿਕ ਦੇ
ਸਬੱਬ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੱਬ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ) ਅਤੇ ਸਭ
ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।੧੦੯॥

ਕਿ ਰਾਜਕ ਰਹੀਮ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਕਰਮ ਕਰੀਮ ਹੈਂ ॥
ਕਿ ਸਰਬ ਕਲੀ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਸਰਬ ਦਲੀ ਹੈਂ ॥੧੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਰਾਜਕ—ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਕਰਮ—ਬਖਸ਼ਿਸ਼। ਕਰੀਮ—
ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਦਲੀ—ਦਲਣ ਵਾਲਾ, ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
ਕਲੀ—ਕਲਾਵਾਨ, ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ।

ਅਰਥ : ਤੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਸਭ ਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ
ਹੈਂ, ਤੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ
ਹੈਂ, ਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।੧੧੦॥

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਮਾਨਿਯੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਦਾਨਿਯੈ ॥
ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਗਉਨੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਭਉਨੈ ॥੧੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਮਾਨਿਯ—ਜਿਸ ਦਾ ਮਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਸਰਬਤ੍ਰ—ਹਰ ਥਾਂ।
ਦਾਨਿਯ—ਦਾਨੀ, ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਗਉਨ—ਗਮਨ, ਪਹੁੰਚ। ਭਉਨ—ਭਵਨ,
ਲੋਕ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹਰ ਥਾਂ ਤੇਰੀ ਹੀ ਪੂਜਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਹਰ ਥਾਂ (ਸਭ
ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਤੂੰ ਹੀ ਦਾਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਤੇਰੀ ਹਰ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚ ਹੈ, ਤੂੰ ਹਰ ਥਾਂ
ਸਭ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ।੧੧੧॥

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਦੇਸੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਭੇਸੈ ॥
ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਰਾਜੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਸਾਜੈ ॥੧੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਰਾਜੈ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਸਾਜ—ਰਚਨਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹਰੇਕ ਦੇਸ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਤੂੰ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ, ਹਰ ਥਾਂ ਹਰੇਕ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿਚ ਭੀ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ। ਹਰ ਥਾਂ ਤੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਭੇਸ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਹਰ ਥਾਂ ਤੇਰੀ ਹੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਰਚਨਾ ਹੈ।੧੧੨।

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਦੀਨੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਲੀਨੈ ॥

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਜਾਹੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਭਾਹੈ ॥੧੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਦੀਨੈ—ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਲੀਨੈ—ਲੀਨ, ਵਿਆਪਕ, ਮੌਜੂਦ। ਜਾਹ—ਜਲਾਲ, ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ। ਭਾਹ—ਚਮਕ, ਰੌਸ਼ਨੀ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਸਭ ਥਾਂ ਤੂੰ ਹੀ (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਦਾਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਹਰ ਥਾਂ ਤੂੰ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ, ਹਰ ਥਾਂ ਤੇਰਾ ਹੀ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੈ; ਹਰ ਥਾਂ ਤੇਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ।੧੧੩।

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਦੇਸੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਭੇਸੈ ॥

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਕਾਲੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਪਾਲੈ ॥੧੧੪॥

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹਰੇਕ ਦੇਸ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਤੂੰ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ, ਹਰੇਕ ਵੇਸ ਵਿਚ ਭੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ। ਹਰ ਥਾਂ (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਤੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਹਰ ਥਾਂ ਸਭ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭੀ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ।੧੧੪।

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਹੰਤਾ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਗੰਤਾ ॥

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਭੇਖੀ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਪੇਖੀ ॥੧੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਹੰਤਾ—ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਗੰਤਾ—ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਪਹੁੰਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ਭੇਖੀ—ਭੇਖ ਵਾਲਾ, ਭਾਵ ਹਰੇਕ ਭੇਖ ਵਿਚ। ਪੇਖੀ—ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ, ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹਰ ਥਾਂ (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਤੂੰ ਹੀ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਹਰ ਥਾਂ ਹਰੇਕ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿਚ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਤੂੰ ਹੀ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈਂ।੧੧੫।

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਕਾਜੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਰਾਜੈ ॥

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਸੇਖੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਪੋਖੈ ॥੧੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਾਜੈ—ਕਾਜ, ਕੰਮ। ਰਾਜੈ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।
ਸੋਖੈ—ਸੁਕਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨਾਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੋਖੈ—ਪਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹਰ ਥਾਂ ਤੇਰੇ ਹੀ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ, ਹਰ ਥਾਂ ਤੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਰ ਥਾਂ ਤੂੰ ਹੀ (ਸਭ ਨੂੰ) ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਹਰ ਥਾਂ ਤੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੧੧੬।

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਤ੍ਰਾਣੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਪ੍ਰਾਣੈ ॥

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਦੇਸੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਭੇਸੈ ॥੧੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਤ੍ਰਾਣ—ਤਾਕਤ, ਜ਼ੋਰ। ਪ੍ਰਾਣ—ਜਿੰਦ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹਰ ਥਾਂ ਤੇਰਾ ਬਲ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹਰ ਥਾਂ ਤੇਰੀ ਹੀ (ਦਿੱਤੀ) ਜਿੰਦ ਰੁਮਕ ਰਹੀ ਹੈ; ਹਰ ਥਾਂ ਹਰੇਕ ਦੇਸ ਵਿਚ ਤੂੰ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਹਰੇਕ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿਚ ਭੀ ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਹੈਂ। ੧੧੭।

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਮਾਨਿਯੈ ॥ ਸਦੈਵੰ ਪ੍ਰਧਾਨਿਯੈ ॥

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਜਾਪਿਯੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਥਾਪਿਯੈ ॥੧੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਪ੍ਰਧਾਨ—ਮੁਖੀ, ਆਗੂ। ਜਾਪਿਯੈ—ਜਪਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।
ਥਾਪਿਯੈ—ਅਸਥਿਤ ਹੈ, ਕਾਇਮ ਹੈ। ਸਦੈਵੰ—ਸਦਾ + ਏਵ, ਸਦਾ ਹੀ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹਰ ਥਾਂ (ਸਭ ਜੀਵ) ਤੇਰੀ ਹੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ; ਸਦਾ ਹੀ ਤੂੰ ਹੀ (ਹਰ ਥਾਂ) ਮੁਖੀ ਹੈਂ; ਹਰ ਥਾਂ ਤੇਰਾ ਹੀ ਜਾਪ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਕਾਇਮ ਹੈਂ। ੧੧੮।

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਭਾਨੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਮਾਨੈ ॥

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰੈ ॥੧੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਭਾਨ—ਸੂਰਜ, ਸੂਰਜ ਵਾਂਗ ਤੇਜ ਖਿਲਾਰਨ ਵਾਲਾ।
ਮਾਨੈ—ਆਦਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਇੰਦ੍ਰ—ਰਾਜਾ। ਚੰਦ੍ਰ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਾਂਗ
ਕੋਮਲ ਚਾਨਣੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹਰ ਥਾਂ ਤੂੰ ਹੀ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗ ਤੇਜ ਖਿਲਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਹਰ ਥਾਂ (ਜੀਵ) ਤੇਰੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰ ਥਾਂ ਤੂੰ ਹੀ (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ) ਰਾਜਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਤੂੰ ਹੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਾਂਗ ਕੋਮਲ ਚਾਨਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ੧੧੯।

ਕਿ ਸਰਬੰ ਕਲੀਮੈ ॥ ਕਿ ਪਰਮੰ ਫ਼ਹੀਮੈ ॥
ਕਿ ਆਕਲ ਅਲਾਮੈ ॥ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਕਲਾਮੈ ॥੧੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਲੀਮ—ਕਲਾਮ ਵਾਲਾ, ਕਲਾਮ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਸੋਹਣਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ। ਫ਼ਹੀਮ—ਫ਼ਹਿਮ ਵਾਲਾ, ਸਮਝ ਵਾਲਾ। ਆਕਲ—ਅਕਲ ਵਾਲਾ। ਅਲਾਮੈ—ਇਲਮ ਵਾਲਾ, ਵਿਦਵਾਨ। ਕਲਾਮ—ਬਾਣੀ, ਬੋਲ। ਸਾਹਿਬ ਕਲਾਮ—ਬਾਣੀ ਦਾ ਮਾਲਕ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਤੂੰ ਹੀ ਸੋਹਣਾ ਬੋਲ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਉੱਚੀ ਸਮਝ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਅਕਲ ਤੇ ਇਲਮ ਦਾ ਧਨੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਬੋਲਣ ਵਿਚ ਭੀ ਮਾਹਿਰ ਹੈਂ।੧੨੦।

ਕਿ ਹੁਸਨੁਲ ਵਜੂ ਹੈਂ ॥ ਤਮਾਮੁਲ ਰਜੂ ਹੈਂ ॥
ਹਮੇਸੁਲ ਸਲਾਮੈ ॥ ਸਲੀਖਤ ਮੁਦਾਮੈ ॥੧੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਹੁਸਨ—ਸੁੰਦਰਤਾ, ਜੋਬਨ। ਵਜੂ—ਨੁਹਾਰ, ਚਿਹਰਾ। ਤਮਾਮ—ਸਾਰੇ ਜੀਵ। ਰਜੂ—ਤਵੱਜੋ, ਧਿਆਨ। ਸਲਾਮ—ਸਲਾਮਤ, ਕਾਇਮ। ਸਲੀਖਤ—ਸਲੀਕਤ, ਸਲੀਕ + ਤ, ਤੇਰਾ ਸਲੀਕਾ। ਸਲੀਕਾ—ਤਰਤੀਬ, ਸਜਾਵਟ, ਜਗਤ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਸਜਾਵਟ। ਮੁਦਾਮ—ਹਮੇਸ਼ਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਹੈਂ, ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਲ ਤੇਰਾ ਧਿਆਨ ਹੈ; ਤੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੇਰੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਜਗਤ ਦੀ ਵਿਓਂਤ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਸਤੇ ਹੈ (ਭਾਵ, ਇਸ ਵਿਓਂਤ, ਇਸ ਸਜਾਵਟ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜੀਵ ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ)।੧੨੧।

ਗਨੀਮੁਲ ਸ਼ਿਕਸਤੈ ॥ ਗਰੀਬੁਲ ਪਰਸਤੈ ॥
ਬਿਲੰਦੁਲ ਮਕਾਨੈ ॥ ਜ਼ਿਮੀਨੁਲ ਜ਼ਮਾਨੈ ॥੧੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਗਨੀਮ—ਵੈਰੀ। ਸ਼ਿਕਸਤ—ਹਾਰ। ਗਨੀਮੁਲ ਸ਼ਿਕਸਤੈ—ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਗਰੀਬ—ਕੰਗਾਲ। ਪਰਸਤ—ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ। ਗਰੀਬੁਲ ਪਰਸਤ—ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ। ਬਿਲੰਦ—ਬੁਲੰਦ, ਉੱਚਾ। ਮਕਾਨ—ਘਰ, ਟਿਕਾਣਾ। ਜ਼ਿਮੀਨ—ਧਰਤੀ। ਜ਼ਮਾਨ—ਜ਼ਮਾਨਾ, ਸਮਾ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੫੮)।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ; ਤੂੰ (ਹਰ ਥਾਂ) ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਅਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ। ੧੨੨।

**ਤਮੀਜ਼ੁਲ ਤਮਾਮੈ ॥ ਰੁਜੂਅਲ ਨਿਧਾਨੈ ॥
ਹਰੀਫੁਲ ਅਜ਼ੀਮੈ ॥ ਰਜ਼ਾਇਕ ਯਕੀਨੈ ॥ ੧੨੩॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਤਮੀਜ਼—ਪਛਾਣ। ਤਮਾਮ—ਸਾਰਾ। ਤਮੀਜ਼ੁਲ ਤਮਾਮ—ਤਮੀਜ਼ ਦਾ ਪੁੰਜ, ਪਛਾਣ ਦਾ ਪੁੰਜ। ਰੁਜੂ—ਤਵੱਜੋ, ਧਿਆਨ। ਨਿਧਾਨ—ਖਜ਼ਾਨਾ। ਰੁਜੂਅਲ ਨਿਧਾਨ—ਧਿਆਨ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ। ਹਰੀਫ—ਵੈਰੀ। ਅਜ਼ੀਮ—ਵੱਡਾ। ਰਜ਼ਾਇਕ—ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਯਕੀਨੈ—ਸੱਚ-ਮੁੱਚ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਪੁੰਜ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਇਤਨੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਇਤਨਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਇਹ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਕਦੇ ਮੁੱਕਦਾ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਇਸ ਗੁਣ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈਂ)। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਆਕੀਆਂ ਦਾ) ਤੂੰ ਵੱਡਾ ਵੈਰੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ੧੨੩।

**ਅਨੇਕੁਲ ਤਰੰਗ ਹੈਂ ॥ ਅਭੇਦ ਹੈਂ ਅਭੰਗ ਹੈਂ ॥
ਅਜ਼ੀਜ਼ੁਲ ਨਿਵਾਜ਼ ਹੈਂ ॥ ਗ਼ਨੀਮੁਲ ਖ਼ਿਰਾਜ ਹੈਂ ॥ ੧੨੪॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਤਰੰਗ—ਲਹਿਰਾਂ (ਜੀਅ-ਜੰਤ ਆਦਿਕ)। ਅਭੇਦ—ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਦ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਭੰਗ—ਅਥਿਨਾਸ਼ੀ। ਅਜ਼ੀਜ਼—ਪਿਆਰਾ। ਨਿਵਾਜ਼—ਵਡਿਆਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਗ਼ਨੀਮ—ਵੈਰੀ। ਖ਼ਿਰਾਜ—ਹਾਲਾ, ਚੱਟੀ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੫੩)।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਤੂੰ ਮਾਨੋ ਇਕ ਵੱਡਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈਂ, ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪ ਰੰਗ, ਸਾਰੇ ਜੀਅ-ਜੰਤ) ਤੇਰੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਲਹਿਰਾਂ ਹਨ, ਤੇਰਾ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਵਡਿਆਈ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ; ਪਰ ਵੈਰੀਆਂ ਤੋਂ ਤੂੰ ਚੱਟੀ ਭਰਦਾ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਜੋ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਅੜਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ-ਭਾਰ ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ)। ੧੨੪।

**ਨਿਰੁਕਤ ਸਰੂਪ ਹੈਂ ॥ ਤ੍ਰਿਮੁਕਤ ਬਿਭੂਤਿ ਹੈਂ ॥
ਪ੍ਰਭੁਗਤ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ ॥ ਸੁਜੁਗਤ ਸੁਧਾ ਹੈਂ ॥ ੧੨੫॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਨਿਰੁਕਤ—ਨਿਰ + ਉਕਤ, ਜੋ ਬਿਆਨ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਕਥਨ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਸਰੂਪ—ਹਸਤੀ, ਵਜੂਦ। ਬਿਭੂਤਿ—ਤੇਜ, ਪਰਤਾਪ, ਐਸ਼ੁਰਜ; ਅੱਠ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਜੋ ਜੋਗੀ ਲੋਕ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤ੍ਰਿ—ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣ; ਰਜੋ, ਤਮੋ ਅਤੇ ਸੌੜ੍ਹ। ਤ੍ਰਿ ਮੁਕਤ—ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਮੁਕਤ—ਅਜ਼ਾਦ। ਤ੍ਰਿਮੁਕਤਿ ਬਿਭੂਤਿ—ਉਹ ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉਤਾਂਹ ਹੈ। ਪ੍ਰਭਾ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਭੁਗਤ—ਭੋਗਿਆ ਹੋਇਆ, ਮਾਣਿਆ ਹੋਇਆ। ਪ੍ਰਭੁਗਤ—ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਣਿਆ ਹੋਇਆ। ਪ੍ਰਭੁਗਤ ਪ੍ਰਭਾ—ਉਹ ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਸੁਧਾ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਮਹਾਨ ਉੱਤਮ ਰਸ। ਸੁਜੁਗਤ—ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਐਸੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ; ਤੇਰਾ ਪਰਤਾਪ ਅਜਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ (ਭਾਵ, ਤੇਰੇ ਤੇਜ-ਪਰਤਾਪ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ)। (ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ) ਤੇਰੇ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਇਕ ਐਸਾ ਮਹਾਨ ਉੱਤਮ ਰਸ ਹੈਂ ਜੋ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਜਿਸ ਦਾ ਅਨੰਦ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ)। ੧੨੫।

ਸਦੈਵੰ ਸਰੂਪ ਹੈਂ ॥ ਅਭੇਦੀ ਅਨੂਪ ਹੈਂ ॥
ਸਮਸਤੋ ਪਰਾਜ ਹੈਂ ॥ ਸਦਾ ਸਰਬ ਸਾਜ ਹੈਂ ॥ ੧੨੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਦੈਵੰ—ਸਦਾ + ਏਵ, ਸਦਾ ਹੀ। ਸਦੈਵੰ ਸਰੂਪ—ਉਹ ਜਿਸ ਦਾ ਵਜੂਦ ਸਦਾ ਹੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਅਭੇਦੀ—ਅ + ਭੇਦ। ਭੇਦ—(dualism) ਦ੍ਰੈਤ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹਸਤੀ ਦੀ ਭੀ ਬਰਾਬਰੀ ਤੇ ਹੋਂਦ ਦਾ ਯਕੀਨ। ਅਭੇਦ—ਉਹ ਜਿਸ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ; ਅਦੈ। ਅਨੂਪ—ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਸਮਸਤ—ਸਾਰੇ (ਜੀਵ)। ਪਰਾਜ—ਹਾਰ, ਸ਼ਿਕੱਸਤ। ਸਮਸਤੋ ਪਰਾਜ—ਸਭ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਸਾਜ—ਬਣਾਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰਾ ਵਜੂਦ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਸ਼ਰੀਕ ਨਹੀਂ, ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, (ਕੋਈ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਅੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ) ਤੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਦਾ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੧੨੬।

ਸਮਸਤੁਲ ਸਲਾਮ ਹੈਂ ॥ ਸਦੈਵੁਲ ਅਕਾਮ ਹੈਂ ॥
ਨ੍ਰਿਬਾਧ ਸਰੂਪ ਹੈਂ ॥ ਅਗਾਧ ਹੈਂ ਅਨੂਪ ਹੈਂ ॥੧੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਲਾਮ—ਸਲਾਮਤ, ਸੁਖੀ, ਨਿਰੋਆ। ਸਮਸਤ—ਸਾਰੇ ਜੀਵ। ਸਮਸਤੁਲ ਸਲਾਮ—ਉਹ ਜੋ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸਲਾਮਤੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਨ੍ਰਿਬਾਧ—ਨਿਰ + ਬਾਧ, ਅਬਾਧ, (unchecked, unobstructed) ਜਿਸ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੋਕ ਨਾ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕੇ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੬੪)। ਅਗਾਧ—ਅਗਾਹ, ਅਬਾਹ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸਲਾਮਤੀ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਕਾਮਨਾ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਐਸੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ; ਤੇਰਾ ਥਹੁ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ, ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।੧੨੭॥

ਓਅੰ ਆਦਿ ਰੂਪੈ ॥ ਅਨਾਦਿ ਸਰੂਪੈ ॥
ਅਨੰਗੀ ਅਨਾਮੇ ॥ ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਤ੍ਰਿਕਾਮੇ ॥੧੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਓਅੰ—ਪਰਮ ਬ੍ਰਹਮ, ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੀ ਆਤਮਾ। ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ—(ਤ੍ਰਿ—ਤਿੰਨ ਲੋਕ : ਅਕਾਸ਼, ਪਾਤਾਲ, ਮਾਤ) ਤਿੰਨ ਭਵਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਤ੍ਰਿਕਾਮ—ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੀ ਆਤਮਾ ਹੈਂ, ਤੇਰੀ ਹੀ ਹਸਤੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਦਾ ਅਰੰਭ ਲੱਭਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਅੰਗ ਨਹੀਂ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਭਵਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਭਵਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਕਾਮਨਾ (ਭੀ) ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।੧੨੮॥

ਤ੍ਰਿਬਰਗ ਤ੍ਰਿਬਾਧੇ ॥ ਅਗੰਜੇ ਅਗਾਧੇ ॥
ਸੁਭੰ ਸਰਬ ਭਾਗੇ ॥ ਸੁ ਸਰਬਾ ਅਨੁਰਾਗੇ ॥੧੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਤ੍ਰਿਬਰਗ—(ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੪, ੩੨) ਉਹ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਗਤ ਦੇ ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਪਦਾਰਥ (ਧਰਮ, ਅਰਥ ਅਤੇ ਕਾਮ) ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਬਾਧਾ—ਬਾਧਾ, ਰੋਕ, ਰੁਕਾਵਟ। ਤ੍ਰਿਬਾਧ—ਉਹ ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਭਵਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੋਕ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜੋ ਤ੍ਰਿਭਵਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ ਆਪਣਾ

ਕੁੰਡਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ)। ਅਗੰਜ—ਅਜਿੱਤ। ਭਾਗ—(a part of any whole) ਅੰਗ। ਸੁਭ—ਸੋਹਣੇ। ਸੁਭੰ ਸਰਬ ਭਾਗ—ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅੰਗ ਸੋਹਣੇ ਹਨ। ਅਨੁਰਾਗ—ਪਿਆਰ। ਸਰਬ ਅਨੁਰਾਗ—ਜਿਸ ਦਾ ਸਭ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ 'ਹੋਇ ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਰਾਗ')।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਜਗਤ ਦੇ ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਪਦਾਰਥ ਮੌਜੂਦ ਹਨ; ਤੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਕੁੰਡਾ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਅਜਿੱਤ ਹੈਂ ਅਤੇ ਅਥਾਹ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅੰਗ ਸੋਹਣੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ੧੨੬।

**ਤ੍ਰਿਭੁਗਤ ਸਰੂਪ ਹੈਂ ॥ ਅਛਿੱਜ ਹੈਂ ਅਛੂਤ ਹੈਂ ॥
ਕਿ ਨਰਕੰ ਪ੍ਰਵਾਸ ਹੈਂ ॥ ਪ੍ਰਿਥੀਉਲ ਪ੍ਰਵਾਸਿ ਹੈਂ ॥੧੩੦॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਤ੍ਰਿ—ਤਿੰਨ ਭਵਨ, ਤਿੰਨ ਭਵਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵ। ਭੁਗਤ—ਭੋਗਿਆ ਹੋਇਆ, ਮਾਣਿਆ ਹੋਇਆ। ਤ੍ਰਿਭੁਗਤ—ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਮਾਣਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਛਿੱਜ—ਨਾ ਛਿੱਜਣ ਵਾਲਾ, ਪੁਰਾਣਾ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਅਛੂਤ—ਜੋ ਛੋਹਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਪ੍ਰਿਥੀ—ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਧਰਤੀ। [ਪ੍ਰਵਸ—to travel] ਪ੍ਰਵਾਸ—(a temporary sojourn) ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼। ਪ੍ਰਵਾਸਿ—ਪ੍ਰਵਾਸੀ, ਮੁਸਾਫਿਰ, ਰਾਹੀ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਐਸੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ; ਤੇਰਾ ਵਜੂਦ ਕਦੇ ਪੁਰਾਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਛੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਨਰਕਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ; ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ ਰੂਪ) ਮੁਸਾਫਿਰ ਹੈਂ। ੧੩੦।

**ਨਿਰੁਕਤ-ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ ॥ ਸਦੈਵੰ ਸਦਾ ਹੈਂ ॥
ਬਿਭੁਗਤ ਸਰੂਪ ਹੈਂ ॥ ਪ੍ਰਜੁਗਤ ਅਨੁਪ ਹੈਂ ॥੧੩੧॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਨਿਰੁਕਤ—ਨਿਰ + ਉਕਤ, ਜਿਸ ਦਾ ਬਿਆਨ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਪ੍ਰਭਾ—ਚਮਕ, ਤੇਜ। ਸਦੈਵੰ—ਸਦਾ + ਏਵ, ਸਦਾ ਹੀ। ਭੁਗਤ—ਭੋਗਿਆ ਹੋਇਆ। ਬਿਭੁਗਤ—ਮਾਣਿਆ ਹੋਇਆ। ਬਿਭੁਗਤ ਸਰੂਪ—ਉਹ ਜਿਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ (ਜੀਵ) ਅਨੰਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਜੁਗਤ—ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰਾ ਤੇਜ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸਹੀ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਸਦਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ। ਪ੍ਰਭੂ, ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਸੁਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ, (ਪਰ) ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ੧੩੧।

ਨਿਰੁਕਤ ਸਦਾ ਹੈਂ ॥ ਬਿਭੁਗਤ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ ॥

ਅਨਉਕਤ ਸਰੂਪ ਹੈਂ ॥ ਪ੍ਰਜੁਗਤ ਅਨੂਪ ਹੈਂ ॥ ੧੩੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਨ-ਉਕਤ—ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਸਦਾ ਹੀ ਕਥਨ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਸਭ ਦੀਵੇ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ, (ਪਰ) ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੧੩੨।

ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ ॥

ਅਭੰਗ ਹੈਂ ॥ ਅਨੰਗ ਹੈਂ ॥

ਅਭੇਖ ਹੈਂ ॥ ਅਲੇਖ ਹੈਂ ॥ ੧੩੩ ॥

ਅਭਰਮ ਹੈਂ ॥ ਅਕਰਮ ਹੈਂ ॥

ਅਨਾਦਿ ਹੈਂ ॥ ਜੁਗਾਦਿ ਹੈਂ ॥ ੧੩੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਭੰਗ—ਅ+ਭੰਗ, ਨਾਸ-ਰਹਿਤ। ਅਨੰਗ—ਅਨ + ਅੰਗ, ਅੰਗ-ਰਹਿਤ। ਅਭੇਖ—ਅ + ਭੇਖ, ਭੇਖ-ਰਹਿਤ। ਅਲੇਖ—ਅ + ਲੇਖ। ਲੇਖ—(ਕਿਸੇ ਦਾ) ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਣਾਣਾ, ਤਸਵੀਰ ਖਿੱਚਣੀ। ਅਲੇਖ—ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ [ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਲਫਜ਼ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਦਾ ਅੱਖਰ ਵਿਅੰਜਨ (consonant) ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ‘ਉਲਟ’ ਅਰਥ ਬਣਾਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ‘ਅ’ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਲਫਜ਼ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਸੁਰ-ਅੱਖਰ (vowel) ਹੋਵੇ ਤਾਂ ‘ਅ’ ਦੇ ਥਾਂ ‘ਅਨ’ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ]। ਅਨਾਦਿ—ਅਨ + ਆਦਿ, ਜਿਸ ਦਾ ‘ਆਦਿ’ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੂੰ ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਹੈਂ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਤੇਰੇ ਕੋਈ ਐਸੇ ਅੰਗ ਹੀ ਨਹੀਂ (ਜੋ ਨਾਸ ਹੋ ਸਕਣ)। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਭੇਖ (ਲਿਬਾਸ) ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਇਸ ਵਾਸਤੇ) ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਤਸਵੀਰ ਨਹੀਂ ਖਿੱਚੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ੧੩੩।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ (ਅਤੇ) ਨਾ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਦੋਂ ਤੋਂ ਹੈਂ, ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਤੂੰ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੈ (ਭਾਵ, ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਤੂੰ ਉਤਾਂਹ ਹੈਂ)।੧੩੪।

ਅਜੈ ਹੈਂ॥ ਅਬੈ ਹੈਂ॥

ਅਭੂਤ ਹੈਂ॥ ਅਧੂਤ ਹੈਂ॥੧੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਜੈ—ਅ + ਜੈ (ਅ + ਜਯ)। ਜੈ—ਜਯ, ਜਿੱਤ। ਅਬੈ—ਅ + ਬੈ। ਬੈ—ਨਾਸ। ਅਬੈ—ਨਾਸ ਰਹਿਤ। ਅਭੂਤ—ਅ + ਭੂਤ। ਭੂਤ—ਤੱਤ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣੀ; ਇਹ ਤੱਤ ਪੰਜ ਹਨ—ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਜਲ, ਤੇਜ, ਹਵਾ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼। ਅਧੂਤ—ਅ + ਧੂਤ। ਧੂ—ਹਿਲਾ ਦੇਣਾ, ਕੰਬਾ ਦੇਣਾ। ਧੂਤ—ਕੰਬਿਆ ਹੋਇਆ। ਅਧੂਤ—ਅਚੱਲ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੈਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਾ ਨਾਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ (ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਪੰਜ) ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਉਤਾਂਹ ਹੈ, (ਇਸ ਵਾਸਤੇ) ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਹਿਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।੧੩੫।

ਅਨਾਸ ਹੈਂ॥ ਉਦਾਸ ਹੈਂ॥

ਅਧੰਧ ਹੈਂ॥ ਅਬੰਧ ਹੈਂ॥੧੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਨਾਸ—ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਉਦਾਸ—ਉਪਰਾਮ, ਚਿੰਤਾ-ਰਹਿਤ। ਅਧੰਧ—ਝੰਬੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ। ਅਬੰਧ—ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦ।

ਅਰਥ : (ਸੰਸਾਰ ਤਾਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ (ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਬਣਾਣ ਵਾਲਾ ਆਪ) ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਹੈਂ; (ਇਸ ਦੇ ਪਾਲਣ ਆਦਿਕ ਦੀ) ਤੈਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ; (ਜਗਤ ਦੇ) ਕੋਈ ਝੰਬੇਲੇ ਤੇ ਬੰਧਨ (ਭੀ) ਤੈਨੂੰ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।੧੩੬।

ਅਭਗਤ ਹੈਂ॥ ਬਿਰਕਤ ਹੈਂ॥

ਅਨਾਸ ਹੈਂ॥ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੈਂ॥੧੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਭਗਤ—(not connected with, detached) ਨਿਰ-ਮੋਹ। ਬਿਰਕਤ—(free from worldly attachment) ਸੰਸਾਰਕ

ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਤੋਂ ਉਤਾਂਹ। ਪ੍ਰਕਾਸ—ਚਾਨਣ।

ਅਰਥ : (ਇਤਨੇ ਬੇਅੰਤ ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੋ ਕੇ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ (ਆਪ) ਨਿਰਮੋਹ ਹੈਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥ ਤੈਨੂੰ ਖਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ। ਤੂੰ ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਅਤੇ ਚਾਨਣ-ਰੂਪ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਕਿਸੇ ਮੋਹ ਭਰਮ ਆਦਿਕ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ)। ੧੩੭।

ਨਿਚਿੰਤ ਹੈਂ ॥ ਸੁਨਿੰਤ ਹੈਂ ॥

ਅਲਿਖ ਹੈਂ ॥ ਅਦਿਖ ਹੈਂ ॥ ੧੩੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਨਿਚਿੰਤ—(ਸੰ: ਨਿਸ਼ਚਿੰਤ free from anxiety) ਚਿੰਤਾ-ਰਹਿਤ। ਚਿੰਤਾ—ਤੌਖਲਾ। ਸੁਨਿੰਤ—ਸੁਨਿੱਤ, ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਅਲਿਖ—ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੩੩)। ਅਦਿਖ—ਅ + ਦਿਖ, ਜੋ ਵੇਖਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਅਰਥ : (ਇਤਨੇ ਬੇਅੰਤ ਜਗਤ-ਰੂਪ ਪਰਵਾਰ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ, ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ, ਪਾਲਣਾ ਆਦਿਕ ਦਾ) ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਤੌਖਲਾ ਨਹੀਂ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਤੂੰ (ਆਪ) ਸਦਾ (ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ) ਕਾਇਮ ਹੈਂ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਨਾ ਕੋਈ ਤੇਰੀ ਤਸਵੀਰ ਖਿੱਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੂੰ (ਇਹਨਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ) ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ)। ੧੩੮।

ਅਲੇਖ ਹੈਂ ॥ ਅਭੇਖ ਹੈਂ ॥

ਅਢਾਹ ਹੈਂ ॥ ਅਗਾਹ ਹੈਂ ॥ ੧੩੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : (ਲਫਜ਼ 'ਅਲੇਖ' ਅਤੇ 'ਅਭੇਖ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਨੰ: ੧੩੩)। ਅਢਾਹ—ਅ + ਢਾਹ। ਢਾਹਣਾ—ਡੇਗਣਾ। ਅਗਾਹ—ਅ + ਗਾਹ [ਸੰ: ਗਾਧ, not very deep]। ਅਗਾਹ—ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ, ਅਥਾਹ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਕੋਈ ਤੇਰਾ ਚਿੱਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਪਹਿਰਾਵਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਡੇਗ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਬੜਾ ਅਥਾਹ (ਸਮੁੰਦਰ) ਹੈਂ)। ੧੩੯।

ਅਸੰਭ ਹੈਂ ॥ ਅਗੰਭ ਹੈਂ ॥

ਅਨੀਲ ਹੈਂ ॥ ਅਨਾਦਿ ਹੈਂ ॥ ੧੪੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਸੰਭ—ਅਸੰਭਵਜ (incomprehensible), ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਹੱਦ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਸਕੇ। ਸੰਭਾਵਨਾ—ਵਿਚਾਰ, ਖਿਆਲ। ਅਗੰਭ—ਅਗਮਜ (inaccessible, Inconceivable), ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਅਨੀਲ—ਅਨਿਲ, ਹਵਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦ ਦਾ ਆਸਰਾ। ਅਨਾਦਿ—ਅਨ + ਆਦਿ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਢ ਨਾ ਲੱਭ ਸਕੇ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਉਤਾਹ ਹੈਂ, (ਪਰ) ਹੈਂ ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਣ-ਰੂਪ, ਤੇ ਤੇਰਾ ਆਦਿ ਕਿਸੇ ਲੱਭਾ ਨਹੀਂ। ੧੪੦।

ਅਨਿੱਤ ਹੈਂ ॥ ਸੁਨਿੱਤ ਹੈਂ ॥

ਅਜਾਤ ਹੈਂ ॥ ਅਜਾਦਿ ਹੈਂ ॥੧੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਨਿੱਤ—(extraordinary) ਅਸਧਾਰਨ, ਜੋ ਨਿੱਤ ਦਿਸਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੁਨਿੱਤ—ਸਦਾ ਕਾਇਮ। ਅਜਾਤ—ਅ + ਜਾਤ, ਜੋ ਜੰਮਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਜਾਤ—ਜੰਮਿਆ ਹੋਇਆ। ਅਜਾਦਿ—ਅਜ + ਆਦਿ। ਅਜ—ਅਜਨਮਾ, ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਆਦਿ—ਮੁੱਢ, ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਮੂਲ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਰੋਜ਼ ਦਿੱਸਦੇ ਸਧਾਰਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈਂ, ਪਰ ਹੈਂ ਤੂੰ ਸਦਾ ਮੌਜੂਦ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਜੰਮਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, (ਖੁਦਿ) ਅਜਨਮਾ ਹੈਂ (ਪਰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ) ਮੂਲ ਹੈਂ। ੧੪੧।

ਚਰਪਟ ਛੰਦ ॥ ਤ੍ਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸਰਬੰ ਹੰਤਾ ॥ ਸਰਬੰ ਗੰਤਾ ॥

ਸਰਬੰ ਖਿਆਤਾ ॥ ਸਰਬੰ ਗਿਆਤਾ ॥੧੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਹੰਤਾ—ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਗੰਤਾ—(‘ਗਮ’—ਜਾਣਾ) ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਪਹੁੰਚ ਸਕਣ ਵਾਲਾ। ਖਿਆਤਾ—ਪ੍ਰਸਿੱਧ, ਮਸ਼ਹੂਰ। ਗਿਆਤਾ—ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਤਕ ਤੇਰੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ। ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਤੂੰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈਂ (ਅਤੇ) ਸਭ (ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ) ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ੧੪੨।

ਸਰਬੰ ਹਰਤਾ ॥ ਸਰਬੰ ਕਰਤਾ ॥
ਸਰਬੰ ਪ੍ਰਾਣੰ ॥ ਸਰਬੰ ਤ੍ਰਾਣੰ ॥੧੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਹਰਤਾ—ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ਕਰਤਾ—ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਪ੍ਰਾਣ—ਜਿੰਦ ਜਾਨ। ਤ੍ਰਾਣ—ਤਾਕਤ, ਸੱਤਿਆ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਸਭ (ਦੀ ਜਿੰਦ ਨੂੰ) ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ (ਭੀ) ਤੂੰ ਹੈਂ (ਤੇ) ਸਭ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਭੀ) ਤੂੰ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਸਭ ਦੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਸਭ ਦੀ ਸੱਤਿਆ ਹੈਂ।੧੪੩।

ਸਰਬੰ ਕਰਮੰ ॥ ਸਰਬੰ ਧਰਮੰ ॥
ਸਰਬੰ ਜੁਗਤਾ ॥ ਸਰਬੰ ਮੁਕਤਾ ॥੧੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਰਮ—ਕੰਮ। ਧਰਮ—ਫਰਜ਼। ਜੁਗਤਾ—ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ, ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ। ਮੁਕਤ—ਅਜ਼ਾਦ, ਵੱਖਰਾ, ਨਿਰਲੇਪ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਕੇ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਫਰਜ਼ ਨਿਬਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ। ਇਹ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ (ਭੀ) ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈਂ।੧੪੪।

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥ ਤ੍ਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਨਮੋ ਨਰਕ ਨਾਸੇ ॥ ਸਦੈਵੰ ਪ੍ਰਕਾਸੇ ॥
ਅਨੰਗੰ ਸਰੂਪੇ ॥ ਅਭੰਗੰ ਬਿਭੂਤੇ ॥੧੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਨਮੋ—(ਸੰ: ਨਮਹ) ਨਮਸਕਾਰ। ਨਰਕ—ਦੋਜ਼ਖ, ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਜਿਥੇ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਦਿਤੇ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। [ਨੋਟ: ਪਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨਾ ਹੀ ਅਸਲ ਨਰਕ ਹੈ]। ਸਦੈਵੰ—ਸਦਾ + ਏਵ, ਸਦਾ ਹੀ। ਪ੍ਰਕਾਸੇ—ਚਾਨਣ। ਅਨੰਗ—ਅਨ + ਅੰਗ, ਅੰਗਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਭੰਗ—ਅ + ਭੰਗ, ਨਾਸ-ਰਹਿਤ। ਬਿਭੂਤਿ—ਐਸ਼ੁਰਜ, ਪ੍ਰਤਾਪ, ਤੇਜ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੈਨੂੰ (ਅਸਾਡੀ) ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੂੰ (ਜੀਵਾਂ ਦੇ) ਨਰਕ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਚਾਨਣ-ਸਰੂਪ ਹੈਂ। ਹੇ ਅੰਗਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ! (ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ), ਤੇਰਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਦੇ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।੧੪੫।

ਪ੍ਰਮਾਥੰ ਪ੍ਰਮਾਥੇ ॥ ਸਦਾ ਸਰਬ ਸਾਥੇ ॥
ਅਗਾਧ ਸਰੂਪੇ ॥ ਨਿ੍ਬਾਧ ਬਿਭੂਤੇ ॥੧੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਮਥ—ਰਿੜਕਣਾ। ਪ੍ਰਮਥ—ਤੰਗ ਕਰਨਾ, ਤਸੀਹੇ ਦੇਣੇ, ਦੁੱਖ ਦੇਣਾ। ਪ੍ਰਮਾਥ—[ਸੰ: ਪ੍ਰਮਾਥਿ] ਜੋ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰੇ। ਅਗਾਧ—ਅਥਾਹ। ਸਰੂਪ—ਹਸਤੀ। ਨਿ੍ਬਾਧ—ਨਿਰ + ਬਾਧ। ਨਿਰ—ਬਿਨਾ। ਨਿ੍ਬਾਧ—ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਾ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕੇ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੬੪, ੧੨੭)। ਬਿਭੂਤਿ—ਪ੍ਰਤਾਪ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ) ਤੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ (ਭੀ) ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਜੋ (ਦੁਜਿਆਂ ਨੂੰ) ਦੁਖੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ (ਕਮਜ਼ੋਰਾਂ ਦਾ ਭੀ) ਸਹਾਈ ਹੈਂ, ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਅਥਾਹ ਹੈ (ਤੇ) ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ੧੪੬।

ਅਨੰਗੀ ਅਨਾਮੇ ॥ ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਤ੍ਰਿਕਾਮੇ ॥
ਨਿ੍ਭੰਗੀ ਸਰੂਪੇ ॥ ਸਰਬੰਗੀ ਅਨੂਪੇ ॥੧੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਨੰਗੀ ਅਨਾਮੇ—[ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੪੯]। ਨਿ੍ਭੰਗੀ—ਨਿਰ-ਭੰਗੀ, ਨਾਸ-ਰਹਿਤ। ਸਰਬੰਗੀ—ਸਰਬ + ਅੰਗੀ। ਸਰਬ—ਮੁਕੰਮਲ। ਅੰਗ—ਸਰੀਰ। ਅਨੂਪ—ਬੇ-ਮਿਸਾਲ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਰਚੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਂਗ) ਤੇਰੇ ਕੋਈ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਭਵਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਭਵਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਭੀ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਮੁਕੰਮਲ ਹੈ (ਅਤੇ) ਕੋਈ ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੧੪੭।

ਨ ਪੌੜੈ ਨ ਪੁੜੈ ॥ ਨ ਸੜੈ ਨ ਮਿੜੈ ॥
ਨ ਤਾਤੈ ਨ ਮਾਤੈ ॥ ਨ ਜਾਤੈ ਨ ਪਾਤੈ ॥੧੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸੜ—ਵੈਰੀ। ਤਾਤ—ਪਿਉ। ਪਾਤਿ—ਕੁਲ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ 'ਮੇਰ ਤੇਰ' ਤੇ 'ਅਪਣੱਤ' ਵਾਂਗ) ਨਾ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਹੈ ਨਾ ਕੋਈ ਪੋਤਰਾ; ਨਾ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਹੈ ਨਾ ਸੱਜਣ; ਨਾ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਪਿਉ ਹੈ ਨਾ ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਮਾਂ ਹੈ; ਨਾ ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਜਾਤਿ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਕੁਲ ਹੈ। ੧੪੮।

ਨਿਸ਼ਾਕੰ ਸਰੀਕ ਹੈਂ ॥ ਅਮਿਤੋ ਅਮੀਕ ਹੈਂ ॥
ਸਦੈਵੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ ॥ ਅਜੈ ਹੈਂ ਅਜਾ ਹੈਂ ॥੧੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਨਿਸ਼ਾਕ—ਨਿਰ-ਸਾਕ। ਸਰੀਕ—(ਭਾਵ, ਨਿਰ-) ਸ਼ਰੀਕ। ਅਮਿਤੋ—ਅਮਿਤ, ਅ + ਮਿਤ। ਮਿਤ—ਮਿਣਿਆ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਮਿਣਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਮਿਤ—ਜੋ ਮਿਣਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਬੇਅੰਤ। ਅਮੀਕ—[ਅਰਬੀ ਲਫਜ਼] ਡੂੰਘਾ। ਪ੍ਰਭਾ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਚਾਨਣ। ਸਦੈਵ—ਸਦਾ + ਏਵ, ਸਦਾ ਹੀ। ਅਜੈ—ਅ + ਜੈ, ਅਜਿੱਤ। ਅਜਾ—ਅ + ਜਾ, ਜਨਮ-ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਵਾਂਗ ਨਾ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਸਨਬੰਧੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਸ਼ਰੀਕ ਹੈ; ਤੂੰ ਇਕ ਐਸੀ ਡੂੰਘੀ ਹਸਤੀ ਹੈਂ ਜਿਸ ਦਾ ਥਹੁ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਚਾਨਣ-ਸਰੂਪ ਹੈਂ; ਨਾ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਤੂੰ ਜਨਮ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈਂ।੧੪੯॥

ਭਗਵਤੀ ਛੰਦ ॥ ਤ੍ਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਕਿ ਜਾਹਰ ਜ਼ਹੂਰ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਹਾਜ਼ਰ ਹਜ਼ੂਰ ਹੈਂ ॥
ਹਮੇਸੁਲ ਸਲਾਮ ਹੈਂ ॥ ਸਮਸਤੁਲ ਕਲਾਮ ਹੈਂ ॥੧੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਜ਼ਹੂਰ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਜਾਹਰ ਜ਼ਹੂਰ—ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਰਤੱਖ ਹੈ। ਸਲਾਮ—ਸਲਾਮਤ, ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਸਮਸਤ—ਸਾਰੇ। ਕਲਾਮ—ਬੋਲੀ। ਸਮਸਤੁਲ ਕਲਾਮ—ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ (ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ) ਹੈ, ਭਾਵ, ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਰਤੱਖ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਤੂੰ (ਹਰ ਥਾਂ) ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ ਤੇ (ਹਰੇਕ ਦੇ) ਅੰਗ-ਸੰਗ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਹੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।੧੫੦॥

ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਦਿਮਾਗ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਹੁਸਨੁਲ ਚਰਾਗ ਹੈਂ ॥
ਕਿ ਕਾਮਲ ਕਰੀਮ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਰਾਜਕ ਰਹੀਮ ਹੈਂ ॥੧੫੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਾਹਿਬ—ਮਾਲਕ। ਦਿਮਾਗ—ਸਮਝ, ਬੁੱਧ। ਹੁਸਨੁਲ—ਹੁਸਨ ਦਾ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ। ਚਰਾਗ—ਦੀਵਾ। ਕਾਮਲ—ਮੁਕੰਮਲ, ਪੂਰਨ। ਕਰੀਮ—ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਰਾਜਕ—ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਰਹੀਮ—ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ (ਉੱਚੀ) ਸਮਝ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ ਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈਂ (ਜਿਵੇਂ ਦੀਵਾ ਚਾਨਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ)। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ) ਪੂਰਨ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ; ਤੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਭ ਉਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ੧੫੧।

**ਕਿ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹਿੰਦ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਰਾਜ਼ਕ ਰਹਿੰਦ ਹੈਂ ॥
ਕਰੀਮੁਲ ਕਮਾਲ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਹੁਸਨੁਲ ਜਮਾਲ ਹੈਂ ॥ ੧੫੨ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਦਿਹਿੰਦ—ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਰਹਿੰਦ—ਰਿਹਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਮੁਕਤੀ-ਦਾਤਾ। ਕਮਾਲ—ਪੂਰਨਤਾ, ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹੱਦ। ਜਮਾਲ—ਕੌਮਲ ਸੁੰਦਰਤਾ (ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਮਾ ਦੀ ਹੈ)। ਹੁਸਨ—ਸੁੰਦਰਤਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ (ਸਭ ਨੂੰ) ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਮੁਕਤੀ-ਦਾਤਾ ਭੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਪੂਰਨ (ਭਾਵ, ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ) ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੇ ਕੌਮਲ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ੧੫੨।

**ਗਨੀਮੁਲ ਖਿਰਾਜ ਹੈਂ ॥ ਗਰੀਬੁਲ ਨਿਵਾਜ ਹੈਂ ॥
ਹਰੀਫੁਲ ਸ਼ਿਕੰਨ ਹੈਂ ॥ ਹਿਰਾਸੁਲ ਫ਼ਿਕੰਨ ਹੈਂ ॥ ੧੫੩ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਗਨੀਮ—ਵੈਰੀ। ਖਿਰਾਜ—ਹਾਲਾ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੨੪)। ਨਿਵਾਜ—ਵਡਿਆਉਣ ਵਾਲਾ। ਹਰੀਫ—ਵੈਰੀ। ਸ਼ਿਕੰਨ—ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ। ਹਿਰਾਸ—ਡਰ। ਫ਼ਿਕੰਨ—ਪਰੇ ਸਿੱਟਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਵੈਰੀਆਂ ਤੋਂ ਹਾਲਾ ਭਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਜੋ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਅੜਦੇ ਹਨ ਉਹ ਆਖਰ ਸ਼ਰਮ-ਸਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਪਰ ਜੋ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ)। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ (ਸਿਰ) ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਕੋਈ ਡਰ ਤੇਰੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਢੁਕ ਸਕਦਾ। ੧੫੩।

**ਕਲੰਕ ਪ੍ਰਣਾਸ ਹੈਂ ॥ ਸਮਸਤੁਲ ਨਿਵਾਸ ਹੈਂ ॥
ਅਗੰਜੁਲ ਗਨੀਮ ਹੈਂ ॥ ਰਜ਼ਾਇਕ ਰਹੀਮ ਹੈਂ ॥ ੧੫੪ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਲੰਕ—ਪੱਥਾ, ਦਾਗ, ਬਦਨਾਮੀ। ਅਗੰਜ—ਅ + ਗੰਜ। ਗੰਜਨ—(putting to shame, surpassing, defeating) ਹਰਾ ਦੇਣਾ,

(ਕਿਸੇ ਤੋਂ) ਵਧ ਜਾਣਾ। ਅਗੰਜ—ਅਜਿੱਤ। ਗਨੀਮ—ਵੈਰੀ। ਰਜਾਇਕ—ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ (ਆਪਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ) ਕਲੰਕ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ। ਵੈਰੀ ਤੈਨੂੰ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਤੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਸਭ ਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ੧੫੪।

ਸਮਸਤੁਲ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਕਿਰਾਨ ਹੈਂ ॥

ਕਿ ਨਰਕੰ ਪ੍ਰਣਾਸ ਹੈਂ ॥ ਬਹਿਸ਼ਤੁਲ ਨਿਵਾਸ ਹੈਂ ॥੧੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਜ਼ਬਾਨ—ਜੀਭ। ਸਮਸਤ—ਸਾਰੇ (ਜੀਵ)। ਕਿਰਾਨ—ਐਸ਼ੁਰਜ, ਪਰਤਾਪ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਜੀਭ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈਂ), ਤੂੰ ਵੱਡੇ ਪਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਨਰਕਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਤੂੰ ਆਪ ਸੂਰਗ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਿਥੇ ਤੂੰ ਹੈਂ ਉਥੇ ਨਰਕ ਦਾ ਦੁਖ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਦੁਕ ਸਕਦਾ, ਉਥੇ ਸਦਾ ਸੂਰਗ ਦਾ ਸੁਖ ਹੈ)। ੧੫੫।

ਕਿ ਸਰਬੁਲ ਗਵੰਨ ਹੈਂ ॥ ਹਮੇਸ਼ੁਲ ਰਵੰਨ ਹੈਂ ॥

ਤਮਾਮੁਲ ਤਮੀਜ਼ ਹੈਂ ॥ ਸਮਸਤੁਲ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਹੈਂ ॥੧੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਗਵੰਨ—ਗਵਨ, ਗਮਨ, ਪਹੁੰਚ। ਰਵੰਨ—ਰਵਨ, ਰਮਣ, ਖੁਸ਼ੀ, ਅਨੰਦ। ਹਮੇਸ਼—ਸਦਾ। ਤਮਾਮ—ਸਾਰੇ ਜੀਵ। ਤਮੀਜ਼—ਪਛਾਣ। ਅਜ਼ੀਜ਼—ਪਿਆਰਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ (ਭਾਵ, ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ) ਅਤੇ ਤੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਅਨੰਦ (ਸਰੂਪ) ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ (ਸੰਭਾਲ) ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈਂ। ੧੫੬।

ਪਰੰ ਪਰਮ ਈਸ ਹੈਂ ॥ ਸਮਸਤੁਲ ਅਦੀਸ ਹੈਂ ॥

ਅਦੇਸੁਲ ਅਲੇਖ ਹੈਂ ॥ ਹਮੇਸ਼ੁਲ ਅਭੇਖ ਹੈਂ ॥੧੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਪਰੰ—ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ। ਪਰਮ—ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ। ਈਸ—

ਈਸ਼ੁਰ, ਮਾਲਕ। ਅਦੀਸ—ਆਦਿ + ਈਸ, ਸ਼ੁਰ ਤੋਂ ਹੀ ਮਾਲਕ। ਅਦੇਸ—
ਅ + ਦੇਸ, ਦੇਸ-ਰਹਿਤ। ਅਲੇਖ—ਅ + ਲੇਖ, ਚਿੱਤ੍ਰ-ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ, (ਜਗਤ ਦੇ) ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ
ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ,
ਨਾ ਹੀ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੇ ਭੀ ਤੇਰਾ ਕੋਈ
ਖਾਸ ਲਿਬਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।੧੫੭।

**ਜ਼ਮੀਨੁਲ ਜ਼ਮਾਂ ਹੈਂ ॥ ਅਮੀਕੁਲ ਇਮਾ ਹੈਂ ॥
ਕਰੀਮੁਲ ਕਮਾਲ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਜੁਰਅਤਿ ਜਮਾਲ ਹੈਂ ॥੧੫੮॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਜ਼ਮੀਨ—ਧਰਤੀ। ਜ਼ਮਾਂ—ਜ਼ਮਾਨ, ਸਮਾ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ
ਨੰ: ੧੨੨)। ਅਮੀਕ—ਭੁੰਘਾ। ਇਮਾ—ਇਸ਼ਾਰਾ, ਰਮਜ਼। ਕਰੀਮ—ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼
(ਕਰਮ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਜੁਰਅਤਿ—ਦਲੇਰੀ, ਬੀਰਤਾ। ਜਮਾਲ—ਸੁੰਦਰਤਾ,
ਸੁਖਸੂਰਤੀ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ (ਭਾਵ, ਹਰ ਥਾਂ) ਅਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਮੌਜੂਦ
ਹੈਂ, ਤੇਰੀ ਰਮਜ਼ ਬੜੀ ਭੁੰਘੀ ਹੈ (ਭਾਵ, ਤੇਰਾ ਭੇਦ ਕੋਈ ਪਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ)।
ਤੂੰ ਪੂਰਨ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੇਰੀ ਬੀਰਤਾ ਤੇਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ (ਭਾਵ
ਤੂੰ ਬੀਰ ਬਾਂਕਾ ਹੈਂ)।੧੫੮।

**ਕਿ ਅਚਲੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਅਮਿਤੋ ਸੁਬਾਸ ਹੈਂ ॥
ਕਿ ਅਜਬ ਸਰੂਪ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਅਮਿਤੋ ਬਿਭੂਤਿ ਹੈਂ ॥੧੫੯॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਚਲ—ਅ + ਚਲ, ਅਹਿੱਲ। ਅਮਿਤੋ—ਅਮਿਤ,
ਅ + ਮਿਤ, ਅਮਿਣਵੀਂ। ਸੁਬਾਸ—ਸੁਗੰਧੀ। ਅਜਬ—ਅਸਚਰਜ। ਬਿਭੂਤਿ—
ਐਸ਼ੁਰਜ, ਪਰਤਾਪ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੀ ਜੋਤਿ ਕਦੇ ਡੋਲਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਅਮਿਣਵੀਂ
(ਬੇਅੰਤ) ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਅਸਚਰਜ ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਤੇਰਾ
ਪਰਤਾਪ ਹੈ।੧੫੯।

**ਕਿ ਅਮਿਤੋ ਪਸਾ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਆਤਮ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ ॥
ਕਿ ਅਚਲੰ ਅਨੰਗ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਅਮਿਤੋ ਅਭੰਗ ਹੈਂ ॥੧੬੦॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਮਿਤੋ—ਅਮਿਣਵਾਂ। ਪਸਾ—ਪਸਾਰਾ। ਅਮਿਤੋ ਪਸਾ—ਬੇਅੰਤ ਖਿਲਾਰੇ ਵਾਲਾ। ਪ੍ਰਭਾ—ਚਾਨਣ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਆਤਮ—ਆਪਾ। ਆਤਮ ਪ੍ਰਭਾ—ਜਿਸ ਦਾ ਆਪਾ (ਭਾਵ, ਸਰੂਪ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ। ਅਚਲ—ਅਡੋਲ, ਨਾ ਡੋਲਣ ਵਾਲਾ। ਅਨੰਗ—ਅਨ + ਅੰਗ, ਸਰੀਰ-ਰਹਿਤ। ਅਭੰਗ—ਅ + ਭੰਗ, ਨਾਸ-ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ (ਜਗਤ-ਰੂਪ) ਬੇਅੰਤ ਖਿਲਾਰੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ, (ਫਿਰ ਭੀ) ਤੇਰਾ ਆਪਾ (ਭਾਵ, ਸਰੂਪ) ਨਿਰਾ ਚਾਨਣ ਹੀ ਚਾਨਣ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਦੇ ਡੋਲਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈਂ, (ਜੀਵਾਂ ਵਾਂਗ) ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ ਅਤੇ ਕਦੇ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈਂ। ੧੬੦।

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ ॥ ਤੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਮੁਨਿ ਮਨਿ ਪ੍ਰਣਾਮ ॥ ਗੁਣ ਗਣ ਮੁਦਾਮ ॥

ਅਰਿ ਬਰ ਅਗੰਜ ॥ ਹਰਿ ਨਰ ਪ੍ਰਭੰਜ ॥੧੬੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਮੁਨਿ—ਗਿਣੀ, ਤਪੀ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਗੁਣ—ਸਮੂਹ। ਗੁਣ ਗਣ—ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ (ਦਾ ਮਾਲਕ), ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁਣ ਹਨ, ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੮੭। ਮੁਦਾਮ—ਸਦਾ। ਅਰਿ—ਵੈਰੀ। ਅਰਿ ਬਰ—ਅਰਿ ਵਰ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵੈਰੀ। ਅਗੰਜ—(conquering, defeating) ਅਜਿੱਤ, ਜੋ ਨਾ ਜਿੱਤਿਆ ਜਾਏ। ਪ੍ਰਭੰਜ—(to break down, frustrate, to conquer) ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਹਰਿ ਨਰ—ਨਰ ਹਰਿ, ਨਰਸਿੰਘ, ਨਰਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਸਭ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤਪੀ ਲੋਕ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਸਦਾ ਬੇਅੰਤ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵੈਰੀਆਂ ਤੋਂ ਭੀ ਅਜਿੱਤ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਭ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ੧੬੧।

ਅਨਗਣ ਪ੍ਰਣਾਮ ॥ ਮੁਨਿ ਮਨਿ ਸਲਾਮ ॥

ਹਰਿ ਨਰ ਅਖੰਡ ॥ ਬਰ ਨਰ ਅਮੰਡ ॥੧੬੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਨਗਣ—ਅਨਗਿਣਤ। ਸਲਾਮ—ਪ੍ਰਣਾਮ, ਨਮਸਕਾਰ। ਹਰਿ ਨਰ—ਨਰ ਹਰਿ, ਨਰਸਿੰਘ, ਨਰਾਂ ਵਿਚ ਸਿੰਘ। ਅਖੰਡ—ਮੁਕੰਮਲ, ਸੰਪੂਰਨ।

ਬਰ ਨਰ—ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀ। ਅਮੰਡ—ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਜਾਵਟ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਅਨਗਿਣਤ ਜੀਵ ਤੈਨੂੰ ਪਰਣਾਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਪੀ ਲੋਕ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੰਦਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਦੀ ਸਰਦਾਰ) ਮਨੁੱਖ (ਜਾਤੀ) ਵਿਚ ਤੂੰ ਸ਼ੇਰ (ਰੂਪ) ਹੈਂ ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਨ (ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ) ਹੈਂ; ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸੁਹੱਪਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੧੬੨।

**ਅਨੁਭਵ ਅਨਾਸ ॥ ਮੁਨਿ ਮਨਿ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥
ਗੁਣ ਗਣ ਪ੍ਰਣਾਮ ॥ ਜਲਿ ਥਲਿ ਮੁਦਾਮ ॥ ੧੬੩ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਨਾਸ—ਹੇ ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ! ਅਨੁਭਵ—ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਗਿਆਨ। ਪ੍ਰਕਾਸ—ਚਾਨਣ। ਜਲਿ—ਜਲ ਵਿਚ। ਥਲਿ—ਧਰਤੀ ਤੇ। ਮੁਦਾਮ—ਸਦਾ। ਗੁਣ ਗਣ—ਸਮੂਹ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਅਥਿਨਾਸੀ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਆਪ ਗਿਆਨ-ਰੂਪ ਹੈਂ (ਗਿਆਨ ਵਾਸਤੇ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ) ਤਪੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤੂੰ ਹੀ ਚਾਨਣ (ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਹੈਂ। ਹੇ ਸਰਬ-ਗੁਣ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਜਲ ਵਿਚ, ਧਰਤੀ ਉਤੇ (ਹਰ ਥਾਂ, ਤੂੰ ਹੀ) ਸਦਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ। ੧੬੩।

**ਅਨਫਿਜ ਅੰਗ ॥ ਆਸਣ ਅਭੰਗ ॥
ਉਪਮਾ ਅਪਾਰ ॥ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਉਦਾਰ ॥ ੧੬੪ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਨਫਿਜ—ਨਾ ਫਿੱਜਣ ਵਾਲਾ, ਪੁਰਾਣਾ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਅੰਗ—ਸਰੀਰ, ਸਰੂਪ। ਆਸਣ—ਤਖ਼ਤ। ਅਭੰਗ—ਨਾ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲਾ, ਅਤੁੱਟ, ਅਡੋਲ। ਉਪਮਾ—(equality) ਬਰਾਬਰੀ। ਅਪਾਰ—ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਗਤਿ—ਹਾਲਤ, ਅਵਸਥਾ। ਮਿਤਿ—ਮਾਪ, ਅੰਦਾਜ਼ਾ। ਉਦਾਰ—(large, grand, extensive) ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ।

ਅਰਥ : ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਕਦੇ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਆਸਣ ਭੀ ਅਡੋਲ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਲੱਭਣੀ ਜੀਵ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਤੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈਂ ਤੇ ਕੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈਂ, ਇਹ ਦੱਸਣਾ (ਤੇਰੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਂ ਵਾਸਤੇ) ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਹੈ। ੧੬੪।

ਜਲਿ ਥਲਿ ਅਮੰਡ ॥ ਦਿਸ ਵਿਸ ਅਭੰਡ ॥

ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੰਤ ॥ ਦਿਸ ਵਿਸ ਬਿਅੰਤ ॥੧੬੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਮੰਡ—ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਜਾਵਟ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਪਏ। ਦਿਸ—[ਸੰ: ਦਿਸ਼ ਵਿਦਿਸ਼]। ਦਿਸ—ਤਰਫ਼, ਪਾਸਾ (ਚਾਰ ਪਾਸੇ ਹਨ : ਉੱਤਰ, ਦੱਖਣ, ਪੂਰਬ, ਪੱਛਮ)। ਵਿਸ—ਵਿਦਿਸ਼, ਦੋ ਦਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਥਾਂ, ਨੁੱਕਰ। ਅਭੰਡ—ਅ + ਭੰਡ, ਜੋ ਭੰਡ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਭੰਡ—ਇਸਤ੍ਰੀ (ਵੇਖੋ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸਟੀਕ)। ਅਭੰਡ—ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਮਹੰਤ—ਮਹਾਂਤ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਜਲ ਵਿਚ, ਧਰਤੀ ਉਤੇ (ਹਰ ਥਾਂ) ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਜਾਵਟ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ; ਤੂੰ ਹਰ ਪਾਸੇ ਤੇ ਹਰ ਨੁੱਕਰੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਜਲ ਵਿਚ, ਧਰਤੀ ਉਤੇ (ਹਰ ਥਾਂ) ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈਂ, ਹਰ ਪਾਸੇ, ਹਰ ਨੁੱਕਰੇ ਤੂੰ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।੧੬੫॥

ਅਨੁਭਵ ਅਨਾਸ ॥ ਧ੍ਰਿਤਿ ਧਰ ਧੁਰਾਸ ॥

ਆਜਾਨ ਬਾਹ ॥ ਏਕੈ ਸਦਾਹੁ ॥੧੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਨੁਭਵ—(ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੬੩) ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਗਿਆਨ। ਧ੍ਰਿਤਿ—ਧਰਤੀ। ਧਰ ਧੁਰਾਸ—[ਸੰ: ਧੁਰੰਧਰ, chief, head, pre-eminent] ਸਰਦਾਰ, ਧੁਰੰਧਰ। ਆਜਾਨ—(ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੮੮) ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਸੀਲਾ, ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਮੁੱਢ। ਬਾਹ—ਵਾਹ, ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ਆਜਾਨ ਬਾਹ—ਉਹ ਜੋ ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਵਸੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਅਥਿਨਾਸ਼ੀ ਪ੍ਰਭੂ! (ਤੈਨੂੰ ਗਿਆਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ ਨਹੀਂ) ਤੂੰ ਆਪ ਗਿਆਨ-ਰੂਪ ਹੈਂ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਹੈਂ, ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਸਭ ਵਸੀਲੇ ਤੇਰੇ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹਨ; ਤੂੰ ਸਦਾ ਇਕ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈਂ।੧੬੬॥

ਓਅੰਕਾਰ ਆਦਿ ॥ ਕਥਨੀ ਅਨਾਦਿ ॥

ਖਲ ਖੰਡ ਖਿਆਲ ॥ ਗੁਰ ਬਰ ਅਕਾਲ ॥੧੬੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਓਅੰ—ਪਰਮਾਤਮਾ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੨੮)। ਓਅੰਕਾਰ—ਹਰ ਥਾਂ ਇਕ-ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ। ਕਾਰ—(ਸੰ: ਕਾਰ) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਇਕ ‘ਪਿਛੇਤਰ’ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ‘ਨਾਂਵ’ (noun) ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਇਕ-ਰਸ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾ ਆਵੇ [ਇਸ ਨੂੰ ਵਧੀਕ ਸਮਝਣ ਵਾਸਤੇ, ਵੇਖੋ ਮੇਰਾ ‘ਜਪੁਜੀ ਸਟੀਕ’ ਪੰਨਾ ੩੭ ਤੋਂ ੩੯]। ਕਥਨੀ—ਕਥਨੀ ਨਾਲ, ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਿਆਂ। ਖਲ—ਦੁਸ਼ਟ। ਖੰਡ—ਨਾਸ। ਖਿਆਲ—ਫੁਰਨਾ। ਗੁਰ ਬਰ—ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ (ਲਫਜ਼ ‘ਵਰ’ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ‘ਸਮਾਸ’ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ‘ਚੋਣਵਾਂ, ਵਧੀਆ’)। ਬਰ—ਵਰ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਇਕ-ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ, (ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ) ਮੂਲ ਹੈਂ, ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਦੇ ਜਤਨ ਕੀਤਿਆਂ ਭੀ ਤੇਰਾ ‘ਆਦਿ’ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਦਾ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਇਕ ਫੁਰਨੇ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈਂ ਤੇ ਮੌਤ-ਰਹਿਤ ਹੈਂ। ੧੬੭।

ਘਰਿ ਘਰਿ ਪ੍ਰਣਾਮ ॥ ਚਿਤਿ ਚਰਨ ਨਾਮੁ ॥

ਆਫਿਜ ਗਾਤ ॥ ਆਜਿਜ ਨ ਬਾਤ ॥੧੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਚਿਤਿ—ਚਿਤ ਵਿਚ। ਆਫਿਜ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੧੦੩) ਅਫਿਜ, ਪੁਰਾਣਾ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਗਾਤ—ਸਰੀਰ। ਆਜਿਜ—ਮੁਥਾਜ। ਨ ਬਾਤ—ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਗੱਲੇ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਜੀਵ ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਵੱਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰਾ ਸਰੀਰ ਕਦੇ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਗੱਲੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ। ੧੬੮।

ਅਨਝੰਜ ਗਾਤ ॥ ਅਨਰੰਜ ਬਾਤ ॥

ਅਨਟੁਟ ਭੰਡਾਰ ॥ ਅਨਠਟ ਅਪਾਰ ॥੧੬੯॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਝੰਜ—ਝਗੜਾ, ਬਖੇੜਾ। ਗਾਤ—ਸਰੀਰ, ਹਸਤੀ, ਸਰੂਪ। ਅਨਰੰਜ—ਰੰਜ-ਰਹਿਤ। ਬਾਤ—ਗੱਲਾਂ। ਅਨਟੁਟ—ਅਤੁੱਟ, ਨਾ ਮੁੱਕਣ ਵਾਲੇ। ਅਨਠਟ—ਥਾਪਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਝਗੜੇ-ਬਖੇੜਿਆਂ ਤੋਂ ਉਤਾਂਹ ਹੈ, ਤੂੰ (ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ) ਗੱਲ 'ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (ਤਾਹੀਏਂ ਜੀਵਾਂ ਲਈ) ਤੇਰੇ ਕਦੇ ਨਾ ਮੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਭੰਡਾਰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਪਏ ਹਨ। ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਮੂਰਤੀ ਵਾਂਗ (ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ) ਥਾਪ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ। ੧੬੬।

ਆਡੀਠ ਧਰਮ ॥ ਅਤਿ ਢੀਠ ਕਰਮ ॥

ਅਣਬ੍ਰਣ ਅਨੰਤ ॥ ਦਾਤਾ ਮਹੰਤ ॥੧੭੦॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਆਡੀਠ—ਅਡੀਠ, ਅਡਿੱਠ [ਸੰ: ਅਦ੍ਰਿਸ਼ unforeseen, not observed or thought of] ਜੋ ਕਿਤੇ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਧਰਮ—(ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੯੩) ਫਰਜ਼-ਸ਼ਿਨਾਸੀ। ਢੀਠ—(bold, courageous, confident) ਦਲੇਰ, ਸਾਹਸ ਵਾਲਾ, ਸਾਹਸੀ। ਬ੍ਰਣ—ਜ਼ਖਮ, ਚੋਟ। ਅਣ-ਬ੍ਰਣ—ਜੋ ਜ਼ਖਮੀ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਚੋਟ ਨਾ ਚਲਾਈ ਜਾ ਸਕੇ। ਮਹੰਤ—ਮਹਾਂਤ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੀ ਫਰਜ਼-ਸ਼ਿਨਾਸੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਬੜੇ ਸਾਹਸ-ਭਰੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਤੂੰ ਜਗਤ-ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਚਲਾਣ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਇਤਨੇ ਗਹੁ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਭੀ ਸਾਹਸ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਹੈ, ਬੱਧਾ ਰੁੱਧਾ ਨਹੀਂ)। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਚੋਟ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ, (ਸਭ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ) ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈਂ। ੧੭੦।

ਹਰਿਬੋਲਮਨਾ ਛੰਦ ॥ ਤ੍ਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਕਰੁਣਾਲਯ ਹੈਂ ॥ ਅਰਿ ਘਾਲਯ ਹੈਂ ॥

ਖਲਖੰਡਨ ਹੈਂ ॥ ਮਹਿ ਮੰਡਨ ਹੈਂ ॥੧੭੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਰੁਣਾ—ਤਰਸ। ਆਲਯ—ਘਰ। ਅਰਿ—ਵੈਰੀ। ਘਾਲਯ—ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਖਲ—ਦੁਸ਼ਟ। ਖੰਡਨ—ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਮਹਿ—ਧਰਤੀ। ਮੰਡਨ—ਸਜਾਵਟ। ਮੰਡ—ਸਜਾਣਾ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੂੰ ਤਰਸ ਦਾ ਘਰ ਹੈਂ, ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ

ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ (ਅਤੇ) ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਸਜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ੧੭੧।

**ਜਗਤੇਸੁਰ ਹੈਂ ॥ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੈਂ ॥
ਕਲਿ ਕਾਰਨ ਹੈਂ ॥ ਸਰਬ ਉਬਾਰਨ ਹੈਂ ॥ ੧੭੨ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਜਗਤੇਸੁਰ—ਜਗਤ + ਈਸੁਰ, ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਪਰਮੇਸੁਰ—ਪਰਮ + ਈਸੁਰ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮਾਲਕ। ਕਲਿ—ਜੰਗ, ਜੁੱਧ। ਸਰਬ—ਸਾਰੇ। ਕਾਰਨ—ਮੂਲ, ਰਚਾਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ (ਅਤੇ) ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਜੁੱਧ ਰਚਾਣ ਵਾਲਾ (ਭੀ ਆਪ) ਹੈਂ ਅਤੇ (ਜੁੱਧਾਂ ਵਿਚ) ਸਭ ਨੂੰ ਬਚਾਣ ਵਾਲਾ (ਭੀ ਆਪ) ਹੈਂ। ੧੭੨।

**ਧ੍ਰਿਤ ਕੇ ਧਰਨ ਹੈਂ ॥ ਜਗ ਕੇ ਕਰਨ ਹੈਂ ॥
ਮਨਿ ਮਾਨਿਯ ਹੈਂ ॥ ਜਗਿ ਜਾਨਿਯ ਹੈਂ ॥ ੧੭੩ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਧ੍ਰਿਤ—ਧਰਤੀ। ਧਰਨ—ਆਸਰਾ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਮਾਨਿਯ—ਮੰਨਣ-ਯੋਗ। ਜਗਿ—ਜਗਤ ਵਿਚ। ਜਾਨਿਯ—ਜਾਣਨ-ਯੋਗ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਧਰਤੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈਂ, (ਤੇ) ਜਗਤ ਦਾ ਬਣਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। (ਤੂੰ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਮੰਨਣ-ਯੋਗ ਹੈਂ (ਅਤੇ) ਜਗਤ ਵਿਚ ਤੂੰ ਹੀ (ਸਭ ਦੇ) ਜਾਣਨ-ਯੋਗ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਜਾਣਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ)। ੧੭੩।

**ਸਰਬੰ ਭਰ ਹੈਂ ॥ ਸਰਬੰ ਕਰ ਹੈਂ ॥
ਸਰਬ ਪਾਸਿਯ ਹੈਂ ॥ ਸਰਬ ਨਾਸਿਯ ਹੈਂ ॥ ੧੭੪ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਭਰ—ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ। ਕਰ—ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਪਾਸਿਯ—ਪਾਸ, ਨੇੜੇ। ਨਾਸਿਯ—ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ (ਵੱਸ ਰਿਹਾ) ਹੈਂ (ਅਤੇ) ਸਭ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ੧੭੪।

ਕਰੁਣਾਕਰ ਹੈਂ ॥ ਬਿਸੁੰਭਰ ਹੈਂ ॥

ਸਰਬੇਸੁਰ ਹੈਂ ॥ ਜਗਤੇਸੁਰ ਹੈਂ ॥੧੭੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਰੁਣਾਕਰ—ਕਰੁਣਾ + ਆਕਰ। ਆਕਰ—ਖਾਣ, ਸੋਮਾ। ਬਿਸੁੰ—ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ। ਸਰਬੇਸੁਰ—ਸਰਬ + ਈਸ਼ੁਰ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਤਰਸ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈਂ, ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਸਭ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ, ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ।੧੭੫॥

ਬ੍ਰਹਮੰਡਸ ਹੈਂ ॥ ਖਲ ਖੰਡਸ ਹੈਂ ॥

ਪਰ ਤੇ ਪਰ ਹੈਂ ॥ ਕਰੁਣਾਕਰ ਹੈਂ ॥੧੭੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਬ੍ਰਹਮੰਡਸ—ਬ੍ਰਹਮੰਡੱਸ, ਬ੍ਰਹਮੰਡਸਜ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦਾ (ਮਾਲਕ)। ਖਲ—ਦੁਸ਼ਟ। ਖੰਡਸ—ਟੋਟੇ, ਟੁਕੜੇ (ਕਰਨ ਵਾਲਾ)। ਕਰੁਣਾਕਰ—ਕਰੁਣਾ + ਆਕਰ, ਤਰਸ ਦਾ ਸੋਮਾ। ਪਰ—ਵੱਡਾ (highest)।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ (ਮਾਲਕ) ਹੈਂ (ਤੇ) ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਟੋਟੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਵੱਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈਂ (ਅਤੇ) ਤਰਸ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈਂ।੧੭੬॥

ਅਜਪਾਜਪ ਹੈਂ ॥ ਅਥਪਾਥਪ ਹੈਂ ॥

ਅਕ੍ਰਿਤਾਕ੍ਰਿਤਿ ਹੈਂ ॥ ਅਮ੍ਰਿਤਾਮ੍ਰਿਤ ਹੈਂ ॥੧੭੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਜਪਾਜਪ—ਅਜਪ + ਅਜਪ। ਜਪ—ਹੌਲੇ ਹੌਲੇ ਸੁਰ ਨਾਲ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰਨੇ। ਅਜਪ—ਅ + ਜਪ, ਜਪਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਜੋ 'ਜਪਾਂ' ਨਾਲ ਵੱਸ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਸਕੇ। ਅਥਪਾਥਪ—ਅਥਪ + ਅਥਪ। ਥਪ—ਥਾਪ, ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਪੂਜਾ ਲਈ ਟਿਕਾਣਾ। ਅਥਪ—ਅ + ਥਪ, ਜੋ ਮੂਰਤੀ ਵਾਂਗ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਟਿਕਾਇਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਕ੍ਰਿਤਾਕ੍ਰਿਤਿ—ਅਕ੍ਰਿਤ+ਆਕ੍ਰਿਤ। ਕ੍ਰਿਤ—ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ, ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ। ਅਕ੍ਰਿਤ—ਨਾ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ। ਆਕ੍ਰਿਤਿ—ਸਰੂਪ, ਸ਼ਕਲ, ਮੂਰਤੀ। ਅਕ੍ਰਿਤਾਕ੍ਰਿਤ—ਜਿਸ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਬਣਾਈ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਮ੍ਰਿਤਾਮ੍ਰਿਤ—ਅਮ੍ਰਿਤ + ਅਮ੍ਰਿਤ। ਅਮ੍ਰਿਤ—ਨਾ ਮਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਲੋਕ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ

ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਤੂੰ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੈਨੂੰ (ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਕਿਸੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ) ਟਿਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; (ਕਿਉਂਕਿ) ਤੇਰੀ ਮੂਰਤੀ (ਐਸੀ ਹੈ ਜੋ) ਘੜੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, (ਅਤੇ) ਤੂੰ ਸਦਾ ਅਮਰ ਹੈਂ।੧੭੭।

**ਅਮ੍ਰਿਤਾਮ੍ਰਿਤ ਹੈਂ ॥ ਕਰੁਣਾਕ੍ਰਿਤ ਹੈਂ ॥
ਅਕ੍ਰਿਤਾਕ੍ਰਿਤ ਹੈਂ ॥ ਧਰਣੀ ਧ੍ਰਿਤਿ ਹੈਂ ॥੧੭੮॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਮ੍ਰਿਤਾਮ੍ਰਿਤ—ਅਮ੍ਰਿਤ + ਅਮ੍ਰਿਤ, ਸਦਾ ਅਮਰ। ਕਰੁਣਾਕ੍ਰਿਤ—ਕਰੁਣਾ + ਆਕ੍ਰਿਤ, ਤਰਸ ਦੀ ਮੂਰਤੀ। ਅਕ੍ਰਿਤਾਕ੍ਰਿਤ—ਅਕ੍ਰਿਤ + ਆਕ੍ਰਿਤ। ਧਰਣੀ—ਧਰਤੀ। ਧ੍ਰਿਤਿ—ਆਸਰਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਦਾ ਅਮਰ ਹੈਂ (ਤੇ) ਤਰਸ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਕੋਈ ਬੰਦਾ) ਤੇਰੀ ਮੂਰਤੀ ਘੜ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ, ਤੂੰ ਧਰਤੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈਂ।੧੭੮।

**ਅਮਿਤੋਸ਼ੁਰ ਹੈਂ ॥ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੈਂ ॥
ਅਕ੍ਰਿਤਾਕ੍ਰਿਤਿ ਹੈਂ ॥ ਅਮ੍ਰਿਤਾਮ੍ਰਿਤਿ ਹੈਂ ॥੧੭੯॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਮਿਤੋਸ਼ੁਰ—ਅਮਿਤ + ਈਸ਼ੁਰ। ਮਿਤਿ—ਮਿਣਿਆ ਹੋਇਆ। ਅਮਿਤ—ਜੋ ਮਿਣਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ (ਮਾ—ਮਿਣਨਾ)।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ (ਅਜਿਹਾ) ਮਾਲਕ ਹੈਂ (ਕਿ ਤੇਰੀ ਤਾਕਤ) ਮਿਣੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ; ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਕੋਈ ਤੇਰੀ ਮੂਰਤੀ ਘੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਅਮਰ ਹੈਂ।੧੭੯।

**ਅਜਬਾਕ੍ਰਿਤਿ ਹੈਂ ॥ ਅਮ੍ਰਿਤਾਮ੍ਰਿਤ ਹੈਂ ॥
ਨਰ ਨਾਇਕ ਹੈਂ ॥ ਖਲ ਘਾਇਕ ਹੈਂ ॥੧੮੦॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਜਬਾਕ੍ਰਿਤਿ—ਅਜਬ + ਆਕ੍ਰਿਤ। ਅਜਬ—ਅਚਰਜ। ਆਕ੍ਰਿਤ—ਸਰੂਪ, ਮੂਰਤੀ। ਨਾਇਕ—ਆਗੂ, ਸਰਦਾਰ, ਮਾਲਕ, ਪ੍ਰੇਰਿਕ। ਨਰ—ਮਨੁੱਖ। ਖਲ—ਦੁਸ਼ਟ। ਘਾਇਕ—ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰਾ ਅਚਰਜ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਅਮੀਰ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।੧੮੦।

ਬਿਸੁੰਭਰ ਹੈਂ ॥ ਕਰੁਣਾਲਯ ਹੈਂ ॥
ਨਿਪੁ ਨਾਇਕ ਹੈਂ ॥ ਸਰਬ ਪਾਇਕ ਹੈਂ ॥੧੮੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਬਿਸੁ—ਜਗਤ। ਭਰ—ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ। ਕਰੁਣਾਲਯ—
ਕਰੁਣਾ + ਆਲਯ, ਤਰਸ ਦਾ ਘਰ। ਨਿਪੁ—ਰਾਜਾ। ਨਾਇਕ—ਮਾਲਕ।
ਪਾਇਕ—ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਪਾ—ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ)।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, (ਤੇ) ਤਰਸ
ਦਾ ਘਰ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ (ਭੀ) ਮਾਲਕ ਹੈਂ, ਸਭ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ
ਹੈਂ। ੧੮੧।

ਭਵ ਭੰਜਨ ਹੈਂ ॥ ਅਰਿ ਗੰਜਨ ਹੈਂ ॥
ਰਿਪੁ ਤਾਪਨ ਹੈਂ ॥ ਜਪ ਜਾਪਨ ਹੈਂ ॥੧੮੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਭਵ—ਜਨਮ, ਦੁਨਿਆਵੀ ਜੀਵਨ। ਭੰਜਨ—ਨਾਸ
ਕਰਨਾ। ਅਰਿ—ਵੈਰੀ। ਗੰਜਨ—ਜਿੱਤਣਾ, ਹਾਰ ਦੇਣੀ। ਰਿਪੁ—ਵੈਰੀ। ਜਾਪਨ—
ਜਪਾਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਜਨਮਾਂ (ਦੇ ਗੋੜ) ਤੋਂ ਬਚਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੇ
ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਆਪਣਾ
ਜਾਪ ਆਪ ਜਪਾਉਂਦਾ ਹੈਂ। ੧੮੨।

ਅਕਲੰਕਿਤ ਹੈਂ ॥ ਸਰਬਾਕ੍ਰਿਤਿ ਹੈਂ ॥
ਕਰਤਾ ਕਰ ਹੈਂ ॥ ਹਰਤਾ ਹਰ ਹੈਂ ॥੧੮੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਕਲੰਕਿਤ—ਅ + ਕਲੰਕਿਤ, ਜੋ ਕਲੰਕਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਕਲੰਕ—ਦਾਗ, ਦੋਸ਼, ਧੱਬਾ। ਕਲੰਕਿਤ—ਦਾਗੀ, ਦੋਸ਼ੀ। ਸਰਬਾਕ੍ਰਿਤਿ—
ਸਰਬ + ਆਕ੍ਰਿਤਿ। ਸਰਬ—ਮੁਕੰਮਲ, ਸੰਪੂਰਨ। ਆਕ੍ਰਿਤ—ਸਰੂਪ, ਮੂਰਤੀ।
ਕਰਤਾ—ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਬ੍ਰਹਮਾ [ਕਈ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮੱਤ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ
ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਰਚਿਆ]। ਹਰਤਾ—ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸ਼ਿਵ [ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਜਗਤ ਦਾ
ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੇਵਤਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ]। ਹਰ—ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ (ਸਰੂਪ) ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਲੰਕ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਦਾ,
(ਕਿਉਂਕਿ) ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਮੁਕੰਮਲ ਹੈ। ਤੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ (ਆਦਿਕ) ਦਾ ਭੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ
ਵਾਲਾ ਹੈਂ, (ਅਤੇ) ਸ਼ਿਵ (ਆਦਿਕ) ਦਾ ਭੀ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ੧੮੩।

ਪਰਮਾਤਮ ਹੈਂ ॥ ਸਰਬਾਤਮ ਹੈਂ ॥
ਆਤਮ ਬਸਿ ਹੈਂ ॥ ਜਸ ਕੇ ਜਸ ਹੈਂ ॥੧੮੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਪਰਮ—ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ। ਸਰਬਾਤਮ—ਸਰਬ + ਆਤਮ, ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਆਤਮਾ। ਆਤਮ—ਆਪਾ, ਆਪਣਾ ਆਪ। ਬਸਿ—ਵੱਸ ਵਿਚ, ਅਧੀਨ। ਜਸ—ਜੈਸਾ, ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ।

ਅਰਥ : ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਆਤਮਾ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੈਂ (ਕਿਉਂਕਿ) ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਤੂੰ ਹੈਂ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ।੧੮੪।

ਭੁਯੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

ਨਮੋ ਸੂਰਜ ਸੂਰਜੇ ਨਮੋ ਚੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰੇ ॥
ਨਮੋ ਰਾਜ ਰਾਜੇ ਨਮੋ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰੇ ॥
ਨਮੋ ਅੰਧਕਾਰੇ ਨਮੋ ਤੇਜ ਤੇਜੇ ॥
ਨਮੋ ਬਿੰਦ ਬਿੰਦੇ ਨਮੋ ਬੀਜ ਬੀਜੇ ॥੧੮੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸੂਰਜ ਸੂਰਜੇ—ਸੂਰਜਾਂ ਦਾ ਸੂਰਜ, ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਜਲਾਲ (ਤੇਜ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਚੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰੇ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਸੀਤਲ ਚਾਨਣੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਇੰਦ੍ਰ—ਰਾਜਾ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ। ਅੰਧਕਾਰ—ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ। ਤੇਜ ਤੇਜ—ਮਹਾਨ ਚਮਕ ਵਾਲਾ ਤੇਜ। ਤੇਜ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਬਿੰਦ—ਸਮੁੰਹ, ਬਹੁਤਿਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ, ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮੇਲਾ। ਬਿੰਦ ਬਿੰਦ—ਬੇਅੰਤ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ। ਬੀਜ—ਮੂਲ। ਬੀਜ ਬੀਜ—ਬੀਜ ਦਾ ਬੀਜ, ਸੂਖਮ ਤੋਂ ਸੂਖਮ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੂੰ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਜਲਾਲ (ਤੇਜ-ਮਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਸੀਤਲ ਚਾਨਣੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਤੂੰ ਜਲਾਲ ਅਤੇ ਜਮਾਲ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ)। ਤੂੰ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਭੀ ਰਾਜਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਭੀ ਰਾਜਾ ਹੈਂ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ ਭੀ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਚਮਕ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭੀ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ।

ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਬੇਅੰਤ ਇਕੱਠ ਭੀ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸੂਖਮ ਤੋਂ ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਭੀ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਇਹ ਦਿੱਸਦਾ ਬੇਅੰਤ ਜਗਤ ਤੇਰਾ

ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਜਗਤ ਦਾ ਅਦਿਸ਼ਟ ਸੂਖਮ ਮੂਲ ਭੀ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ)।੧੮੫।

ਨਮੋ ਰਾਜਸੰ ਤਾਮਸੰ ਸਾਂਤ ਰੂਪੇ ॥

ਨਮੋ ਪਰਮ ਤੱਤੰ ਅਤੱਤੰ ਸਰੂਪੇ ॥

ਨਮੋ ਜੋਗ ਜੋਗੇ ਨਮੋ ਗਿਆਨ ਗਿਆਨੇ ॥

ਨਮੋ ਮੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰੇ ਨਮੋ ਧਿਆਨ ਧਿਆਨੇ ॥੧੮੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਰਾਜਸ ਰੂਪ—ਰਜੋਗੁਣ ਦਾ ਰੂਪ, 'ਰਜਸ' ਦਾ ਰੂਪ। ਰਜਸ—ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਮਿਥੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਣ ਹਨ—ਸਤ੍ਵ, ਰਜਸ, ਅਤੇ ਤਮਸ। 'ਰਜਸ' ਉਹ 'ਗੁਣ' ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ 'ਉੱਦਮ' ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਇਹ ਗੁਣ ਮਨੁੱਖ-ਜਾਤੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ। ਤਾਮਸ—'ਤਮਸ' ਦਾ। ਤਮਸ—'ਸਾਂਖ' ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਗਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਜੋ ਤਿੰਨ 'ਗੁਣ' ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ 'ਤਮਸ', ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਹਨੇਰਾ', 'ਮਨ ਦਾ ਹਨੇਰਾ'। ਸਤ੍ਵ—'ਸਾਂਖ' ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਜਗਤ ਮਾਇਆ ਦਾ ਤੀਜਾ 'ਗੁਣ' ਹੈ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਭਲਾਈ, ਪਵਿੱਤਰਤਾ। ਤੱਤ—[ਸੰ: ਤਤ੍ਵ] ਪਰਮ ਆਤਮਾ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣ—ਰਜਸ, ਤਮਸ ਅਤੇ ਸਤ੍ਵ। ਅਤੱਤ—ਅ+ਤੱਤ, ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਜੋਗ ਜੋਗ—ਜੋਗ ਦਾ ਜੋਗ, ਸਭ ਤੋਂ ਕਠਨ ਜੋਗ। ਗਿਆਨ ਗਿਆਨ—ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਗਿਆਨ। ਮੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ—ਮਹਾ ਮੰਤ੍ਰ। ਧਿਆਨ ਧਿਆਨ—ਸਭ ਤੋਂ ਡੂੰਘੀ ਸਮਾਧੀ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, (ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਤਿੰਨ 'ਗੁਣ') ਰਜਸ, ਤਮਸ ਅਤੇ ਸਤ੍ਵ ਤੈਥੋਂ ਹੀ ਬਣੇ ਹਨ; (ਪਰ) ਤੂੰ ਪਰਮ ਆਤਮਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ (ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨ) ਤੱਤਾਂ (ਗੁਣਾਂ) ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ।

ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਸਭ ਤੋਂ ਕਠਨ ਜੋਗ, ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਗਿਆਨ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਡੂੰਘੀ ਸਮਾਧੀ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਤੇਰਾ 'ਨਾਮ' ਹੀ ਅਸਾਡੇ ਲਈ ਕਠਨ ਤਪ, ਗਿਆਨ, ਮੰਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸਮਾਧੀ ਹੈ)।੧੮੬॥

ਨਮੋ ਜੁੱਧ ਜੁੱਧੇ ਨਮੋ ਗਿਆਨ ਗਿਆਨੇ ॥

ਨਮੋ ਭੋਜ ਭੋਜੇ ਨਮੋ ਪਾਨ ਪਾਨੇ ॥

ਨਮੋ ਕਲਹ ਕਰਤਾ ਨਮੋ ਸਾਂਤਿ ਰੂਪੇ ॥
 ਨਮੋ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦਰੇ ਅਨਾਦਿ ਬਿਭੂਤੇ ॥੧੮੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਜੁੱਧ—ਜੰਗ, ਲੜਾਈ। ਜੁੱਧ—(to conquer in fight) ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਜਿੱਤਣਾ। ਜੁੱਧ—ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਜਿਤਿਆ ਹੋਇਆ। ਜੁੱਧ ਜੁੱਧ—ਜੋ ਲੜਾਈ ਵਿਚ (ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ) ਜਿੱਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਭੋਜ—ਭੋਜਨ, ਖੁਰਾਕ, ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ। ਪਾਨ—ਪਾਣਿ, ਹੱਥ। ਭੋਜ ਪਾਨ—ਭੋਜਨ ਪਾਣਿ, ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਆਹਾਰ ਹੈ। ਭੋਜ ਭੋਜ, ਪਾਨ ਪਾਨ—ਭੋਜ ਪਾਨ, ਭੋਜ ਪਾਨ, [ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੪੮]। ਕਲਹ—ਝਗੜਾ। ਕਰਤਾ—ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸਾਂਤਿ—ਠੰਢ। ਅਨਾਦਿ—ਅਨ + ਆਦਿ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਢ ਨਾ ਲੱਭ ਸਕੇ। ਬਿਭੂਤਿ—ਤੇਜ ਪਰਤਾਪ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੂੰ ਹੀ (ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ) ਜੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ (ਭਾਵ, ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੀ, ਜੀਵਾਂ ਵਾਸਤੇ) ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਗਿਆਨ ਹੈ; ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਸਦਾ ਤੇਰੇ ਹੀ ਹੱਥ ਹੈ, ਸਦਾ ਤੇਰੇ ਹੀ ਅਧੀਨ ਹੈ।

ਤੂੰ (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਝਗੜੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਭੀ) ਹੈਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ-ਸਰੂਪ ਭੀ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਠੰਢ ਵਰਤਾਣ ਵਾਲਾ ਭੀ ਹੈਂ)। ਤੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਭੀ ਰਾਜਾ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਤੇਜ ਪਰਤਾਪ ਦਾ ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਦਾ। ੧੮੭।

ਕਲੰਕਾਰਿ ਰੂਪੇ ਅਲੰਕਾਰ ਅਲੰਕੇ ॥
 ਨਮੋ ਆਸ ਆਸੇ ਨਮੋ ਬਾਂਕ ਬੰਕੇ ॥
 ਅਭੰਗੀ ਸਰੂਪੇ ਅਨੰਗੀ ਅਨਾਮੇ ॥
 ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਤ੍ਰਿਕਾਲੇ ਅਨੰਗੀ ਅਕਾਮੇ ॥੧੮੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਲੰਕਾਰਿ—ਕਲੰਕ + ਅਰਿ, ਕਲੰਕਾਂ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਥ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਲੰਕਾਰ—ਗਹਿਣੇ। ਅਲੰਕ—ਗਹਿਣੇ। ਅਲੰਕਾਰ ਅਲੰਕ—ਗਹਿਣਿਆਂ ਦਾ ਗਹਿਣਾ, ਸੋਹਣਿਆਂ ਦਾ ਸੋਹਣਾ, ਸੁੰਦਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਆਸ ਆਸ—ਆਸਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ। ਬਾਂਕ ਬੰਕੇ—ਬਾਂਕਿਆਂ ਦਾ ਬਾਂਕਾ, ਸਭ ਤੋਂ ਸੋਹਣਾ। ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ—ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, [ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੭੧]। ਤ੍ਰਿਕਾਲ—ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਸਮਿਆਂ (ਭੂਤ,

ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖਤ) ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਸ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਸੁੰਦਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ। (ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ) ਆਸਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਸੋਹਣਾ ਹੈਂ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰਾ ਵਜੂਦ ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਹੈ, ਤੂੰ ਅੰਗ-ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਤੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਤੂੰ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ੧੮੮।

ਏਕ ਅਛਰੀ ਛੰਦ ॥

ਅਜੈ ॥ ਅਲੈ ॥ ਅਭੈ ॥ ਅਬੈ ॥ ੧੮੯॥

ਅਭੂ ॥ ਅਜੂ ॥ ਅਨਾਸ ॥ ਅਕਾਸ ॥ ੧੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਲੈ—ਅ + ਲੈ। ਲੈ—ਨਾਸ, (ਜਿਵੇਂ ‘ਪ੍ਰਲਯ’)। ਅਬੈ—ਅ + ਬੈ। ਬੈ—ਨਾਸ, ਮੌਤ। ਅਭੂ—ਅ + ਭੂ। ਭੂ—ਜਨਮ। ਅਜੂ—ਅ + ਜੂ। ਜੂ—(to hurry on, move on quickly) ਚਲਣਾ। ਅਕਾਸ—ਅਕਾਸ਼ (ਵਾਂਗ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ)।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਹੈਂ; ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰ ਨਹੀਂ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਤੈਨੂੰ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਪੋਹ ਸਕਦੀ। ੧੮੯।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਅਜਨਮਾ ਅਤੇ ਅਚੱਲ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਾਂਗ ਹਰ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ। ੧੯੦।

ਅਗੰਜ ॥ ਅਭੰਜ ॥ ਅਲੱਖ ॥ ਅਭੱਖ ॥ ੧੯੧॥

ਅਕਾਲ ॥ ਦਿਆਲ ॥ ਅਲੇਖ ॥ ਅਭੇਖ ॥ ੧੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਲੱਖ—(invisible) ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ। ਅਭੱਖ—(not eating anything) ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਪਏ।

ਅਰਥ : ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਤੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ; ਤੂੰ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੧੯੧।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤਰਸ ਦਾ ਘਰ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਚਿੱਤ੍ਰ ਨਹੀਂ

ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਲਿਬਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ।੧੯੨।

ਅਨਾਮ ॥ ਅਕਾਮ ॥ ਅਢਾਹ ॥ ਅਗਾਹ ॥੧੯੩॥

ਅਨਾਥੇ ॥ ਪ੍ਰਮਾਥੇ ॥ ਅਜੋਨੀ ॥ ਅਮੋਨੀ ॥੧੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਨਾਮ—ਅ + ਨਾਮ, ਖਾਸ ਨਾਮ-ਰਹਿਤ। ਅਕਾਮ—ਕਾਮਨਾ-ਰਹਿਤ। ਅਗਾਹ—ਅਥਾਹ। ਅਢਾਹ—ਜੋ ਡੇਰਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਨਾਥ—ਅ + ਨਾਥ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਖਸਮ ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰਮਾਥ—(ਸਭ ਦਾ) ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਅਮੋਨੀ—ਅ + ਮੋਨੀ। ਮੋਨੀ—(ਸੰ: ਮੋਨੀ—observing a vow of silence) ਸੁੰਨ-ਮੁੰਨ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਤੇਰਾ ਨਾ ਕੋਈ ਥਾਹ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਡੇਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।੧੯੩।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ ਉਪਰ ਕੋਈ ਖਸਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਨਾ ਤੂੰ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੂੰ ਸੁੰਨ-ਮੁੰਨ ਹੋਈ ਬੈਠਾ ਹੈਂ।੧੯੪।

ਨ ਰਾਗੇ ॥ ਨ ਰੰਗੇ ॥ ਨ ਰੂਪੇ ॥ ਨ ਰੇਖੇ ॥੧੯੫॥

ਅਕਰਮੰ ॥ ਅਭਰਮੰ ॥ ਅਰੰਜੇ ॥ ਅਲੇਖੇ ॥੧੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਰਾਗ—ਮੋਹ। ਰੇਖ—ਚਿੰਨ੍ਹ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ (ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਇਕ ਜੀਵਾਂ ਵਾਂਗ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਸਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ), ਤੇਰਾ ਨਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਹੈ ਨਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ।੧੯੫।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਕੋਈ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ ਤੈਨੂੰ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, (ਅਤੇ) ਨਾ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਚਿੱਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।੧੯੬।

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

ਨਮਸਤੁਲ ਪ੍ਰਣਾਮੇ ਸਮਸਤੁਲ ਪ੍ਰਣਾਮੇ ॥

ਅਰੰਜੁਲ ਅਨਾਮੇ ਸਮਸਤੁਲ ਨਿਵਾਸੇ ॥

ਨਿਕਾਮੰ ਬਿਭੂਤੇ ਸਮਸਤੁਲ ਸਰੂਪੇ॥
ਕੁਕਰਮੰ ਪ੍ਰਣਾਸੀ ਸੁਧਰਮੰ ਬਿਭੂਤੇ॥੧੯੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਮਸਤ—(all, whole, entire) ਸਾਰੇ। ਅਨਾਮ—ਅ + ਨਾਮ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ। ਸਮਸਤੁਲ ਨਿਵਾਸੇ—ਜਿਸ ਦਾ ਸਭ (ਜੀਵਾਂ) ਵਿਚ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ। ਨਿਕਾਮੰ—ਕਾਮਨਾ-ਰਹਿਤ। ਬਿਭੂਤਿ—ਐਸ਼ੂਰਜ, ਪਰਤਾਪ। ਨਿਕਾਮੰ ਬਿਭੂਤੇ—(ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਜਿਸ ਦਾ ਐਸਾ ਪਰਤਾਪ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ ਉਸ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੀ। ਸਮਸਤੁਲ ਸਰੂਪੇ—(ਜਗਤ ਦੇ ਇਹ) ਸਾਰੇ (ਜੀਅ-ਜੰਤ) ਜਿਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹਨ। ਪ੍ਰਣਾਸੀ—ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸੁਧਰਮੰ ਬਿਭੂਤ—ਉਸ ਨੂੰ ਕਿ ‘ਸੁਧਰਮ’ ਜਿਸ ਦੀ ਸੰਪਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਣਾਮ—ਬੰਦਨਾ-ਯੋਗ, ਪ੍ਰਣਾਮਜ। ਸੁਧਰਮ—(attentive to duties) ਫ਼ਰਜ਼-ਸ਼ਿਨਾਸ, ਫ਼ਰਜ਼ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਉਸ ਬੰਦਨਾ-ਯੋਗ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਸਭ (ਜੀਵਾਂ) ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਜਿੱਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜੋ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

(ਮੇਰੀ ਨਮਸਕਾਰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹੈ) ‘ਨਿਸਕਾਮਤਾ’ ਜਿਸਦਾ ਪਰਤਾਪ ਹੈ, ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਅ-ਜੰਤ ਜਿਸਦਾ ਸਰੂਪ ਹਨ, ਜੋ ਬਦੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫ਼ਰਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਭਾਉਣਾ ਜਿਸ ਦਾ ਐਸ਼ੂਰਜ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਰਤਾਪ ਦੇ ਲਛਣ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਜਗਤ ਦੀ ਰਚਨਾ, ਪਾਲਣਾ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਠੀਕ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ ਹੈ)।੧੯੭॥

ਸਦਾ ਸੱਚਿਦਾਨੰਦ ਸੱਤ੍ਰੰ ਪ੍ਰਣਾਸੀ॥
ਕਰੀਮੁਲ ਕੁਨਿੰਦਾ ਸਮਸਤੁਲ ਨਿਵਾਸੀ॥
ਅਜਾਇਬ ਬਿਭੂਤੇ ਗਜ਼ਾਇਬ ਗਨੀਮੇ॥
ਹਰੀਅੰ ਕਰੀਅੰ ਕਰੀਮੁਲ ਰਹੀਮੇ॥੧੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸੱਚਿਦਾਨੰਦ—ਸਤ + ਚਿਤ + ਅਨੰਦ। ਸਤ—ਹਸਤੀ ਵਾਲਾ, ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਮੌਜੂਦ। ਚਿਤ—ਸਮਝ, ਗਿਆਨ-ਰੂਪ। ਅਨੰਦ—ਖੁਸ਼ੀ, ਖਿੜਾਉ। ਸੱਤ੍ਰ—ਵੈਰੀ। ਕਰੀਮ—(ਕਰਮ) ਬਖ਼ਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕੁਨਿੰਦਾ—ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਗਨੀਮ—ਵੈਰੀ। ਗਜ਼ਾਇਬ—ਗਜ਼ਬ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਕਹਿਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਹਰੀਅੰ—ਹਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ, ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਰੀਅੰ—ਪੈਦਾ

ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਰਹਿਮ—ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ; ਜੋ ਤੂੰ ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਚੇਤਨ ਹੈਂ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਹੈਂ; ਤੂੰ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ; ਸਭ ਤੇ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ; ਸਭ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਤੂੰ ਵੱਸਦਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰਾ ਅਚਰਜ ਪਰਤਾਪ ਹੈ, (ਖ਼ਲਕਤ ਦੇ) ਵੈਰੀਆਂ ਉਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਕਹਿਰ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ; ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਆਪ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ੧੯੯।

ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਵਰਤੀ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਭੁਗਤੇ ॥
 ਸੁਖੰਭਵ ਸੁਖੰ ਸਰਬਦਾ ਸਰਬ ਜੁਗਤੇ ॥
 ਦੁਕਾਲੰ ਪ੍ਰਣਾਸੀ ਦਇਆਲੰ ਸਰੂਪੇ ॥
 ਸਦਾ ਅੰਗ ਸੰਗੇ ਅਭੰਗੰ ਬਿਭੂਤੇ ॥੧੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਚੱਤ੍ਰ—ਚਤੁਰ, ਚਾਰ। ਚੱਕ੍ਰ—(a realm, range) ਕੂਟ, ਪਾਸਾ। ਵਰਤੀ—ਮੌਜੂਦ। ਭੁਗਤਾ—ਹੁਕਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਰਾਜਾ (ਵੇਖੋ ਛੰਦ ਨੰ: ੭੭)। ਸੁਖੰਭਵ—(self existent) ਸੁਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪਰਗਟ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਸੁਖ—ਸੋਹਣਾ। ਸਰਬਦਾ—ਸਦਾ, ਹਮੇਸ਼ਾ। ਸਰਬ ਜੁਗਤ—ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ। ਦੁਕਾਲ—ਦੋ ਸਮੇਂ, ਦੋ ਕਾਲ, ਜਨਮ ਤੇ ਮਰਨ। ਅਭੰਗੰ ਬਿਭੂਤੇ—ਜਿਸ ਦਾ ਪਰਤਾਪ ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਹੈ। ਬਿਭੂਤਿ—ਪਰਤਾਪ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੂੰ ਚਹੁੰ ਕੂਟਾਂ ਵਿਚ (ਭਾਵ, ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ) ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ, ਚਹੁੰ ਕੂਟਾਂ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈਂ, ਸੋਹਣਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ (ਜੀਵਾਂ ਦੇ) ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ (ਦੁੱਖ) ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਦਇਆ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਦਾ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਪਰਤਾਪ ਕਦੇ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੧੯੯।

ਨੋਟ : ਛੰਦ ਨੰ: ੧੯੩ ਵਿਚ 'ਅਕਲੰਕਿਤ' ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਾਠ 'ਅਕਲੰਕ੍ਰਿਤ' ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ੜੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁਈਏ ॥

ਪਾਤਿਸਾਹੀ ੧੦ ॥

੧੦—ਦਸਵੀਂ। ਪਾਤਿਸਾਹੀ ੧੦—ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੀ (ਉਚਾਰੀ ਹੋਈ ਬਾਣੀ)।

ੜੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ੜੁ—ਤਵ, ਤੇਰੀ। ਪ੍ਰਸਾਦਿ—ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।

ੜੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ—ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਇਹ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦਾ ਹਾਂ)।

ਸ੍ਰਾਵਗ ਸੁੱਧ ਸਮੂਹ ਸਿੱਧਾਨ ਕੇ, ਦੇਖਿ ਫਿਰਿਓ ਘਰ ਜੋਗਿ ਜਤੀ ਕੇ ॥
ਸੂਰ ਸੁਰਾਰਦਨ ਸੁੱਧ ਸੁਧਾਦਿਕ, ਸੰਤ ਸਮੂਹ ਅਨੇਕ ਮਤੀ ਕੇ ॥
ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੇਸ ਕੋ ਦੇਖਿ ਰਹਿਓ ਮਤ, ਕੋਊ ਨ ਦੇਖੀਅਤ ਪ੍ਰਾਨਪਤੀ ਕੇ ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੀ ਭਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੂ ਤੇ, ਏਕ ਰਤੀ ਬਿਨੁ ਏਕ ਰਤੀ ਕੇ ॥੧॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸ੍ਰਾਵਗ—(ਸੈਂ : ਸ੍ਰਾਵਕ) ਬੋਧੀ ਭਿਖਸੂ। ਸੁੱਧ—ਪੁੰਨਾਤਮਾ।
ਸਮੂਹ—ਟੋਲੇ। ਸਿੱਧ—ਪੁੱਗੇ ਹੋਏ ਜੋਗੀ। ਘਰ—ਮਠ, ਡੇਰੇ। ਜਤੀ—ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ।

ਸੂਰ—ਸੂਰਮੇ। ਸੁਰਾਰਦਨ—(ਸੁਰ + ਆਰਦਨ) ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ, ਮਲੇਛ, ਦੈਂਤ। ਸੁੱਧ—ਪਵਿੱਤਰ। ਸੁਧਾਦਿਕ—(ਸੁਧਾ + ਆਦਿਕ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਣ ਵਾਲੇ, ਦੇਵਤੇ। ਅਨੇਕ ਮਤੀ ਕੇ—ਹੋਰ ਕਈ ਮਤਾਂ ਦੇ। ਸੰਤ ਸਮੂਹ—ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਟੋਲੇ।

ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੇਸ ਕੋ ਮਤ—ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਧਰਮ। ਪ੍ਰਾਨਪਤੀ—ਜਿੰਦ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਪਰਮਾਤਮਾ। ਭਾਇ—ਸ਼ਰਧਾ। ਰਤੀ—ਪਿਆਰ, ਪ੍ਰੇਮ। ਰਤੀ—ਰੱਤੀ ਭਰ। ਰਤੀ ਕੇ—ਰੱਤੀ ਭਰ ਦੇ, ਰੱਤੀ ਭਰ ਮੁੱਲ ਦੇ।

ਅਰਥ : (ਸੈਂ) ਪੁੰਨਾਤਮਾ ਬੋਧੀ ਭਿਖਸੂ, ਪੁੱਗੇ ਹੋਏ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਟੋਲੇ, ਜੋਗੀਆਂ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਵੇਖ ਚੁਕਾ ਹਾਂ;

ਸੂਰਮੇ, ਦੈਂਤ, ਪਵਿੱਤਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਣ ਵਾਲੇ (ਦੇਵਤੇ) ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਮਤਾਂ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਟੋਲੇ ਭੀ ਵੇਖ ਆਇਆ ਹਾਂ;

ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਮਤ-ਮਤਾਂਤਰ ਵੇਖ ਚੁਕਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਕੋਈ ਮਤ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਜੋ ਇਸ ਜਿੰਦ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ (ਬਣਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਏ);

ਜੇ ਭਗਵਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਬਣੀ, ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਜੇ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਵਾਂਜੇ ਰਹੇ, ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਤ-ਮਤਾਂਤਰਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਇਕ ਰੱਤੀ ਜਿਤਨਾ ਸਮਝੋ।੧।੨੧।

ਮਾਤੇ ਮਤੰਗ ਜਰੇ ਜਰ ਸੰਗਿ, ਅਨੂਪ ਉਤੰਗ ਸੁਰੰਗ ਸਵਾਰੇ ॥

ਕੋਟਿ ਤੁਰੰਗ ਕੁਰੰਗ ਸੇ ਕੁਦਤ, ਪਉਨ ਕੇ ਗਉਨ ਕੋ ਜਾਤ ਨਿਵਾਰੇ ॥

ਭਾਰੀ ਭੁਜਾਨ ਕੇ ਭੂਪ ਭਲੀ ਬਿਧਿ, ਨਿਆਵਤ ਸੀਸ ਨ ਜਾਤ ਬਿਚਾਰੇ ॥

ਏਤੇ ਭਏ ਤਉ ਕਹਾ ਭਏ ਭੂਪਤਿ, ਅੰਤ ਕਉ ਨਾਂਗੇ ਹੀ ਪਾਇ ਪਧਾਰੇ ॥੨॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਮਾਤੇ—ਮਸਤੇ ਹੋਏ। ਮਤੰਗ—ਹਾਥੀ। ਜਰੇ—ਜੜੇ ਹੋਏ, ਸਜਾਏ ਹੋਏ। ਜਰ—ਸੋਨਾ। ਜਰ ਸੰਗਿ—ਸੋਨੇ (ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ) ਨਾਲ। ਅਨੂਪ—ਬੇ-ਮਿਸਾਲ। ਉਤੰਗ—(ਸੰ : ਉੱਤੁਗ) ਉੱਚੇ ਕੱਦ ਵਾਲੇ। ਸੁਰੰਗ—ਸੋਹਣੇ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ।

ਕੋਟਿ—ਕਰੋੜਾਂ। ਤੁਰੰਗ—ਘੋੜੇ। ਕੁਰੰਗ—ਹਰਨ। ਸੇ—ਵਾਂਗ। ਪਉਨ—ਹਵਾ। ਗਉਨ—ਚਾਲ, ਰਫ਼ਤਾਰ, ਵੇਗ। ਜਾਤ ਨਿਵਾਰੇ—ਮਾਤ ਕਰੀ ਜਾਣ।

ਭੁਜ—ਬਾਂਹ। ਭੂਪ—ਰਾਜੇ (ਭੂ—ਧਰਤੀ। ਪ—ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ)। ਭਲੀ ਬਿਧਿ—ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਸੀਸ—ਸਿਰ। ਨ ਜਾਤ ਬਿਚਾਰੇ—ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਾ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਏਤੇ—ਇਤਨੇ ਵੱਡੇ। ਭਏ—ਹੋਏ। ਤਉ—ਤਾਂ ਭੀ। ਕਹਾ ਭਏ—ਕਿਹੋ ਹੋਏ। ਭੂਪਤਿ—ਧਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਰਾਜੇ। ਪਾਇ—ਪੈਰ।

ਅਰਥ : (ਜੇ) ਸੋਨੇ (ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ) ਨਾਲ ਸਜਾਏ ਹੋਏ ਬੇ-ਮਿਸਾਲ ਉੱਚੇ ਕੱਦ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸੋਹਣੇ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸਵਾਰੇ ਹੋਏ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਹੋਣ;

(ਜੇ) ਕਰੋੜਾਂ (ਹੀ) ਘੋੜੇ ਹੋਣ, ਜੋ ਹਰਨਾਂ ਵਾਂਗ ਕੁੱਦਦੇ ਹੋਣ ਤੇ (ਇਤਨੇ ਤੇਜ਼ ਚਲਦੇ ਹੋਣ ਕਿ) ਹਵਾ ਦੀ ਚਾਲ ਨੂੰ ਭੀ ਮਾਤ ਕਰੀ ਜਾਣ;

(ਜੇ) ਬਲਵਾਨ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਾ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਆ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਲਾਮਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਣ;

—ਇਤਨੇ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਭੀ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਭੀ ਕੀ ਹੋਇਆ ? ਅਖੀਰ ਵੇਲੇ ਤਾਂ (ਜਗਤ ਤੋਂ) ਨੰਗੀਂ ਪੈਰੀਂ ਹੀ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੨।੨੨।

ਜੀਤ ਫਿਰੈ ਸਭ ਦੇਸ ਦਿਸਾਨ ਕਉ, ਬਾਜਤ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਨਗਾਰੇ ॥
 ਗੁੰਜਤ ਗੂੜ੍ਹ ਗਜਾਨ ਕੇ ਸੁੰਦਰ, ਹੰਸਤ ਹੀ ਹਯ ਰਾਜ ਹਜਾਰੇ ॥
 ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਕੇ ਭੂਪਤਿ, ਕਉਨੁ ਗਨੈ ਨਹੀ ਜਾਤ ਬਿਚਾਰੇ ॥
 ਸ੍ਰੀਪਤਿ ਸ੍ਰੀਭਗਵਾਨ ਭਜੇ ਬਿਨੁ, ਅੰਤ ਕਉ ਅੰਤ ਕੇ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੇ ॥੩॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਦਿਸਾਨ ਕਉ—ਦੇਸਾਨ ਕਉ, ਦੇਸ + ਅੰਨ ਕਉ, ਹੋਰ ਹੋਰ ਦੇਸਾਂ ਨੂੰ। ਮ੍ਰਿਦੰਗ—ਖੱਲ ਨਾਲ ਮੜਿਆ ਹੋਇਆ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਇਕ ਸਾਜ਼। ਨਗਾਰਾ—ਧੌਂਸਾ।

ਗੁੰਜਤ—ਗੂੰਜ ਰਹੇ ਹੋਣ, ਗੱਜ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਗੂੜ੍ਹ—ਟੋਲੇ। ਗਜ—ਹਾਥੀ। ਹੰਸਤ—ਹਿਣਕਦੇ ਹੋਣ। ਹਯ—ਘੋੜੇ। ਹਯ ਰਾਜ—ਵਧੀਆ ਘੋੜੇ, ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ।

ਭੂਤ—ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ। ਭਵਿੱਖ—ਅਗਾਂਹ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ। ਭਵਾਨ—ਹੁਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ। ਭੂਪਤਿ—ਰਾਜੇ। ਕਉਨੁ ਗਨੈ—ਕੌਣ ਗਿਣ ਸਕੇ, ਕੋਈ ਗਿਣ ਨਾ ਸਕੇ। ਬਿਚਾਰੇ ਜਾਤ—ਗਿਣੇ ਜਾ ਸਕਣ, ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

ਅੰਤ ਕਉ—ਆਖਰ ਨੂੰ। ਅੰਤ—ਮੌਤ। ਧਾਮ—ਘਰ। ਸਿਧਾਰੇ—ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ—ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਤੀ, ਪਰਮਾਤਮਾ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਕਈ ਦੇਸ-ਦੇਸਾਂਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਦੇ ਫਿਰਨ; (ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ) ਢੋਲ, ਮਿਰਦੰਗ ਤੇ ਧੌਂਸੇ ਭੀ ਵਜਦੇ ਹੋਣ;

(ਤਬੇਲਿਆਂ ਵਿਚ) ਸੁੰਦਰ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਟੋਲਿਆਂ ਦੇ ਟੋਲੇ ਗੜਗੱਜ ਪਾਂਦੇ ਹੋਣ, ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਹੋਣ;

(ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ) ਰਾਜੇ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਭੀ (ਇਤਨੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹੋਣ ਕਿ) ਕੋਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ, ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਭੀ ਨਾ ਲਗਾ ਸਕੇ, ਐਸ ਵੇਲੇ ਭੀ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਬੇਅੰਤ ਰਾਜੇ ਹੋਣ, ਅਗਾਂਹ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਭੀ ਹੋ ਪੈਣ;

(ਤਾਂ ਭੀ ਕੀ ਹੋਇਆ ?) (ਇਸ ਸਾਰੀ) ਮਾਇਆ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਆਖਰ ਇਹ ਰਾਜੇ ਭੀ) ਜਮਪੁਰੀ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਮੌਤ ਦੇ ਵੱਸ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਐਸ਼ੂਰਜ ਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇ ਸਮਾਨ ਏਥੇ ਹੀ ਧਰੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)।੩॥੨੩॥

ਤੀਰਥ ਨਾਨ ਦਇਆ ਦਮ ਦਾਨ, ਸੁ ਸੰਜਮ ਨੇਮ ਅਨੇਕ ਬਿਸੇਖੈ ॥
 ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕਤੇਬ ਕੁਰਾਨ, ਜ਼ਮੀਨ ਜ਼ਮਾਨ ਸਬਾਨ ਕੇ ਪੇਖੈ ॥
 ਪਉਨ ਅਹਾਰ ਜਤੀ ਜਤਿਧਾਰਿ, ਸਭੈ ਸੁ ਬਿਚਾਰਿ ਹਜਾਰ ਕ ਦੇਖੈ ॥
 ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਤਜੇ ਬਿਨੁ ਭੂਪਤਿ, ਏਕ ਰਤੀ ਬਿਨੁ ਏਕੁ ਨ ਲੇਖੈ ॥੪॥੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਤੀਰਥ ਨਾਨ—ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ। ਦਇਆ—ਤਰਸ। ਦਮ—ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕਣਾ। ਸੰਜਮ—ਵਿਕਾਰਾਂ ਉਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਣ ਦੇ ਸਾਧਨ, ਮਨ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ, ਜੋਗ-ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ 'ਜੋਗ' ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਨਾਮ 'ਸੰਜਮ' ਹੈ; ਧਾਰਨਾ, ਧਿਆਨ ਤੇ ਸਮਾਧੀ ਦਾ ਇਕੱਠਾ ਸਾਂਝਾ ਨਾਮ। ਬਿਸੇਖੈ—ਉਚੇਚੇ। ਨੇਮ—ਸਾਧਨ।

ਕਤੇਬ ਕੁਰਾਨ—ਕੁਰਾਨ ਆਦਿਕ ਚਾਰੇ ਪੱਛਮੀ ਮੱਤਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਤਾਬਾਂ। ਜ਼ਮਾਨ—ਜ਼ਮਾਨਾ, ਸਮਾ। ਪੇਖੈ—ਵੇਖੇ, ਪੜ੍ਹੇ।

ਪਉਨ—ਹਵਾ। ਅਹਾਰ—ਖੁਰਾਕ। ਅਹਾਰਿ—ਖਾਣ ਵਾਲਾ। ਪਉਨ ਅਹਾਰਿ—ਹਵਾ ਭਖਣ ਵਾਲਾ, ਨਿਰੀ ਹਵਾ ਦੇ ਆਸਰੇ ਜੀਉਣ ਵਾਲਾ। ਜਤੀ—ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ। ਹਜਾਰ ਕ—ਕਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ। ਬਿਚਾਰਿ ਦੇਖੈ—ਵਿਚਾਰ ਵੇਖੇ, ਵਿਚਾਰਦਾ ਰਹੇ।

ਭੂਪਤਿ—ਰਾਜਾ, ਮਾਲਕ। ਰਤੀ—ਪਿਆਰ। ਏਕੁ—ਇੱਕ (ਸਾਧਨ) ਭੀ। ਨ ਲੇਖੈ—ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ।

ਅਰਥ : (ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ) ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ, (ਜੀਆਂ ਉਤੇ) ਤਰਸ, ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕਣ ਦੇ ਉੱਦਮ, ਦਾਨ ਪੁੰਨ, ਮਨ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਦੇ ਸਾਧਨ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਉਚੇਚੇ ਸਾਧਨ ਕਰਦਾ ਰਹੇ;

(ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ) ਵੇਦ, ਪੁਰਾਣ, ਕੁਰਾਨ ਆਦਿਕ ਚਾਰੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੇ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇ;

ਨਿਰਾ ਹਵਾ ਦੇ ਆਸਰੇ ਜੀਵੇ, ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰੇ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਅਜਿਹੇ ਸਾਧਨ ਸੋਚਦਾ ਰਹੇ;

(ਤਾਂ ਭੀ) ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਸਾਧਨ ਭੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।੪॥੨੪॥

ਸੁਧ ਸਿਪਾਹ ਦੁਰੰਤ ਦੁਬਾਹ ਸੁ, ਸਾਜਿ ਸਨਾਹ ਦੁਰਜਾਨ ਦਲੈਂਗੇ ॥
 ਭਾਰੀ ਗੁਮਾਨ ਭਰੇ ਮਨ ਮੈ, ਕਰਿ ਪਰਬਤ ਪੰਖ ਹਲੇ ਨ ਹਲੈਂਗੇ ॥
 ਤੌਰਿ ਅਰੀਨ ਮਰੋਰਿ ਮਵਾਸਨ, ਮਾਤੇ ਮਤੰਗਨ ਮਾਨੁ ਮਲੈਂਗੇ ॥
 ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਿਨੁ, ਤਿਆਗਿ ਜਹਾਨੁ ਨਿਦਾਨਿ ਚਲੈਂਗੇ ॥੫॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸੁਧ—ਖਾਲਸ, ਵਧੀਆ, ਸੋਧੇ ਹੋਏ, ਅਜ਼ਮਾਏ ਹੋਏ (ਭਾਵ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਰਣ ਵਿਚ ਅਜ਼ਮਾਈ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੋਵੇ), ਬਹਾਦਰ। ਸਿਪਾਹ—ਸਿਪਾਹੀ, ਜੋਧੇ। ਦੁਰੰਤ—ਦੁਰ + ਅੰਤ, (insurmountable) ਅਜਿੱਤ। ਦੁਬਾਹ—(ਸੰ: ਦੁਰ + ਵਹ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਝਾਲ ਝੱਲੀ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਾਜਿ—ਸਜਾ ਕੇ, ਪਹਿਨ ਕੇ। ਸਨਾਹ—ਜ਼ਿਰਹ ਬਕਤਰ, ਲੋਹੇ ਦੇ ਪੁਸ਼ਾਕੇ। ਦੁਰਜਾਨ—ਦੁਰਜਨਾਂ ਨੂੰ, ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ।

ਪੰਖ—ਖੰਭ। ਕਰਿ ਪੰਖ—ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ।

ਅਰੀਨ—ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ। ਮਵਾਸਨ—ਆਕੀਆਂ ਨੂੰ। ਮਤੰਗ—ਹਾਥੀ। ਮਤੰਗਨ ਮਾਨੁ—ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ। ਮਲੈਂਗੇ—ਤੋੜ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ—ਮਾਇਆ ਦਾ ਖਸਮ, ਪਰਮਾਤਮਾ। ਤਿਆਗਿ—ਛੱਡ ਕੇ। ਨਿਦਾਨਿ—ਅੰਤ ਨੂੰ, ਓੜ ਨੂੰ [ਨੋਟ: ਕਈ ਟੀਕਾਕਾਰ ਇਸ ਲਫਜ਼ ਦਾ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ 'ਨਾਦਾਨ'। ਲਫਜ਼ 'ਨਿਦਾਨ' ਅਤੇ 'ਨਾਦਾਨ' ਦਾ ਜੋੜ ਸਾਫ਼ ਪਰਤੱਖ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। 'ਨਾਦਾਨ' ਲਫਜ਼ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਮੂਰਖ'। 'ਨਿਦਾਨ' ਲਫਜ਼ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ 'ਖ਼ਾਤਮਾ', ਓੜਕ' (end, termination)]।

ਅਰਥ : ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ (ਭੀ), ਜੋ ਜਿੱਤੇ ਨਾ ਜਾ ਸਕਣ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਝਾਲ ਨਾ ਝੱਲੀ ਜਾ ਸਕੇ (ਭਾਵ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਹੀ ਹੋਈ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਵਾਰ ਝੱਲਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ), ਜੋ ਸੰਜੋਅ ਪਹਿਨ ਕੇ (ਰਣ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੰਡਾ ਖੜਕਾ ਕੇ) ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ;

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਮਾਣ ਭਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਪਹਾੜ ਭੀ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ (ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੋਂ) ਹਿੱਲ ਜਾਣ, ਪਰ ਅਸੀਂ (ਰਣ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੈਂਤੜੇ ਤੋਂ) ਨਹੀਂ ਹਿੱਲਾਂਗੇ;

ਜੋ (ਆਪਣੇ) ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੰਨ ਕੇ, ਆਕੀਆਂ (ਦੀ ਧੌਣ) ਨੂੰ ਮਰੋੜ ਕੇ, ਮਸਤੇ ਹੋਏ ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ (ਭੀ) ਮਾਣ ਤੋੜ ਸਕਦੇ ਹਨ;

(ਅਜਿਹੇ ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ ਭੀ) ਮਾਇਆ ਦੇ ਮਾਲਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਿਹਰ (ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਦੇ ਭਾਗੀ ਬਣਨ) ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਦੁਨੀਆ ਛੱਡ ਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ (ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਹੀ) ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੫।੨੫।

**ਬੀਰ ਅਪਾਰ ਬਡੇ ਬਰਿਆਰ, ਅਬਿਚਾਰਹਿ ਸਾਰ ਕੀ ਧਾਰ ਭਛੱਯਾ ॥
ਤੋਰਤ ਦੇਸ ਮਲਿੰਦ ਮਵਾਸਨ, ਮਾਤੇ ਗਜਾਨ ਕੇ ਮਾਨ ਮਲੱਯਾ ॥
ਗਾੜੇ ਗੜਾਨ ਕੇ ਤੋੜਨਹਾਰ ਸੁ, ਬਾਤਨ ਹੀ ਚਕ ਚਾਰਿ ਲਵੱਯਾ ॥
ਸਾਹਿਬੁ ਸ੍ਰੀ ਸਭ ਕੇ ਸਿਰਿ ਨਾਇਕੁ, ਜਾਚਕ ਅਨੇਕ ਸੁ ਏਕੁ ਦਿਵੱਯਾ ॥੬।੨੬॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਬੀਰ—ਸੂਰਮੇ, ਜੋਧੇ। ਅਪਾਰ—ਬੇਅੰਤ, ਵੱਡੇ। ਬਰਿਆਰ—(ਬਲ + ਆਲਯ) ਬਲ ਵਾਲੇ, ਬਲੀ। ਅਬਿਚਾਰਹਿ—ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹੀ ਨਾਲ। ਸਾਰ—ਲੋਹਾ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ। ਭਛੱਯਾ—ਖਾਣ ਵਾਲੇ, ਸਹਿਣ ਵਾਲੇ।

ਤੋਰਤ—ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ, ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ। ਮਲਿੰਦ—ਮਲਣ ਵਾਲੇ, ਮਤੀਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਮਵਾਸੀ—ਆਕੀ ਮਨੁੱਖ। ਮਵਾਸਨ ਮਲਿੰਦ—ਆਕੀਆਂ ਨੂੰ ਲਿਫਾਉਣ ਵਾਲੇ। ਮਾਤੇ—ਮਸਤੇ ਹੋਏ। ਮਲੱਯਾ—ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ।

ਗਾੜੇ—ਤਕੜੇ। ਗੜ—ਕਿਲ੍ਹਾ। ਬਾਤਨ ਹੀ—ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਹੀ। ਚਾਰਿ ਚਕ—ਚਾਰੇ ਚੱਕ, ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ। ਲਵੱਯਾ—ਮੱਲ ਲੈਣ ਵਾਲੇ।

ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬੁ—ਲਛਮੀ ਦਾ ਪਤੀ, ਪਰਮਾਤਮਾ। ਸ੍ਰੀ—ਲਛਮੀ, ਮਾਇਆ। ਨਾਇਕੁ—(ਸੰ: 'ਨਾਯਕ') ਮਾਲਕ, ਖਸਮ, ਹਾਕਮ। ਸਿਰਿ—ਸਿਰ 'ਤੇ। ਜਾਚਕ—ਮੰਗਤੇ। ਅਨੇਕ—(ਇਹਨਾਂ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਜੋਧਿਆਂ ਵਰਗੇ) ਬੇਅੰਤ। ਦਿਵੱਯਾ—ਦਾਨੀ, ਦਾਤਾ, ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਬੜੇ ਬਲ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਜੋ ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਧਾਰ (ਭਾਵ, ਚੋਟ) ਸਹਿ ਸਕਣ, ਜੋ (ਕਈ) ਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਣ, ਆਕੀਆਂ ਨੂੰ ਲਿਫਾ ਲੈਣ ਤੇ ਮਸਤੇ ਹੋਏ ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਮਾਣ ਤੋੜ ਦੇਣ, ਜੋ ਤਕੜੇ ਕਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰ ਕਰ ਲੈਣ ਤੇ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਸਕਣ, (ਭਾਵ, ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਨਾ ਹੋਵੇ) ਅਜਿਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਬੰਦੇ (ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ) ਦਰ 'ਤੇ ਮੰਗਤੇ ਹਨ, (ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ) ਉਹ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਜੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਖਸਮ ਹੈ।੬।੨੬।

ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਫਨਿੰਦ ਨਿਸਾਚਰ, ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਜਪੈਗੇ ॥
 ਜੀਵ ਜਿਤੇ ਜਲ ਮੈ ਥਲ ਮੈ, ਪਲ ਹੀ ਪਲ ਮੈ ਸਭ ਥਾਪ ਥਪੈਗੇ ॥
 ਪੁੰਨ ਪ੍ਰਤਾਪਨ ਬਾਢ ਜੈਤ ਧੁਨਿ, ਪਾਪਨ ਕੇ ਬਹੁ ਪੁੰਜ ਖਪੈਗੇ ॥
 ਸਾਧ ਸਮੂਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਫਿਰੈ ਜਗਿ, ਸੱਤ੍ਰ ਸਭੈ ਅਵਲੋਕਿ ਚਪੈਗੇ ॥੧॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਦਾਨਵ—ਦੈਤ, ਰਾਖਸ਼। ਫਨਿੰਦ—ਫਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ (ਫਣਿ + ਇੰਦਰ) ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ; ਪੁਰਾਣਾ ਖਿਆਲ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਦੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿਰ ਹਨ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੇਜ ਇਸ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਚੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਿਸਾਚਰ—(ਨਿਸ਼ਾ—ਰਾਤ) ਰਾਤ ਨੂੰ ਤੁਰਨ ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ ਭੂਤ, ਪਰੇਤ। ਭੂਤ—ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ। ਭਵਿੱਖ—ਅਗਾਂਹ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ। ਭਵਾਨ—ਹੁਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ। ਜਪੈਗੇ—ਜਪਦੇ ਹਨ।

ਜਿਤੇ—ਜਿਤਨੇ ਭੀ, ਭਾਵ, ਸਾਰੇ ਜੀਵ। ਮੈ—ਵਿਚ। ਪਲ ਹੀ ਪਲ ਮੈ—ਪਲੇ ਪਲੇ ਵਿਚ। ਥਾਪ—ਬਨਾਵਟ। ਥਾਪ ਥਪੈਗੇ—ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ, ਰਚਦਾ ਹੈ।

ਪੁੰਨ—ਭਲੇ ਕੰਮ। ਪ੍ਰਤਾਪ—ਤੇਜ਼। ਬਾਢ—ਬ੍ਰਿਧੀ। ਜੈਤ ਧੁਨਿ—ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼। ਪੁੰਜ—ਢੇਰ। ਖਪੈਗੇ—ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸਮੂਹ—ਸਾਰੇ ਭਲੇ ਮਨੁੱਖ। ਜਗਿ—ਜਗਤ ਵਿਚ। ਸੱਤ੍ਰ—ਵੈਰੀ, ਭਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ, ਮੰਦ-ਕਰਮੀ ਮਨੁੱਖ। ਅਵਲੋਕਿ—ਵੇਖ ਕੇ। ਚਪੈਗੇ—ਦਬ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਲ ਦੇ ਤੇ ਧਰਤੀ (ਭਾਵ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਲੇ ਪਲੀ ਵਿਚ ਬਣਾਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਜੋ ਜੀਵ ਪਿੱਛੇ ਜਪਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਹੁਣ ਜਪਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਜਪਣਗੇ, (ਚਾਹੇ ਉਹ) ਦੈਤ (ਹਨ, ਚਾਹੇ ਉਹ) ਦੇਵਤੇ (ਹਨ, ਚਾਹੇ) ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ (ਹੈ, ਤੇ ਭਾਵੇਂ) ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ (ਹਨ), ਉਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਤੇ ਬ੍ਰਿਧੀ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਦੀ ਧੁਨੀ ਵਧਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ (ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ) ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਿਕਾਰੀ ਬੰਦੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੌਲੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੧॥੨॥

ਮਾਨਵ ਇੰਦ੍ਰ ਗਜਿੰਦ੍ਰ ਨਰਾਧਿਪ, ਜੌਨ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਕੋ ਰਾਜੁ ਕਰੈਗੇ ॥
 ਕੋਟਿ ਇਸਨਾਨ ਗਜਾਦਿਕ ਦਾਨ, ਅਨੇਕ ਸੁਅੰਬਰ ਸਾਜਿ ਬਰੈਗੇ ॥
 ਬ੍ਰਹਮ ਮਹੇਸੁਰ ਬਿਸਨ ਸਚੀਪਤਿ, ਅੰਤਿ ਫਸੇ ਜਮਫਾਸ ਪਰੈਗੇ ॥
 ਜੇ ਨਰ ਸ੍ਰੀਪਤਿ ਕੇ ਪ੍ਰਸਿ ਹੈ ਪਗ, ਤੇ ਨਰ ਫੇਰਿ ਨ ਦੇਹ ਧਰੈਗੇ ॥੮॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਮਾਨਵ—ਮਨੁੱਖ। ਇੰਦ੍ਰ—ਰਾਜਾ। ਮਾਨਵ ਇੰਦ੍ਰ—ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ। ਗਜਿੰਦ੍ਰ—ਗਜ + ਇੰਦ੍ਰ, ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਾਥੀ। ਨਰਾਧਿਪ—(ਨਰ + ਅਧਿਪ) ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਰਾਖੇ, ਰਾਜੇ। ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਕੋ ਰਾਜੁ—ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ (ਧਰਤ, ਅਕਾਸ਼, ਪਾਤਾਲ) ਦਾ ਰਾਜ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰਾਜ। ਕਰੈਗੇ—ਭਾਵ, ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੌਨ—ਜੋ।

ਕੋਟਿ ਇਸਨਾਨ—ਕਰੋੜਾਂ (ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ) ਇਸ਼ਨਾਨ। ਗਜਾਦਿਕ—ਹਾਥੀ ਆਦਿਕ। ਸੁਅੰਬਰ—(ਸੂਯੰ-ਵਰ) ਆਪਣਾ ਵਰ ਆਪ ਢੂੰਡਣ ਲਈ ਰਸਮ। ਸਾਜਿ—ਸਾਜ ਕੇ, ਰਚ ਕੇ। ਬਰੈਗੇ—ਭਾਵ, ਵਰਦੇ ਹਨ, ਵਿਆਹ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਹੇਸੁਰ—ਸ਼ਿਵ। ਸਚੀ ਪਤਿ—ਸਚੀ ਦਾ ਖਸਮ, ਇੰਦਰ ('ਸਚੀ' ਇੰਦਰ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ)। ਅੰਤਿ—ਆਖ਼ਰ ਨੂੰ। ਜਮਫਾਸ—ਮੌਤ ਦੀ ਫਾਹੀ, ਮੌਤ ਦੇ ਵੱਸ। ਜੇ ਨਰ—ਜੋ ਮਨੁੱਖ। ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ—ਸ੍ਰੀ ਦਾ ਪਤੀ, ਲੱਛਮੀ ਦਾ ਖਸਮ, ਪਰਮਾਤਮਾ। ਪ੍ਰਸਿ ਹੈ—ਛੁੰਹਦੇ ਹਨ। ਪਗ—ਪੈਰ। ਪ੍ਰਸਿ ਹੈ ਪਗ—ਪੈਰ ਪਰਸਦੇ ਹਨ, ਚਰਨੀਂ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਫੇਰਿ—ਮੁੜ ਕੇ। ਦੇਹ ਨ ਧਰੈਗੇ—ਸਰੀਰ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ।

ਅਰਥ : ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋ ਕੇ ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜੇ ਬਣਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਭੀ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਹਨ;

ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਕਰੋੜਾਂ ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ (ਭੀ) ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਹਾਥੀ ਆਦਿਕ ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਕਈ ਸੁਅੰਬਰ ਰਚਾ ਰਚਾ ਕੇ ਵਿਆਹ ਕਰਦੇ ਹਨ;

(ਇਹ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਲੋਕ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹੇ) ਬ੍ਰਹਮਾ; ਸ਼ਿਵ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਇੰਦਰ (ਵਰਗੇ ਭੀ) ਆਖ਼ਰ ਮੌਤ ਦੇ ਵੱਸ ਪੈਂਦੇ ਹਨ;

(ਸਿਰਫ) ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਮੁੜ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ, ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਹਨ)।੮।੨੮।

ਕਹਾ ਭਯੋ ਜੋ ਦੋਊ ਲੋਚਨ ਮੂੰਦਿ ਕੈ, ਬੈਠ ਰਹਿਓ ਬਕ ਧਿਆਨੁ ਲਗਾਇਓ ॥
 ਨਾਤ ਫਿਰਿਓ ਲੀਏ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦਨ, ਲੋਕ ਗਇਓ ਪਰਲੋਕੁ ਗਵਾਇਓ ॥
 ਬਾਸ ਕੀਓ ਬਿਖਿਆਨੁ ਸੋ ਬੈਠਿ ਕੈ, ਐਸੇ ਹੀ ਐਸੇ ਸੋ ਬੈਸ ਬਿਤਾਇਓ ॥
 ਸਾਚੁ ਕਹਉ ਸੁਨਿ ਲੇਹੁ ਸਭੈ, ਜਿਨਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਓ ॥੯॥੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਹਾ ਭਯੋ—ਕੀ ਹੋਇਆ ? ਭਾਵ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ। ਜੋ—ਜੇ। ਲੋਚਨ—ਅੱਖਾਂ। ਮੂੰਦਿ ਕੈ—ਮੀਟ ਕੇ। ਬਕ ਧਿਆਨੁ—ਬਗਲੇ ਵਾਲੀ ਸਮਾਧੀ। ਫਿਰਿਓ—ਫਿਰਿਆ। ਲੀਏ—ਤੱਕ। ਬਾਸ—ਨਿਵਾਸ। ਕੀਓ—ਕੀਤਾ। ਬਿਖਿਆਨੁ ਸੋ—ਬਿਖਿਆਨੁ ਸਿਉਂ; ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ। ਐਸੇ ਹੀ ਐਸੇ—ਐਵੇਂ ਹੀ, ਵਿਅਰਥ ਹੀ। ਬੈਸ—(ਵਯਸ) ਉਮਰ। ਕਹਉ—ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ। ਸਭੈ—ਸਾਰੇ ਜਣੇ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ। ਸਾਚੁ ਕਹਉ—ਮੈਂ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ। ਬੈਠਿ ਕੈ—ਬਹਿ ਕੇ, ਹੋਰ ਸਭ ਕੁਝ ਛੱਡ ਛੱਡਾ ਕੇ।

ਅਰਥ : ਜੇ (ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ) ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਤੇ (ਉਸ ਨੇ) ਬਗਲੇ ਵਾਲੀ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਰੱਖੀ, ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜੇ (ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ) ਸੱਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਤੱਕ (ਸਾਰੇ ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ) ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਫਿਰਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਲੋਕ (ਭਾਵ, ਮੌਜੂਦਾ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੁਖ) ਭੀ ਗਵਾ ਲਿਆ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਭੀ ਗਵਾਇਆ (ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨਾ ਕੀਤਾ)।

ਪਰ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ (ਸਮਾਧੀ ਤੇ ਤੀਰਥ-ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿਕ ਕਰਮ ਛੱਡ ਕੇ) ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿੱਠ ਕੇ ਸੰਗ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੇ ਭੀ (ਸਾਰੀ) ਉਮਰ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਗਵਾ ਲਈ।

(ਹੇ ਭਾਈ !) ਸਾਰੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਲਉ, ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ (ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਬਗਲ-ਸਮਾਧੀਆਂ ਤੇ ਤੀਰਥ-ਇਸ਼ਨਾਨਾਂ ਨਾਲ ਰੱਬ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿਣਾ ਜੀਵਨ-ਮਨੋਰਥ ਹੈ)। ਉਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਲੱਭਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ (ਖਾਲਕ ਤੇ ਖਲਕਤ ਨਾਲ) ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।੯॥੨੯॥

ਕਾਹੂ ਲੈ ਪਾਹਨੁ ਪੂਜਿ ਧਰੋ ਸਿਰਿ, ਕਾਹੂ ਲੈ ਲਿੰਗੁ ਗਰੇ ਲਟਕਾਇਓ ॥
 ਕਾਹੂ ਲਖਿਓ ਹਰਿ ਅਵਾਚੀ ਦਿਸਾ ਮਹਿ, ਕਾਹੂ ਪਛਾਹ ਕੋ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਓ ॥
 ਕੋਊ ਬੁਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਤ ਹੈ ਪਸੁ, ਕੋਊ ਮ੍ਰਿਤਾਨ ਕਉ ਪੂਜਨ ਧਾਇਓ ॥
 ਕੂਰ ਕ੍ਰਿਆ ਉਰਝਿਓ ਸਭ ਹੀ ਜਗੁ, ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਭੇਦੁ ਨ ਪਾਇਓ ॥੧੦॥੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਾਹੂ—ਕਿਸੇ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ। ਪਾਹਨੁ—ਪੱਥਰ। ਪੂਜਿ—ਪੂਜ ਕੇ। ਸਿਰਿ—ਸਿਰ ਉਤੇ। ਗਰੇ—ਗਲ ਵਿਚ। ਲਖਿਓ—ਲਖਿਆ, ਵੇਖਿਆ, ਸਮਝਿਆ। ਅਵਾਚੀ—ਦੱਖਣ। ਦਿਸਾ—ਪਾਸਾ, ਤਰਫ਼। ਪਛਾਹ ਕੋ—ਪੱਛਮ ਵਲ। ਨੋਟ : ਟੀਕਾਕਾਰ 'ਪਛਾਹ' ਲਫਜ਼ ਦੇ ਟਾਕਰੇ 'ਤੇ ਲਫਜ਼ 'ਅਵਾਚੀ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਚੜ੍ਹਦਾ', ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਪਾਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ; ਇਹ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਚਹੁੰਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਹੇਠ-ਲਿਖੇ ਲਫਜ਼ ਹਨ :

ਉਦੀਚੀ—ਪਹਾੜ ਪਾਸਾ। ਅਵਾਚੀ—ਦੱਖਣ ਪਾਸਾ।

ਪ੍ਰਾਚੀ—ਚੜ੍ਹਦਾ ਪਾਸਾ। ਪ੍ਰਤੀਚੀ—ਲਹਿੰਦਾ ਪਾਸਾ।

ਅਵਾਚੀ ਦਿਸਾ—ਦੱਖਣ ਪਾਸਾ, ਜਿਧਰ ਦੁਆਰਕਾ ਮੰਦਰ ਹੈ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ-ਥਾਂ)। ਪਸ਼—ਪਸ਼ੂ, ਮੂਰਖ। ਮ੍ਰਿਤ—ਮੁਰਦਾ (ਭਾਵ, ਕਬਰ, ਜਿਥੇ ਮੁਰਦਾ ਦੱਬਿਆ ਪਿਆ ਹੈ)। ਕੂਰ—ਕੂੜ, ਝੂਠੀ। ਕ੍ਰਿਆ—ਕੰਮ, ਰਸਮ। ਉਰਝਿਓ—ਰੁੱਝਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ—ਪਰਮਾਤਮਾ।

ਅਰਥ : ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਪੱਥਰ (ਭਾਵ, ਸਾਲਗਰਾਮ) ਲੈ ਕੇ, ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਰ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, (ਭਾਵ, ਸਾਲਗਰਾਮ ਨੂੰ ਸਿਰ ਨਿਵਾਇਆ ਹੈ, ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਹੈ) ਕਿਸੇ ਨੇ ਸ਼ਿਵ-ਲਿੰਗ ਲੈ ਕੇ ਗਲ ਵਿਚ ਲਟਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਭਾਵ, ਪੂਜਾ ਲਈ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ)।

ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਦੱਖਣ ਪਾਸੇ (ਦੁਆਰਕਾ ਵਿਚ) ਹੀ (ਵਸਦਾ) ਸਮਝਿਆ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੇ (ਪੱਛਮ ਪਾਸੇ ਨਿਰਾ ਕਾਅਬੇ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦਾ ਘਰ ਸਮਝ ਕੇ) ਪੱਛਮ ਪਾਸੇ ਵਲ ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ ਹੈ।

ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਬੁਤਾਂ ਨੂੰ (ਰੱਬ ਸਮਝ ਕੇ) ਪੂਜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੇ ਕੋਈ ਕਬਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਣ ਲਈ ਦੌੜਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

(ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸਾਰਾ ਹੀ ਜਗਤ ਕੂੜੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਵਿਚ ਰੁੱਝਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭੇਤ (ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ੧੦।੩੦।

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ॥
ੜੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਝੁ—ਤਵ, ਤੇਰੀ। ਪ੍ਰਸਾਦਿ—ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੁਆਰਾ, ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਮੈਂ ਇਹ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦਾ ਹਾਂ)।

ਚੌਪਈ

ਚੌਪਈ—ਚੌ+ਪਈ, ਚਾਰ ਪਦਾਂ ਵਾਲੀ, ਚਾਰ ਤੁਕਾਂ ਵਾਲੀ, ਉਹ ਬਾਣੀ ਜਿਸ ਦੇ ਹਰੇਕ ਬੰਦ ਵਿਚ ਚਾਰ ਚਾਰ ਤੁਕਾਂ ਹਨ।

ਪ੍ਰਣਵੈ ਆਦਿ ਏਕੰਕਾਰਾ ॥ ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਕੀਓ ਪਸਾਰਾ ॥
ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਅਬਗਤੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥ ਲੋਕ ਚਤੁਰਦਸ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਪ੍ਰਣਵੈ—ਪ੍ਰਣਵਉ, ਮੈਂ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਨਿਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸਿਰ ਨਿਵਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਆਦਿ—ਮੁੱਢ, ਮੂਲ, ਸ਼ੁਰੂ, ਜੋ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣੀ ਹੈ। ਏਕੰਕਾਰਾ—ਇਕ ਓਅੰਕਾਰ, ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ, ਜੋ ਇਕ-ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਥਲਿ—ਧਰਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਮਹੀਅਲਿ—ਮਹੀ ਤਲਿ, ਧਰਤੀ ਦੇ ਤਲੇ ਉਤੇ, ਧਰਤੀ ਦੇ ਉੱਪਰ (ਭਾਵ), ਧਰਤੀ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਪੁਲਾੜ ਵਿਚ, ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ। ਪਸਾਰਾ—ਖਿਲਾਰਾ। ਪੁਰਖੁ—(ਧੁਰਿ ਰੇਰੇ ਝਿ ਪੁਰੁਖ:) ਜੋ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਅਬਗਤੁ—(ਅਘਕਤ) ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ, ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ। ਚਤੁਰਦਸ—ਚਾਰ ਤੇ ਦਸ, ਚੌਦਾਂ। ਚਤੁਰਦਸ ਲੋਕ—ਚੌਦਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ, ਸੱਤ ਆਕਾਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸਤ ਪਾਤਾਲਾਂ ਵਿਚ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ। ਪ੍ਰਕਾਸੀ—ਚਾਨਣ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਮੈਂ ਉਸ ਇਕ, ਇਕ-ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਗੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਜਲ ਵਿਚ, ਧਰਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਉਪਰ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਆਪ ਪਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਮੈਂ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ) ਜੋ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ; ਜੋ (ਇਹਨਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ) ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਕਦੇ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਚੌਦਾਂ ਹੀ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨੂਰ ਨਾਲ ਚਾਨਣ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।੧।

**ਹਸਤਿ ਕੀਟ ਕੇ ਬੀਚ ਸਮਾਨਾ ॥ ਰਾਵ ਰੰਕ ਜਿਹ ਇਕ-ਸਰ ਜਾਨਾ ॥
ਅਦੈ ਅਲਖੁ ਪੁਰਖੁ ਅਬਿਗਾਮੀ ॥ ਸਭ ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥੨॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਹਸਤਿ—ਹਾਥੀ (ਨੋਟ: ਲਫਜ਼ ‘ਹਸਤ’ ਅਤੇ ‘ਹਸਤਿ’ ਦਾ ਫਰਕ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣਾ। ਹਸਤ—ਹੱਥ, ਸੁੰਢ। ਹਸਤਿ—ਹੱਥ ਵਾਲਾ, ਸੁੰਢ ਵਾਲਾ, ਹਾਥੀ)। ਕੀਟ—ਕੀੜਾ (ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਅੱਖਰ ‘ਟ’ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ‘ੜ’ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ‘ਕਟਕ’ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲਫਜ਼ ‘ਕੜਾ’ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ‘ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ’ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲਫਜ਼ ‘ਤ੍ਰਿਊੜੀ’ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ‘ਨਿਕਟਿ’ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲਫਜ਼ ‘ਨੇੜੇ’ ਹੈ। ਰਾਵ—ਅਮੀਰ, ਰਾਜਾ। ਰੰਕ—ਕੰਗਾਲ। ਜਿਹ—ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ। ਇਕ-ਸਰ—ਇਕੋ ਜਿਹੇ, ਬਰਾਬਰ। ਜਾਨਾ—ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਸਾਂਝ ਪਾਈ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਦੈ—ਅ + ਦਵੈ, ਅ + ਦ੍ਰਯ; ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਲਖੁ—ਅ + ਲਖ, ਜੋ ਲਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਅਬਿਗਾਮੀ—[ਸੰ: ਅਵਿਗਮ—unseparated, unremoved] ਜੋ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅੰਤਰਜਾਮੀ—[ਜਾ—ਯਾ, ਜਾਣਾ, ਅੱਪੜਨਾ] ਅੰਦਰ ਅੱਪੜ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ਘਟ ਘਟ ਕੇ—ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ ਦੇ।

ਅਰਥ : (ਮੈਂ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਗੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ) ਜੋ ਹਾਥੀ (ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ) ਕੀੜੇ (ਤਕ ਹਰੇਕ ਜੀਵ) ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਗਰੀਬ ਤੇ ਅਮੀਰ ਹਰੇਕ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਸਾਂਝ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਜੋ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ (ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ) ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਅਤੇ ਜੋ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਵਾਲਾ ਹੈ।੨।

**ਅਲਖ-ਰੂਪੁ ਅਛੈ ਅਨ-ਭੇਖਾ ॥ ਰਾਗ ਰੰਗ ਜਿਹ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਾ ॥
ਬਰਨ ਚਿਹਨ ਸਭ ਹੂੰ ਤੇ ਨਿਆਰਾ ॥ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਅਦੈ ਅਬਿਕਾਰਾ ॥੩॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਲਖ—ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਅਲਖ-ਰੂਪੁ—ਜਿਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਛੈ—ਅ + ਛੈ, ਅ-ਖਯ, ਨਾਸ-ਰਹਿਤ, ਜੋ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਭੇਖ—ਧਾਰਮਿਕ ਲਿਬਾਸ। ਅਨ-ਭੇਖਾ—ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਧਾਰਮਿਕ ਲਿਬਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਹ—ਜਿਸ ਦਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ। ਰਾਗ ਰੰਗ—ਮੋਹ ਦੀ ਰੰਗਣ। ਰੇਖਾ—ਲਕੀਰਾਂ, ਚਿਹਨ, ਨਿਸ਼ਾਨ। ਰੂਪ ਰੇਖਾ—ਸਰੂਪ ਦੇ ਖਾਸ ਚਿਹਨ, ਸਰੂਪ ਦਾ ਖਾਸ ਹੁਲੀਆ। ਬਰਨ—ਰੰਗ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱੜੀ ਆਦਿਕ ਜਾਤੀ। ਨਿਆਰਾ—ਨਿਰਾਲਾ, ਵਖਰਾ। ਅਬਿਕਾਰਾ—ਅ-ਬਿਕਾਰ, (ਬਿਕਾਰ—ਤਬਦੀਲੀ) changeless, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

ਅਰਥ : (ਮੈਂ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਗੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ) ਜਿਸ ਦਾ ਸਹੀ ਸਰੂਪ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਕਦੇ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਧਾਰਮਿਕ ਲਿਬਾਸ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਰੀਝਦਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੋਹ ਦੀ ਰੰਗਣ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਹੁਲੀਆ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

(ਮੈਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ) ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱੜੀ ਆਦਿਕ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਚਿਹਨਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰੀ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।੩।

**ਬਰਨ ਚਿਹਨ ਜਿਹ ਜਾਤਿ ਨ ਪਾਤਾ ॥ ਖੌੜੁ ਮਿੱੜੁ ਜਿਹ ਤਾਤ ਨ ਮਾਤਾ ॥
ਸਭ ਤੇ ਦੂਰਿ, ਸਭਨ ਤੇ ਨੇਰਾ ॥ ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਜਾਹਿ ਬਸੇਰਾ ॥੪॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਚਿਹਨ—ਨਿਸ਼ਾਨ। ਜਿਹ—ਜਿਸ ਦਾ। ਪਾਤਾ—ਪਾਤਿ, ਕੁਲ। ਖੌੜੁ—ਵੈਰੀ। ਤਾਤ—ਪਿਤਾ। ਜਾਹਿ—ਜਿਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਦਾ। ਬਸੇਰਾ—ਵਾਸਾ, ਟਿਕਾਣਾ। ਮਹੀਅਲਿ—ਮਹੀ ਤਲਿ, (ਮਹੀ—ਧਰਤੀ) ਧਰਤੀ ਦੇ ਤਲੇ ਉਤੇ, ਧਰਤੀ ਦੇ ਉਪਰ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ।

ਅਰਥ : (ਮੈਂ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅੱਗੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ) ਜਿਸ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱੜੀ ਆਦਿਕ ਕਿਸੇ ਵਰਣ ਦਾ ਕੋਈ ਚਿਹਨ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਜਿਸ ਦੀ

ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਜਾਤੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਮਿੱਤਰ ਨਹੀਂ; ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਮਾਂ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪਿਉ ਨਹੀਂ।

(ਮੈਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ) ਜੋ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ (ਦੂਰ ਵੱਖਰਾ ਭੀ) ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ (ਅੰਗ ਸੰਗ ਭੀ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਨਿਵਾਸ ਜਲ ਵਿਚ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਉਪਰ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਭੀ ਹੈ।੪।

**ਅਨਹਦ-ਰੂਪੁ ਅਨਾਹਦ-ਬਾਨੀ ॥ ਚਰਨ ਸਰਨ ਜਿਹ ਬਸਤ ਭਵਾਨੀ ॥
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨ ਅੰਤ ਨਹੀ ਪਾਇਓ ॥ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਮੁਖਚਾਰ ਬਤਾਇਓ ॥੫॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਨਹਦ—(all-pervading) ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ, ਇਕ-ਰਸ। ਅਨਹਦ ਰੂਪੁ—ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜਿਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹਰ ਥਾਂ ਇਕ-ਰਸ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਹਸਤੀ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਬਾਨੀ—ਜੀਵਨ-ਰੋ। ਅਨਾਹਦ-ਬਾਨੀ—ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਿਸ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਰੋ ਹਰ ਥਾਂ ਇਕ-ਰਸ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਜਿਹ ਚਰਨ ਸਰਨ—ਜਿਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਓਟ ਵਿਚ। ਭਵਾਨੀ—ਦੇਵੀ, ਦੁਰਗਾ। ਨੇਤਿ—ਨ-ਇਤਿ, ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ। ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ—ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ, ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ, (ਭਾਵ), ਜਗਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੀ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੁਖਚਾਰ—ਚਾਰ ਮੁਖਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ। ਬਤਾਇਓ—ਦੱਸਿਆ, ਆਖਿਆ।

ਅਰਥ : (ਮੈਂ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਗੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ) ਜਿਸ ਦੀ ਹਸਤੀ (ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ) ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਰੋ ਹਰ ਥਾਂ ਇਕ-ਰਸ ਮੌਜੂਦ ਹੈ; ਦੁਰਗਾ ਭੀ ਜਿਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ।

(ਮੈਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ) ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭੀ ਜਿਸ ਦੇ (ਗੁਣਾਂ) ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਾਬਤ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।੫।

**ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਉਪਇੰਦ੍ਰ ਬਨਾਏ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਰੁੰਦ੍ਰ ਉਪਾਇ ਖਪਾਇ ॥
ਲੋਕ ਚਤੁਰਦਸ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਓ ॥ ਬਹੁਰਿ ਆਪ ਹੀ ਬੀਚ ਮਿਲਾਇਓ ॥੬॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਕੋਟਿ—ਕਰੋੜ। ਉਪਇੰਦ੍ਰ—ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਅਵਤਾਰ,

ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਾਮਨ-ਅਵਤਾਰ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਸੀ। ਰੁੱਦ੍ਰ—
ਸ਼ਿਵ। ਉਪਾਇ—ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ। ਖੇਲੁ—ਤਮਾਸ਼ਾ। ਬਹੁਰਿ—ਮੁੜ। ਆਪ ਹੀ
ਬੀਚ—ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਹੀ।

ਅਰਥ : (ਮੈਂ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ) ਜਿਸ ਨੇ (ਇੱਕ
ਨਹੀਂ) ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਵਾਮਨ-ਅਵਤਾਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜੋ
ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

(ਮੈਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ) ਜਿਸ ਨੇ ਚੌਦਾਂ ਭਵਨਾਂ ਦਾ
ਤਮਾਸ਼ਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤੇ (ਜਦੋਂ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ) ਮੁੜ
ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।੬।

**ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਫਨਿੰਦ ਅਪਾਰਾ ॥ ਗੰਧ੍ਰਬ ਜੱਛ ਰਚੇ ਸੁਭਚਾਰਾ ॥
ਭੂਤ ਭਵਿਖ ਭਵਾਨ ਕਹਾਨੀ ॥ ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਪਟ ਪਟ ਕੀ ਜਾਨੀ ॥੭॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਦਾਨਵ—ਦੈਤ, ਰਾਖਸ਼। ਫਨਿੰਦ—[ਫਣ—ਸੱਪ ਦੀ
ਕਲਗੀ। ਫਣੀ—ਕਲਗੀ ਵਾਲਾ ਸੱਪ। ਫਣਿ—ਇੰਦ੍ਰ—ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ ਸੱਪਾਂ ਦਾ
ਰਾਜਾ, ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ] ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ। ਅਪਾਰ—ਅ-ਪਾਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਰਲਾ
ਬੰਨਾ ਨਾ ਲੱਭ ਸਕੇ, ਜਿਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਅਖ਼ੀਰਲਾ ਅੰਕ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ,
ਬੇਅੰਤ, ਅਨਗਿਣਤ। ਗੰਧ੍ਰਬ—ਗੰਧਰਬ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਗੀ। ਜੱਛ—(ਯਕ
ਯਕ, ਜੱਖ) ਹੌਲੇ ਮੇਲ ਦੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਜਮਾਤ, ਜੋ ਧਨ ਦੇ ਦੇਵਤਾ
ਕੁਬੇਰ ਦੇ ਸੇਵਕ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਬੇਰ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਤੇ ਬਾਗਾਂ ਦੀ
ਰਾਖੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੁਭਚਾਰਾ—ਸੁਭ-ਆਚਾਰ, ਪਵਿੱਤਰ ਆਚਰਨ ਵਾਲੇ।
ਰਚੇ—ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਭੂਤ—ਬੀਤ ਚੁਕੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ। ਭਵਿੱਖ—ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ
ਦੀਆਂ। ਭਵਾਨ—ਹੁਣ ਬੀਤ ਰਹੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ। ਕਹਾਨੀ—ਘਟਨਾ, ਕਥਾ।
ਪਟ—ਪੜਦਾ।

ਅਰਥ : (ਮੈਂ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅੱਗੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ)
ਜਿਸ ਨੇ ਅਨਗਿਣਤ ਰਾਖਸ਼, ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜਿਸ
ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਗੰਧਰਬ, ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਜੱਖ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ-ਆਤਮਾ
ਜੀਵ ਰਚੇ ਹਨ।

(ਮੈਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ) ਜਿਸ ਨੇ ਪਿਛੇ ਬੀਤ ਚੁਕੇ ਸਮੇਂ
ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਹੁਣ ਬੀਤ ਰਹੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਵਾਪਰ

ਰਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਚਲਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਜੋ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਹਰੇਕ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਪਰਦੇ ਦੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।੭।

ਭਾਵ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ, ਇਕ ਸ਼ੇਖਨਾਗ ਨਹੀਂ, ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ੇਖਨਾਗ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤਕ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਕਰਾਇਆ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

**ਤਾਤ ਮਾਤ ਜਿਹ ਜਾਤਿ ਨ ਪਾਤਾ ॥ ਏਕ ਰੰਗ ਕਾਹੂ ਨਹੀ ਰਾਤਾ ॥
ਸਰਬ ਜੋਤਿ ਕੇ ਬੀਚ ਸਮਾਨਾ ॥ ਸਭਹੂੰ ਸਰਬ ਠੌਰ ਪਹਿਚਾਨਾ ॥੮॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਤਾਤ—ਪਿਉ। ਜਿਹ—ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ। ਪਾਤ—ਕੁਲ। ਏਕ ਰੰਗ ਕਾਹੂ ਨਹੀ—ਕਿਸੇ ਇਕ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਕੁਲ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਰਾਤਾ—ਰੱਤਾ ਹੋਇਆ, ਮਸਤ। ਜੋਤਿ—ਜੀਵ। ਸਭਹੂੰ—ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ। ਸਰਬ ਠੌਰ—ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ। ਪਹਿਚਾਨਾ—ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ।

ਅਰਥ : (ਮੈਂ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਗੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ) ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਮਾਂ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪਿਉ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਜਾਤੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਕੁਲ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਇਕ ਜਾਤ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਕੁਲ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(ਮੈਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ) ਜੋ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ (ਵੱਸਦਾ) ਵੇਖਿਆ ਹੈ।੯।

**ਕਾਲ-ਰਹਿਤ ਅਨਕਾਲ-ਸਰੂਪਾ ॥ ਅਲਖ ਪੁਰਖੁ ਅਬਿਗਤੁ ਅਵਧੁਤਾ ॥
ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਜਿਹ ਚਿਹਨ ਨ ਬਰਨਾ ॥ ਅਬਿਗਤ-ਦੇਵ ਅਛੈ ਅਨ-ਭਰਮਾ ॥੧॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਾਲ—ਮੌਤ, ਸਮਾ। ਕਾਲ-ਰਹਿਤ—ਜਿਸ ਉਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ (ਭਾਵ, ਜੋ ਬਿਰਥ ਹੋ ਕੇ ਮੌਤ ਦੇ ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ)। ਅਨ-ਕਾਲ—ਕਾਲ-ਰਹਿਤ। ਸਰੂਪਾ—ਸ੍ਰ + ਰੂਪ, ਆਪਣਾ ਰੂਪ, ਆਪਣਾ ਅਸਲਾ, ਆਪਣਾ ਵਜੂਦ। ਅਨਕਾਲ ਸਰੂਪ—ਜਿਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਵਜੂਦ ਮੌਤ-ਰਹਿਤ ਹੈ। ਅਲਖ—ਜਿਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਿਣੇ

ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਅਬਿਗਤੁ—ਅਦਿਸ਼ਟ। ਅਵਪੂਤ—ਜਿਸ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨ ਮੁਕਾ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਅਛੈ—ਅ-ਛੈ, ਅ-ਖਯਯ, ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ। ਅਨ-ਭਰਮ—ਜੋ ਭਟਕਣਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਅਬਿਗਤ—ਸਰੀਰ-ਰਹਿਤ, ਅਦਿਸ਼ਟ।

ਅਰਥ : (ਮੈਂ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅੱਗੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ) ਜੋ ਮੌਤ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਵਜੂਦ ਸਮੇ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਜੋ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ, ਅਤੇ ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ।

(ਮੈਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ) ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਜਾਤੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਕੁਲ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਹੁਲੀਆ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਵਰਨ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ (ਬ੍ਰਹਮਾ ਸ਼ਿਵ ਆਦਿਕ) ਦੇਵਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਮੌਤ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਤੋਂ ਉਤਾਂਹ ਹੈ। ੯।

**ਸਭ ਕੋ ਕਾਲੁ ਸਭਨ ਕੋ ਕਰਤਾ ॥ ਰੋਗ ਸੋਗ ਦੋਖਨ ਕੋ ਹਰਤਾ ॥
ਏਕ ਚਿੱਤ ਜਿਹ ਇਕ ਛਿਨ ਧਿਆਯੋ ॥ ਕਾਲ ਫਾਸ ਕੇ ਬੀਚ ਨ ਆਯੋ ॥੧੦॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਭ ਕੋ—ਸਭਨਾਂ ਦਾ, ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ। ਕਾਲੁ—ਮੌਤ, ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕੋ—ਦਾ। ਕਰਤਾ—ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸੋਗ—ਚਿੰਤਾ, ਫਿਕਰ। ਦੋਖ—ਐਥ, ਵਿਕਾਰ, ਪਾਪ। ਹਰਤਾ—ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਏਕ-ਚਿੱਤ—ਇਕਾਗਰ-ਮਨ ਹੋ ਕੇ, ਮਨ ਜੋੜ ਕੇ, ਮਨ ਨੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਇਕ-ਰੂਪ ਕਰ ਕੇ। ਜਿਹ—ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ। ਇਕ ਛਿਨ—ਰਤਾ ਕੁ ਸਮੇ ਲਈ ਭੀ। ਫਾਸ—ਫਾਹੀ। ਕਾਲ ਫਾਸ ਕੇ ਬੀਚ—ਮੌਤ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ, ਮੌਤ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ, ਮੌਤ ਦੇ ਸਦਾ ਦੇ ਸਹਿਮ ਵਿਚ।

ਅਰਥ : (ਮੈਂ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅੱਗੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ) ਜੋ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਰੋਗਾਂ, ਫਿਕਰਾਂ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੈ।

ਜਿਸ ਭੀ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮਨ ਜੋੜ ਕੇ ਰਤਾ ਕੁ ਸਮੇ ਲਈ ਭੀ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਮੌਤ ਦੇ ਸਦਾ ਦੇ ਸਹਿਮ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੦।

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩ ਅਨੰਦੁ

ਅਨੰਦੁ ਭਇਆ ਮੇਰੀ ਮਾਏ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੈ ਪਾਇਆ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਤ ਪਾਇਆ ਸਹਜ ਸੇਤੀ ਮਨਿ ਵਜੀਆ ਵਾਧਾਈਆ ॥
ਰਾਗ ਰਤਨ ਪਰਵਾਰ ਪਰੀਆ ਸਬਦ ਗਾਵਣ ਆਈਆ ॥
ਸਬਦੋ ਤ ਗਾਵਹੁ ਹਰੀ ਕੇਰਾ ਮਨਿ ਜਿਨੀ ਵਸਾਇਆ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਅਨੰਦੁ ਹੋਆ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੈ ਪਾਇਆ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਨੰਦੁ—ਪੂਰਨ ਖਿੜਾਉ। ਪਾਇਆ—ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਹਜ—ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ। ਸਹਜ ਸੇਤੀ—ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਨਾਲ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਵਾਧਾਈ—ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ, ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੀਤ। ਪਰੀਆ—ਰਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰੀਆਂ, ਰਾਗਣੀਆਂ। ਰਾਗ ਰਤਨ—ਸੋਹਣੇ ਰਾਗ। ਕੇਰਾ—ਦਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ (ਭਾਈ) ਮਾਂ ! (ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ) ਪੂਰਨ ਖਿੜਾਉ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ (ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਮਨ ਡੋਲਣੋਂ ਹਟ ਗਿਆ ਹੈ); ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਮਾਨੋ) ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਪਏ ਹਨ, ਸੋਹਣੇ ਰਾਗ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਤੇ ਰਾਗਣੀਆਂ ਸਮੇਤ (ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ, ਮਾਨੋ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਵਣ ਆ ਗਏ ਹਨ।

(ਹੇ ਭਾਈ ! ਤੁਸੀ ਭੀ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦਾ ਗੀਤ ਗਾਵੋ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ ਹੈ (ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੂਰਨ ਖਿੜਾਉ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ (ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਭੀ) ਆਨੰਦ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਿਆ ਹੈ। ॥੧॥

ਭਾਵ : ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਦਾਤਿ ਮਿਲਦੀ

ਹੈ, ਤੇ, ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਖਿੜਾਉ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਏ ਮਨ ਮੇਰਿਆ ਤੂੰ ਸਦਾ ਰਹੁ ਹਰਿ ਨਾਲੇ ॥
 ਹਰਿ ਨਾਲਿ ਰਹੁ ਤੂੰ ਮੰਨ ਮੇਰੇ ਦੁਖ ਸਭਿ ਵਿਸਾਰਣਾ ॥
 ਅੰਗੀਕਾਰੁ ਓਹੁ ਕਰੇ ਤੇਰਾ ਕਾਰਜ ਸਭਿ ਸਵਾਰਣਾ ॥
 ਸਭਨਾ ਗਲਾ ਸਮਰਥੁ ਸੁਆਮੀ ਸੋ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੇ ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਮੰਨ ਮੇਰੇ ਸਦਾ ਰਹੁ ਹਰਿ ਨਾਲੇ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਮੰਨ ਮੇਰੇ—ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਸਭਿ—ਸਾਰੇ। ਵਿਸਾਰਣਾ—ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਅੰਗੀਕਾਰੁ—ਪੱਖ, ਸਹਾਇਤਾ। ਸਮਰਥੁ—ਕਰਨ-ਜੋਗ। ਮਨਹੁ—ਮਨ ਤੋਂ। ਵਿਸਾਰੇ—ਵਿਸਾਰਦਾ ਹੈਂ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਲ (ਜੁੜਿਆ) ਰਹੁ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਖ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਦਾ ਤੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ !) ਉਸ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਕਿਉਂ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ-ਜੋਗਾ ਹੈ ?

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਰਹੁ ॥੨॥

ਭਾਵ : ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਵਾਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਲਕ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ-ਜੋਗਾ ਹੈ।

ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬਾ ਕਿਆ ਨਾਹੀ ਘਰਿ ਤੇਰੈ ॥
 ਘਰਿ ਤ ਤੇਰੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਦੇਹਿ ਸੁ ਪਾਵਏ ॥
 ਸਦਾ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਤੇਰੀ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸਾਵਏ ॥
 ਨਾਮੁ ਜਿਨ ਕੈ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਵਾਜੇ ਸਬਦ ਘਨੇਰੇ ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਕਿਆ ਨਾਹੀ ਘਰਿ ਤੇਰੈ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਘਰਿ ਤੇਰੈ—ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ। ਤ—ਤਾਂ। ਸਭੁ ਕਿਛੁ—ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼। ਦੇਹਿ—ਤੂੰ ਦੋਂਦਾ ਹੈਂ। ਸੁ—ਉਹ ਮਨੁੱਖ। ਪਾਵਏ—ਪਾਵੈ, ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ—ਵਡਿਆਈ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਵਸਾਵਏ—ਵਸਾਵੈ, ਵਸਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ ਕੈ ਮਨਿ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ। ਵਾਜੇ—ਵੱਜਦੇ ਹਨ। ਸਬਦ—ਸਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਆਵਾਜ਼, ਰਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ। ਘਨੇਰੇ—ਬੇਅੰਤ। ਸਚੇ—ਹੇ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ!

ਅਰਥ : ਹੇ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਾਲਕ (ਪ੍ਰਭੂ)! (ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੋਂ ਮਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ) ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪ ਦੋਂਦਾ ਹੈਂ (ਫਿਰ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਤੇ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ (ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਂਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਨੰਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਤੇਰਾ) ਨਾਮ ਵੱਸਦਾ ਹੈ (ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਮਾਨੋ) ਬੇਅੰਤ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ (ਮਿਲਵੀਆਂ) ਸੁਰਾਂ ਵੱਜਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ (ਭਾਵ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਚਾਉ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਈ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮਿਲਵਾਂ ਰਾਗ ਸੁਣ ਕੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਹੇ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਾਲਕ! ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸ਼ੈ ਦਾ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਤੇ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੋਂ ਆਨੰਦ ਦਾ ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ)।੩।

ਭਾਵ : ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਉਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਚਾ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਆਧਾਰੋ ॥

ਸਾਚੁ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ਮੇਰਾ ਜਿਨਿ ਭੁਖਾ ਸਭਿ ਗਵਾਈਆ ॥

ਕਰਿ ਸਾਂਤਿ ਸੁਖ, ਮਨਿ ਆਇ ਵਸਿਆ ਜਿਨਿ ਇਛਾ ਸਭਿ ਪੁਜਾਈਆ ॥

ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਣੁ ਕੀਤਾ ਗੁਰੁ ਫਿਟਹੁ ਜਿਸ ਦੀਆ ਏਹਿ ਵਡਿਆਈਆ ॥

ਕਹੈ ਨਾਨਕ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ ਸਬਦਿ ਧਰਹੁ ਪਿਆਰੋ ॥

ਸਾਚਾ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਆਧਾਰੋ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਆਧਾਰੋ—ਆਸਰਾ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ (ਨਾਮ) ਨੇ। ਭੁਖ—ਲਾਲਚ। ਕਰਿ—(ਪੈਦਾ) ਕਰ ਕੇ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਇਛਾ—ਮਨ ਦੀਆਂ ਕਾਮਨਾਂ। ਸਭਿ—ਸਾਰੀਆਂ। ਕੁਰਬਾਣੁ—ਸਦਕੇ। ਵਿਟਹੁ—ਤੋਂ।

ਅਰਥ : (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮੇਹਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ) ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਸਰਾ (ਬਣ ਗਿਆ) ਹੈ।

ਜਿਸ (ਹਰਿ-ਨਾਮ) ਨੇ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਲਾਲਚ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਜਿਸ (ਹਰਿ-ਨਾਮ) ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਮਨਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਹਰਿ-ਨਾਮ (ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ) ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਸੁਖ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਟਿਕਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਸਰਾ (ਬਣ ਗਿਆ) ਹੈ।

ਮੈਂ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਹਨ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਹੇ ਸੰਤ ਜਨੋ! (ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ) ਸੁਣੋ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਬਣਾਓ। (ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮੇਹਰ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਸਰਾ (ਬਣ ਗਿਆ) ਹੈ।॥

ਭਾਵ : ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲਾਲਚ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਾਜੇ ਪੰਚ ਸਬਦ ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਸਭਾਰੈ ॥
 ਘਰਿ ਸਭਾਰੈ ਸਬਦ ਵਾਜੇ ਕਲਾ ਜਿਤੁ ਘਰਿ ਧਾਰੀਆ ॥
 ਪੰਚ ਦੂਤ ਤੁਧੁ ਵਸਿ ਕੀਤੇ ਕਾਲੁ ਕੰਟਕੁ ਮਾਰਿਆ ॥
 ਧਰਿ ਕਰਮਿ ਪਾਇਆ ਤੁਧੁ ਜਿਨ ਕਉ ਸਿ ਨਾਮਿ ਹਰਿ ਕੈ ਲਾਗੇ ॥
 ਕਰੈ ਨਾਨਕੁ ਤਹ ਸੁਖੁ ਹੋਆ ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਵਾਜੇ—ਵੱਜਦੇ ਹਨ, ਵੱਜੇ ਹਨ। ਪੰਚ ਸਬਦ—ਪੰਜ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਲਵੀਆਂ ਸੁਰਾਂ। ਤਿਤੁ—ਉਸ ਵਿਚ। ਤਿਤੁ ਘਰਿ—ਉਸ ਹਿਰਦੇ-ਘਰ ਵਿਚ। ਸਭਾਰੈ—ਭਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਚ। ਤਿਤੁ ਸਭਾਰੈ ਘਰਿ—ਉਸ ਭਾਰਾਂ ਵਾਲੇ (ਹਿਰਦੇ-) ਘਰ ਵਿਚ। ਕਲਾ—ਸੱਤਿਆ। ਜਿਤੁ ਘਰਿ—ਜਿਸ ਘਰ

ਵਿਚ। ਧਾਰੀਆ—ਤੂੰ ਪਾਈ ਹੈ। ਪੰਚ ਦੂਤ—ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਵੈਰੀ। ਕੰਟਕੁ—ਕੰਡਾ। ਕੰਟਕੁ ਕਾਲੁ—ਡਰਾਉਣਾ ਕਾਲ, ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ। ਧੁਰਿ—ਧੁਰ ਤੋਂ। ਕਰਮਿ—ਮੇਹਰ ਨਾਲ। ਸਿ—ਸੇ, ਉਹ ਬੰਦੇ। ਨਾਮਿ—ਨਾਮ ਵਿਚ। ਅਨਹਦ—ਅਨ-ਹਦ, ਬਿਨਾ ਵਜਾਏ ਵੱਜਣ ਵਾਲੇ, ਇਕ-ਰਸ, ਲਗਾਤਾਰ।

ਅਰਥ : ਜਿਸ (ਹਿਰਦੇ-) ਘਰ ਵਿਚ (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ) ਸੱਤਿਆ ਪਾਈ ਹੈ, ਉਸ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ (ਹਿਰਦੇ-) ਘਰ ਵਿਚ (ਮਾਨੋ) ਪੰਜ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਲਵੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਵੱਜ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ (ਭਾਵ, ਉਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਆਨੰਦ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ), (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਉਸ ਦੇ ਪੰਜੇ ਕਾਮਾਦਿਕ ਵੈਰੀ ਤੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਡਰਾਣ ਵਾਲਾ ਕਾਲ (ਭਾਵ, ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ) ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਿਰਫ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਤੂੰ ਧੁਰ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਮੇਹਰ ਨਾਲ (ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਲੇਖ ਲਿਖ ਕੇ) ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਉਸ ਹਿਰਦੇ-ਘਰ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਮਾਨੋ) ਇਕ-ਰਸ (ਵਾਜੇ) ਵੱਜਦੇ ਹਨ।੫।

ਭਾਵ : ਪਰਮਾਤਮਾ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਲੇਖ ਲਿਖ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਦੇ ਹਨ। ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜੇ ਵੈਰੀ ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਚੀ ਲਿਵੈ ਬਿਨੁ ਦੇਹ ਨਿਮਾਣੀ ॥
 ਦੇਹ ਨਿਮਾਣੀ ਲਿਵੈ ਬਾਝਹੁ ਕਿਆ ਕਰੇ ਵੇਚਾਰੀਆ ॥
 ਤੁਧੁ ਬਾਝੁ ਸਮਰਥ ਕੋਇ ਨਾਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਬਨਵਾਰੀਆ ॥
 ਏਸ ਨਉ ਹੋਰੁ ਥਾਉ ਨਾਹੀ ਸਬਦਿ ਲਾਗਿ ਸਵਾਰੀਆ ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਲਿਵੈ ਬਾਝਹੁ ਕਿਆ ਕਰੇ ਵੇਚਾਰੀਆ ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਾਚੀ ਲਿਵ—ਸੱਚੀ ਲਗਨ, ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਲਗਨ, ਸਦਾ-ਬਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ। ਦੇਹ—ਸਰੀਰ। ਨਿਮਾਣੀ—ਨਿਆਸਰੀ ਜਿਹੀ, ਹੌਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। ਕਿਆ ਕਰੇ—ਕੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ? ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਦੀ ਹੈ ਨਕਾਰੇ ਕੰਮ ਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਨਵਾਰੀ—ਹੇ ਜਗਤ-ਵਾੜੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ! ਸਵਾਰੀਆ—

ਸੁਚੱਜੇ ਪਾਸੇ ਲਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵੇਚਾਰੀਆ—ਪਰ-ਅਧੀਨ, ਨਿਮਾਣੀ ਜਿਹੀ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ।

ਅਰਥ : ਸਦਾ-ਬਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਲਗਨ (ਦੇ ਆਨੰਦ) ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਹ (ਮਨੁੱਖ) ਸਰੀਰ ਨਿਆਸਰਾ ਜਿਹਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਨਿਆਸਰਾ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਇਹ ਸਰੀਰ ਜੋ ਕੁਝ ਭੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਕਾਰੇ ਕੰਮ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ! ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਇਹ ਸਰੀਰ ਸੁਚੱਜੇ ਪਾਸੇ ਲੱਗ ਸਕੇ; ਕੋਈ ਹੋਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਚੱਜੇ ਪਾਸੇ ਲਾਣ ਜੋਗਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰ, ਤਾਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ ਸੁਧਰ ਜਾਏ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਹ ਸਰੀਰ ਪਰ-ਅਧੀਨ (ਭਾਵ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ) ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਿਕੰਮਾ ਕੰਮ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।੬।

ਭਾਵ : ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਾ ਬਣੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਦਾ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਜਿਹਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗਿਆਨ-ਇੰਦਰੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਦੋੜ-ਭੱਜ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ ਇਹ ਸੁਧਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਨੰਦੁ ਆਨੰਦੁ ਸਭੁ ਕੋ ਕਹੈ, ਆਨੰਦੁ ਗੁਰੂ ਤੇ ਜਾਣਿਆ॥
ਜਾਣਿਆ ਆਨੰਦੁ ਸਦਾ ਗੁਰ ਤੇ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਪਿਆਰਿਆ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕਿਲਵਿਖ ਕਟੇ, ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ ਸਾਰਿਆ॥
ਅੰਦਰਹੁ ਜਿਨ ਕਾ ਮੋਹੁ ਤੁਟਾ, ਤਿਨ ਕਾ ਸਬਦੁ ਸਚੈ ਸਵਾਰਿਆ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਏਹੁ ਅਨੰਦੁ ਹੈ, ਆਨੰਦੁ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਣਿਆ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਭੁ ਕੋ—ਹਰੇਕ ਜੀਵ। ਪਿਆਰਿਆ—ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਭਾਈ ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ—ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਲਵਿਖ—ਪਾਪ। ਅੰਜਨੁ—ਸੁਰਮਾ। ਸਾਰਿਆ—(ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ) ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਦਰਹੁ—ਮਨ ਵਿਚੋਂ। ਸਚੈ—ਸਦਾ-ਬਿਰ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੇ। ਸਬਦੁ—ਬੋਲ। ਸਬਦੁ ਸਵਾਰਿਆ—ਬੋਲ ਸਵਾਰ ਦਿੱਤਾ (ਭਾਵ, ਖਰੂਵੇ ਬੋਲ, ਨਿੰਦਾ ਆਦਿਕ ਦੇ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ)। ਏਹੁ ਅਨੰਦੁ ਹੈ—ਅਸਲ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਇਹ ਹੈ (ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਖਰੂਵਾ ਤੇ ਨਿੰਦਾ ਆਦਿਕ

ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਉ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ)।

ਅਰਥ : ਆਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਆਖ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ (ਅਸਲ) ਆਨੰਦ ਦੀ ਸੂਝ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਭਾਈ ! (ਅਸਲ) ਆਨੰਦ ਦੀ ਸੂਝ ਸਦਾ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। (ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਅਸਲ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਗੁਰੂ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ (ਅੰਦਰੋਂ) ਪਾਪ ਕੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ (ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰ-ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ) ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੂਝ ਦਾ ਸੁਰਮਾ ਪਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬੋਲ ਹੀ ਸੁਚੱਜਾ ਮਿੱਠਾ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਅਸਲ ਆਨੰਦ ਇਹੀ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ ਆਨੰਦ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।੭।

ਭਾਵ : ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਸਲ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਇਤਨਾ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਦਾ ਮਿੱਠ-ਬੋਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਮਝ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ।

ਬਾਬਾ, ਜਿਸੁ ਤੂ ਦੇਹਿ, ਸੋਈ ਜਨੁ ਪਾਵੈ ॥
ਪਾਵੈ ਤ ਸੋ ਜਨੁ, ਦੇਹਿ ਜਿਸ ਨੋ, ਹੋਰਿ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਵੇਚਾਰਿਆ ॥
ਇਕਿ ਭਰਮਿ ਭੂਲੇ ਫਿਰਹਿ ਦਹਦਿਸਿ, ਇਕਿ ਨਾਮਿ ਲਾਗਿ ਸਵਾਰਿਆ ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਮਨੁ ਭਇਆ ਨਿਰਮਲੁ, ਜਿਨਾ ਭਾਣਾ ਭਾਵਏ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ, ਜਿਸੁ ਦੇਹਿ ਪਿਆਰੇ, ਸੋਈ ਜਨੁ ਪਾਵਏ ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਬਾਬਾ—ਹੇ ਹਰੀ ! ਦੇਹਿ—(ਆਨੰਦ ਦੀ ਦਾਤਿ) ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ। ਹੋਰਿ ਵੇਚਾਰਿਆ—ਹੋਰ ਵਿਚਾਰੇ ਜੀਵ। ਕਿਆ ਕਰਹਿ—ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਮਾਇਆ ਅੱਗੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਇਕਿ—ਕਈ ਜੀਵ। ਭਰਮਿ—(ਮਾਇਆ ਦੀ) ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ। ਦਹਦਿਸਿ—ਦਸੀਂ ਪਾਸੀਂ। ਭਾਣਾ—ਰਜ਼ਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਤੂੰ (ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੀ ਦਾਤਿ) ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ ਉਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ (ਇਸ ਦਾਤਿ ਨੂੰ) ਮਾਣਦਾ ਹੈ

ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ, ਹੋਰਨਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਦੀ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਅੱਗੇ) ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਕਈ ਬੰਦੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ (ਅਸਲ ਰਸਤੇ ਤੋਂ) ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਦਸੀਂ ਪਾਸੀਂ ਦੌੜਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਕਈ (ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ) ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੋੜ ਕੇ (ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ) ਸਵਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਰਜ਼ਾ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਨ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਉਹ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ, ਪਰ);

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੀ ਦਾਤਿ) ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈਂ, ਉਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।੮।

ਭਾਵ : ਆਪਣੇ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਣੀ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਇਆ ਦੇ ਟਾਕਰੇ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਉਹ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਬਚਦੇ ਹਨ, ਤੇ, ਹਰਿ-ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਅੰਦਰ ਸਦਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਠੰਢ ਹੀ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

**ਆਵਹੁ ਸੰਤ ਪਿਆਰਿਹੋ, ਅਕਥ ਕੀ ਕਰਹ ਕਹਾਣੀ॥
ਕਰਹ ਕਹਾਣੀ ਅਕਥ ਕੇਰੀ, ਕਿਤੁ ਦੁਆਰੈ ਪਾਈਐ॥
ਤਨੁ ਮਨੁ ਧਨੁ ਸਭੁ ਸਉਪਿ ਗੁਰ ਕਉ, ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ ਪਾਈਐ॥
ਹੁਕਮੁ ਮੰਨਿਹੁ ਗੁਰੁ ਕੇਰਾ, ਗਾਵਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ, ਕਥਿਹੁ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ॥੯॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਕਥ—ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਬਿਆਨ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ। ਕਰਹ—ਅਸੀ ਕਰੀਏ। ਕਿਤੁ ਦੁਆਰੈ—ਕਿਸ ਵਸੀਲੇ ਨਾਲ? ਸਉਪਿ—ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਹੁ। ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ—ਜੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਹੁਕਮ (ਸਿਰ ਮੱਥੇ 'ਤੇ) ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਏ। ਕੇਰਾ—ਦਾ। ਕੇਰੀ—ਦੀ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਸੰਤ ਜਨੋ! ਆਓ, ਅਸੀ (ਰਲ ਕੇ) ਬੇਅੰਤ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣੀਏ ਸੁਣਾਈਏ ਜਿਸ ਦੇ ਗੁਣ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਨ। (ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀ ਪੁਛੋ ਕਿ) ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਤਾਂ ਉੱਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣਾ ਆਪ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨ ਦੇ ਥਾਂ) ਆਪਣਾ ਤਨ

ਮਨ ਧਨ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰੋ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਜੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਿੱਠਾ ਲੱਗਣ ਲਗ ਪਏ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

(ਸੌ, ਸੰਤ ਜਨੋ!) ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਉਤੇ ਤੁਰੋ, ਤੇ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗਾਇਆ ਕਰੋ। ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਹੇ ਸੰਤ ਜਨੋ! ਸੁਣੋ, (ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣਨ ਦਾ ਸਹੀ ਰਸਤਾ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ) ਉਸ ਅਕਥ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਰਿਆ ਕਰੋ।੯।

ਭਾਵ : ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੇ ਦਾਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਰਸਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਬਸ! ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਤੁਰੋ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਂਦਾ ਰਹੋ। ਅੰਦਰ ਆਨੰਦ ਹੀ ਆਨੰਦ ਬਣਿਆ ਰਹੇਗਾ।

ਏ ਮਨ ਚੰਚਲਾ, ਚਤੁਰਾਈ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ॥
 ਚਤੁਰਾਈ ਨ ਪਾਇਆ ਕਿਨੈ, ਤੂ ਸੁਣਿ ਮੰਨ ਮੇਰਿਆ॥
 ਏਹ ਮਾਇਆ ਮੋਹਣੀ, ਜਿਨਿ ਏਤੁ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ॥
 ਮਾਇਆ ਤ ਮੋਹਣੀ ਤਿਨੈ ਕੀਤੀ, ਜਿਨਿ ਠਗਉਲੀ ਪਾਈਆ॥
 ਕੁਰਬਾਣੁ ਕੀਤਾ ਤਿਸੈ ਵਿਟਹੁ, ਜਿਨਿ ਮੋਹੁ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਮਨ ਚੰਚਲ, ਚਤੁਰਾਈ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਿਨੈ—ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਭੀ। ਮੰਨ ਮੇਰਿਆ—ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! [ਲਫਜ਼ 'ਮੰਨ' ਦੀ ਟਿੱਪੀ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰਾ ਵਧਾਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਹੈ, ਅਸਲ ਲਫਜ਼ 'ਮਨ' ਹੀ ਹੈ]। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ (ਮਾਇਆ) ਨੇ। ਏਤੁ ਭਰਮਿ—ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਕਿ ਮੋਹ ਇਕ ਮਿੱਠੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਭੁਲਾਇਆ—ਕੁਰਾਹੇ ਪਾ ਦਿਤਾ। ਤਿਨੈ—ਉਸੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ। ਠਗਉਲੀ—ਠਗ-ਬੂਟੀ। ਕੁਰਬਾਣੁ—ਸਦਕੇ, ਵਾਰਨੇ। ਵਿਟਹੁ—ਤੋਂ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਚੰਚਲ ਮਨ! ਚਲਾਕੀਆਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ (ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ) ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਤੂੰ (ਧਿਆਨ ਨਾਲ) ਸੁਣ ਲੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਨੇ ਭੀ ਚਤੁਰਾਈ ਨਾਲ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਆਨੰਦ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, (ਅੰਦਰੋਂ ਮੋਹਣੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਭੀ ਫਸਿਆ ਰਹੇ, ਤੇ, ਬਾਹਰੋਂ

ਨਿਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਚਾਹੇ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ)।

ਇਹ ਮਾਇਆ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਾਣ ਲਈ ਬੜੀ ਡਾਢੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੋਹ ਮਿੱਠੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਈ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

(ਪਰ ਜੀਵ ਦੇ ਭੀ ਕੀ ਵੱਸ ?) ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀ ਠਗ-ਬੂਟੀ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਚੰਬੋੜੀ ਹੈ ਉਸੇ ਨੇ ਇਹ ਮੋਹਣੀ ਮਾਇਆ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

(ਸੋ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਕਰਨ ਦੇ ਥਾਂ) ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਦਕੇ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਨੇ ਮਿੱਠਾ ਮੋਹ ਲਾਇਆ ਹੈ (ਤਦੋਂ ਹੀ ਇਹ ਮਿੱਠਾ ਮੋਹ ਮੁੱਕਦਾ ਹੈ)।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਹੇ (ਮੇਰੇ) ਚੰਚਲ ਮਨ ! ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੇ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ) ਨਹੀਂ ਲੱਭਾ। ੧੦।

ਭਾਵ : ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰੋਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹੇ, ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਨਿਰੀਆਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਚਾਹੇ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਏ ਮਨ ਪਿਆਰਿਆ, ਤੂੰ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸਮਾਲੇ ॥
 ਏਹੁ ਕੁਟੰਬੁ ਤੂੰ ਜਿ ਦੇਖਦਾ, ਚਲੈ ਨਾਹੀ ਤੇਰੈ ਨਾਲੇ ॥
 ਸਾਥਿ ਤੇਰੈ ਚਲੈ ਨਾਹੀ, ਤਿਸੁ ਨਾਲਿ ਕਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਈਐ ॥
 ਐਸਾ ਕੰਮੁ ਮੂਲੇ ਨ ਕੀਚੈ, ਜਿਤੁ ਅੰਤਿ ਪਛੋਤਾਈਐ ॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਾ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਣਿ ਤੂੰ, ਹੋਵੈ ਤੇਰੈ ਨਾਲੇ ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਮਨ ਪਿਆਰੇ, ਤੂੰ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸਮਾਲੇ ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਮਾਲੇ—ਸਮਾਲਿ, ਚੇਤੇ ਰੱਖ। ਜਿ—ਜੇਹੜਾ। ਮੂਲੇ ਨ—ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ। ਕੀਚੈ—ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਤੁ—ਜਿਸ ਕਰਕੇ। ਅੰਤਿ—ਅੰਤ ਵੇਲੇ, ਆਖਰ ਨੂੰ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਮਨ ! (ਜੇ ਤੂੰ ਸਦਾ ਦਾ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਲੋੜਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ) ਸਦਾ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ) ਸੰਭਾਲ ਰੱਖ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਪਰਵਾਰ ਤੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਨਿਭਣਾ।

(ਹੇ ਭਾਈ !) ਇਸ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਫਸਦਾ ਹੈ ? ਇਸ ਨੇ

ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਤੋੜ ਸਦਾ ਦਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਨਿਬਾਹ ਸਕਣਾ। ਜਿਸ ਕੰਮ ਦੇ ਕੀਤਿਆਂ ਆਖਰ ਹੱਥ ਮਲਣੇ ਪੈਣ, ਉਹ ਕੰਮ ਕਦੇ ਭੀ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ (ਗੁਰੂ ਨਾਲ) ਸੁਣ, ਇਹ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਸਦਾ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਮਨ! (ਜੇ ਤੂੰ ਆਨੰਦ ਲੋੜਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ) ਸਦਾ-ਬਿਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ (ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ) ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖ। ੧੧।

ਨੋਟ : ਅਗਲੀ ਪਉੜੀ ਨੰ: ੧੨ ਨੂੰ ਇਸ ਪਉੜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਉਂ ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਹੈ : ਤੂੰ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖ ਤੇ ਆਖ—ਹੇ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ!

ਭਾਵ : ਸਦਾ ਦੇ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੁਨੀਆ ਵਾਲੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਸਾਈ ਰੱਖੇ। ਬਸ! ਇਹੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ, ਜੋ ਕਦੇ ਭੁਲਾਣੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ।

ਅਗਮ ਅਗੋਚਰਾ, ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥
 ਅੰਤੋ ਨ ਪਾਇਆ ਕਿਨੈ ਤੇਰਾ, ਅਪਣਾ ਆਪੁ ਤੂ ਜਾਣਹੇ ॥
 ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਖੇਲੁ ਤੇਰਾ, ਕਿਆ ਕੋ ਆਖਿ ਵਖਾਣਏ ॥
 ਆਖਹਿ ਤ ਵੇਖਹਿ ਸਭੁ ਤੂ ਹੈ, ਜਿਨਿ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਤੂ ਸਦਾ ਅਗੰਮੁ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਗਮ—ਹੇ ਅਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਭੂ! ਅਗੋਚਰਾ—ਹੇ ਅਗੋਚਰ ਹਰੀ! ਅਗੋਚਰ—ਅ-ਗੋ-ਚਰ, ਜਿਸ ਤਕ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨ ਹੋ ਸਕੇ। ਕਿਨੈ—ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ। ਆਪੁ—ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ। ਜਾਣਹੇ—ਜਾਣਹਿ, ਤੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ। ਸਭਿ—ਸਾਰੇ। ਆਖਿ—ਆਖ ਕੇ। ਵਖਾਣਏ—ਵਖਾਣੈ, ਬਿਆਨ ਕਰੇ। ਕੋ—ਕੋਈ ਜੀਵ। ਆਖਹਿ—ਤੂੰ ਆਖਦਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਬੋਲਦਾ ਹੈਂ। ਵੇਖਹਿ—ਤੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ ਤੋਂ ਨੇ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਮਨ! ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸੰਭਾਲ ਰੱਖ, ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਇਉਂ ਅਰਜ਼ੋਈ ਕਰ—) ਹੇ ਅਪਹੁੰਚ ਹਰੀ! ਹੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ! (ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ) ਕਿਸੇ ਨੇ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਲੱਭਾ। ਆਪਣੇ (ਅਸਲ) ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਜੀਵ ਤੇਰੇ

ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅਖੀਰ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਦਾ।

ਕੋਈ ਹੋਰ ਜੀਵ (ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ) ਆਖ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕਰੇ ਭੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ? ਇਹ ਸਾਰੇ ਜੀਵ (ਤਾਂ) ਤੇਰਾ ਹੀ ਰਚਿਆ ਇਕ ਖੇਲ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਵਿਚ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈਂ, ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੀ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, (ਤੂੰ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈਂ) ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—(ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਮਨ ! ਪ੍ਰਭੂ ਅੱਗੇ ਇਉਂ ਅਰਜੋਈ ਕਰ—) ਤੂੰ ਸਦਾ ਅਪਹੁੰਚ ਹੈਂ, (ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਨੇ ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਕਦੇ) ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਲੱਭਾ।੧੨।

ਭਾਵ : ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਇਉਂ ਅਰਜੋਈ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ—ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ, ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੂੰ ਹੀ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੀ ਤੂੰ ਹੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ।

ਸੁਰਿ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖੋਜਦੇ, ਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ ॥
ਪਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ, ਗੁਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਨੀ, ਸਚਾ ਮਨਿ ਵਸਾਇਆ ॥
ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਤੁਧੁ ਉਪਾਏ, ਇਕਿ ਵੇਖਿ ਪਰਸਣਿ ਆਇਆ ॥
ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਚੁਕਾ, ਸਤਿਗੁਰੁ ਭਲਾ ਭਾਇਆ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ, ਜਿਸ ਨੋ ਆਪਿ ਤੁਠਾ, ਤਿਨਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸੁਰਿ—ਦੇਵਤੇ। ਮੁਨਿ ਜਨ—ਮੁਨੀ ਲੋਕ, ਰਿਸ਼ੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ—ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਜਲ। ਗੁਰਿ—ਗੁਰੂ ਨੇ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਸਭਿ—ਸਾਰੇ। ਇਕਿ—ਕਈ ਜੀਵ। ਵੇਖਿ—(ਗੁਰੂ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਕੇ। ਪਰਸਣਿ—(ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ) ਪਰਸਣ ਲਈ। ਭਲਾ ਭਾਇਆ—ਮਿੱਠਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਤੇ—ਤੋਂ।

ਅਰਥ : (ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਇਕ ਐਸਾ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਹੈ ਜਿਸ) ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ, ਮੁਨੀ ਲੋਕ ਲੱਭਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, (ਪਰ) ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ ਉਸ ਨੇ (ਇਹ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਉਸ ਨੇ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਲਿਆ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਸਾਰੇ ਜੀਅ ਜੰਤ ਤੂੰ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ (ਤੂੰ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਹੀ) ਕਈ ਜੀਵ (ਗੁਰੂ ਦਾ) ਦੀਦਾਰ ਕਰ ਕੇ (ਉਸ ਦੇ) ਚਰਨ ਛੁਹਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਉਹਨਾਂ ਦਾ) ਲੱਖ ਲੋਭ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਪ੍ਰਭੂ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਉਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ (ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ-ਰੂਪ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ੧੩।

ਭਾਵ : ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਉਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਜਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਲੱਖ ਲੋਭ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਭਗਤਾ ਕੀ ਚਾਲ ਨਿਰਾਲੀ ॥

ਚਾਲਾ ਨਿਰਾਲੀ ਭਗਤਾਹ ਕੇਰੀ, ਬਿਖਮ ਮਾਰਗਿ ਚਲਣਾ ॥

ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਤਜਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ, ਬਹੁਤੁ ਨਾਹੀ ਬੋਲਣਾ ॥

ਖੰਨਿਅਹੁ ਤਿਖੀ ਵਾਲਹੁ ਨਿਕੀ, ਏਤੁ ਮਾਰਗਿ ਜਾਣਾ ॥

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਜਿਨੀ ਆਪੁ ਤਜਿਆ, ਹਰਿ ਵਾਸਨਾ ਸਮਾਣੀ ॥

ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ, ਚਾਲ ਭਗਤਾ, ਜੁਗਹੁ ਜੁਗੁ ਨਿਰਾਲੀ ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਭਗਤ—ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ। ਚਾਲ—ਜੀਵਨ ਜੁਗਤੀ। ਨਿਰਾਲੀ—ਵੱਖਰੀ। ਕੇਰੀ—ਦੀ। ਬਿਖਮ—ਔਖਾ। ਮਾਰਗਿ—ਰਾਹ ਉਤੇ। ਤਜਿ—ਤਿਆਗ ਕੇ। ਖੰਨਿਅਹੁ—ਖੰਡੇ ਨਾਲੋਂ, ਤਲਵਾਰ ਨਾਲੋਂ। ਵਾਲਹੁ—ਵਾਲ ਨਾਲੋਂ। ਨਿਕੀ—ਬਾਰੀਕ। ਏਤੁ ਮਾਰਗਿ—ਇਸ ਰਸਤੇ ਉਤੇ। ਆਪੁ—ਆਪਾ-ਭਾਵ। ਜੁਗਹੁ ਜੁਗੁ—ਹਰੇਕ ਜੁਗ ਵਿਚ, ਸਦਾ ਹੀ, ਹਰ ਸਮੇਂ।

ਅਰਥ : (ਜੇਹੜੇ ਸੁਭਾਗ ਬੰਦੇ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ ਉਹੀ ਭਗਤ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ) ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤੀ (ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਦਾ) ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਇਹ ਪੱਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ) ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤੀ (ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲੋਂ) ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ (ਬੜੇ) ਔਖੇ ਰਸਤੇ ਉਤੇ

ਤੁਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਲੱਥ ਲੱਥ ਅਹੰਕਾਰ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤਿਆਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ (ਭਾਵ, ਆਪਣੀ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ)।

ਇਸ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਤੁਰਨਾ (ਬੜੀ ਔਖੀ ਖੇਡ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰਸਤਾ) ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰ ਨਾਲੋਂ ਤ੍ਰਿਖਾ ਹੈ ਤੇ ਵਾਲ ਨਾਲੋਂ ਪਤਲਾ ਹੈ (ਇਸ ਉਤੇ ਡਿੱਗਣ ਦੀ ਭੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਨੀਆ ਵਾਲੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਮਨ ਦੀ ਅਡੋਲਤਾ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਦੇ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।) ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ (ਮਾਇਕ) ਵਾਸ਼ਨਾ ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—(ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣਨ ਵਾਲੇ) ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤੀ ਸਦਾ ਤੋਂ ਹੀ (ਦੁਨੀਆ ਨਾਲੋਂ) ਵੱਖਰੀ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ੧੪।

ਭਾਵ : ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਲੋੜਦੇ। ਪਰ ਇਸ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਤੁਰਨਾ ਹੈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਔਖਾ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਮੁਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਿਉ ਤੂ ਚਲਾਇਹਿ ਤਿਵ ਚਲਹ ਸੁਆਮੀ, ਹੋਰੁ ਕਿਆ ਜਾਣਾ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ॥
ਜਿਵ ਤੂ ਚਲਾਇਹਿ ਤਿਵੈ ਚਲਹ, ਜਿਨਾ ਮਾਰਗਿ ਪਾਵਹੇ ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਿਨ ਨਾਮਿ ਲਾਇਹਿ, ਸਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਦਾ ਧਿਆਵਹੇ ॥
ਜਿਸ ਨੋ ਕਥਾ ਸੁਣਾਇਹਿ ਆਪਣੀ, ਸਿ ਗੁਰ ਦੁਆਰੈ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹੇ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਵਹੇ ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਚਲਹ—ਅਸੀ ਜੀਵ ਤੁਰਦੇ ਹਾਂ। ਹੋਰੁ—ਹੋਰ ਭੇਤ। ਕਿਆ ਜਾਣਾ—ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਮਾਰਗਿ—(ਆਨੰਦ ਦੇ) ਰਸਤੇ ਉਤੇ। ਪਾਵਹੇ—ਪਾਵਹਿ, ਤੂੰ ਪਾਂਦਾ ਹੈਂ। ਲਾਇਹਿ—ਤੂੰ ਲਾਂਦਾ ਹੈਂ। ਸਿ—ਉਹ ਬੰਦੇ। ਧਿਆਵਹੇ—ਧਿਆਵਹਿ, ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸੁਖੁ—ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ। ਤਿਵੈ—ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਤਿਉਂ ਹੀ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ! ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ (ਸਾਨੂੰ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ-ਸੜਕ ਉਤੇ) ਤੋਰਦਾ ਹੈਂ, ਤਿਵੇਂ ਅਸੀ ਤੁਰਦੇ ਹਾਂ (ਬੱਸ! ਮੈਨੂੰ ਇਤਨੀ ਹੀ ਸੂਝ ਪਈ ਹੈ), ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਭੇਤ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। (ਮੈਂ ਇਹੀ ਸਮਝਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਰਾਹੇ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਤੋਰਦਾ ਹੈਂ, ਉਸੇ ਰਾਹੇ ਅਸੀ ਤੁਰਦੇ ਹਾਂ)।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ (ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣਨ ਦੇ) ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਤੋਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਹਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੋੜਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬੰਦੇ ਸਦਾ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਸੁਣਨ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ), ਉਹ ਬੰਦੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ (ਪਹੁੰਚ ਕੇ) ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਸਦਾ-ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਾਲਕ ! ਜਿਵੇਂ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ (ਸਾਨੂੰ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਜੀਵਨ-ਰਾਹ ਉਤੇ ਤੋਰਦਾ ਹੈਂ। ੧੫।

ਭਾਵ : ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੀ ਦਾਤਿ ਨਿਰੋਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਿਸ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪਣੇ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

ਏਹੁ ਸੋਹਿਲਾ ਸਬਦੁ ਸੁਹਾਵਾ ॥

ਸਬਦੋ ਸੁਹਾਵਾ ਸਦਾ ਸੋਹਿਲਾ, ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੁਣਾਇਆ ॥

ਏਹੁ ਤਿਨ ਕੈ ਮੰਨਿ ਵਸਿਆ, ਜਿਨ ਧੁਰਹੁ ਲਿਖਿਆ ਆਇਆ ॥

ਇਕਿ ਫਿਰਹਿ ਘਨੇਰੇ ਕਰਹਿ ਗਲਾ, ਗਲੀ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ ॥

ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ, ਸਬਦੁ ਸੋਹਿਲਾ, ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੁਣਾਇਆ ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸੋਹਿਲਾ—ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ, ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਗੀਤ। ਸੁਹਾਵਾ—ਸੋਹਣਾ। ਏਹੁ—ਇਹ ਸੋਹਿਲਾ। ਮੰਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ (ਅੱਖਰ 'ਮ' ਦੀ ਟਿੱਪੀ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰਾ ਵਧਾਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਅਸਲ ਲਫਜ਼ 'ਮਨ' ਹੀ ਹੈ)। ਇਕਿ—ਕਈ ਜੀਵ। ਗਲੀ—ਨਿਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ।

ਅਰਥ : (ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ) ਇਹ ਸੋਹਣਾ ਸ਼ਬਦ (ਆਤਮਕ) ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਗੀਤ ਹੈ, (ਯਕੀਨ ਜਾਣੋ ਕਿ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਜੇਹੜਾ ਸੋਹਣਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਸਦਾ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਧੁਰੋਂ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ ਉਘੜਦਾ ਹੈ।

ਬਥੇਰੇ ਅਨੇਕਾਂ ਐਸੇ ਬੰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਵੱਸਿਆ, ਪਰ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ) ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਿਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸੁਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ-ਦਾਤਾ ਹੈ। ੧੬।

ਭਾਵ : ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਧੁਰੋਂ ਇਹ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੋਏ ਸੇ ਜਨਾ, ਜਿਨੀ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ॥

ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੋਏ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਿਨੀ ਧਿਆਇਆ ॥

ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੁਟੰਬ ਸਹਿਤ ਸਿਉ, ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਸੰਗਤਿ ਸਬਾਈਆ ॥

ਕਹਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰੁ, ਸੁਣਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰੁ, ਸੇ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਜਿਨੀ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਆ ॥

ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੇ ਪਵਿਤ੍ਰੁ, ਜਿਨੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਗੁਰਮੁਖਿ—ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ। ਸਹਿਤ ਸਿਉ—ਸਮੇਤ। ਕੁਟੰਬ—ਪਰਵਾਰ। ਸਬਾਈਆ—ਸਾਰੀ ਹੀ। ਮੰਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ।

ਅਰਥ : (ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਦਕਾ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ (ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਐਸਾ ਆਨੰਦ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮਾਇਆ ਵਾਲੇ ਰਸਾਂ ਦੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਹੀ ਨਾ ਰਹੀ, ਤੇ) ਉਹ ਬੰਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਬਣ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ, ਉਹ ਸੁੱਧ ਆਚਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ। (ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲਾਗ ਨਾਲ) ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਜੀਵ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਬਣੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਕੀਤੀ ਉਹ ਸਾਰੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਗਏ।

ਹਰੀ-ਨਾਮ (ਇਕ ਐਸਾ ਆਨੰਦ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ) ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਭੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਤੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਭੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੇਹੜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਭੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸੁੱਧ ਆਚਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ੧੭।

ਭਾਵ : ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਵਾਲੇ ਹੋਛੇ ਰਸ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ। ਉਹਨਾਂ

ਦਾ ਜੀਵਨ ਉੱਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲਾਗ ਨਾਲ ਹੋਰਨਾਂ ਦਾ ਆਚਰਨ ਭੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਰਮੀ ਸਹਜੁ ਨ ਉਪਜੈ, ਵਿਣੁ ਸਹਜੈ ਸਹਸਾ ਨ ਜਾਇ ॥
 ਨਹ ਜਾਇ ਸਹਸਾ ਕਿਠੈ ਸੰਜਮਿ, ਰਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਏ ॥
 ਸਹਸੈ ਜੀਉ ਮਲੀਣੁ ਹੈ, ਕਿਤੁ ਸੰਜਮਿ ਧੋਤਾ ਜਾਏ ॥
 ਮੰਨੁ ਧੋਵਹੁ ਸਬਦਿ ਲਾਗਹੁ, ਹਰਿ ਸਿਉ ਰਹਹੁ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ, ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਸਹਜੁ ਉਪਜੈ, ਇਹੁ ਸਹਸਾ ਇਵ ਜਾਇ ॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਰਮੀ—(ਬਾਹਰੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਪਦੇ) ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ, ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਸਹਜੁ—ਅਡੋਲਤਾ, ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ। ਸਹਸਾ—(ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ) ਚਿੰਤਾ-ਸਹਿਮ। ਕਿਠੈ ਸੰਜਮਿ—ਕਿਸੇ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ। ਰਹੇ—ਥੱਕ ਗਏ। ਮਲੀਣੁ—ਮੈਲਾ। ਕਿਤੁ—ਕਿਸ ਦੀ ਰਾਹੀਂ? ਕਿਤੁ ਸੰਜਮਿ—ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ? ਮੰਨੁ—ਮਨ। ਇਵ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ।

ਅਰਥ : (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸੇ ਰਿਹਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਤੌਖਲਾ-ਸਹਿਮ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ) ਤੌਖਲਾ-ਸਹਿਮ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, (ਤੇ,) ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਬਾਹਰੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਪਦੇ ਕਰਮ ਕੀਤਿਆਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਅਨੇਕਾਂ ਬੰਦੇ (ਅਜੇਹੇ) ਕਰਮ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਮਨ ਦਾ ਤੌਖਲਾ-ਸਹਿਮ ਅਜੇਹੇ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। (ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ) ਮਨ ਸਹਿਮ ਵਿਚ (ਹੈ ਉਤਨਾ ਚਿਰ) ਮੈਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਦੀ ਇਹ ਮੈਲ ਕਿਸੇ (ਬਾਹਰਲੀ) ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਧੁਪਦੀ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜੋ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਦਾ ਚਿੱਤ ਜੋੜੀ ਰੱਖੋ, (ਜੇ) ਮਨ (ਧੋਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਧੋਵੋ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਦਾ ਤੌਖਲਾ-ਸਹਿਮ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧੮।

ਭਾਵ : ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸੇ ਰਿਹਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਤੌਖਲਾ-ਸਹਿਮ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੌਖਲੇ-ਸਹਿਮ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੈ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ, ਤੇ, ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਸੋ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜੀ ਰੱਖੋ, ਤੇ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਸਦਾ ਜੁੜੇ ਰਹੋ।

ਜੀਅਹੁ ਮੈਲੇ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ ॥

ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ ਜੀਅਹੁ ਤ ਮੈਲੇ, ਤਿਨੀ ਜਨਮੁ ਜੂਐ ਹਾਰਿਆ ॥

ਏਹ ਤਿਸਨਾ ਵਡਾ ਰੋਗੁ ਲਗਾ, ਮਰਣੁ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ॥

ਵੇਦਾ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਉਤਮੁ, ਸੋ ਸੁਣਹਿ ਨਾਹੀ, ਫਿਰਹਿ ਜਿਉ ਬੇਤਾਲਿਆ ॥

ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨ ਸਚੁ ਤਜਿਆ, ਕੂੜੇ ਲਾਗੇ, ਤਿਨੀ ਜਨਮੁ ਜੂਐ ਹਾਰਿਆ ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਜੀਅਹੁ—ਜਿੰਦ ਤੋਂ, ਮਨ ਵਿਚੋਂ। ਤਿਨੀ—ਉਹਨਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ। ਮਰਣੁ—ਮੌਤ। ਬੇਤਾਲੇ—ਭੂਤਨੇ, ਤਾਲ ਤੋਂ ਖੁੰਝੇ ਹੋਏ। ਜਿਨ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ।

ਅਰਥ : (ਨਿਰੇ ਬਾਹਰੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਦਿੱਸਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ) ਮੈਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਿਰਫ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਹੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਤੇ, ਜੇਹੜੇ ਬੰਦੇ ਬਾਹਰੋਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਦਿਸਣ, ਉਥੇ ਮਨੋਂ ਵਿਕਾਰੀ ਹੋਣ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਇਉਂ ਵਿਅਰਥ ਗਵਾ ਲਿਆ ਸਮਝੋ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਜੁਆਰੀਆ ਜੁਏ ਵਿਚ ਧਨ ਹਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ-ਅੰਦਰ) ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਭਾਰਾ ਰੋਗ ਖਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਮਾਇਆ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ) ਮੌਤ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਭੁਲਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਦਿਸਣ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਾਹਰੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਦਿੱਸਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਸਣ ਲਈ ਵੇਦ ਆਦਿਕ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਵਾਲੇ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ) ਵੇਦ ਆਦਿਕ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਉੱਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ, ਉਸ ਵਲ ਉਹ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਤੇ ਭੂਤਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ (ਜੀਵਨ-ਤਾਲ ਤੋਂ ਖੁੰਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ (ਸਿਮਰਨ) ਛੱਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤੇ ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ-ਖੇਡ ਜੁਏ ਵਿਚ ਹਾਰ ਲਈ ਸਮਝੋ।੧੯।

ਭਾਵ : ਨਿਰੇ ਬਾਹਰੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਦਿਸਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਟਿਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦਾ ਰੋਗ ਚੰਬੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਰੋਗ ਹੈ ਉਥੇ ਆਨੰਦ ਕਿੱਥੇ ? ਸੋ, ਸਦਾ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਦੇ ਰਹੋ। ਇਹੀ ਹੈ ਮਨ ਦੀ ਅਰੋਗਤਾ ਦਾ ਵਸੀਲਾ, ਤੇ, ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

ਜੀਅਹੁ ਨਿਰਮਲ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ ॥

ਬਾਹਰਹੁ ਤ ਨਿਰਮਲ ਜੀਅਹੁ ਨਿਰਮਲ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਕਰਣੀ ਕਮਾਣੀ ॥

ਕੂੜ ਕੀ ਸੋਇ ਪਹੁਚੈ ਨਾਹੀ ਮਨਸਾ ਸਚਿ ਸਮਾਣੀ ॥

ਜਨਮੁ ਰਤਨੁ ਜਿਨੀ ਖਟਿਆ ਭਲੇ ਸੇ ਵਣਜਾਰੇ ॥

ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨ ਮੰਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਸਦਾ ਰਹਹਿ ਗੁਰ ਨਾਲੇ ॥੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ—ਗੁਰੂ ਤੋਂ (ਮਿਲੀ ਹੋਈ), ਜਿਸ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਕਰਣੀ—ਆਚਰਨ, ਕਰਨ-ਜੋਗ ਕੰਮ। ਕਮਾਣੀ—ਕਮਾਈ ਹੈ। ਕੂੜ—ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ। ਸੋਇ—ਖਬਰ। ਮਨਸਾ—ਮਨ ਦਾ ਫੁਰਨਾ, ਮਨ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦਾ ਫੁਰਨਾ। ਸਚਿ—ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ। ਵਣਜਾਰੇ—(ਜਗਤ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਦਾ) ਵਣਜ ਕਰਨ ਆਏ ਬੰਦੇ। ਮੰਨੁ—ਮਨ।

ਅਰਥ : ਜੋ ਬੰਦੇ (ਆਚਰਨ-ਉਸਾਰੀ ਦੀ) ਉਹ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੀ ਹਿਦਾਇਤ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੋਂ ਭੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਭੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, (ਭਾਵ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਗਤ ਨਾਲ ਵਰਤਾਰਾ ਭੀ ਸੁਚੱਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ), ਉਹ ਬਾਹਰੋਂ ਭੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਭੀ ਸੁੱਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਮਾਇਕ ਫੁਰਨਾ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਤਨਾ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀ ਖਬਰ ਤਕ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੀ।

(ਜੀਵ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦਾ ਵੱਖਰ ਵਿਹਾਝਣ ਆਏ ਹਨ) ਉਹੀ ਜੀਵ-ਵਪਾਰੀ ਚੰਗੇ ਕਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਾਹ ਉਤੇ ਤੁਰ ਕੇ, ਨਾਮ-ਕਮਾਈ ਕਰ ਕੇ) ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਸਫਲਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਮਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਉਹ (ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ) ਸਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ॥੨੦॥

ਭਾਵ : ਮਨੁੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦਾ ਵੱਖਰ ਵਿਹਾਝਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਢੁਕਦਾ। ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਦੁਨੀਆ ਨਾਲ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਸੁਚੱਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਾਮਯਾਬ ਸਮਝੋ।

ਜੇ ਕੋ ਸਿਖੁ, ਗੁਰੂ ਸੇਤੀ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਵੈ ॥
 ਹੋਵੈ ਤ ਸਨਮੁਖੁ ਸਿਖੁ ਕੋਈ, ਜੀਅਹੁ ਰਹੈ ਗੁਰ ਨਾਲੇ ॥
 ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਹਿਰਦੈ ਧਿਆਏ, ਅੰਤਰ ਆਤਮੈ ਸਮਾਲੇ ॥
 ਆਪੁ ਛਡਿ ਸਦਾ ਰਹੈ ਪਰਣੈ, ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਏ ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ, ਸੋ ਸਿਖੁ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਏ ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸੇਤੀ—ਨਾਲ। ਸਨਮੁਖੁ—ਸਾਹਮਣੇ ਮੂੰਹ ਰੱਖ ਸਕਣ ਵਾਲਾ, ਸੁਰਖਰੂ। ਹੋਵੈ—ਹੋਣਾ ਚਾਹੇ। ਜੀਅਹੁ—ਦਿਲੋਂ। ਗੁਰ ਨਾਲੇ—ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ। ਸਮਾਲੇ—ਯਾਦ ਰਖੇ, ਟਿਕਾਈ ਰਖੇ। ਆਪੁ—ਆਪਾ-ਭਾਵ। ਪਰਣੈ—ਆਸਰੇ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਕੋਈ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਿਖ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਲੁਕਵੇਂ ਖੋਟ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅੱਖਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਨਾ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਣ, (ਤਾਂ ਰਸਤਾ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ ਕਿ) ਉਹ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਟਿਕੇ। ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਥਾਂ ਦੇਵੇ, ਆਪਣੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੰਭਾਲ ਰਖੇ, ਆਪਾ-ਭਾਵ ਛਡ ਕੇ ਸਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਰਹੇ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦਾ, ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦਾ ਵਸੀਲਾ) ਨਾ ਸਮਝੇ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਹੇ ਸੰਤ ਜਨੋ! ਸੁਣੋ, ਉਹ ਸਿਖ (ਹੀ) ਖਿੜੇ-ਮੱਥੇ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੇ ਹੀ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਖੇੜਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ)।੨੧।

ਭਾਵ : ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਖਿੜੇ-ਮੱਥੇ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਛਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਆਸਰਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਕੋ, ਗੁਰ ਤੇ ਵੇਮੁਖੁ ਹੋਵੈ, ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵੈ ॥
 ਪਾਵੈ, ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਰਥੈ ਕੋਈ, ਪੁਛਹੁ ਬਿਬੇਕੀਆ ਜਾਏ ॥
 ਅਨੇਕ ਜੂਨੀ ਭਰਮਿ ਆਵੈ, ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਏ ॥
 ਫਿਰਿ ਮੁਕਤਿ ਪਾਏ ਲਾਗਿ ਚਰਣੀ, ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਏ ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਵੀਚਾਰਿ ਦੇਖਹੁ, ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਏ ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਵੇਮੁਖੁ—ਜਿਸ ਨੇ ਮੂੰਹ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੁਕਤਿ—ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ। ਹੋਰਥੈ—ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਤੋਂ। ਬਿਬੇਕੀ—ਪਰਖ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ, ਵਿਚਾਰਵਾਨ। ਜਾਏ- ਜਾਇ, ਜਾ ਕੇ। ਭਰਮਿ ਆਵੈ—ਭਟਕ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : (ਜਿਥੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਹਿਮ ਹੈ ਉਥੇ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਪਲਰ ਸਕਦਾ, ਪਰ) ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਲਏ (ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ) ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਬੇਸ਼ਕ ਕਿਸੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨਾਂ ਤੋਂ ਜਾ ਕੇ ਪੁਛ ਲਵੋ (ਤੇ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਲਵੋ, ਇਹ ਪੱਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਕਿਸੇ ਭੀ ਹੋਰ ਥਾਂ ਤੋਂ ਮਾਇਕ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਮਨੁੱਖ) ਅਨੇਕਾਂ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਸ ਮੋਹ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਆਖਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲੱਗ ਕੇ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ (ਸਹੀ ਜੀਵਨ-ਮਾਰਗ ਦਾ) ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵੋ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, (ਤੇ ਇਸ ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ)।੨੨।

ਭਾਵ : ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ—ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਟਿਕ ਸਕਦੇ। ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਤਦੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਹੀ ਰਸਤਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ।

**ਆਵਹੁ ਸਿਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇ ਪਿਆਰਿਹੋ, ਗਾਵਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥
ਬਾਣੀ ਤ ਗਾਵਹੁ ਗੁਰੂ ਕੇਰੀ, ਬਾਣੀਆ ਸਿਰਿ ਬਾਣੀ ॥
ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰਮੁ ਹੋਵੈ, ਹਿਰਦੈ ਤਿਨਾ ਸਮਾਣੀ ॥
ਪੀਵਹੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ, ਸਦਾ ਰਹਹੁ ਹਰਿ ਰੰਗਿ, ਜਪਿਹੁ ਸਾਰਿਗਪਾਣੀ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਦਾ ਗਾਵਹੁ, ਏਹ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥੨੩॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਚੀ ਬਾਣੀ—ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ, ਸਦਾ-ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਜੋੜਨ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ। ਸਿਰਿ—ਸਿਰ

ਉਤੇ, ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ਨਦਰਿ—ਮੇਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ। ਕਰਮੁ—ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼। ਹਰਿ ਰੰਗਿ—ਹਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ। ਸਾਰਿਗਪਾਣੀ—ਧਨੁਖਧਾਰੀ ਪ੍ਰਭੂ। ਕੇਰੀ—ਦੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ—ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਜਲ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਸਿੱਖੇ ! ਆਵੋ, ਸਦਾ-ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਜੋੜਨ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ (ਰਲ ਕੇ) ਗਾਵੋ। ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗਾਵੋ, ਇਹ ਬਾਣੀ ਹੋਰ ਸਭ ਬਾਣੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਣੀ ਉਹਨਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਟਿਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮੇਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੋਵੇ, ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਵੇ।

(ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰਸਿੱਖੇ !) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰੋ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਸਦਾ ਜੁੜੇ ਰਹੋ, ਇਹ (ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਆਤਮਕ ਹੁਲਾਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਨਾਮ-ਜਲ ਪੀਓ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—(ਹੇ ਗੁਰਸਿੱਖੇ !) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਵਾਲੀ ਇਹ ਬਾਣੀ ਗਾਵੋ (ਇਸੇ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਹੈ) ॥੨੩॥

ਭਾਵ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਉਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਵਾਲੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਈ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਜਲ ਸਦਾ ਪੀਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਨਾ, ਹੋਰ ਕਚੀ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥

ਬਾਣੀ ਤ ਕਚੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਝਹੁ, ਹੋਰ ਕਚੀ ਬਾਣੀ ॥

ਕਹਦੇ ਕਚੇ, ਸੁਣਦੇ ਕਚੇ, ਕਚੀ ਆਖਿ ਵਖਾਣੀ ॥

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਿਤ ਕਰਹਿ ਰਸਨਾ, ਕਹਿਆ ਕਛੁ ਨ ਜਾਣੀ ॥

ਚਿਤੁ ਜਿਨ ਕਾ ਹਿਰਿ ਲਇਆ ਮਾਇਆ, ਬੋਲਨਿ ਪਏ ਰਵਾਣੀ ॥

ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਝਹੁ, ਹੋਰ ਕਚੀ ਬਾਣੀ ॥੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਨਾ—ਗੁਰ-ਆਸ਼ੇ ਤੋਂ ਉਲਟ। ਕਚੀ—ਹੌਲੇ ਮੇਲ ਦੀ, ਮਨ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਉੱਚੇ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੀ। ਕਚੇ—ਉਹ ਬੰਦੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ, ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਥਿੜਕ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੁਣਦੇ ਕਚੇ—ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਭੀ

ਬਿੜਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਹਿਆ—ਜੋ ਕੁਝ ਮੂੰਹੋਂ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਹਿਰਿ ਲਇਆ—
ਚੁਰਾ ਲਿਆ। ਰਵਾਣੀ—ਜ਼ਬਾਨੀ ਜ਼ਬਾਨੀ, ਉਤੋਂ ਉਤੋਂ। ਕਚੀ—ਕੱਚਿਆਂ ਨੇ,
ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ।

ਅਰਥ : ਗੁਰ-ਆਸ਼ੇ ਤੋਂ ਉਲਟ ਬਾਣੀ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਝਲਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ)
ਬਿੜਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੱਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰ-ਆਸ਼ੇ ਦੇ ਉਲਟ
ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਮਨ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ
ਮਨ ਭੀ ਬਿੜਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ, ਜੋ ਅਜਿਹੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵਿਆਖਿਆ
ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਭੀ ਕਮਜ਼ੋਰ-ਮਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜੇ ਉਹ ਬੰਦੇ ਜੀਭ ਨਾਲ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਵੀ ਬੋਲਣ ਤਾਂ ਵੀ ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ
ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ
ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਨੇ ਮੋਹ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਜ਼ਬਾਨੀ
ਜ਼ਬਾਨੀ ਹੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਗੁਰ-ਆਸ਼ੇ ਤੋਂ ਉਲਟ ਬਾਣੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ
ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਡੇਗਦੀ ਹੈ। ੨੪।

ਭਾਵ : ਗੁਰ-ਆਸ਼ੇ ਤੋਂ ਉਲਟ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ
ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਤੋਂ ਸੁੰਢੀ ਬਾਣੀ ਮਨ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦੀ
ਝਲਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਿੜਕਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਬਾਣੀ ਨਿੱਤ ਪੜ੍ਹਨ ਸੁਣਨ
ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਨ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਟਾਕਰੇ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ
ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਚੁਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦਾ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ।
ਉਹ ਮਨ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਰਤੰਨੁ ਹੈ, ਹੀਰੇ ਜਿਤੁ ਜੜਾਉ ॥
ਸਬਦੁ ਰਤਨੁ, ਜਿਤੁ ਮੰਨੁ ਲਾਗਾ, ਏਹੁ ਹੋਆ ਸਮਾਉ ॥
ਸਬਦ ਸੇਤੀ ਮਨੁ ਮਿਲਿਆ, ਸਚੈ ਲਾਇਆ ਭਾਉ ॥
ਆਪੇ ਹੀਰਾ ਰਤਨੁ ਆਪੇ, ਜਿਸ ਨੋ ਦੇਇ ਬੁਝਾਇ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ, ਸਬਦੁ ਰਤਨੁ ਹੈ, ਹੀਰਾ ਜਿਤੁ ਜੜਾਉ ॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਰਤੰਨੁ—ਰਤਨ, ਅਮੋਲਕ ਦਾਤਿ। ਜਿਤੁ—ਜਿਸ (ਸਬਦ)
ਵਿਚ। ਹੀਰੇ—ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ। ਜੜਾਉ—ਜੜੇ ਹੋਏ। ਮੰਨੁ—ਮਨ। ਏਹੁ
ਸਮਾਉ—ਐਸੀ ਲੀਨਤਾ। ਸਚੈ—ਸਦਾ-ਬਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ। ਭਾਉ—ਪਿਆਰ।

ਬੁਝਾਇ ਦੇਇ—ਸੂਝ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਹੀਰਾ—ਪਰਮਾਤਮਾ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ।
ਆਪੇ—ਆਪ ਹੀ।

ਅਰਥ : ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਇਕ ਐਸੀ ਅਮੋਲਕ ਦਾਤਿ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਭਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਬਦ, ਮਾਨੋ (ਐਸਾ) ਰਤਨ ਹੈ, ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਰਾਹੀਂ (ਮਨੁੱਖ ਦਾ) ਮਨ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ) ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ) ਇਕ ਅਸਚਰਜ ਲੀਨਤਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਜੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ (ਮਨੁੱਖ ਦਾ) ਮਨ ਜੁੜ ਜਾਏ, ਤਾਂ (ਇਸ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਸਦਾ-ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ (ਉਸ ਦਾ) ਪ੍ਰੇਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਹੀਰਾ-ਨਾਮ ਹੀ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦਾ) ਰਤਨ-ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਪਰ ਇਹ ਦਾਤਿ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ) ਜਿਸ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਇਹ) ਸੂਝ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ, ਮਾਨੋ, ਇਕ ਰਤਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ-ਰੂਪ ਹੀਰਾ ਜੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।੨੫।

ਭਾਵ : ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਲੋਂ ਇਕ ਅਮੋਲਕ ਦਾਤਿ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਮਨ ਜੋੜਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪਿਆਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ, ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਉਥੇ ਹੀ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਹੈ।

ਸਿਵ ਸਕਤਿ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਕੈ, ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਹੁਕਮੁ ਵਰਤਾਏ ॥
ਹੁਕਮੁ ਵਰਤਾਏ ਆਪਿ ਵੇਖੈ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਿਸੈ ਬੁਝਾਏ ॥
ਤੋੜੇ ਬੰਧਨ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤੁ, ਸਬਦੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਿਸ ਨੋ ਆਪਿ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਵੈ, ਏਕਸ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥
ਕਰੈ ਨਾਨਕੁ, ਆਪਿ ਕਰਤਾ, ਆਪੇ ਹੁਕਮੁ ਬੁਝਾਏ ॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਿਵ—ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ, ਜੀਵਾਤਮਾ। ਸਕਤਿ—ਮਾਇਆ। ਆਪੇ—ਆਪ ਹੀ। ਹੁਕਮੁ—(ਇਹ) ਹੁਕਮ (ਕਿ ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ) ਮਾਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਰਹੇ। ਗੁਰਮੁਖਿ—ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਕਿਸੈ—ਕਿਸੇ (ਵਿਚਲੇ) ਨੂੰ। ਬੁਝਾਏ—ਸੂਝ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਕਤੁ—ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ, ਸੁਤੰਤਰ। ਮੰਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਗੁਰਮੁਖਿ—ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹ ਉਤੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਜੀਵਾਤਮਾ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ (ਇਹ) ਹੁਕਮ ਵਰਤਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਮਾਇਆ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ ਪਿਆ ਰਹੇ)। ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਇਹ ਹੁਕਮ ਵਰਤਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਇਹ ਖੇਡ ਵੇਖਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਉਤੇ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ), ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ (ਇਸ ਖੇਡ ਦੀ) ਸੂਝ ਦੇ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੂਝ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ) ਮਾਇਆ (ਦੇ ਮੋਹ) ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋੜ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬੰਦਾ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਾਹ ਉਤੇ ਤੁਰਨ ਜੋਗਾ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਇਹ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ)।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵਾਤਮਾ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ) ਰਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ (ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਇਹ) ਸੂਝ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਭੀ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ) ਹੁਕਮ (ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ) ਹੈ। ੨੬।

ਭਾਵ : ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਜਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਉੱਤੇ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਾਹ ਉਤੇ ਤੁਰਨ-ਜੋਗਾ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰੁ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਬੀਚਾਰਦੇ, ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ॥
 ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ਗੁਰੁ ਬਾਝਹੁ, ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ॥
 ਤਿਹੀ ਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰੁ ਭ੍ਰਮਿ ਸੁਤਾ, ਸੁਤਿਆ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ ॥
 ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸੇ ਜਨ ਜਾਗੇ,
 ਜਿਨਾ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸਿਆ, ਬੋਲਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ, ਸੋ ਤਤੁ ਪਾਏ,
 ਜਿਸ ਨੋ ਅਨਦਿਨੁ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਗੈ, ਜਾਗਤ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਤਤੈ ਸਾਰ—ਤੱਤ ਦੀ ਸੂਝ, ਅਸਲੀਅਤ ਦੀ ਸਮਝ, ਜੋ ਅਸਲ ਗ੍ਰਹਿਣ-ਜੋਗ ਵਸਤੂ ਹੈ ਉਸਦੀ ਸਮਝ, ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੀ ਸਮਝ। ਤਿਹੀ ਗੁਣੀ—ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸੁਭਾਵਾਂ ਵਿਚ। ਭ੍ਰਮਿ—ਭਟਕ ਭਟਕ ਕੇ। ਰੈਣਿ—ਉਮਰ, ਰਾਤ। ਸੇ—ਉਹ ਬੰਦੇ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਅਨਦਿਨੁ—ਹਰ ਰੋਜ਼, ਹਰ ਵੇਲੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ—ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ। ਜਾਗਤ—ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦਿਆਂ।

ਅਰਥ : ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਆਦਿਕ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਪੰਡਿਤ ਸਿਰਫ਼ ਇਹੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ (ਇਹਨਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਨੁਸਾਰ) ਪਾਪ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਪੁੰਨ ਕੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਰਸ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। (ਇਹ ਗੱਲ ਯਕੀਨੀ ਜਾਣੋ ਕਿ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦਾ ਰਸ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਜਗਤ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਭਟਕ ਭਟਕ ਕੇ ਗਾਫ਼ਿਲ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਸੁੱਤਿਆਂ ਦੀ ਹੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਇਸ ਨੀਂਦ ਵਿਚੋਂ ਜਗਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ)।

(ਮੋਹ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚੋਂ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਸਿਰਫ਼) ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜਾਗਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਦੀ ਲਗਨ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਉਮਰ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਹ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚੋਂ) ਜਾਗਦਿਆਂ ਬੀਤਦੀ ਹੈ।੨੭।

ਭਾਵ : ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਹੜਾ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਪਾਪ ਕਰਮ ਹੈ—ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ, ਸਿਫ਼ਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

ਮਾਤਾ ਕੇ ਉਦਰ ਮਹਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਕਰੇ, ਸੋ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੀਐ ॥
ਮਨਹੁ ਕਿਉ ਵਿਸਾਰੀਐ ਏਵਡੁ ਦਾਤਾ, ਜਿ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਆਹਾਰੁ ਪਹੁਚਾਵਏ ॥
ਓਸ ਨੋ ਕਿਹੁ ਪੋਹਿ ਨ ਸਕੀ, ਜਿਸ ਨਉ ਆਪਣੀ ਲਿਵ ਲਾਵਏ ॥

ਆਪਣੀ ਲਿਵ ਆਪੇ ਲਾਏ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦਾ ਸਮਾਲੀਐ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਏਵਡੁ ਦਾਤਾ, ਸੋ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੀਐ ॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਉਦਰ—ਪੇਟ। ਮਨਹੁ—ਮਨ ਤੋਂ। ਕਿਉ ਵਿਸਾਰੀਐ—
ਵਿਸਾਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਏਵਡੁ—ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ। ਅਗਨਿ—ਅੱਗ।
ਆਹਾਰੁ—ਖੁਰਾਕ। ਓਸ ਨੋ—ਉਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ। ਕਿਹੁ—ਕੁਝ। ਲਿਵ—ਪ੍ਰੀਤ।
ਗੁਰਮੁਖਿ—ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਸਮਾਲੀਐ—ਸਿਮਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ
ਵਸਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : (ਜੇ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ) ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ
ਨੂੰ ਕਦੇ ਭੁਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਜੋ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ (ਭੀ) ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ
ਹੈ, ਇਤਨੇ ਵੱਡੇ ਦਾਤੇ ਨੂੰ ਮਨੋਂ ਭੁਲਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਜੋ (ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਦੀ)
ਅੱਗ ਵਿਚ (ਭੀ) ਖੁਰਾਕ ਅਪੜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਇਹ ਮੋਹ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਆਨੰਦ ਤੋਂ ਵਾਂਜਿਆਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਪਰ) ਉਸ ਬੰਦੇ
ਨੂੰ (ਮੋਹ ਆਦਿਕ) ਕੁਝ ਭੀ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ
ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। (ਪਰ ਜੀਵ ਦੇ ਕੀ ਵੱਸ ?) ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੀਤ
ਦੀ ਦਾਤਿ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ !) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸਿਮਰਦੇ
ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—(ਜੇ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ) ਇਤਨੇ
ਵੱਡੇ ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਮਨੋਂ ਭੁਲਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ੨੮।

ਭਾਵ : ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਬਖਸ਼ਦਾ
ਹੈ, ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਉਤੇ ਕੋਈ ਭੀ ਵਿਕਾਰ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ
ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਾਹ ਉਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਸਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ
ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾਈ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੀ
ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਇਹੀ ਹੈ ਵਸੀਲਾ।

ਜੈਸੀ ਅਗਨਿ ਉਦਰ ਮਹਿ, ਤੈਸੀ ਬਾਹਰਿ ਮਾਇਆ ॥
ਮਾਇਆ ਅਗਨਿ ਸਭ ਇਕੋ ਜੇਹੀ, ਕਰਤੈ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ ॥
ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਤਾ ਜੰਮਿਆ, ਪਰਵਾਰਿ ਭਲਾ ਭਾਇਆ ॥
ਲਿਵ ਛੁੜਕੀ ਲਗੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ, ਮਾਇਆ ਅਮਰੁ ਵਰਤਾਇਆ ॥

ਏਹ ਮਾਇਆ, ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਵਿਸਰੈ, ਮੋਹੁ ਉਪਜੈ, ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਲਾਇਆ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ, ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਜਿਨਾ ਲਿਵ ਲਾਗੀ,
ਤਿਨੀ ਵਿਚੇ ਮਾਇਆ ਪਾਇਆ ॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਉਦਰ—ਮਾਂ ਦਾ ਪੇਟ। ਬਾਹਰਿ—ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ਕਰਤੈ—ਕਰਤਾਰ ਨੇ। ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ—ਜਦੋਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ। ਪਰਵਾਰਿ—ਪਰਵਾਰ ਵਿਚ। ਭਲਾ ਭਾਇਆ—ਪਿਆਰਾ ਲਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਛੁੜਕੀ—ਮੁਕ ਗਈ, ਟੁੱਟ ਗਈ। ਅਮਰੁ—ਹੁਕਮ। ਅਮਰੁ ਵਰਤਾਇਆ—ਹੁਕਮ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਲਿਆ। ਜਿਤੁ—ਜਿਸ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਭਾਉ ਦੂਜਾ—ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਦਾ ਪਿਆਰ।

ਅਰਥ : ਜਿਵੇਂ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਅੱਗ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਬਾਹਰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਾਇਆ (ਦੁਖਦਾਈ) ਹੈ। ਮਾਇਆ ਤੇ ਅੱਗ ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹੀ ਹਨ, ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਐਸੀ ਹੀ ਖੇਡ ਰਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰਵਾਰ ਵਿਚ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ (ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਜੀਵ ਉਸ ਨਵੇਂ ਜੰਮੇ ਬਾਲ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਨਾਲੋਂ) ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਤਾਰ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਆ ਚੰਬੜਦੀ ਹੈ, ਮਾਇਆ (ਉਸ ਉਤੇ) ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਮਾਇਆ ਹੈ ਹੀ ਐਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਰੱਬ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਦੁਨੀਆ ਦਾ) ਮੋਹ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਰੱਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਹੋਰ ਹੋਰ ਪਿਆਰ ਉਪਜ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਫਿਰ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲੇ ?)।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਡੋਰ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਵਰਤਦਿਆਂ ਹੀ (ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ) ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।੨੬॥

ਭਾਵ : ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਦਾ ਹਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਨੂੰ ਜੰਮਦੇ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਂ ਪਿਉ ਆਦਿਕ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਮਾਇਆ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੋੜ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਹਰਿ ਆਪਿ ਅਮੁਲਕੁ ਹੈ, ਮੁਲਿ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥
 ਮੁਲਿ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ਕਿਸੈ ਵਿਟਹੁ, ਰਹੇ ਲੋਕ ਵਿਲਲਾਇ ॥
 ਐਸਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੇ ਮਿਲੈ, ਤਿਸਨੋ ਸਿਰੁ ਸਉਪੀਐ, ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਜਾਇ ॥
 ਜਿਸ ਦਾ ਜੀਉ, ਤਿਸੁ ਮਿਲਿ ਰਹੈ, ਹਰਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥
 ਹਰਿ ਆਪਿ ਅਮੁਲਕੁ ਹੈ, ਭਾਗ ਤਿਨਾ ਕੇ ਨਾਨਕਾ, ਜਿਨ ਹਰਿ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਮੁਲਕੁ—ਜੋ ਕਿਸੇ ਕੀਮਤ ਤੋਂ ਮਿਲ ਨਾ ਸਕੇ।
 ਮੁਲਿ—ਕੀਮਤ ਨਾਲ, ਕੀਮਤ ਦੇ ਕੇ। ਕਿਸੈ ਵਿਟਹੁ—ਕਿਸੇ ਭੀ ਬੰਦੇ ਤੋਂ।
 ਵਿਲਲਾਇ—ਖਪ ਖਪ ਕੇ। ਰਹੇ—ਰਹਿ ਗਏ, ਬੱਕ ਗਏ, ਹਾਰ ਗਏ। ਆਪੁ—
 ਆਪਾ-ਭਾਵ। ਜਿਸ ਦਾ—ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ। ਜੀਉ—
 ਜੀਵ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਪਲੈ ਪਾਇ—(ਗੁਰੂ ਦੇ) ਲੜ ਲਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : (ਜਦ ਤਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਦ ਤਕ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ, ਪਰਮਾਤਮਾ (ਧਨ ਆਦਿਕ) ਕਿਸੇ ਕੀਮਤ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਜੀਵ ਖਪ ਖਪ ਕੇ ਹਾਰ ਗਏ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ (ਧਨ ਆਦਿਕ) ਕੀਮਤ ਦੇ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।

(ਹਾਂ,) ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਏ (ਜਿਸ ਦੇ ਮਿਲਿਆਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਅੰਦਰੋਂ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਨਿਕਲ ਜਾਏ (ਤੇ ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਿਆਂ) ਜੀਵ ਉਸ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਰਹੇ, ਉਹ ਹਰੀ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਸ ਪਏ ਜਿਸ ਦਾ ਇਹ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਭੇਟ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਆਪਣਾ ਆਪ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ)।

ਹੇ ਨਾਨਕ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ (ਕਿਸੇ ਕੀਮਤ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਪਰ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਲੜ ਲਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭਾਗ ਜਾਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ (ਉਹ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ)।੩੦।

ਭਾਵ : ਕਿਸੇ ਦੁਨੀਆਵੀ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਵੱਟੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਤੇ, ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਉਥੇ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਕਿੱਥੇ? ਹਾਂ, ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਭਾਗ ਜਾਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਹਰਿ ਰਾਸਿ ਮੇਰੀ ਮਨੁ ਵਣਜਾਰਾ ॥

ਹਰਿ ਰਾਸਿ ਮੇਰੀ ਮਨੁ ਵਣਜਾਰਾ, ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਰਾਸਿ ਜਾਣੀ ॥

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਿਤ ਜਪਿਹੁ ਜੀਅਹੁ, ਲਾਹਾ ਖਟਿਹੁ ਦਿਹਾੜੀ ॥

ਏਹੁ ਧਨੁ ਤਿਨਾ ਮਿਲਿਆ, ਜਿਨ ਹਰਿ ਆਪੇ ਭਾਣਾ ॥

ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਰਾਸਿ ਮੇਰੀ, ਮਨੁ ਹੋਆ ਵਣਜਾਰਾ ॥੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਰਾਸਿ—ਵਣਜ-ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਧਨ ਦੀ ਪੂੰਜੀ। ਵਣਜਾਰਾ—ਵਣਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਜਾਣੀ—ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪਛਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਜੀਅਹੁ—ਦਿਲੋਂ, ਪੂਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ। ਦਿਹਾੜੀ—ਹਰ ਰੋਜ਼। ਭਾਣਾ—ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ।

ਅਰਥ : ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਆਈ ਹੈ ਕਿ (ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੀ ਖੱਟੀ ਖੱਟਣ ਲਈ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਮੇਰੀ ਰਾਸਿ-ਪੂੰਜੀ (ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ), ਮੇਰਾ ਮਨ (ਇਸ ਵਣਜ ਦਾ) ਵਪਾਰੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਮੇਰੀ ਰਾਸਿ-ਪੂੰਜੀ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਵਪਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸਦਾ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਕਰੋ, ਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ (ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦਾ) ਲਾਭ ਖੱਟੋ। (ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ, ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦਾ) ਇਹ ਧਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਮੇਰੀ ਪੂੰਜੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ (ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ) ਮੈਂ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੀ ਖੱਟੀ ਖੱਟਦਾ ਹਾਂ।੩੧।

ਭਾਵ : ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੀ ਖੱਟੀ ਖੱਟਣ ਵਾਸਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਮਾਇਆ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਮਿਹਰ ਕਰੇ।

ਏ ਰਸਨਾ ਤੂ ਅਨ ਰਸਿ ਰਾਚਿ ਰਹੀ ਤੇਰੀ ਪਿਆਸ ਨ ਜਾਇ ॥

ਪਿਆਸ ਨ ਜਾਇ ਹੋਰਤੁ ਕਿਤੈ ਜਿਚਰੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਲੈ ਨ ਪਾਇ ॥

ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਇ ਪਲੈ ਪੀਐ ਹਰਿ ਰਸੁ ਬਹੁੜਿ ਨ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਲਾਗੈ ਆਇ ॥
 ਏਹੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਕਰਮੀ ਪਾਈਐ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਜਿਸੁ ਆਇ ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਹੋਰਿ ਅਨ ਰਸ ਸਭਿ ਵੀਸਰੇ ਜਾ ਹਰਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਏ ਰਸਨਾ—ਹੇ (ਮੇਰੀ) ਜੀਭ ! ਅਨ ਰਸਿ—ਹੋਰ ਹੋਰ ਰਸ ਵਿਚ । ਰਾਚਿ ਰਹੀ—ਮਸਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈਂ । ਪਿਆਸ—ਸੁਆਦਾਂ ਦਾ ਚਸਕਾ । ਹੋਰਤੁ ਕਿਤੈ—ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਤੋਂ । ਪਲੈ ਨ ਪਾਇ—ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਪੀਐ—ਪੀਂਦਾ ਹੈ । ਬਹੁੜਿ—ਮੁੜ, ਫਿਰ । ਕਰਮੀ—ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮੇਹਰ ਨਾਲ । ਹੋਰਿ ਅਨ ਰਸ—ਹੋਰ ਦੂਜੇ ਸੁਆਦ । ਸਭਿ—ਸਾਰੇ । ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ ।

ਅਰਥ : ਹੇ (ਮੇਰੀ) ਜੀਭ ! ਤੂੰ ਹੋਰ ਹੋਰ ਸੁਆਦ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈਂ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਤੇਰਾ ਸੁਆਦਾਂ ਦਾ ਚਸਕਾ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ।

ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਵੇ, (ਉਤਨਾ ਚਿਰ) ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਤੋਂ ਸੁਆਦਾਂ ਦਾ ਚਸਕਾ ਮਿਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ।

ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਿਲ ਜਾਏ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ-ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਸੁਆਦ ਮਾਣਨ ਲਗ ਪਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ ਪੋਹ ਸਕਦੀ । ਪਰ ਇਹ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮੇਹਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, (ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ) ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲੇ ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਜਦੋਂ ਹਰੀ-ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਸ ਪਏ, ਤਦੋਂ ਹੋਰ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਚਸਕੇ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੩੨॥

ਭਾਵ : ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਣੇ ਖਾਣ ਨਾਲ ਭੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜੀਭ ਦਾ ਚਸਕਾ ਮੁੱਕਦਾ ਨਹੀਂ । ਬੜਾ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਚਸਕੇ ਵਿਚ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜੀਵ ਦਾ ਚਸਕਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮੇਹਰ ਨਾਲ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦਾ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਏ ਸਰੀਰਾ ਮੇਰਿਆ ਹਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਰਖੀ ਤਾ ਤੂ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ ॥
 ਹਰਿ ਜੋਤਿ ਰਖੀ ਤੁਧੁ ਵਿਚਿ, ਤਾ ਤੂ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ ॥
 ਹਰਿ ਆਪੇ ਮਾਤਾ ਆਪੇ ਪਿਤਾ, ਜਿਨਿ ਜੀਉ ਉਪਾਇ ਜਗਤੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਬੁਝਿਆ ਤਾ ਚਲਤੁ ਹੋਆ ਚਲਤੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਮੂਲੁ ਰਚਿਆ
 ਜੋਤਿ ਰਾਖੀ ਤਾ ਤੁ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ ॥੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਜੀਉ—ਜੀਵ। ਉਪਾਇ—ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ। ਜਗਤੁ ਦਿਖਾਇਆ—ਜੀਵ ਨੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਭੇਜਦਾ ਹੈ। ਚਲਤੁ—ਖੇਡ, ਤਮਾਸ਼ਾ। ਮੂਲੁ ਰਚਿਆ—ਮੁੱਢ ਬੱਧਾ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੇ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ! (ਤੂੰ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਨੰਦ ਢੂੰਡਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਨੰਦ ਦਾ ਸੋਮਾ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ, ਜੋ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੈ) ਤੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੀ ਤਦੋਂ, ਜਦੋਂ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। (ਇਹ ਯਕੀਨ ਜਾਣ ਕਿ) ਜਦੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਰੱਖੀ, ਤਦੋਂ ਤੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੰਮਿਆ।

ਜਿਹੜਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਭੇਜਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਮਾਂ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਹੈ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਮਾਪਿਆਂ ਵਾਂਗ ਜੀਵ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਖ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਸੁਖ ਆਨੰਦ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ। ਪਰ ਜੀਵ ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ, ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਨੰਦ ਭਾਲਦਾ ਹੈ), ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੇਹਰ ਨਾਲ ਜੀਵ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਗਤ ਤਾਂ ਇਕ ਖੇਡ ਹੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਇਹ ਜਗਤ (ਮਦਾਰੀ ਦਾ) ਇਕ ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੀ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਸਦਾ-ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਇਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ)।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ! ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੱਧਾ, ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਪਾਈ, ਤਦੋਂ ਤੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਨਮਿਆ ॥੩੩॥

ਭਾਵ : ਸੁਖ-ਆਨੰਦ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ, ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਨੰਦ ਭਾਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੇਹਰ ਨਾਲ ਇਹ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਗਤ ਤਾਂ ਮਦਾਰੀ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਸਦਾ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ।

ਮਨਿ ਚਾਉ ਭਇਆ ਪ੍ਰਭ ਆਗਮੁ ਸੁਣਿਆ ॥
 ਹਰਿ ਮੰਗਲੁ ਗਾਉ ਸਖੀ ਗ੍ਰਿਹੁ ਮੰਦਰੁ ਬਣਿਆ ॥
 ਹਰਿ ਗਾਉ ਮੰਗਲੁ ਨਿਤ ਸਖੀਏ ਸੋਗੁ ਦੂਖੁ ਨ ਵਿਆਪਏ ॥
 ਗੁਰ ਚਰਨ ਲਾਗੇ ਦਿਨ ਸਭਾਗੇ ਆਪਣਾ ਪਿਰੁ ਜਾਪਏ ॥
 ਅਨਹਤ ਬਾਣੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਜਾਣੀ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਭੋਗੋ ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ ਮਿਲਿਆ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਜੋਗੋ ॥੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਚਾਉ—ਆਨੰਦ। ਪ੍ਰਭ ਆਗਮੁ—ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਆਉਣਾ। ਸਖੀ—ਹੇ ਸਖੀ! ਹੇ ਜਿੰਦੇ! ਮੰਗਲੁ—ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦਾ ਗੀਤ। ਗ੍ਰਿਹੁ—ਹਿਰਦਾ-ਘਰ। ਮੰਦਰੁ—ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ-ਅਸਥਾਨ। ਨ ਵਿਆਪਏ—ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ, ਆਪਣਾ ਦਬਾਉ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦਾ। ਸਭਾਗੇ—ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ। ਜਾਪਏ—ਦਿੱਸ ਪਿਆ ਹੈ। ਅਨਹਤ—ਇਕ-ਰਸ। ਅਨਹਤ ਬਾਣੀ—ਇਕ-ਰਸ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਹੈ। ਸਬਦਿ—ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਜੋਗੋ—ਸਮਰੱਥ।

ਅਰਥ : ਆਪਣੀ ਹਿਰਦੇ-ਸੇਜ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਦਾ ਆਉਣਾ ਮੈਂ ਸੁਣ ਲਿਆ ਹੈ (ਮੈਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆ ਵੱਸਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ) ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਨੰਦ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੇ! ਮੇਰਾ ਇਹ ਹਿਰਦਾ-ਘਰ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ-ਅਸਥਾਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ; ਹੁਣ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦਾ ਗੀਤ ਗਾ। ਹੇ ਜਿੰਦੇ! ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਗੀਤ ਗਾਂਦੀ ਰਹੁ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਕੋਈ ਫਿਕਰ, ਕੋਈ ਦੁੱਖ (ਆਪਣਾ) ਜੋਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ।

ਉਹ ਦਿਨ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ (ਮੱਥਾ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਟਿਕੇ, ਪਿਆਰਾ ਪਤੀ-ਪ੍ਰਭੂ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਦਿੱਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਇਕ-ਰਸ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਹੈ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣੀਦਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—(ਹੇ ਜਿੰਦੇ! ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ ਗਾ) ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਪਿਆ ਹੈ। ॥੩੪॥

ਭਾਵ : ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਤਦੋਂ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ, ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਉਸ

ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਇਹ ਪਰਕਾਸ਼ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਏ ਸਰੀਰਾ ਮੇਰਿਆ, ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇ ਕੈ, ਕਿਆ ਤੁਧੁ ਕਰਮ ਕਮਾਇਆ ॥
 ਕਿ ਕਰਮ ਕਮਾਇਆ ਤੁਧੁ ਸਰੀਰਾ, ਜਾ ਤੂ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ ॥
 ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਤੇਰਾ ਰਚਨੁ ਰਚਿਆ, ਸੋ ਹਰਿ ਮਨਿ ਨ ਵਸਾਇਆ ॥
 ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਹਰਿ ਮੰਨਿ ਵਸਿਆ, ਪੁਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਇਆ ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕ, ਏਹੁ ਸਰੀਰੁ ਪਰਵਾਣੁ ਹੋਆ,
 ਜਿਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਿਆ ਕਰਮ—ਕਿਹੜੇ ਕੰਮ? ਹੋਰ ਹੋਰ ਕੰਮ ਹੀ। ਜਿਨਿ ਹਰਿ—ਜਿਸ ਹਰੀ ਨੇ। ਤੇਰਾ ਰਚਨੁ ਰਚਿਆ—ਤੈਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਮੰਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ। ਪਰਵਾਣੁ—ਕਬੂਲ, ਸਫਲ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ! ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਤੂੰ ਹੋਰ ਹੋਰ ਕੰਮ ਹੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਦੋਂ ਦਾ ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਇਆਂ ਹੈਂ, ਤੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ-ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਹੋਰ ਹੋਰ ਕੰਮ ਹੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਿਸ ਹਰੀ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਾਇਆ (ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਜੁੜਿਆ)।

(ਪਰ, ਹੇ ਸਰੀਰ! ਤੇਰੇ ਭੀ ਕੀ ਵੱਸ?) ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪੂਰਬਲੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਉਘੜਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵੱਸਦਾ ਹੈ (ਉਹੀ ਹਰੀ-ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੁੜਦਾ ਹੈ)।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਚਿੱਤ ਜੋੜ ਲਿਆ, (ਉਸ ਦਾ) ਇਹ ਸਰੀਰ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਉਹ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ)।੩੫।

ਭਾਵ : ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਮੁੜ ਮੁੜ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਕਰਮ ਹੀ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਰਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਫਿਰ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲੇ? ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਏ ਨੇਤ੍ਰੁ ਹੁ ਮੇਰਿਹੋ, ਹਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਧਰੀ,
 ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ ॥
 ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ, ਨਦਰੀ ਹਰਿ ਨਿਹਾਲਿਆ ॥
 ਏਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ, ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ,
 ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥
 ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਬੁਝਿਆ, ਜਾ ਵੇਖਾ ਹਰਿ ਇਕੁ ਹੈ,
 ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ, ਏਹਿ ਨੇਤ੍ਰੁ ਅੰਧ ਸੇ,
 ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਹੋਈ ॥੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਨੇਤ੍ਰੁ—ਅੱਖਾਂ। ਜੋਤਿ—ਰੋਸ਼ਨੀ। ਨਿਹਾਲਿਆ—ਨਿਹਾਲੇ, ਵੇਖੋ। ਨਦਰੀ—ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ, ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ। ਵਿਸੁ—ਵਿਸ਼ਵ, ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ। ਨਦਰੀ ਆਇਆ—ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਅੰਧ—ਅੰਨ੍ਹੇ। ਸੇ—ਸਨ। ਦਿਬ—(ਦਿਵਯ) ਚਮਕੀਲੀ, ਰੋਸ਼ਨ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ—ਨਜ਼ਰ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਮੇਰੀਓ ਅੱਖੀਓ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ (ਆਪਣੀ) ਜੋਤਿ ਟਿਕਾਈ ਹੈ। (ਤਾਹੀਏਂ ਤੁਸੀ ਵੇਖਣ-ਜੋਗੀਆਂ ਹੋ) ਜਿੱਧਰ ਤੱਕੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਹੀ ਦੀਦਾਰ ਕਰੋ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗ਼ੈਰ ਨਾ ਦਿਸੇ, ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਵੇਖੋ।

(ਹੇ ਅੱਖੀਓ!) ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜੋ ਤੁਸੀ ਵੇਖ ਰਹੀਆਂ ਹੋ, ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਪਈ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਜਦੋਂ (ਚੁਫੇਰੇ) ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਹਰ ਥਾਂ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—(ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ) ਇਹ ਅੱਖੀਆਂ (ਅਸਲ ਵਿਚ) ਅੰਨ੍ਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ, ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਰੋਸ਼ਨੀ ਆਈ (ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਿਸਣ ਲੱਗਾ। ਇਹੀ ਦੀਦਾਰ ਆਨੰਦ-ਮੂਲ ਹੈ)।੩੬।

ਭਾਵ : ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਮਨੁੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੈਰ-ਭਾਵ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿੱਤਰਤਾ ਦੇ ਭਾਵ ਨਾਲ, ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ

ਮੇਰ-ਤੇਰ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਮੇਰ-ਤੇਰ ਹੈ, ਉਥੇ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ੍ਹਦੀਆਂ ਹਨ, ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਦੀਦਾਰ ਹੈ ਆਨੰਦ ਦਾ ਮੂਲ।

ਏ ਸ੍ਰਵਣਹੁ ਮੇਰਿਹੋ, ਸਾਚੈ ਸੁਨਣੈ ਨੋ ਪਠਾਏ ॥
 ਸਾਚੈ ਸੁਨਣੈ ਨੋ ਪਠਾਏ, ਸਗੀਰਿ ਲਾਏ, ਸੁਣਹੁ ਸਤਿ ਬਾਣੀ ॥
 ਜਿਤੁ ਸੁਣੀ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ ਹੋਆ, ਰਸਨਾ ਰਸਿ ਸਮਾਣੀ ॥
 ਸਚੁ ਅਲਖੁ ਵਿਡਾਣੀ, ਤਾ ਕੀ ਗਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਏ ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ, ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਸੁਣਹੁ, ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੋਵਹੁ,
 ਸਾਚੈ ਸੁਨਣੈ ਨੋ ਪਠਾਏ ॥੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸ੍ਰਵਣ—ਕੰਨ। ਪਠਾਏ—ਭੇਜੇ। ਸਾਚੈ—ਸਦਾ-ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ। ਸਗੀਰਿ—ਸਗੀਰ ਵਿਚ। ਸਤਿ ਬਾਣੀ—ਸਦਾ-ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ। ਜਿਤੁ—ਜਿਸ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਜਿਤੁ ਸੁਣੀ—ਜਿਸ ਦੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ। ਰਸਿ—ਆਨੰਦ ਵਿਚ। ਹਰਿਆ—ਖਿੜਿਆ, ਆਨੰਦ-ਭਰਪੂਰ। ਰਸਨਾ—ਜੀਭ। ਵਿਡਾਣੀ—ਅਸਚਰਜ। ਗਤਿ—ਹਾਲਤ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ—ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਮੇਰੇ ਕੰਨੋ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣਿਆ ਕਰੋ, ਸਦਾ-ਥਿਰ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹੀ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਸਗੀਰ ਵਿਚ ਥਾਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਤਨ ਮਨ ਆਨੰਦ-ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੀਭ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਦਾ-ਥਿਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤਾਂ ਅਸਚਰਜ-ਰੂਪ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਚਿਹਨ-ਚੱਕ੍ਰ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਕਹਿਣ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਇਹੀ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਹੀਏਂ) ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਸੁਣਿਆ ਕਰੋ, ਤੁਸੀਂ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਵੋਗੇ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹੀ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ (ਬਣਾਇਆ) ਹੈ।੩੭।

ਭਾਵ : ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਨਿੰਦਾ-ਚੁਗਲੀ ਸੁਣਨ ਦਾ ਚਸਕਾ

ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਉਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕੰਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਜੀਭ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗਿਆਨ-ਇੰਦ੍ਰੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹੀ ਗਿਆਨ-ਇੰਦ੍ਰੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹਨ।

**ਹਰਿ, ਜੀਉ ਗੁਫਾ ਅੰਦਰਿ ਰਖਿ ਕੈ, ਵਾਜਾ ਪਵਣੁ ਵਜਾਇਆ ॥
ਵਜਾਇਆ ਵਾਜਾ ਪਉਣ, ਨਉ ਦੁਆਰੇ ਪਰਗਟੁ ਕੀਏ,
ਦਸਵਾ ਗੁਪਤੁ ਰਖਾਇਆ ॥**

ਗੁਰ ਦੁਆਰੇ ਲਾਇ ਭਾਵਨੀ, ਇਕਨਾ ਦਸਵਾ ਦੁਆਰੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥
ਤਹ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਨਾਉ ਨਵ ਨਿਧਿ, ਤਿਸ ਦਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਈ ਪਾਇਆ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ, ਹਰਿ ਪਿਆਰੈ, ਜੀਉ ਗੁਫਾ ਅੰਦਰਿ ਰਖਿ ਕੈ,
ਵਾਜਾ ਪਵਣੁ ਵਜਾਇਆ ॥੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਜੀਉ—ਜਿੰਦ। ਗੁਫਾ—ਸਰੀਰ। ਪਵਣੁ ਵਾਜਾ ਵਜਾਇਆ—ਸੁਆਸ-ਰੂਪ ਵਾਜਾ ਵਜਾਇਆ, ਬੋਲਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ। ਨਉ ਦੁਆਰੇ—ਨੌਂ ਗੋਲਕਾਂ : ੧ ਮੂੰਹ, ੨ ਕੰਨ, ੨ ਨਾਸਾਂ, ੨ ਅੱਖਾਂ, ਗੁਦਾ, ਲਿੰਗ। ਦਸਵਾ ਦੁਆਰੁ—(ਭਾਵ,) ਦਿਮਾਗ (ਜਿਸ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ)। ਭਾਵਨੀ—ਸਰਧਾ, ਪ੍ਰੇਮ। ਤਹ—ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਨਾਉ—ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ। ਨਿਧਿ—ਖਜ਼ਾਨਾ।

ਅਰਥ : ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਜਿੰਦ ਨੂੰ ਸਰੀਰ-ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ। ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ, ਨੱਕ ਕੰਨ ਆਦਿਕ ਨੌਂ ਕਰਮ-ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਪਰਤੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਣਾਈਆਂ, ਦਸਵੇਂ ਦਰ (ਦਿਮਾਗ) ਨੂੰ ਲੁਕਵਾਂ ਰੱਖਿਆ।

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਅਪੜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ ਸਰਧਾ ਬਖਸ਼ੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸਵਾਂ ਦਰ ਭੀ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ (ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ-ਸੋਚਿਆ ਭੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ)। ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਰੰਗਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਉਹ ਨਾਮ-ਰੂਪ ਨੌਂ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ (ਜੋ ਕਦੇ ਮੁੱਕਦਾ ਨਹੀਂ)।

ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜਿੰਦ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਭੀ ਦਿੱਤੀ॥੩੯॥

ਭਾਵ : ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਕਾਰਨ ਗਿਆਨ-ਇੰਦ੍ਰੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਲ ਹੀ ਭਜਾਈ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਰਸਤਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮੰਦਾ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੱਤਿਆ ਦੱਬੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਅਪੜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਵਿਚਾਰ-ਸੱਤਿਆ ਜਾਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

ਏਹੁ ਸਾਚਾ ਸੋਹਿਲਾ, ਸਾਚੈ ਘਰਿ ਗਾਵਹੁ ॥
ਗਾਵਹੁ ਤ ਸੋਹਿਲਾ ਘਰਿ ਸਾਚੈ, ਜਿਥੈ ਸਦਾ ਸਚੁ ਧਿਆਵਹੇ ॥
ਸਚੈ ਧਿਆਵਹਿ, ਜਾ ਤੁਧੁ ਭਾਵਹਿ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਿਨਾ ਬੁਝਾਵਹੇ ॥
ਇਹੁ ਸਚੁ ਸਭਨਾ ਕਾ ਖਸਮੁ ਹੈ, ਜਿਸੁ ਬਖਸੇ ਸੋ ਜਨੁ ਪਾਵਹੇ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ, ਸਚੁ ਸੋਹਿਲਾ, ਸਚੈ ਘਰਿ ਗਾਵਹੇ ॥੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸੋਹਿਲਾ—ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ, ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੀਤ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ। ਸਾਚੈ ਘਰਿ—ਸਦਾ-ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਘਰ ਵਿਚ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ। ਸਚੁ—ਸਦਾ-ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ। ਗਾਵਹੁ—ਗਾਵਹਿ, (ਸਤ ਸੰਗੀ) ਗਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵਹਿ—ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲਗਣ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਬੁਝਾਵਹੇ—ਤੂੰ ਸੂਝ ਬਖਸ਼ੇ। ਗੁਰਮੁਖਿ—ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਪਾਵਹੇ—ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਾਵਹਿ। ਗਾਵਹੇ—ਗਾਵਹਿ, ਗਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਭਾਈ!) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਇਹ ਬਾਣੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ (ਬੈਠ ਕੇ) ਗਾਵਿਆ ਕਰੋ। ਉਸ ਸਤਸੰਗ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਗਾਵਿਆ ਕਰੋ, ਜਿਥੇ (ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨ) ਸਦਾ-ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਗਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਸਦਾ-ਥਿਰ ਨੂੰ ਤਦੋਂ ਹੀ ਜੀਵ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲਗਣ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸੂਝ ਬਖਸ਼ੇ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸਦਾ-ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਜਿਸ ਉਤੇ ਉਹ ਮੇਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਹ ਜੀਵ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਤੇ, ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ—ਉਹ ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ (ਬੈਠ ਕੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ

ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਗਾਂਦੇ ਹਨ।੩੯।

ਭਾਵ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਉਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮੋਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ।

ਅਨਦੁ ਸੁਣਹੁ ਵਡਭਾਗੀਹੋ, ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ॥
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਉਤਰੇ ਸਗਲ ਵਿਸੁਰੇ ॥
 ਦੁਖ ਰੋਗ ਸੰਤਾਪ ਉਤਰੇ ਸੁਣੀ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥
 ਸੰਤ ਸਾਜਨ ਭਏ ਸਰਸੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਣੀ ॥
 ਸੁਣਤੇ ਪੁਨੀਤ ਕਹਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥
 ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰ ਚਰਣ ਲਾਗੇ ਵਾਜੇ ਅਨਹਦ ਤੂਰੇ ॥੪੦॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਵਿਸੁਰੇ—ਚਿੰਤਾ-ਝੋਰੇ। ਸੰਤਾਪ—ਕਲੇਸ਼। ਸਚੀ ਬਾਣੀ—ਸਦਾ-ਬਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ। ਸਰਸੇ—ਸ-ਰਸ, ਹਰੇ, ਆਨੰਦ-ਭਰਪੂਰ। ਗੁਰ ਤੇ—ਗੁਰੂ ਤੋਂ। ਸਤਿਗੁਰੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ—ਗੁਰੂ (ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ) ਭਰਪੂਰ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ-ਰੂਪ ਹੈ। ਅਨਹਦ—ਇਕ-ਰਸ। ਤੂਰੇ—ਵਾਜੇ। ਮਨੋਰਥ—ਮਨ ਦੀਆਂ ਦੋੜਾਂ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਿਓ! ਸੁਣੋ, ਆਨੰਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ (ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ) ਮਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦੋੜਾਂ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ (ਸਾਰੇ ਸੰਕਲਪ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰਮ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਚਿੰਤਾ-ਝੋਰੇ ਮਨ ਤੋਂ ਲਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣਿਆਂ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ, ਰੋਗ, ਕਲੇਸ਼ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਸੰਤ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਉਣੀ ਸਿੱਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਖਿੜ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ, ਉਚਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸਭ ਪਵਿਤ੍ਰ-ਆਤਮਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ—ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨੀਂ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ-ਰਸ (ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ) ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਪੈਂਦੇ ਹਨ (ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।੪੦।੧।

ਭਾਵ : ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੇ ਲੱਛਣ : ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਚਿੰਤਾਂ-ਝੋਰੇ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਰੋਗ, ਕੋਈ ਕਲੇਸ਼ ਉਸ ਉਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ।

ਆਨੰਦ ਦੀ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗਾਣ ਵਾਲਿਆਂ, ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਉੱਚੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੀ ਪਰਤੱਖ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।

ਰਹਿਰਾਸ

ਸਲੋਕੁ ਮ : ੧ ॥

ਦੁਖੁ ਦਾਰੂ ਸੁਖੁ ਰੋਗੁ ਭਇਆ ਜਾ ਸੁਖੁ ਤਾਮਿ ਨ ਹੋਈ ॥
ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਕਰਣਾ ਮੈ ਨਾਹੀ ਜਾ ਹਉ ਕਰੀ ਨ ਹੋਈ ॥੧॥
ਬਲਿਹਾਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਵਸਿਆ ॥ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਈ ਲਖਿਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਜਾਤਿ ਮਹਿ ਜੋਤਿ, ਜੋਤਿ ਮਹਿ ਜਾਤਾ ਅਕਲ ਕਲਾ ਭਰਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ॥
ਤੂੰ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਿਫਤਿ ਸੁਆਲਿਉ ਜਿਨਿ ਕੀਤੀ ਸੋ ਪਾਰਿ ਪਇਆ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਰਤੇ ਕੀਆ ਬਾਤਾ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਣਾ ਸੁ ਕਰਿ ਰਹਿਆ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਤਾਮਿ—ਤਦੋਂ। ਕਰਣਾ—ਕਰਣਹਾਰ। ਮੈ ਨਾਹੀ—ਮੈਂ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਪਾਇਆਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਾ ਹਉ ਕਰੀ—ਜੇ ਮੈਂ 'ਹਉ' ਆਖਾਂ, ਜੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝ ਬੈਠਾਂ। ਨ ਹੋਈ—ਨਹੀਂ ਫਬਦਾ, ਇਹ ਗੱਲ ਫਬਦੀ ਨਹੀਂ। ਜਾਤਿ—ਸਿਸ਼ਟੀ। ਜੋਤਿ—ਰੱਬ ਦਾ ਨੂਰ। ਜੋਤਿ ਮਹਿ—ਸਾਰੀਆਂ ਜੋਤੀਆਂ ਵਿਚ, ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ। ਜਾਤਾ—ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਕਲ—ਸੰਪੂਰਨ। ਕਲਾ—ਟੋਟਾ, ਹਿੱਸਾ। ਅਕਲ ਕਲਾ—ਜਿਸ ਦੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਟੋਟੇ ਨਾ ਹੋਣ, ਇਕ-ਰਸ ਸੰਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭੂ। ਸੁਆਲਿਉ—ਸੋਹਣੀ, ਸੁੰਦਰ। ਜਿਨਿ ਕੀਤੀ—ਜਿਸ ਨੇ (ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ) ਕੀਤੀ। ਨਾਨਕ—ਹੇ ਨਾਨਕ! ਕਹੁ ਕਰਤੇ ਕੀਆ ਬਾਤਾ—ਕਰਤਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਆਖ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੀ ਅਜਬ ਕੁਦਰਤ ਹੈ ਕਿ) ਬਿਪਤਾ (ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ) ਇਲਾਜ (ਬਣ ਜਾਂਦੀ) ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਖ (ਉਹਨਾਂ ਲਈ) ਦੁੱਖ ਦਾ (ਕਾਰਨ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ (ਅਸਲੀ ਆਤਮਕ) ਸੁਖ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਮਿਲ ਜਾਏ ਤਾਂ (ਦੁੱਖ) ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਕਰਨਹਾਰ ਕਰਤਾ ਹੈਂ (ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੇਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈਂ), ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਕਿ ਮੈਂ ਸਮਝ ਸਕਾਂ)। ਜੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝ ਲਵਾਂ (ਭਾਵ, ਜੇ ਮੈਂ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਰਨ ਲਗ ਪਵਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹਾਂ) ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਫਬਦੀ ਨਹੀਂ। ੧।

ਹੇ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਵੱਸ ਰਹੇ ਕਰਤਾਰ! ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਸਦਕੇ ਹਾਂ, ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਪਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।੧।ਰਹਾਉ।

ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਹੀ ਨੂਰ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਭ ਥਾਈਂ ਇਕ-ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੇਰੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਜਿਸ ਨੇ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! (ਤੂੰ ਭੀ) ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰ (ਤੇ ਆਖ ਕਿ) ਪ੍ਰਭੂ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਉਸ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਹੈ)।੨।

ਸੋ ਦਰੁ ਰਾਗੁ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧

ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸੋ ਦਰੁ ਤੇਰਾ ਕੇਹਾ ਸੋ ਘਰੁ ਕੇਹਾ ਜਿਤੁ ਬਹਿ ਸਰਬ ਸਮਾਲੇ ॥

ਵਾਜੇ ਤੇਰੇ ਨਾਦ ਅਨੇਕ ਅਸੰਖਾ ਕੇਤੇ ਤੇਰੇ ਵਾਵਣਹਾਰੇ ॥

ਕੇਤੇ ਤੇਰੇ ਰਾਗ ਪਰੀ ਸਿਉ ਕਹੀਅਹਿ ਕੇਤੇ ਤੇਰੇ ਗਾਵਣਹਾਰੇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕੇਹਾ—ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ? ਬੜਾ ਅਚਰਜ। ਦਰੁ—ਦਰਵਾਜ਼ਾ। ਜਿਤੁ—ਜਿੱਥੇ। ਬਹਿ—ਬੈਠ ਕੇ। ਸਰਬ—ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ। ਸਮਾਲੇ—ਤੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਨਾਦ—ਆਵਾਜ਼, ਸ਼ਬਦ, ਰਾਗ। ਵਾਵਣਹਾਰੇ—ਵਜਾਣ ਵਾਲੇ। ਪਰੀ—ਰਾਗ ਪਰੀ, ਰਾਗਣੀਆਂ। ਸਿਉ—ਸਮੇਤ, ਸਣੇ। ਪਰੀ ਸਿਉ—ਰਾਗਣੀਆਂ ਸਮੇਤ। ਕਹੀਅਹਿ—ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਆਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰਾ ਉਹ ਘਰ ਅਤੇ (ਉਸ ਘਰ ਦਾ) ਉਹ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੜਾ ਹੀ ਅਚਰਜ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿੱਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। (ਤੇਰੀ ਇਸ ਰਚੀ ਹੋਈ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ) ਅਨੇਕਾਂ ਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਵਾਜੇ ਤੇ ਰਾਗ ਹਨ; ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਜੀਵ (ਉਹਨਾਂ ਵਾਜਿਆਂ ਨੂੰ) ਵਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਰਾਗਣੀਆਂ ਸਮੇਤ ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਜੀਵ (ਇਹਨਾਂ ਰਾਗ-ਰਾਗਣੀਆਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਤੈਨੂੰ) ਗਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ (ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ)।

ਗਾਵਨਿ ਤੁਧ ਨੋ ਪਵਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ ਗਾਵੈ ਰਾਜਾ ਧਰਮੁ ਦੁਆਰੇ ॥
ਗਾਵਨਿ ਤੁਧ ਨੋ ਚਿਤੁ ਗੁਪਤੁ ਲਿਖਿ ਜਾਣਨਿ ਲਿਖਿ ਲਿਖਿ ਧਰਮੁ ਬੀਚਾਰੇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਗਾਵਨਿ—ਗਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੁਧ ਨੋ—ਤੈਨੂੰ। ਬੈਸੰਤਰੁ—ਅੱਗ। ਗਾਵੈ—ਗਾਂਦਾ ਹੈ ('ਗਾਵੈ' ਇਕ-ਵਚਨ ਹੈ, 'ਗਾਵਨਿ' ਬਹੁ-ਵਚਨ ਹੈ)। ਰਾਜਾ ਧਰਮੁ—ਧਰਮ ਰਾਜ। ਦੁਆਰੇ—(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੇ) ਦਰ 'ਤੇ। ਚਿਤੁ ਗੁਪਤੁ—ਪੁਰਾਤਨ ਹਿੰਦੂ ਖਿਆਲ ਤੁਰਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਚਿਤਰ ਅਤੇ ਗੁਪਤ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਿਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਲਿਖਿ ਜਾਣਹਿ—(know to write) ਲਿਖਣਾ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਲਿਖਿ ਲਿਖਿ—(ਹਰ ਵੇਲੇ) ਲਿਖ ਲਿਖ ਕੇ (ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਚਿਤਰ ਗੁਪਤ ਹਰ ਵੇਲੇ ਲਿਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਹਵਾ ਪਾਣੀ ਅੱਗ (ਆਦਿਕ ਤੱਤ) ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ (ਤੇਰੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਤੁਰ ਰਹੇ ਹਨ)। ਧਰਮ ਰਾਜ (ਤੇਰੇ) ਦਰ 'ਤੇ (ਖਲੋ ਕੇ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੇ ਗੀਤ) ਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਚਿਤਰ ਗੁਪਤ ਭੀ ਜੋ (ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖੇ) ਲਿਖਣੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਧਰਮ-ਰਾਜ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗਾਵਨਿ ਤੁਧ ਨੋ ਈਸਰੁ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇਵੀ ਸੋਹਨਿ ਤੇਰੇ ਸਦਾ ਸਵਾਰੇ ॥
ਗਾਵਨਿ ਤੁਧ ਨੋ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਾਸਣਿ ਬੈਠੇ ਦੇਵਤਿਆ ਦਰਿ ਨਾਲੇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਈਸਰੁ—ਸ਼ਿਵ। ਦੇਵੀ—ਦੇਵੀਆਂ। ਸੋਹਨਿ—ਸੋਹਣੇ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਸੋਭਦੇ ਹਨ। ਸਵਾਰੇ—ਸੋਹਣੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ। ਇੰਦ੍ਰਾਸਣਿ—(ਇੰਦ੍ਰ-ਆਸਣਿ) ਇੰਦਰ ਦੇ ਆਸਣ ਉਤੇ (ਬੈਠੇ ਹੋਏ)। ਦਰਿ—ਤੇਰੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉਤੇ। ਦੇਵਤਿਆ ਨਾਲੇ—ਦੇਵਤਿਆਂ ਸਮੇਤ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਵੀਆਂ, ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ (ਆਦਿਕ ਦੇਵਤੇ) ਜੋ ਤੇਰੇ ਸਵਾਰੇ ਹੋਏ ਸਦਾ (ਤੇਰੇ ਦਰ 'ਤੇ) ਸੋਭ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੈਨੂੰ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ (ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ)। ਕਈ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤੇ ਆਪਣੇ ਤਖ਼ਤ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਦੇਵਤਿਆਂ ਸਮੇਤ ਤੇਰੇ ਦਰ ਉਤੇ ਤੈਨੂੰ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। (ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ)।

ਗਾਵਨਿ ਤੁਧ ਨੋ ਸਿਧ ਸਮਾਧੀ ਅੰਦਰਿ ਗਾਵਨਿ ਤੁਧ ਨੋ ਸਾਧ ਬੀਚਾਰੇ ॥
ਗਾਵਨਿ ਤੁਧ ਨੋ ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੰਤੋਖੀ ਗਾਵਨਿ ਤੁਧ ਨੋ ਵੀਰ ਕਰਾਰੇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਮਾਧੀ ਅੰਦਰਿ—ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ। ਸਿਧ—ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਵਿਚ ਪੁੱਗੇ ਹੋਏ ਜੋਗੀ, ਉਹ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜੋ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਹੇਠ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਸਿੱਧ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਪੁੰਜ ਅਤੇ ਅੱਠਾਂ ਹੀ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬੀਚਾਰੇ—ਬੀਚਾਰਿ, ਵਿਚਾਰ ਕੇ। ਜਤੀ—ਕਾਮ-ਵਾਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ। ਸਤੀ—ਦਾਨੀ। ਵੀਰ—ਸੂਰਮੇ। ਕਰਾਰੇ—ਤਕੜੇ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਸਿੱਧ ਲੋਕ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਧ ਜਨ (ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ) ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਸਲਾਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਤੀ, ਦਾਨੀ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖੀ ਬੰਦੇ ਭੀ ਤੇਰੇ ਹੀ ਗੁਣ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੇਅੰਤ ਤਕੜੇ ਸੂਰਮੇ ਤੇਰੀਆਂ ਹੀ ਵਡਿਆਈਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗਾਵਨਿ ਤੁਧ ਨੋ ਪੰਡਿਤ ਪੜਨਿ ਰਖੀਸੁਰ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਵੇਦਾ ਨਾਲੇ ॥
ਗਾਵਨਿ ਤੁਧ ਨੋ ਮੋਹਣੀਆ ਮਨੁ ਮੋਹਨਿ ਸੁਰਗੁ ਮਛੁ ਪਇਆਲੇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਪੜਨਿ—ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਰਖੀਸੁਰ—(ਰਿਖੀ-ਈਸਰ) ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਿਖੀ, ਮਹਾਂ ਰਿਖੀ। ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ—ਹਰੇਕ ਜੁਗ ਵਿਚ। ਵੇਦਾ ਨਾਲੇ—ਵੇਦਾਂ ਸਣੇ। ਮੋਹਣੀਆ—ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ। ਮਨੁ ਮੋਹਨਿ—ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਛੁ—ਮਾਤ ਲੋਕ। ਪਇਆਲੇ—ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਪੰਡਿਤ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਰਿਖੀ ਜੋ (ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ) ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਵੇਦਾਂ ਸਣੇ ਤੇਰਾ ਹੀ ਜੱਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਜੋ (ਆਪਣੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਗਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ (ਭਾਵ, ਤੇਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ)। ਸੁਰਗ-ਲੋਕ, ਮਾਤ-ਲੋਕ ਅਤੇ ਪਾਤਾਲ-ਲੋਕ (ਭਾਵ, ਸੁਰਗ, ਮਾਤ ਅਤੇ ਪਾਤਾਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਅ-ਜੰਤ) ਤੇਰੀ ਹੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗਾਵਨਿ ਤੁਧ ਨੋ ਰਤਨ ਉਪਾਏ ਤੇਰੇ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਨਾਲੇ ॥
ਗਾਵਨਿ ਤੁਧ ਨੋ ਜੋਧ ਮਹਾਬਲ ਸੂਰਾ ਗਾਵਨਿ ਤੁਧ ਨੋ ਖਾਣੀ ਚਾਰੇ ॥
ਗਾਵਨਿ ਤੁਧ ਨੋ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਖੇ ਤੇਰੇ ਧਾਰੇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਉਪਾਏ ਤੇਰੇ—ਤੇਰੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ। ਅਠਸਠਿ—ਅਠਾਹਠ। ਤੀਰਥ ਨਾਲੇ—ਤੀਰਥਾਂ ਸਮੇਤ। ਜੋਧ—ਜੋਧੇ। ਮਹਾਬਲ—ਵੱਡੇ ਬਲ ਵਾਲੇ। ਸੂਰਾ—ਸੂਰਮੇ। ਖਾਣੀ ਚਾਰੇ—ਚਾਰੇ ਖਾਣੀਆਂ (ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ, ਉਤਭੁਜ)। ਖਾਣੀ—ਖਾਣ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਕੇ ਵਿਚੋਂ ਧਾਤਾਂ ਜਾਂ ਰਤਨ ਆਦਿਕ ਪਦਾਰਥ ਕਢੇ ਜਾਣ (ਖਨ—ਪੁੱਟਣਾ)। ਪੁਰਾਤਨ ਖਿਆਲ ਤੁਰਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ—ਅੰਡਾ, ਜਿਓਰ, ਮੁੜ੍ਹਕਾ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਗ ਪੈਣਾ (ਇਥੇ ਭਾਵ ਹੈ, ਚੌਹਾਂ ਹੀ ਖਾਣੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵ, ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ)। ਖੰਡ—ਟੋਟਾ, ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦਾ ਟੋਟਾ, ਹਰੇਕ ਧਰਤੀ। ਮੰਡਲ—ਚੱਕ੍ਰ, ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦਾ ਇਕ ਚੱਕ੍ਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਸੂਰਜ, ਇਕ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਆਦਿਕ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮੰਡ—ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਕਰਿ ਕਰਿ—ਬਣਾ ਕੇ। ਧਾਰੇ—ਟਿਕਾਏ ਹੋਏ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੇਰੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਰਤਨ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਬਲ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ (ਤੇਰਾ ਦਿੱਤਾ ਬਲ ਵਿਖਾ ਕੇ) ਤੇਰੀ ਹੀ (ਤਾਕਤ ਦੀ) ਸਿਫਤਿ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਚੌਹਾਂ ਹੀ ਖਾਣੀਆਂ ਦੇ ਜੀਅ-ਜੀਤ ਤੈਨੂੰ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੰਡ ਤੇ ਮੰਡਲ, ਜੋ ਤੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਟਿਕਾ ਰੱਖੇ ਹਨ, ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

**ਸੇਈ ਤੁਧ ਨੋ ਗਾਵਨਿ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵਨਿ ਰਤੇ ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਰਸਾਲੇ ॥
ਹੋਰਿ ਕੇਤੇ ਤੁਧ ਨੋ ਗਾਵਨਿ ਸੇ ਮੈ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਨਿ ਨਾਨਕੁ ਕਿਆ ਬੀਚਾਰੇ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਸੇਈ—ਉਹੀ ਬੰਦੇ। ਤੁਧੁ ਭਾਵਨਿ—ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਰਤੇ—ਰੱਤੇ, ਰੰਗੇ ਹੋਏ, ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਮਸਤ। ਰਸਾਲੇ—(ਰਸ-ਆਲਯ) ਰਸ ਦੇ ਘਰ, ਰਸੀਏ। ਹੋਰਿ ਕੇਤੇ—ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਜੀਵ [ਲਫਜ਼ ‘ਹੋਰਿ’ ਲਫਜ਼ ‘ਹੋਰ’ ਤੋਂ ਬਹੁ-ਵਚਨ ਹੈ]। ਮੈ ਚਿਤਿ—ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ। ਮੈ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਨਿ—ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਮੈਥੋਂ ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਮੇਰੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਨ। ਫਿਆ ਬੀਚਾਰੇ—ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹੀ ਬੰਦੇ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਕੀਤੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਸਫਲ ਹੈ) ਜੋ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਰਸੀਏ ਭਗਤ ਹਨ, ਉਹੀ ਬੰਦੇ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਜੀਵ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਮੈਥੋਂ ਗਿਣੇ

ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। (ਭਲਾ, ਇਸ ਗਿਣਤੀ ਬਾਰੇ) ਨਾਨਕ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? (ਨਾਨਕ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ-ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ)।

**ਸੋਈ ਸੋਈ ਸਦਾ ਸਚੁ, ਸਾਹਿਬੁ ਸਾਚਾ, ਸਾਚੀ ਨਾਈ ॥
ਹੈ ਭੀ, ਹੋਸੀ, ਜਾਇ ਨ ਜਾਸੀ, ਰਚਨਾ ਜਿਨਿ ਰਚਾਈ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਚੁ—ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਨਾਈ—ਵਡਿਆਈ (ਅਰਬੀ ਲਫਜ਼ 'ਜ਼ਾ')। ਇਸ ਅਰਬੀ ਲਫਜ਼ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਦੋ ਪਾਠ ਹਨ—ਅਸਨਾਈ, ਨਾਈ। 'ਜੋ ਕਿਛੁ ਹੋਆ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੁਝ ਤੇ, ਤੇਰੀ ਸਭ ਅਸਨਾਈ')। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਤੋਂ—

ਸਥਾਨ	ਅਸਥਾਨ	ਥਾਨ
ਜਾਨ	ਅਜਾਨ	ਜਾਨ
ਸ਼ਾਂਭ	ਅਸ਼ਾਂਭ	ਸ਼ਾਂਭ
ਸੇਹ	ਅਸੇਹ	ਸੇਹ
ਥਿਰ	ਅਥਿਰ	ਥਿਰ
ਥਲ	ਅਥਲ	ਥਲ

(ਵੇਖੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ)

ਨੋਟ : ਲਫਜ਼ 'ਸਾਚਾ' ਪੁਲਿੰਗ ਹੈ ਅਤੇ ਲਫਜ਼ 'ਸਾਹਿਬੁ' ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ। ਲਫਜ਼ 'ਸਾਚੀ' ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੈ ਤੇ ਲਫਜ਼ 'ਨਾਈ' ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ। ਇਸ ਤੁਕ ਦੇ ਪਾਠ ਵਿਚ ਵਿਸਰਾਮਾਂ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਰੱਖਣਾ।

ਹੋਸੀ—ਹੋਵੇਗਾ, ਥਿਰ ਰਹੇਗਾ। ਜਾਇ ਨ—ਜੰਮਦਾ ਨਹੀਂ। ਨ ਜਾਸੀ—ਨਾ ਹੀ ਮਰੇਗਾ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ। ਰਚਾਈ—ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਵੇਲੇ ਭੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਤੇ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਹੈ।

**ਰੰਗੀ ਰੰਗੀ ਭਾਤੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਿਨਸੀ ਮਾਇਆ ਜਿਨਿ ਉਪਾਈ ॥
ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੇ ਕੀਤਾ ਆਪਣਾ ਜਿਉ ਤਿਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਰੰਗੀ ਰੰਗੀ—ਰੰਗਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦੀ, ਕਈ ਰੰਗਾਂ ਦੀ।

ਭਾਤੀ—ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ। ਜਿਨਸੀ—ਕਈ ਜਿਨਸਾਂ ਦੀ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ। ਉਪਾਈ—ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਰਿ ਕਰਿ—ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ। ਦੇਖੈ—ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੀਤਾ ਆਪਣਾ—ਆਪਣਾ ਰਚਿਆ ਜਗਤ। ਜਿਉ—ਜਿਵੇਂ। ਵਡਿਆਈ—ਰਜ਼ਾ।

ਅਰਥ : ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਕਈ ਰੰਗਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਤੇ ਜਿਨਸਾਂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਰਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਹ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਹੈ, ਜਗਤ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਕਰਸੀ ਫਿਰਿ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਈ ॥

ਸੋ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਸਾਹਾ ਪਤਿ ਸਾਹਿਬੁ ਨਾਨਕ ਰਗਣੁ ਰਜਾਈ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ—ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਕਰਸੀ—ਕਰੇਗਾ। ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਈ—ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਹਾ ਪਤਿ ਸਾਹਿਬੁ—ਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਮਾਲਕ। ਰਗਣੁ—ਰਹਿਣਾ (ਫਬਦਾ ਹੈ)। ਰਜਾਈ—ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ।

ਅਰਥ : ਜੋ ਕੁਝ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਉਹ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਜੀਵ ਉਸਦੇ ਅੱਗੇ ਹੈਂਕੜ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾ ਸਕਦਾ (ਕੋਈ ਜੀਵ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਆਖ ਸਕਦਾ 'ਇਉਂ ਨਹੀਂ, ਇਉਂ ਕਰ')। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ (ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ) ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਹੈ, ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਭੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਫਬਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ : ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰ ਆਦਿਕ ਅਚੇਤਨ ਪਦਾਰਥ ਭੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਵ, ਉਸ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਤੱਤ ਭੀ ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਤੁਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਤੁਰਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਨੀ ਹੈ।

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ ॥

ਸੁਣਿ ਵਡਾ ਆਖੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ ਕੇਵਡੁ ਵਡਾ ਡੀਠਾ ਹੋਇ ॥

ਕੀਮਤਿ ਪਾਇ ਨ ਕਹਿਆ ਜਾਇ ॥ ਕਹਣੈ ਵਾਲੇ ਤੇਰੇ ਰਹੇ ਸਮਾਇ ॥੧॥

ਵਡੇ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬਾ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ ਗੁਣੀ ਗਹੀਰਾ ॥

ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ਤੇਰਾ ਕੇਤਾ ਕੇਵਡੁ ਚੀਰਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਸਭਿ ਸੁਰਤੀ ਮਿਲਿ ਸੁਰਤਿ ਕਮਾਈ ॥ ਸਭ ਕੀਮਤਿ ਮਿਲਿ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ॥
ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀ ਗੁਰ ਗੁਰਹਾਈ ॥
ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ਤੇਰੀ ਤਿਲੁ ਵਡਿਆਈ ॥੨॥
ਸਭਿ ਸਤ ਸਭਿ ਤਪ ਸਭਿ ਚੰਗਿਆਈਆ ॥
ਸਿਧਾ ਪੁਰਖਾ ਕੀਆ ਵਡਿਆਈਆ ॥
ਤੁਧੁ ਵਿਣੁ ਸਿਧੀ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਈਆ ॥
ਕਰਮਿ ਮਿਲੈ, ਨਾਹੀ ਠਾਕਿ ਰਹਾਈਆ ॥੩॥
ਆਖਣ ਵਾਲਾ ਕਿਆ ਵੇਚਾਰਾ ॥ ਸਿਫਤੀ ਭਰੇ ਤੇਰੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥
ਜਿਸੁ ਤੂ ਦੇਹਿ ਤਿਸੈ ਕਿਆ ਚਾਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਸਵਾਰਣਹਾਰਾ ॥੪॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸੁਣਿ—ਸੁਣ ਕੇ। ਸਭੁ ਕੋਇ—ਹਰੇਕ ਜੀਵ। ਕੇਵਡੁ—ਕੇਡਾ।
ਡੀਠਾ—ਵੇਖਿਆਂ ਹੀ। ਹੋਇ—(ਬਿਆਨ) ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ
ਹੈ। ਕੀਮਤਿ—ਮੁੱਲ, ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਸ਼ੈ। ਕੀਮਤਿ ਪਾਇ ਨ—ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ
ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਰਹੇ
ਸਮਾਇ—ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੧॥

ਗਹਿਰ—ਹੇ ਡੂੰਘੇ! ਗੰਭੀਰਾ—ਹੇ ਵੱਡੇ ਜਿਗਰੇ ਵਾਲੇ! ਗੁਣੀ ਗਹੀਰਾ—ਹੇ
ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਡੂੰਘੇ! ਹੇ ਬੇਅੰਤ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ! ਚੀਰਾ—ਪਾਟ, ਚੋੜਾਈ,
ਵਿਸਥਾਰ।੧॥ਰਹਾਉ॥

ਸਭਿ ਮਿਲਿ—ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ
ਲੈ ਕੇ। ਸੁਰਤੀ—ਸੁਰਤਿ। ਸੁਰਤੀ ਸੁਰਤਿ ਕਮਾਈ—ਸੁਰਤਿ ਕਮਾਈ, ਸੁਰਤਿ
ਕਮਾਈ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ। ਸਭ.....ਪਾਈ—ਸਭ ਮਿਲਿ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ,
ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ। ਗਿਆਨੀ—ਵਿਚਾਰਵਾਨ, ਉੱਚੀ ਸਮਝ ਵਾਲੇ। ਧਿਆਨੀ—ਸੁਰਤਿ
ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ। ਗੁਰ—ਵੱਡੇ। ਗੁਰ ਹਾਈ—ਗੁਰ ਭਾਈ, ਵੱਡਿਆਂ ਦੇ ਭਰਾ,
ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਕਈ ਵੱਡੇ। ਗੁਰ ਗੁਰਹਾਈ—ਕਈ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ [ਇਹ ਲਫਜ਼
‘ਗੁਰ ਗੁਰਹਾਈ’ ਲਫਜ਼ ‘ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀ’ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹਨ]। ਤਿਲੁ—
ਰਤਾ ਜਿਤਨੀ ਭੀ।੨॥

ਸਭਿ ਸਤ—ਸਾਰੇ ਭਲੇ ਕੰਮ। ਤਪ—ਕਸ਼ਟ, ਔਖਿਆਈਆਂ।
ਚੰਗਿਆਈਆ—ਚੰਗੇ ਗੁਣ। ਸਿਧ—ਪੁੱਗੇ ਹੋਏ, ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋਏ

ਮਨੁੱਖ। ਸਿਧੀ—ਸਫਲਤਾ, ਕਾਮਯਾਬੀ। ਕਰਮਿ—(ਤੇਰੀ) ਮਿਹਰ ਨਾਲ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਠਾਕਿ—ਵਰਜ ਕੇ, ਰੋਕ ਕੇ।੩।

ਸਿਫਤੀ—ਸਿਫਤਾਂ ਨਾਲ, ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ। ਚਾਰਾ—ਜ਼ੋਰ, ਤਦਬੀਰ, ਜਤਨ।੪।

ਅਰਥ : ਹਰੇਕ ਜੀਵ (ਹੋਰਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸਿਰਫ) ਸੁਣ ਕੇ (ਹੀ) ਆਖ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੂੰ ਵੱਡਾ ਹੈਂ। ਪਰ ਤੂੰ ਕੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈਂ (ਕਿਤਨਾ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ)—ਇਹ ਗੱਲ ਤੇਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ ਦੱਸੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ (ਤੇਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ)। ਤੇਰੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਤੇਰੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਆਖਣ ਵਾਲੇ (ਆਪਾ ਭੁੱਲ ਕੇ) ਤੇਰੇ ਵਿਚ (ਹੀ) ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੧।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਵੱਡੇ ਮਾਲਕ! ਤੂੰ (ਮਾਨੋ, ਇਕ) ਡੂੰਘਾ (ਸਮੁੰਦਰ) ਹੈਂ, ਤੂੰ ਬੜੇ ਜਿਗਰੇ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਕੋਈ ਭੀ ਜੀਵ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਤੇਰਾ ਕਿਤਨਾ ਵੱਡਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ।੧।੧੮ਗਾਉ।

(ਤੂੰ ਕੇਡਾ ਵੱਡਾ ਹੈਂ—ਇਹ ਗੱਲ ਲੱਭਣ ਵਾਸਤੇ) ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਧਿਆਨ ਜੋੜਨ ਦੇ ਜਤਨ ਕੀਤੇ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਜਤਨ ਕੀਤੇ; ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ (ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ-ਵੇਤਾ) ਵਿਚਾਰਵਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈ ਕੇ ਤੇਰੇ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਇਕ ਤਿਲ ਜਿਤਨਾ ਹਿੱਸਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕੇ।੨।

(ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਕੀ ਤੇ ਸਿੱਧ ਜੋਗੀ ਕੀ? ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕਿਆ, ਪਰ ਵਿਚਾਰਵਾਨਾਂ ਦੇ) ਸਾਰੇ ਭਲੇ ਕੰਮ, ਸਾਰੇ ਤਪ ਤੇ ਸਾਰੇ ਚੰਗੇ ਗੁਣ, ਸਿੱਧਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ (ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਆਦਿਕ) ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕੰਮ—ਇਹ ਕਾਮਯਾਬੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੀ ਤੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। (ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ) ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਤੇ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਉਸ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ।੩।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ (ਮਾਨੋ) ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ। ਜੀਵ ਦੀ ਕੀ ਪਾਇਆਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕੇ? ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ

ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਨ ਦੀ ਦਾਤਿ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ; ਉਸ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਸਕਦਾ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਹੇ ਨਾਨਕ ! (ਆਖ—ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੂੰ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਉਸ (ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ) ਨੂੰ ਸੰਵਾਰਨ ਵਾਲਾ (ਆਪ) ਹੈਂ ।੪।੨।

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ ॥

ਆਖਾ ਜੀਵਾ ਵਿਸਰੈ ਮਰਿ ਜਾਉ ॥ ਆਖਣਿ ਅਉਖਾ ਸਾਚਾ ਨਾਉ ॥
 ਸਾਚੇ ਨਾਮ ਕੀ ਲਾਗੈ ਭੂਖ ॥ ਉਤੁ ਭੂਖੈ ਖਾਇ ਚਲੀਅਹਿ ਦੂਖ ॥੧॥
 ਸੋ ਕਿਉ ਵਿਸਰੈ ਮੇਰੀ ਮਾਇ ॥ ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਾਚੈ ਨਾਇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
 ਸਾਚੇ ਨਾਮ ਕੀ ਤਿਲੁ ਵਡਿਆਈ ॥ ਆਖਿ ਥਕੇ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥
 ਜੇ ਸਭਿ ਮਿਲਿ ਕੈ ਆਖਣਿ ਪਾਹਿ ॥ ਵਡਾ ਨ ਹੋਵੈ ਘਾਟਿ ਨ ਜਾਇ ॥੨॥
 ਨਾ ਓਹੁ ਮਰੈ ਨ ਹੋਵੈ ਸੋਗੁ ॥ ਦੇਦਾ ਰਹੈ ਨ ਚੂਕੈ ਭੋਗੁ ॥
 ਗੁਣੁ ਏਹੋ ਹੋਰੁ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਨਾ ਕੋ ਹੋਆ ਨਾ ਕੋ ਹੋਇ ॥੩॥
 ਜੇਵਡੁ ਆਪਿ ਤੇਵਡੁ ਤੇਰੀ ਦਾਤਿ ॥ ਜਿਨਿ ਦਿਨ ਕਰਿ ਕੈ ਕੀਤੀ ਰਾਤਿ ॥
 ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਹਿ ਤੇ ਕਮਜਾਤਿ ॥ ਨਾਨਕ, ਨਾਵੈ ਬਾਝੁ ਸਨਾਤਿ ॥੪॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਆਖਾ—ਆਖਾਂ, (ਜਦੋਂ) ਮੈਂ (ਹਰਿ-ਨਾਮ) ਉਚਾਰਦਾ ਹਾਂ । ਜੀਵਾ—ਜੀਵਾਂ, ਮੈਂ ਜੀਉ ਪੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮਰਿ ਜਾਉ—ਮਰਿ ਜਾਉਂ, ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ) ਮੇਰਾ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਸਾਚਾ—ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ । ਉਤੁ—(ਲਫਜ਼ ‘ਉਸ’ ਤੋਂ ਕਰਣ ਕਾਰਕ । ‘ਜਿਸੁ’ ਤੋਂ ‘ਜਿਤੁ’) । ਉਤੁ ਭੂਖੈ—ਉਸ ਭੁੱਖ ਦੇ ਕਾਰਨ । ਖਾਇ—(ਨਾਮ-ਭੋਜਨ) ਖਾ ਕੇ । ਚਲੀਅਹਿ—ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੧।

ਮਾਇ—ਹੇ ਮਾਂ ! ਨਾਇ—ਨਾਮ ਦੀ ਰਾਹੀਂ । ਸਾਚੈ ਨਾਇ—ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦੀ ਰਾਹੀਂ, ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਸਿਮਰੀਏ । ਕਿਉ ਵਿਸਰੈ—ਕਦੇ ਨਾ ਭੁੱਲੇ । ੧। ਰਹਾਉ ।

ਤਿਲੁ—ਰਤਾ ਭਰ ਭੀ । ਆਖਿ—ਆਖ ਕੇ, ਬਿਆਨ ਕਰ ਕੇ । ਸਭਿ—ਸਾਰੇ ਜੀਵ । ਆਖਣਿ ਪਾਹਿ—ਆਖਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨ (‘ਆਖਣਿ ਪਾਇ’ ਇਕ ਵਚਨ ਹੈ ‘ਜੇ ਕੋ ਖਾਇਕੁ ਆਖਣਿ ਪਾਇ’) । ੨।

ਸੋਗੁ—ਅਫਸੋਸ। ਦੇਦਾ—ਦੇਂਦਾ। ਨ ਚੂਕੈ—ਨਹੀਂ ਮੁੱਕਦਾ। ਭੋਗੁ—ਵਰਤਣਾ। ਗੁਣੁ ਏਹੋ—ਇਹੀ ਖ਼ੂਬੀ। ਕੋ—ਕੋਈ (ਹੋਰ)। ਹੋਆ—ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨ ਹੋਇ—ਨਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।੩।

ਜੇਵਡੁ—ਜਿਤਨਾ ਵੱਡਾ। ਤੇਵਡੁ—ਉਤਨੀ ਵੱਡੀ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ (ਤੈਂ) ਨੇ। ਕਰਿ ਕੈ—ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ। ਵਿਸਾਰਹਿ—ਭੁਲਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਤੇ—ਉਹ (ਬੰਦੇ) (ਬਹੁ ਵਚਨ)। ਕਮਜਾਤਿ—ਭੈੜੀ ਜਾਤ ਵਾਲੇ। ਨਾਵੈ ਬਾਝੁ—ਹਰਿ-ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ। ਸਨਾਤਿ—ਨੀਚ।੪।

ਅਰਥ : (ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ) ਮੈਂ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ) ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਇਹ ਪਤਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ) ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨਾ ਔਖਾ (ਕੰਮ ਜਾਪਦਾ ਹੈ)। (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਸਦਾ-ਬਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਤਾਘ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਤਾਘ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ (ਹਰਿ-ਨਾਮ-ਭੋਜਨ) ਖਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੧।

ਹੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ! (ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਕਿ) ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਨਾ ਭੁੱਲੇ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਉਸ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰੀਏ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਹ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮਾਲਕ (ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈ)।੧।ਰਹਾਉ।

ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਰਤਾ ਜਿਤਨੀ ਭੀ ਮਹਿਮਾ ਬਿਆਨ ਕਰ ਕੇ (ਸਾਰੇ ਜੀਵ) ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ (ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ)। ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਿਆ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਹਸਤੀ ਹੈ। ਜੇ (ਜਗਤ ਦੇ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਜੀਵ ਰਲ ਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ) ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ (ਅਪਣੇ ਅਸਲੇ ਨਾਲੋਂ) ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ (ਤੇ, ਜੇ ਕੋਈ ਭੀ ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨਾ ਕਰੇ), ਤਾਂ ਉਹ (ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ) ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। (ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੋਭਾ ਦਾ ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ)।੨।

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਕਦੇ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ (ਉਸ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ) ਸੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਦਾ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਕ) ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਦਾ ਵਰਤਣਾ ਕਦੇ ਮੁੱਕਦਾ ਨਹੀਂ (ਉਸ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਵਰਤਣ ਨਾਲ ਕਦੇ ਮੁੱਕਦੀਆਂ

ਨਹੀਂ)। ਉਸ ਦੀ ਵੱਡੀ ਖੂਬੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਉਸ ਵਰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਉਸ ਵਰਗਾ ਅਜੇ ਤਕ) ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਨਾ ਕਦੇ ਹੋਵੇਗਾ।੩।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਤਨਾ ਬੇਅੰਤ ਤੂੰ ਆਪ ਹੈਂ, ਉਤਨੀ ਬੇਅੰਤ ਤੇਰੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ। (ਤੂੰ ਐਸਾ ਹੈਂ) ਜਿਸ ਨੇ ਦਿਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਰਾਤ ਬਣਾਈ ਹੈ।

ਹੇ ਨਾਨਕ! ਉਹ ਬੰਦੇ ਨੀਵੇਂ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ (ਅਜਿਹੇ) ਖਸਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਖੁੰਝੇ ਹੋਏ ਜੀਵ (ਹੀ) ਨੀਚ ਹਨ।੪।੩।

ਰਾਗੁ ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੪ ॥

ਹਰਿ ਕੇ ਜਨ ਸਤਿਗੁਰ ਸਤਪੁਰਖਾ ਬਿਨਉ ਕਰਉ ਗੁਰ ਪਾਸਿ ॥

ਹਮ ਕੀਰੇ ਕਿਰਮ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ ਕਰਿ ਦਇਆ ਨਾਮੁ ਪਰਗਾਸਿ ॥੧॥

ਮੇਰੇ ਮੀਤ ਗੁਰਦੇਵ, ਮੋ ਕਉ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਪਰਗਾਸਿ ॥

ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਾਨ ਸਖਾਈ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਹਮਰੀ ਰਹਰਾਸਿ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਹਰਿ ਜਨ ਕੇ ਵਡਭਾਗ ਵਡੇਰੇ ਜਿਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਰਧਾ ਹਰਿ ਪਿਆਸ ॥

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸਹਿ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਗੁਣ ਪਰਗਾਸਿ ॥੨॥

ਜਿਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਸੁ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ਤੇ ਭਾਗ ਹੀਣ ਜਮ ਪਾਸਿ ॥

ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਿ ਸੰਗਤਿ ਨਹੀ ਆਏ ਪ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵੇ ਪ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਾਸਿ ॥੩॥

ਜਿਨ ਹਰਿਜਨ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਪਾਈ ਤਿਨ ਧੁਰਿ ਮਸਤਕਿ ਲਿਖਿਆ ਲਿਖਾਸਿ ॥

ਧਨੁ ਧੰਨੁ ਸਤਸੰਗਤਿ ਜਿਤੁ ਹਰਿਰਸੁ ਪਾਇਆ,

ਮਿਲਿ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਪਰਗਾਸਿ ॥੪॥੪॥

ਨੋਟ : ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਬਾਬਤ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਪਰਖ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਉਤੇ ਟਿਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਸੰਨ ੧੫੫੨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਗੱਦੀ ਉਤੇ ਬੈਠੇ। ਸੰਨ ੧੫੫੩ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਜੇਠਾ ਜੀ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਨਾਲ ਕੀਤੀ। ਤਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ੧੯ ਸਾਲ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਸੰਨ ੧੫੭੪ ਵਿਚ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰੂ ਬਣੇ, ਆਪਣੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ੨੧ ਸਾਲ

ਪਿਛੋਂ। ਜਦ ਤਕ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬਣੇ, ਤਦ ਤਕ ਉਹ ਲਫਜ਼ 'ਨਾਨਕ' ਵਰਤ ਕੇ ਕੋਈ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਸਨ ਰੱਖਦੇ। ਸੋ, ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸੰਨ ੧੫੭੪ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਬਣ ਚੁਕੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਪਦ ਅਰਥ : ਹਰਿ ਕੇ ਜਨ—ਹੇ ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕ! ਸਤਿਗੁਰ—ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ! ਸਤ ਪੁਰਖਾ—ਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਗੁਰੂ! ਬਿਨਉ—[ਕਿਨਯ] ਬੇਨਤੀ। ਕਰਉ—ਕਰਉ, ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਗੁਰ ਪਾਸਿ—ਹੇ ਗੁਰੂ! ਤੇਰੇ ਪਾਸ। ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ—ਹੇ ਗੁਰੂ! ਤੇਰੀ ਸਰਨ। ਕੀਰੇ ਕਿਰਮ—ਨਿਮਾਣੇ ਦੀਨ ਜੀਵ। ਪਰਗਾਸਿ—ਪਰਗਟ ਕਰ, ਚਾਨਣ ਕਰ।੧।

ਮੈਂ ਕਉ—ਮੈਨੂੰ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ। ਮੀਤ—ਹੇ ਮਿੱਤਰ! ਗੁਰਮਤਿ—ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੀ ਰਾਹੀਂ (ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ)। ਪ੍ਰਾਨ ਸਖਾਈ—ਜਿੰਦ ਦਾ ਸਾਥੀ। ਕੀਰਤਿ—ਸੋਭਾ, ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ। ਰਹਰਾਸਿ—ਰਾਹ ਦੀ ਰਾਸਿ, ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਫਰ ਵਾਸਤੇ ਖਰਚੀ।੧।ਰਹਾਉ।

ਤ੍ਰਿਪਤਾਸਹਿ—ਰੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਿਲਿ—ਮਿਲ ਕੇ।੨।

ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵੇ—ਲਾਹਨਤ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵੇ ਨੂੰ।੩।

ਧੁਰਿ—ਧੁਰ ਤੋਂ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਲੋਂ। ਮਸਤਕਿ—ਮੱਥੇ ਉਤੇ। ਲਿਖਾਸਿ—ਲੇਖ (ਲਫਜ਼ 'ਜੀਵਾਸਿ' ਅਤੇ 'ਲਿਖਾਸਿ' ਲਫਜ਼ 'ਜੀਵੇ' ਅਤੇ 'ਲੇਖ' ਤੋਂ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਤੁਕਾਂਤ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ। ਜਿਤੁ—ਜਿਸ ਵਿਚ, ਜਿਸ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਮਿਲਿ ਜਨ—ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ।੪।

ਅਰਥ : ਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਗੁਰੂ! ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਗਤ ਸਤਿਗੁਰੂ! ਮੈਂ, ਹੇ ਗੁਰੂ! ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ—ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ-ਚਾਨਣ ਪੈਦਾ ਕਰ। ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ! ਮੈਂ ਨਿਮਾਣਾ ਤੇਰੀ ਸਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ।੧।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਗੁਰੂ! ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ-ਚਾਨਣ ਬਖਸ਼। ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਮਤਿ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ ਦਾ ਸਾਥੀ (ਬਣਿਆ ਰਹੇ), ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਫਰ ਲਈ ਰਾਸਿ-ਪੂੰਜੀ ਬਣੀ ਰਹੇ।੧।ਰਹਾਉ।

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਉਚੇ ਭਾਗ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਾਸਤੇ ਸਰਧਾ ਹੈ, ਖਿੱਚ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ

ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਆਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਲੋਂ) ਰੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ (ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭਲੇ) ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।੨।

ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਉਹ ਬਦ-ਕਿਸਮਤ ਹਨ, ਉਹ ਜਮਾਂ ਦੇ ਵੱਸ (ਪਏ ਹੋਏ ਸਮਝੋ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਸਦਾ ਸਵਾਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ)। ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਜੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦੇ, ਲਾਹਨਤ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਉਣ ਨੂੰ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੀਉਣਾ ਫਿਟਕਾਰ ਜੋਗ ਹੈ।੩।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਬੈਠਣਾ ਨਸੀਬ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਸਮਝੋ) ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਧੁਰੋਂ ਹੀ ਚੰਗਾ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਧੰਨ ਹੈ ਸਤਸੰਗ, ਧੰਨ ਹੈ ਸਤਸੰਗ, ਜਿਸ ਵਿਚ (ਬੈਠਿਆਂ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆਂ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਨਾਮ ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈ।੪।੪।

ਰਾਗੁ ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਕਾਹੇ ਰੇ ਮਨ ਚਿਤਵਹਿ ਉਦਮੁ ਜਾ ਆਹਰਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਪਰਿਆ ॥
 ਸੈਲ ਪਥਰ ਮਹਿ ਜੰਤ ਉਪਾਏ ਤਾ ਕਾ ਰਿਜਕੁ ਆਗੈ ਕਰਿ ਧਰਿਆ ॥੧॥
 ਮੇਰੇ ਮਾਧਉ ਜੀ, ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲੇ ਸੁ ਤਰਿਆ ॥
 ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ਸੂਕੇ ਕਾਸਟ ਹਰਿਆ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
 ਜਨਨਿ ਪਿਤਾ ਲੋਕ ਸੁਤ ਬਨਿਤਾ ਕੋਇ ਨ ਕਿਸ ਕੀ ਧਰਿਆ ॥
 ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਰਿਜਕੁ ਸੰਬਾਹੇ ਠਾਕੁਰੁ ਕਾਹੇ ਮਨ ਭਉ ਕਰਿਆ ॥੨॥
 ਉਡੇ ਉਡਿ ਆਵੈ ਸੈ ਕੋਸਾ ਤਿਸੁ ਪਾਛੈ ਬਚਰੇ ਛਰਿਆ ॥
 ਤਿਨ ਕਵਣੁ ਖਲਾਵੈ ਕਵਣੁ ਚੁਗਾਵੈ ਮਨ ਮਹਿ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰਿਆ ॥੩॥
 ਸਭਿ ਨਿਧਾਨ ਦਸ ਅਸਟ ਸਿਧਾਨ ਠਾਕੁਰ ਕਰ ਤਲ ਧਰਿਆ ॥
 ਜਨ ਨਾਨਕ ਬਲਿ ਬਲਿ ਸਦ ਬਲਿ ਜਾਈਐ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਰਿਆ ॥੪॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਾਹੇ—ਕਿਉਂ ? ਚਿਤਵਹਿ—ਤੂੰ ਸੋਚਦਾ ਹੈਂ। ਚਿਤਵਹਿ ਉਦਮੁ—ਤੂੰ ਉੱਦਮ ਚਿਤਵਦਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, [ਨੋਟ: 'ਉੱਦਮ

ਚਿਤਵਨ' ਅਤੇ 'ਉੱਦਮ ਕਰਨ' ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣ ਜੋਗ ਹੈ। ਰੋਜ਼ੀ ਕਮਾਣ ਲਈ ਉੱਦਮ ਕਰਨਾ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਚਿੰਤਾ-ਤੌਖਲਾ ਕਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਗ਼ਲਤ ਰਸਤੇ ਵਲੋਂ ਵਰਜਿਆ ਹੈ। ਜਾ ਆਹਰਿ—ਜਿਸ ਆਹਰ ਵਿਚ। ਪਰਿਆ—ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੈਲ—ਚਟਾਨ। ਤਾ ਕਾ—ਉਹਨਾਂ ਦਾ। ਆਗੈ—ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ।੧।

ਮਾਧਉ ਜੀ—ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ! ਹੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਤੀ ਜੀ! [ਮਾਧਉ—ਮਾ-ਧਵ, ਮਾ—ਮਾਇਆ। ਧਵ—ਪਤੀ]। ਪਰਸਾਦਿ—ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਪਰਮ ਪਦੁ—ਸਭ ਤੋਂ ਉਚਾ ਆਤਮਕ ਦਰਜਾ। ਕਾਸਟ—ਕਾਠ, ਲੱਕੜੀ।੧।ਰਹਾਉ।

ਜਨਨਿ—ਮਾਂ। ਸੁਤ—ਪੁੱਤਰ। ਬਨਿਤਾ—ਵਹੂਟੀ। ਧਰਿਆ—ਆਸਰਾ। ਕਿਸ ਕੀ—ਕਿਸੇ ਦਾ। ਸਿਰਿ—ਸਿਰ ਉਤੇ। ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ—ਹਰੇਕ ਸਿਰ ਉਤੇ, ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਲਈ। ਸੰਬਾਹੇ—[ਸੰਕਾਹਯ] ਅਪੜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨ—ਹੇ ਮਨ।੨।

ਉਡੇ—ਉਡਿ। ਉਡੇ ਉਡਿ—ਉਡਿ ਉਡਿ, ਉਡ ਉਡ ਕੇ। ਸੈ—ਸੈਕੜੇ (ਲਫ਼ਜ਼ 'ਸਉ' ਤੋਂ ਬਹੁ-ਵਚਨ)। ਤਿਸੁ ਪਾਛੈ—ਉਸ (ਕੂੰਜ) ਦੇ ਪਿੱਛੇ। ਬਚਰੇ—ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਬੱਚੇ। ਛਰਿਆ—ਛੱਡੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਚੁਗਾਵੈ—ਚੋਗਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਮਹਿ—(ਉਹ ਕੂੰਜ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ। ਸਿਮਰਨੁ—(ਉਹਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ) ਧਿਆਨ। ਖਲਾਵੈ—ਖੁਆਲਦਾ ਹੈ। ਕਵਣੁ ਖਲਾਵੈ—ਕੌਣ ਖੁਆਲਦਾ ਹੈ? ਕੋਈ ਭੀ ਕੁਝ ਖੁਆਲਦਾ ਨਹੀਂ।੩।

ਜੈਸੀ ਗਗਨਿ ਫਿਰੰਤੀ ਉਡਤੀ, ਕਪਰੇ ਬਾਗੇ ਵਾਲੀ॥

ਉਹ ਰਾਖੇ ਚੀਤੁ ਪੀਛੈ ਬਿਚਿ ਬਚਰੇ,

ਨਿਤ ਹਿਰਦੈ ਸਾਰਿ ਸਮਾਲੀ॥੧॥੭॥੧੩॥੫੧॥

(ਗਉੜੀ ਬੈਰਾਗਣਿ ਮ: ੪)

ਸਭਿ ਨਿਧਾਨ—ਸਾਰੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ। ਅਸਟ—ਅੱਠ। ਦਸ ਅਸਟ—ਅਠਾਰ੍ਹਾਂ। ਸਿਧਾਨ—ਸਿੱਧੀਆਂ (ਨੋਟ: ਅਠਾਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਠ ਸਿੱਧੀਆਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਠ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਵੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੫, ਸਤਰ ੧੦ ਤੋਂ ੧੮)।

ਨਿਧਾਨ—(ਨੌਂ) ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ। (ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਨੌਂ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਮਿਥੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਖ਼ਜ਼ਾਨਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕੁਬੇਰ ਦੇਵਤਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ): ਪਦਮ—ਸੋਨਾ ਚਾਂਦੀ। ਮਹਾ ਪਦਮ—ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ। ਸੰਖ—ਸੁੰਦਰ ਭੋਜਨ ਤੇ ਕਪੜੇ। ਮਕਰ—ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਮਾਣ।

ਮੁਕੰਦ—ਰਾਗ ਆਦਿਕ ਕੋਮਲ ਹੁਨਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ। ਕੁੰਦ—ਸੋਨੇ ਦੀ ਸੁਦਾਗਰੀ।
ਨੀਲ—ਮੋਤੀ ਮੂੰਗੇ ਦੀ ਸੁਦਾਗਰੀ। ਕੱਛਪ—ਕਪੜੇ ਦਾਣੇ ਦੀ ਸੁਦਾਗਰੀ।

ਕਰ ਤਲ—ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਤਲੀਆਂ ਉਤੇ। ਪਾਰਾਵਰਿਆ—ਪਾਰ-ਅਵਰ,
ਪਾਰਲਾ ਉਰਲਾ ਬੰਨਾ।੪।

ਅਰਥ : ਹੇ ਮਨ ! (ਤੇਰੀ ਖਾਤਰ) ਜਿਸ ਆਹਰ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ
ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਤੂੰ ਕਿਉਂ (ਸਦਾ) ਸੋਚਾਂ-ਫਿਕਰਾਂ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ
ਹੈਂ ? ਜੇਹੜੇ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਚਟਾਨਾਂ ਤੇ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ
ਦਾ ਭੀ ਰਿਜ਼ਕ ਉਸ ਨੇ (ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ) ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਣਾ
ਰਖਿਆ ਹੈ।੧।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ! ਜੇਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਮਿਲ ਬੈਠਦੇ ਹਨ,
ਉਹ (ਵਿਅਰਥ ਤੋਖਲੇ-ਫਿਕਰਾਂ ਤੋਂ) ਬਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ
ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਹ (ਅਡੋਲਤਾ ਵਾਲੀ) ਉਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ
ਹੈ, ਉਹ (ਮਾਨੋ) ਸੁੱਕਾ ਕਾਠ ਹਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਮਨ !) ਮਾਂ, ਪਿਉ, ਪੁੱਤਰ, ਲੋਕ, ਵਹੁਟੀ—ਕੋਈ ਭੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਆਸਰਾ
ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਡਰਦਾ ਹੈਂ ? ਪਾਲਣਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ
ਆਪ ਹੀ ਰਿਜ਼ਕ ਅਪੜਾਂਦਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਮਨ ! ਵੇਖ !) ਕੂੰਜ ਉੱਡ ਉੱਡ ਕੇ ਸੈਂਕੜੇ ਕੋਹਾਂ 'ਤੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,
ਪਿੱਛੇ ਉਸ ਦੇ ਬੱਚੇ (ਇਕੱਲੇ) ਛੱਡੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੁਝ
ਖੁਆਲਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੋਗਾ ਨਹੀਂ ਚੁਗਾਂਦਾ। ਉਹ ਕੂੰਜ
ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਧਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ (ਤੇ, ਇਸੇ
ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਾਲਣ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ)।੩।

ਹੇ ਪਾਲਣਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਤੇ ਅਠਾਰ੍ਹਾਂ ਸਿਧੀਆਂ
(ਮਾਨੋ) ਤੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਤਲੀਆਂ ਉਤੇ ਰੱਖੇ ਪਏ ਹਨ। ਹੇ ਦਾਸ ਨਾਨਕ !
ਐਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਸਦਕੇ ਹੋ, ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ (ਤੇ ਆਖ—ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੇਰੀ
ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਦੇ ਉਰਲੇ ਪਾਰਲੇ ਬੰਨੇ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ।੪।੫।

ਨੋਟ : 'ਸੋ ਦਰੁ' ਦੇ ਸਿਰ-ਲੇਖ ਹੇਠ ਉਪਰਲੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਪੰਜ ਸ਼ਬਦ ਆ
ਚੁਕੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਅਗਾਂਹ ਨਵਾਂ ਸਿਰ-ਲੇਖ 'ਸੋ ਪੁਰਖੁ' ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ
ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਹਨ।

ਰਾਗੁ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੪ ਸੌ ਪੁਰਖੁ

ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸੌ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਹਰਿ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਹਰਿ ਅਗਮਾ ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ॥

ਸਭਿ ਧਿਆਵਹਿ ਸਭਿ ਧਿਆਵਹਿ ਤੁਧੁ ਜੀ, ਹਰਿ ਸਚੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥

ਸਭਿ ਜੀਅ ਤੁਮਾਰੇ ਜੀ, ਤੂੰ ਜੀਆ ਕਾ ਦਾਤਾਰਾ ॥

ਹਰਿ ਧਿਆਵਹੁ ਸੰਤਹੁ ਜੀ, ਸਭਿ ਦੂਖ ਵਿਸਾਰਣਹਾਰਾ ॥

ਹਰਿ ਆਪੇ ਠਾਕੁਰੁ, ਹਰਿ ਆਪੇ ਸੇਵਕੁ ਜੀ ਕਿਆ ਨਾਨਕ ਜੰਤ ਵਿਚਾਰਾ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸੌ—ਉਹ। ਪੁਰਖੁ—[ਪੁਰਿ ਜੇਠੇ ਝਿ ਪੁਰਖ:] ਜੋ ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਨਿਰੰਜਨੁ—ਨਿਰ-ਅੰਜਨੁ। (ਅੰਜਨੁ—ਕਾਲਖ, ਮਾਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ) ਜਿਸ ਉਤੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ। ਅਗਮ—ਅਪਹੁੰਚ (ਗਮ—ਪਹੁੰਚ)। ਅਪਾਰਾ—ਅ-ਪਾਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਰਲਾ ਬੰਨਾ ਨਾ ਲੱਭ ਸਕੇ, ਬੇਅੰਤ। ਸਭਿ—ਸਾਰੇ ਜੀਵ (ਲਫਜ਼ ‘ਜੀਉ’ ਤੋਂ ਬਹੁ-ਵਚਨ)। ਦਾਤਾਰਾ—ਰਾਜਕ। ਠਾਕੁਰੁ—ਮਾਲਕ।੧।

ਅਰਥ : ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, (ਫਿਰ ਭੀ) ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਉਤਾਰ ਹੈ, ਅਪਹੁੰਚ ਹੈ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈ।

ਹੇ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ! ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਤੈਨੂੰ ਸਦਾ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਤੇਰਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਤੂੰ ਹੀ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਰਾਜਕ ਹੈਂ।

ਹੇ ਸੰਤ ਜਨੋਂ ! ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ ਕਰੋ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਆਪ ਹੀ ਮਾਲਕ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਸੇਵਕ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! (ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਜੀਵ ਵਿਚਾਰੇ ਕੀ ਹਨ ? (ਉਸ ਹਰੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ)।੧।

ਤੂ ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ ਜੀ, ਹਰਿ ਏਕੋ ਪੁਰਖੁ ਸਮਾਣਾ ॥

ਇਕਿ ਦਾਤੇ ਇਕਿ ਭੇਖਾਰੀ ਜੀ, ਸਭਿ ਤੇਰੇ ਚੋਜ ਵਿਡਾਣਾ ॥

ਤੂੰ ਆਪੇ ਦਾਤਾ ਆਪੇ ਭੁਗਤਾ ਜੀ, ਹਉ ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣਾ ॥

ਤੂੰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਬੇਅੰਤੁ ਬੇਅੰਤੁ ਜੀ, ਤੇਰੇ ਕਿਆ ਗੁਣ ਆਖਿ ਵਖਾਣਾ ॥
ਜੋ ਸੇਵਹਿ ਜੋ ਸੇਵਹਿ ਤੁਧੁ ਜੀ, ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕੁਰਬਾਣਾ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਘਟ—ਸਰੀਰ। ਅੰਤਰਿ—ਅੰਦਰ, ਵਿਚ। ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ—ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਸਰਬ—ਸਾਰੇ। ਨਿਰੰਤਰਿ—ਅੰਦਰ ਇਕ-ਰਸ। ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ—ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ-ਰਸ। ਅੰਤਰੁ—ਵਿੱਥ। ਨਿਰੰਤਰਿ—ਵਿੱਥ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਇਕ-ਰਸ। ਏਕੋ—ਇਕ (ਆਪ) ਹੀ। ਇਕਿ—[ਲਫਜ਼ 'ਇਕ' ਤੋਂ ਬਹੁ-ਵਚਨ] ਕਈ ਜੀਵ। ਦਾਤੇ—ਦਾਨੀ। ਭੋਖਾਰੀ—ਮੰਗਤੇ। ਸਭਿ—ਸਾਰੇ। ਵਿਡਾਣ—ਅਚਰਜ। ਚੋਜ—ਕੌਤਕ, ਤਮਾਸ਼ੇ। ਭੁਗਤਾ—ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ, ਵਰਤਣ ਵਾਲਾ। ਹਉ—ਹਉਂ, ਮੈਂ। ਆਖਿ—ਆਖ ਕੇ। ਵਖਾਣਾ—ਮੈਂ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ। ਸੇਵਹਿ—ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ—ਪਿਛਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਦੇ 'ਜਨ ਨਾਨਕ' ਅਤੇ ਇਸ 'ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ' ਦੇ ਫ਼ਰਕ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖੋ।) ॥੨॥

ਅਰਥ : ਹੇ ਹਰੀ ! ਤੂੰ ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਇਕ-ਰਸ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਇਕ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ। (ਫਿਰ ਭੀ) ਕਈ ਜੀਵ ਦਾਨੀ ਹਨ, ਕਈ ਜੀਵ ਮੰਗਤੇ ਹਨ—ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੇਰੇ ਹੀ ਅਚਰਜ ਤਮਾਸ਼ੇ ਹਨ, (ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ) ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੇ, ਆਪ (ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾਤਾਂ ਨੂੰ) ਵਰਤਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। (ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ) ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ (ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ)।

ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਦੱਸਾਂ ? ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੈਂ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜੇਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੈਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, (ਤੇਰਾ) ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੨॥

ਹਰਿ ਧਿਆਵਹਿ ਹਰਿ ਧਿਆਵਹਿ ਤੁਧੁ ਜੀ,
ਸੇ ਜਨ ਜੁਗ ਮਹਿ ਸੁਖਵਾਸੀ ॥
ਸੇ ਮੁਕਤੁ ਸੇ ਮੁਕਤੁ ਭਏ ਜਿਨ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ਜੀ,
ਤਿਨ ਤੂਟੀ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸੀ ॥
ਜਿਨ ਨਿਰਭਉ ਜਿਨ ਹਰਿ ਨਿਰਭਉ ਧਿਆਇਆ ਜੀ,
ਤਿਨ ਕਾ ਭਉ ਸਭੁ ਗਵਾਸੀ ॥

ਜਿਨ ਸੇਵਿਆ ਜਿਨ ਸੇਵਿਆ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਜੀ,
 ਤੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰੂਪਿ ਸਮਾਸੀ ॥
 ਸੇ ਧੰਨੁ ਸੇ ਧੰਨੁ ਜਿਨ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ਜੀ,
 ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਬਲਿ ਜਾਸੀ ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਹਰਿ ਜੀ—ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ! ਧਿਆਵਹਿ—ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਸੇ ਜਨ—ਉਹ ਬੰਦੇ। ਜੁਗ ਮਹਿ—ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ। ਸੁਖਵਾਸੀ—ਸੁਖ ਨਾਲ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ। ਮੁਕਤੁ—(ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ) ਆਜ਼ਾਦ। ਫਾਸੀ—ਫਾਹੀ। ਭਉ ਸਭੁ—ਸਾਰਾ ਡਰ। ਗਵਾਸੀ—ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਰੂਪਿ—ਰੂਪ ਵਿਚ। ਸਮਾਸੀ—ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਧੰਨੁ—ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ। ਬਲਿ ਜਾਸੀ—ਸਦਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੩।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ! ਜੇਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਤੈਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਤੇਰਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਬੰਦੇ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਸੁਖੀ ਵੱਸਦੇ ਹਨ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਲਈ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਮਾਂ ਵਾਲੀ ਫਾਹੀ ਟੁੱਟ ਗਈ ਹੈ, (ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਢੁਕਦੀ)। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਸਦਾ ਨਿਰਭਉ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਹ ਮਨੁੱਖ, ਧੰਨ ਹਨ ਉਹ ਮਨੁੱਖ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੩।

ਤੇਰੀ ਭਗਤਿ ਤੇਰੀ ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ ਜੀ,
 ਭਰੇ ਬਿਅੰਤ ਬੇਅੰਤਾ ॥

ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਸਲਾਹਨਿ ਤੁਧੁ ਜੀ,
 ਹਰਿ ਅਨਿਕ ਅਨੇਕ ਅਨੰਤਾ ॥

ਤੇਰੀ ਅਨਿਕ ਤੇਰੀ ਅਨਿਕ ਕਰਹਿ ਹਰਿ ਪੂਜਾ ਜੀ,
 ਤਪੁ ਤਾਪਹਿ ਜਪਹਿ ਬੇਅੰਤਾ ॥

ਤੇਰੇ ਅਨੇਕ ਤੇਰੇ ਅਨੇਕ ਪੜਹਿ ਬਹੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ ਜੀ,
ਕਰਿ ਕਿਰਿਆ ਖਟੁ ਕਰਮ ਕਰੰਤਾ ॥

ਸੇ ਭਗਤ ਸੇ ਭਗਤ ਭਲੇ ਜਨ ਨਾਨਕ ਜੀ,
ਜੋ ਭਾਵਹਿ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਭਗਵੰਤਾ ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ—ਭਗਤੀ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ। ਭਗਤ—ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ [ਨੋਟ : ਲਫਜ਼ 'ਭਗਤਿ' ਅਤੇ 'ਭਗਤ' ਦਾ ਫਰਕ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣ ਜੋਗ ਹੈ]। ਅਨਿਕ—ਅਨੇਕਾਂ। ਤਪੁ—ਧੂਣੀਆਂ ਆਦਿਕ ਦਾ ਸਰੀਰਕ ਔਖ। ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ—ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਵਿਦਵਾਨ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਲਿਖੇ, ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ੨੭ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ। ਸਾਸਤ—ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਦੇ ਪੁਸਤਕ, ਜੋ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਛੇ ਹਨ—ਸਾਂਖ, ਯੋਗ, ਨਿਆਇ, ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕ, ਮੀਮਾਂਸਾ, ਵੇਦਾਂਤ। ਕਿਰਿਆ—ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਕਾਰ। ਖਟੁ—ਛੇ। ਖਟੁ ਕਰਮ—ਮਨੁ-ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਛੇ ਕਰਮ ਇਉਂ ਹਨ—ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨੀ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਣੀ, ਜੱਗ ਕਰਨਾ ਤੇ ਜੱਗ ਕਰਾਣਾ, ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਤੇ ਦਾਨ ਲੈਣਾ। ਕਰੰਤਾ—ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵਹਿ—ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ।੪।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੀ ਭਗਤੀ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਖਜ਼ਾਨੇ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ। ਹੇ ਹਰੀ ! ਅਨੇਕਾਂ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਅਨੇਕਾਂ ਜੀਵ ਤੇਰੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ (ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ) ਤਪ ਸਾਧਦੇ ਹਨ। ਤੇਰੇ ਅਨੇਕਾਂ (ਸੇਵਕ) ਕਈ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਸਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ) ਛੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮ ਤੇ ਹੋਰ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਹੇ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ! ਉਹ ਹੀ ਭਗਤ ਭਲੇ ਹਨ (ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਘਾਲ ਕਬੂਲ ਹੋਈ ਜਾਣੇ) ਜੋ ਪਿਆਰੇ ਹਰਿ-ਭਗਵੰਤ ਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।੪।

ਤੂੰ ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਅਪਰੰਪਰੁ ਕਰਤਾ ਜੀ, ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥
ਤੂੰ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕੋ ਸਦਾ ਸਦਾ ਤੂੰ ਏਕੋ ਜੀ, ਤੂੰ ਨਿਹਚਲੁ ਕਰਤਾ ਸੋਈ ॥
ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਵਰਤੈ ਜੀ, ਤੂੰ ਆਪੇ ਕਰਹਿ ਸੁ ਹੋਈ ॥
ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਉਪਾਈ ਜੀ, ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਸਿਰਜਿ ਸਭ ਗੋਈ ॥
ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਕਰਤੇ ਕੇ ਜੀ, ਜੋ ਸਭਸੈ ਕਾ ਜਾਣੋਈ ॥੫॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਆਦਿ—ਮੁੱਢ। ਅਪਰੰਪਰ—ਅ-ਪਰੰ-ਪਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਪਰਲੇ ਤੋਂ ਪਰਲਾ ਬੰਨਾ ਨਾ ਲੱਭ ਸਕੇ, ਬੇਅੰਤ। ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ—ਤੇਰੇ ਜੇਡਾ, ਤੇਰੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ। ਅਵਰੁ—ਹੋਰ। ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ—ਹਰੇਕ ਜੁਗ ਵਿਚ। ਏਕੋ—ਇਕ ਆਪ ਹੀ। ਨਿਹਚਲੁ—ਨਾ ਹਿੱਲਣ ਵਾਲਾ, ਅਟੱਲ। ਵਰਤੈ—ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੁ—ਉਹ। ਸਭ—ਸਾਰੀ। ਉਪਾਈ—ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ਸਿਰਜਿ—ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ। ਆਪੇ—ਆਪ ਹੀ। ਗੋਈ—ਨਾਸ ਕੀਤੀ। ਜਾਣੋਈ—ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਸਭਸੈ ਕਾ—ਹਰੇਕ (ਦੇ ਦਿਲ) ਦਾ। ਸੋਈ—ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।੫।੧।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ (ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ) ਮੂਲ ਹੈਂ, ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ, ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ, ਸਭ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੂੰ ਹਰੇਕ ਜੁਗ ਵਿਚ ਇਕ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਸਭ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਸਭ ਦੀ ਸਾਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਗਤ ਵਿਚ ਉਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਆਪ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈਂ।

ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਉਸ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।੫।੧।

ਨੋਟ : ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪੰਜ ਬੰਦ (Stanzas) ਹਨ। ਹਰੇਕ ਬੰਦ ਵਿਚ ਪੰਜ ਪੰਜ ਤੁਕਾਂ ਹਨ। ਅਖੀਰਲੇ ਬੰਦ ਦੇ ਮੁੱਕਣ 'ਤੇ ਅੰਕ 'ਪ' ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋਰ ਅੰਕ '੧' ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰ-ਲੇਖ 'ਸੋ ਪੁਰਖੁ' ਇਕ ਨਵਾਂ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ।

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੪ ॥

ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਸਚਿਆਰੁ ਮੈਡਾ ਸਾਂਈ ॥

ਜੋ ਤਉ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਥੀਸੀ, ਜੋ ਤੂ ਦੇਹਿ ਸੋਈ ਹਉ ਪਾਈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਸਭ ਤੇਰੀ ਤੂੰ ਸਭਨੀ ਧਿਆਇਆ ॥

ਜਿਸ ਨੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹਿ, ਤਿਨਿ ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਪਾਇਆ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਾਧਾ ਮਨਮੁਖਿ ਗਵਾਇਆ ॥
 ਤੁਧੁ ਆਪਿ ਵਿਛੋੜਿਆ ਆਪਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥੧॥
 ਤੂੰ ਦਰੀਆਉ, ਸਭ ਤੁਝ ਹੀ ਮਾਹਿ ॥
 ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਾਹਿ ॥
 ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਤੇਰਾ ਖੇਲੁ ॥
 ਵਿਜੋਗਿ ਮਿਲਿ ਵਿਛੁੜਿਆ ਸੰਜੋਗੀ ਮੇਲੁ ॥੨॥
 ਜਿਸ ਨੋ ਤੂ ਜਾਣਾਇਹਿ ਸੋਈ ਜਨੁ ਜਾਣੈ ॥
 ਹਰਿ ਗੁਣ ਸਦ ਹੀ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ ॥
 ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥
 ਸਹਜੇ ਹੀ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਆ ॥੩॥
 ਤੂ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਤੇਰਾ ਕੀਆ ਸਭੁ ਹੋਇ ॥
 ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥
 ਤੂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖਹਿ ਜਾਣਹਿ ਸੋਇ ॥
 ਜਨ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ॥੪॥੨॥

ਨੋਟ : ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ੪ ਬੰਦ ਹਨ। ਅੰਕ ਨੰ: ੪ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਅੰਕ ੨ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰ-ਲੇਖ 'ਸੋ ਪੁਰਖੁ' ਦੀ ਲੜੀ ਵਿਚ ਇਹ ਦੂਜਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਚਿਆਰੁ—(ਸਚ-ਆਲਸ) ਥਿਰਤਾ ਦਾ ਘਰ, ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਮੈਡਾ—ਮੇਰਾ। ਸਾਂਈ—ਖਸਮ, ਮਾਲਕ। ਤਉ—ਤੈਨੂੰ। ਭਾਵੈ—ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਥੀਸੀ—ਹੋਵੇਗਾ। ਹਉ—ਹਉਂ, ਮੈਂ। ਪਾਈ—ਪਾਈਂ, ਮੈਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।੧।

ਸਭ—ਸਾਰੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ)। ਤੂੰ—ਤੈਨੂੰ। [ਗਉੜੀ ਛੰਤ ਮ : ੫, ਪੰਨਾ ੨੪੮—'ਮੋਹਨ, ਤੂੰ ਮਾਨਹਿ ਏਕੁ ਜੀ, ਅਵਰ ਸਭ ਰਾਲੀ'—ਇਥੇ ਭੀ ਲਫਜ਼ 'ਤੂੰ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਤੈਨੂੰ' ਹੈ (ਭਾਵ, ਹੇ ਮੋਹਨ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਨੂੰ ਹੀ ਲੋਕ ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ)। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮ : ੫, ਪੰਨਾ ੫੧, ਸ਼ਬਦ ਨੰ : ੯੫—'ਜਿਨਿ ਤੂੰ ਸਾਜਿ ਸਵਾਰਿਆ'—ਤੂੰ—ਤੈਨੂੰ। ਪੰਨਾ ੫੨—'ਜਿਨ ਤੂੰ ਸੇਵਿਆ ਭਾਉ ਕਰਿ'—ਤੂੰ—ਤੈਨੂੰ। ਪੰਨਾ ੬੧—'ਗੁਰਮਤਿ

ਤੂੰ ਸਲਾਹਣਾ, ਹੋਰ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਇ’—ਤੂੰ—ਤੈਨੂੰ। ਪੰਨਾ ੧੦੦—‘ਜਿਨ ਤੂੰ ਜਾਤਾ ਜੋ ਤੁਧੁ ਮਨਿ ਭਾਣੇ’—ਤੂੰ—ਤੈਨੂੰ। ਪੰਨਾ ੧੦੨—‘ਤਿਸੁ ਕੁਰਬਾਣੀ ਜਿਨਿ ਤੂੰ ਸੁਣਿਆ’—ਤੂੰ—ਤੈਨੂੰ। ਪੰਨਾ ੧੩੦—‘ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਜਾਚਾ, ਗੁਰੁ ਪਰਸਾਦੀ ਤੂੰ ਪਾਵਣਿਆ’—ਤੂੰ—ਤੈਨੂੰ। ਪੰਨਾ ੧੪੨—‘ਭੀ ਤੂੰ ਹੈ ਸਲਾਹਣਾ, ਆਖਣ ਲਹੈ ਨ ਚਾਉ’—ਤੂੰ—ਤੈਨੂੰ। ਹੋਰ ਬਥੇਰੇ ਐਸੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ]। ਤਿਨਿ—ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ। ਗੁਰਮੁਖਿ—ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜਿਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਗੁਰੂ ਵੱਲ ਹੈ। ਮਨੁੱਖਿ—ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜਿਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵੱਲ ਹੈ।

ਮਾਹਿ—ਵਿਚ। ਸਭਿ—ਸਾਰੇ। ਵਿਜੋਗਿ—ਵਿਜੋਗ ਦੇ ਕਾਰਨ (ਭਾਵ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਵਿਜੋਗ ਦਾ ਲੇਖ ਹੈ)। ਮਿਲਿ—ਮਿਲ ਕੇ, ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ। ਸੰਜੋਗੀ—ਸੰਜੋਗ (ਦੇ ਲੇਖ) ਨਾਲ। ਮੇਲੁ—ਮਿਲਾਪ।੨।

ਜਾਣਾਇਹਿ—(ਤੂੰ) ਸਮਝ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈਂ। ਸੋਈ—ਉਹੀ। ਸਦ—ਸਦਾ। ਆਖਿ—ਆਖ ਕੇ। ਸਹਜੇ—ਸਹਿਜ, ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ। ਨਾਮਿ—ਨਾਮ ਵਿਚ।੩।

ਆਪੇ—ਆਪ ਹੀ। ਕੀਆ—ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ। ਸਭੁ—ਹਰੇਕ ਕੰਮ। ਅਵਰੁ—ਹੋਰ। ਵੇਖਹਿ—ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਸੋਇ—ਸਾਰ। ਗੁਰਮੁਖਿ—ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ।੪।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਮੇਰਾ ਖਸਮ ਹੈਂ। (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਉਹੀ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਪਸੰਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਤੂੰ ਦੇਵੇਂ, ਮੈਂ ਉਹੀ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇਰੀ (ਬਣਾਈ ਹੋਈ) ਹੈ, ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਉਤੇ ਤੂੰ ਦਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਉਸੇ ਨੇ ਤੇਰਾ ਰਤਨ ਵਰਗਾ (ਕੀਮਤੀ) ਨਾਮ ਲੱਭਾ ਹੈ। ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਨੇ (ਇਹ ਰਤਨ) ਲਭ ਲਿਆ। ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਗਵਾ ਲਿਆ। (ਪਰ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਦੇ ਕੀ ਵੱਸ ? ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਜੀਵ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ (ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ) ਵਿਛੋੜਦਾ ਹੈਂ, ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਂਦਾ ਹੈਂ।੧।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੂੰ (ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਾਨੋ, ਇਕ) ਦਰਿਆ ਹੈਂ, ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ (ਮਾਨੋ, ਲਹਿਰਾਂ) ਹਨ। ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾ (ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਜੀਆ-ਜੰਤ ਤੇਰੀ (ਰਚੀ ਹੋਈ) ਖੇਡ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ

ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਲੇਖ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਭੀ ਤੈਥੋਂ ਵਿਛੋੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। (ਪਰ ਤੇਰੀ ਰਜ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ) ਸੰਜੋਗਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਨਾਲ (ਫਿਰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪ ਸੂਝ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈਂ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ (ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਹੀ ਰਸਤਾ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਨੁੱਖ, ਹੇ ਰਹੀ ! ਸਦਾ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ (ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ) ਉਚਾਰ ਉਚਾਰ ਕੇ ਸੁਣਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਾਈ !) ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਸੁਖ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੩।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਸਭ ਕੁਝ ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾ (ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਭੀ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਤੇ, ਹਰੇਕ (ਦੇ ਦਿਲ) ਦੀ ਸਾਰ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ।

ਹੇ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ! ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।੪।੨।

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ ॥

ਤਿਤੁ ਸਰਵਰੜੈ ਭਈਲੇ ਨਿਵਾਸਾ, ਪਾਣੀ ਪਾਵਕੁ ਤਿਨਹਿ ਕੀਆ ॥
ਪੰਕ ਜੁ ਮੋਹ ਪਗੁ ਨਹੀ ਚਾਲੈ, ਹਮ ਦੇਖਾ ਤਹ ਡੁਬੀਅਲੇ ॥੧॥
ਮਨ, ਏਕੁ ਨ ਚੇਤਸਿ ਮੂੜ ਮਨਾ ॥

ਹਰਿ ਬਿਸਰਤ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਲਿਆ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਨਾ ਹਉ ਜਤੀ ਸਤੀ ਨਹੀ ਪੜਿਆ ਮੂਰਖ ਮੁਗਧਾ ਜਨਮੁ ਭਇਆ ॥
ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਕੀ ਸਰਣਾ ਜਿਨ ਤੂ ਨਾਹੀ ਵੀਸਰਿਆ ॥੨॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਤਿਤੁ—ਉਸ ਵਿਚ (ਲਫਜ਼ 'ਤਿਸੁ' ਤੋਂ 'ਤਿਤੁ' ਅਧਿਕਰਨ ਕਾਰਕ, ਇਕ-ਵਚਨ ਹੈ)। ਸਰਵਰੁ—ਤਾਲਾਬ। ਸਰਵਰੜਾ—ਭਿਆਨਕ ਤਾਲਾਬ। ਸਰਵਰੜੈ—ਭਿਆਨਕ ਤਾਲਾਬ ਵਿਚ। ਤਿਤੁ ਸਰਵਰੜੈ—ਉਸ ਭਿਆਨਕ ਸਰ ਵਿਚ। ਭਈਲੇ—ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਾਵਕੁ—ਅੱਗ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ। ਤਿਨਹਿ—ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ (ਆਪ) ਹੀ। ਪੰਕ—ਚਿੱਕੜ। ਪੰਕ ਜੁ ਮੋਹ—ਜੋ

ਮੋਹ ਦਾ ਚਿੱਕੜ ਹੈ। ਪਗੁ—ਪੈਰ। ਹਮ ਦੇਖਾ—ਸਾਡੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ, ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ। ਤਹ—ਉਸ (ਸਰ) ਵਿਚ। ਡੂਬੀਅਲੇ—ਡੁੱਬ ਗਏ, ਡੁੱਬ ਰਹੇ ਹਨ। ੧।

ਮਨ—ਹੇ ਮਨ! ਮੂੜ ਮਨਾ—ਹੇ ਮੂਰਖ ਮਨ! ਗਲਿਆ—ਗਲਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਘਟਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ੧। ੧। ੧।

ਹਉ—ਮੈਂ। ਜਤੀ—ਕਾਮ-ਵਾਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸਤੀ—ਉਚੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲਾ। ਮੁਗਧ—ਮੂਰਖ, ਬੇ-ਸਮਝ। ਜਨਮੁ—ਜੀਵਨ। ਪ੍ਰਣਵਤਿ—ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੨।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਭਾਈ! ਸਾਡੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ) ਉਸ ਭਿਆਨਕ (ਸੰਸਾਰ-ਸਰੋਵਰ) ਵਿਚ ਵੱਸੋਂ ਹੈ (ਜਿਸ ਵਿਚ) ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਪਾਣੀ (ਦੇ ਥਾਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ) ਅੱਗ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਭਿਆਨਕ ਸਰ ਵਿਚ) ਜੋ ਮੋਹ ਦਾ ਚਿੱਕੜ ਹੈ (ਉਸ ਵਿਚ ਜੀਵਾਂ ਦਾ) ਪੈਰ ਚੱਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ (ਜੀਵ ਮੋਹ ਦੇ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਫਸੇ ਪਏ ਹਨ)। ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ (ਅਨੇਕਾਂ ਜੀਵ ਮੋਹ ਦੇ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ) ਉਸ (ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ-ਅੱਗ ਦੇ ਅਸਗਾਹ ਸਮੁੰਦਰ) ਵਿਚ ਡੁੱਬਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ੧।

ਹੇ ਮਨ! ਹੇ ਮੂਰਖ ਮਨ! ਤੂੰ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਤੂੰ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ (ਅੰਦਰੋਂ) ਗੁਣ ਘਟਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ੧। ੧। ੧।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਨਾ ਮੈਂ ਜਤੀ ਹਾਂ, ਨਾ ਮੈਂ ਸਤੀ ਹਾਂ, ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਤਾਂ ਮੂਰਖਾਂ ਬੇਸਮਝਾਂ ਵਾਲਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਭਾਵ, ਜਤ, ਸਤ, ਵਿੱਦਿਆ ਇਸ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਅਤੇ ਮੋਹ ਦੇ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਡਿੱਗਣੋਂ ਬਚਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਜਤ ਸਤ ਤੇ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖਾਂ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)। ਸੋ, ਨਾਨਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ—(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਨੂੰ) ਉਹਨਾਂ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ) ਦੀ ਸਰਨ ਵਿਚ (ਰੱਖ), ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਿਆ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲੀ)। ੨। ੩।

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ ॥

ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ ॥

ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੈ ਨ ਕਾਮ॥
 ਮਿਲੁ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ॥੧॥
 ਸਰੰਜਾਮਿ ਲਾਗੁ ਭਵਜਲ ਤਰਨ ਕੈ॥
 ਜਨਮੁ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਾਤ ਰੰਗਿ ਮਾਇਆ ਕੈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
 ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਧਰਮੁ ਨ ਕਮਾਇਆ॥
 ਸੇਵਾ ਸਾਧ ਨ ਜਾਨਿਆ ਹਰਿ ਰਾਇਆ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਮ ਨੀਚ ਕਰੰਮਾ॥
 ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਕੀ ਰਾਖਹੁ ਸਰਮਾ॥੨॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ—ਮਿਲੀ ਹੈ। ਦੇਹੁਰੀਆ—ਸੋਹਣੀ ਦੇਹ, ਸੋਹਣਾ ਸਰੀਰ। ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ—ਸੋਹਣਾ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ। ਬਰੀਆ—ਵਾਰੀ, ਮੌਕਾ, ਸਮਾ। ਅਵਰਿ—ਹੋਰ ਸਾਰੇ [ਅਵਰੁ—ਇਕ-ਵਚਨ। ਅਵਰਿ—ਬਹੁ-ਵਚਨ]। ਭਜੁ—ਯਾਦ ਕਰ, ਸਿਮਰ।੧।

ਸਰੰਜਾਮਿ—ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵਿਚ, ਆਹਰ ਵਿਚ। ਲਾਗੁ—ਲੱਗ। ਭਵਜਲ—ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ। ਤਰਨ ਕੈ ਸਰੰਜਾਮਿ—ਪਾਰ ਲੰਘਣ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ। ਬ੍ਰਿਥਾ—ਵਿਅਰਥ। ਜਾਤ—ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰੰਗਿ—ਪਿਆਰ ਵਿਚ।੧।ਰਹਾਉ।

ਜਪੁ—ਸਿਮਰਨ। ਤਪੁ—ਸੇਵਾ ਆਦਿਕ ਉੱਦਮ। ਸੰਜਮੁ—ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕਣ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਹਰ। ਸਾਧ—ਗੁਰੂ। ਸੇਵਾ ਹਰਿ ਰਾਇਆ—ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ। ਕਹੁ—ਆਖ। ਨਾਨਕ—ਹੇ ਨਾਨਕ! ਹਮ—ਅਸੀਂ ਜੀਵ। ਨੀਚ ਕਰੰਮਾ—ਮੰਦ-ਕਰਮੀ। ਸਰਮਾ—ਸਰਮ, ਲਾਜ।੨।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਭਾਈ!) ਤੈਨੂੰ ਸੋਹਣਾ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਤੇਰੇ ਲਈ ਇਹੀ ਮੌਕਾ ਹੈ। (ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਕੋਈ ਉੱਦਮ ਨਾ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ) ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਤੇਰੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਭੀ ਅਰਥ ਨਹੀਂ (ਤੇਰੀ ਜਿੰਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਅਪੜਾਣਗੇ)। (ਇਸ ਵਾਸਤੇ) ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ (ਭੀ) ਮਿਲ ਬੈਠਿਆ ਕਰ, (ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਭੀ) ਸਿਰਫ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ ਕਰ, (ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਦਾ ਭੀ ਤਦੋਂ ਹੀ ਲਾਭ ਹੈ, ਜੇ ਉਥੇ ਤੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਵਿਚ ਜੁੜੇਂ)।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਣ ਦੇ (ਭੀ) ਆਹਰੇ ਲੱਗ।
(ਨਿਰੇ) ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਵਿਅਰਥ ਜਾ ਰਿਹਾ
ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ
ਸੇਵਾ ਆਦਿਕ ਦਾ ਕੋਈ) ਉੱਦਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕਣ
ਦਾ ਤੂੰ ਜਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ—ਤੂੰ (ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ) ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਕਮਾਂਦਾ। ਨਾ
ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਨਾ ਤੂੰ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ।
ਹੇ ਨਾਨਕ! (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰ, ਤੇ) ਆਖ—(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਅਸੀਂ
ਜੀਵ ਮੰਦ-ਕਰਮੀ ਹਾਂ, (ਤੇਰੀ ਸਰਨ ਪਏ ਹਾਂ) ਸਰਨ ਪਿਆਂ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖ।੨।੪।

ਨੋਟ : ਸਾਧਾਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਰੇਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਆਦਿਕ ਮ : ੧ ਦੇ
ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਗਾਂਹ ਬਾਕੀ ਗੁਰ-ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ
ਸਿਲਸਿਲੇ-ਵਾਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਸੋ ਪੁਰਖੁ' ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ
ਹੀ ਮ : ੪ ਦਾ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮ : ੪ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਨਾਲ ਹੀ ਦੇ ਕੇ
ਅਗਾਂਹ ਬਾਕੀ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸਿਲਸਿਲੇ-ਵਾਰ ਰੱਖੀ ਹੈ।

ਜੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵੱਖ ਵੱਖ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਰਲਵੀਂ ਤਰਤੀਬ
ਇਉਂ ਹੁੰਦੀ :

ਮ : ੧—ਸੋ ਦਰੁ ਕੇਹਾ, ਸੁਣਿ ਵਡਾ, ਆਖਾ ਜੀਵਾ, ਤਿਤੁ ਸਰਵਰਤੈ (੪ ਸ਼ਬਦ)

ਮ : ੪—ਹਰਿ ਕੇ ਜਨ, ਸੋ ਪੁਰਖੁ, ਤੂੰ ਕਰਤਾ (੩ ਸ਼ਬਦ)

ਮ : ੫—ਕਾਹੇ ਰੇ ਮਨ, ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ (੨ ਸ਼ਬਦ)

ਜੋੜ—੯ ਸ਼ਬਦ

ਪਾ : ੧੦ ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ ਬੇਨਤੀ ॥

ਚੌਪਈ ॥

ਹਮਰੀ ਕਰੋ ਹਾਥ ਦੈ ਰੱਛਾ ॥ ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਚਿੱਤ ਕੀ ਇੱਛਾ ॥

ਤਵ ਚਰਨਨ ਮਨ ਰਹੈ ਹਮਾਰਾ ॥ ਅਪਨਾ ਜਾਨ ਕਰੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਰੱਛਾ—ਰੱਖਿਆ। ਹਾਥ ਦੈ—ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ। ਤਵ ਚਰਨਨ—
ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ। ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾ—ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਣਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀਉ ! ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ ਜੀ ! ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਇਹ ਸੱਧਰ (ਆਪ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ) ਪੂਰੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ (ਹਮੇਸ਼ਾ) ਆਪ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ (ਜੁੜਿਆ) ਰਹੇ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ (ਦਾਸ) ਸਮਝ ਕੇ ਮੇਰੀ (ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਣਾ ਕਰੋ ਜੀ।੧।

**ਹਮਰੇ ਦੁਸਟ ਸਭੈ ਤੁਮ ਘਾਵਹੁ ॥ ਆਪੁ ਹਾਥ ਦੈ ਮੋਹਿ ਬਚਾਵਹੁ ॥
ਸੁਖੀ ਬਸੈ ਮੋਰੋ ਪਰਿਵਾਰਾ ॥ ਸੇਵਕ ਸਿੱਖ ਸਭੈ ਕਰਤਾਰਾ ॥੨॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਦੁਸਟ—ਬੁਰਾ ਚਿਤਵਣ ਵਾਲੇ, ਦੋਖੀ। ਘਾਵਹੁ—ਮਾਰ ਮੁਕਾਓ। ਹਾਥ ਦੈ—ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ। ਕਰਤਾਰਾ—ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ !

ਅਰਥ : ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀਓ ! (ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ) ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਦੋਖੀ ਮਾਰ ਮੁਕਾਓ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਮੈਨੂੰ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੋਖੀਆਂ ਤੋਂ) ਬਚਾ ਲਵੋ। ਮੇਰਾ ਪਰਵਾਰ ਸੁਖੀ ਵੱਸੇ। ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਇਹ ਮੇਰਾ ਸਿਖ ਪਰਵਾਰ ਸਾਰੇ ਤੇਰੇ ਹੀ ਸੇਵਕ ਹਨ।੨।

**ਮੋ ਰੱਛਾ ਨਿਜ ਕਰ ਦੈ ਕਰਿਯੈ ॥ ਸਭ ਬੈਰਨ ਕੋ ਆਜ ਸੰਘਰਿਯੈ ॥
ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਹਮਾਰੀ ਆਸਾ ॥ ਤੋਰ ਭਜਨ ਕੀ ਰਹੈ ਪਿਆਸਾ ॥੩॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਨਿਜ ਕਰ—ਆਪਣਾ ਹੱਥ। ਬੈਰਨ—ਵੈਰੀ, ਦੁਸ਼ਮਨ। ਕਰਿਯੈ—ਕੀਜੀਏ, ਕਰੋ ਜੀ। ਸੰਘਰਿਯੈ—ਸੰਘਾਰ ਕਰੀਐ, ਮਾਰ ਦਿਓ। ਤੋਰ—ਤੇਰੇ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀਉ !) ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ ਜੀ। ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ (ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਦੋਖੀਆਂ) ਨੂੰ ਤਤਕਾਲ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਓ। (ਆਪ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ) ਮੇਰੀ ਇਹ ਆਸਾ, ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹਰ-ਦਮ ਆਪ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਪਿਆਸ (ਤਾਂਘ) ਲੱਗੀ ਰਹੇ, ਪੂਰੀ ਹੋਵੇ।੩।

**ਤੁਮਹਿ ਛਾਡਿ ਕੋਈ ਅਵਰ ਨ ਧਿਯਾਉਂ ॥ ਜੋ ਬਰ ਚਹੋਂ ਸੁ ਤੁਮ ਤੇ ਪਾਉਂ ॥
ਸੇਵਕ ਸਿਖ ਹਮਾਰੇ ਤਾਰੀਅਹਿ ॥ ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਸਤ੍ਰੁ ਹਮਾਰੇ ਮਾਰੀਅਹਿ ॥੪॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਛਾਡਿ—ਛੱਡ ਕੇ। ਧਿਯਾਉਂ—ਧਿਆਵਾਂ, ਧਿਆਨ ਧਾਰਾਂ। ਬਰ—ਵਰ, ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ। ਸਤ੍ਰੁ—ਸ਼ਤਰੂ, ਦੁਸ਼ਮਨ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀਉ ! (ਮਿਹਰ ਕਰੋ) ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ

ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਾ ਧਾਰਾਂ। ਜੋ ਵੀ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਚਾਹਵਾਂ ਉਹ (ਕੇਵਲ) ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂ। ਮੇਰੇ ਸਿੱਖ (ਜੋ ਆਪ ਜੀ ਦੇ) ਸੇਵਕ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰ ਲਵੋ ਜੀ। ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਮਨ (ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਦੋਖੀ) ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਮਾਰ ਮੁਕਾਓ ਜੀ।੪।

**ਆਪ ਹਾਥ ਦੇ ਮੁਝੈ ਉਬਰਿਯੈ ॥ ਮਰਨ ਕਾਲ ਕਾ ਤ੍ਰਾਸ ਨਿਵਰਿਯੈ ॥
ਹੂਜੋ ਸਦਾ ਹਮਾਰੇ ਪੱਛਾ ॥ ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਧੁਜ ਜੂ ਕਰਿਯਹੁ ਰੱਛਾ ॥੫॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਉਬਰਿਯੈ—ਉਬਾਰ ਲਵੋ, ਬਚਾ ਲਵੋ। ਮਰਨ ਕਾਲ ਕਾ ਤ੍ਰਾਸ—ਮਰਨ ਸਮੇਂ ਦਾ ਡਰ ਤੇ ਕਸ਼ਟ। ਅਸਿਧੁਜ—ਜਿਸ ਦੇ ਝੰਡੇ 'ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਅਸਿਧੁਜ ਜੂ—ਮਹਾਂਕਾਲ ਜੀ। ਹੂਜੋ—ਹੋ ਜਾਉ ਜੀ। ਪੱਛਾ—ਪੱਖੀ, ਮਦਦਗਾਰ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਜੀਉ! (ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ) ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਮੈਨੂੰ (ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਬਚਾ ਲਵੋ ਜੀ। ਮੇਰੇ (ਮਨ) ਵਿਚੋਂ ਮਰਨ ਸਮੇਂ ਦਾ ਕਸ਼ਟ ਤੇ ਭੈ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਓ ਜੀ। ਹੇ ਜੀਉ! ਸਦਾ ਮੇਰੇ ਪੱਖੀ (ਮਦਦਗਾਰ) ਬਣੋ ਜੀ (ਅਰਥਾਤ, ਮੇਰੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਮਦਦ ਕਰੋ)। ਅਤੇ ਹੇ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਜੀ! (ਹਰ ਔਕੜ ਸਮੇਂ) ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ।੫।

**ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਮੁਹਿ ਰਾਖਨਹਾਰੇ ॥ ਸਾਹਿਬ ਸੰਤ ਸਹਾਇ ਪਿਯਾਰੇ ॥
ਦੀਨ ਬੰਧੁ ਦੁਸਟਨ ਕੇ ਹੰਤਾ ॥ ਤੁਮਹੋ ਪੁਰੀ ਚਤੁਰਦਸ ਕੰਤਾ ॥੬॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਾਹਿਬ—ਮਾਲਕ। ਸੰਤ ਸਹਾਇ—ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਹਾਈ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਦੀਨ ਬੰਧੁ—ਦੀਨਾਂ ਦੇ ਮਿੱਤਰ, ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਮਦਦਗਾਰ। ਦੁਸਟਨ ਕੇ ਹੰਤਾ—ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਹਤਨ ਵਾਲੇ, ਦੋਖੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਚਤੁਰਦਸ ਪੁਰੀ—ਚੌਦਾਂ ਪੁਰੀਆਂ। ਕੰਤਾ—ਮਾਲਕ, ਸੁਆਮੀ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਰਖਵਾਲੇ, ਪਿਆਰੇ ਸੁਆਮੀ ਜੀਉ! ਮੇਰੀ (ਹਰ ਭਾਵ) ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ ਜੀ। ਤੁਸੀਂ ਦੀਨਾਂ ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਹੋ ਅਤੇ (ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ) ਦੋਖੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਚੌਦਾਂ ਪੁਰੀਆਂ ਦੇ ਸੁਆਮੀ (ਮਾਲਕ) ਹੋ ਜੀ।੬।

**ਕਾਲ ਪਾਇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਪੁ ਧਰਾ ॥ ਕਾਲ ਪਾਇ ਸਿਵਜੂ ਅਵਤਰਾ ॥
ਕਾਲ ਪਾਇ ਕਰ ਬਿਸਨੁ ਪ੍ਰਕਾਸਾ ॥ ਸਕਲ ਕਾਲ ਕਾ ਕੀਆ ਤਮਾਸਾ ॥੭॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਾਲ—ਸਮੇਂ ਦਾ ਰਚਣਹਾਰ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਮਹਾਂ ਕਾਲ। ਕਾਲ ਪਾਇ—ਕਾਲ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ। ਬ੍ਰਹਮਾ—ਪੁਰਾਤਨ ਹਿੰਦੂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਬਿਸਨੁ—ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸਿਵਜੂ—ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ [ਮਿਥਿਹਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਮੂਹ ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਆਦਿਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਸਮੂਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰਨਹਾਰਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਆਵਾ-ਗਉਣ ਦਾ ਚੱਕਰ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।]

ਅਰਥ : ਮਹਾਂ ਕਾਲ, ਅਰਥਾਤ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਧੀਨ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਸਰੀਰ ਧਾਰਿਆ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਜਗਤ-ਤਮਾਸ਼ਾ ਮਹਾਂ ਕਾਲ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਦਾ ਹੀ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।੭।

**ਜਵਨ ਕਾਲ ਜੋਗੀ ਸਿਵ ਕੀਓ ॥ ਬੇਦਰਾਜ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੂ ਥੀਓ ॥
ਜਵਨ ਕਾਲ ਸਭ ਲੋਕ ਸਵਾਰਾ ॥ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ਤਾਹਿ ਹਮਾਰਾ ॥੮॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਜਵਨ ਕਾਲ—ਜਿਸ ਕਾਲ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਨੇ। ਬੇਦ ਰਾਜ—ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ (ਰਚਨਹਾਰਾ)। ਸਵਾਰਾ—ਸਜਾਇਆ।

ਅਰਥ : ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਜਿਹੇ ਜੋਗੀ-ਰਾਜ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ, ਬੇਦਾਚਾਰੀਆ ਬ੍ਰਹਮਾ (ਜਿਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ) ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਾਜਿਆ ਤੇ ਸੰਵਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ।੮।

**ਜਵਨ ਕਾਲ ਸਭ ਜਗਤ ਬਨਾਯੋ ॥ ਦੇਵ ਦੈਤ ਜੱਛਨ ਉਪਜਾਯੋ ॥
ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਏਕੈ ਅਵਤਾਰਾ ॥ ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਸਮਝਿਯਹੁ ਹਮਾਰਾ ॥੯॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਦੇਵ—ਦੇਵਤੇ। ਦੈਤ—ਰਾਕਸ਼। ਜੱਛਨ—ਯਕਸ਼ (ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤੀ)। ਸੋਈ—ਉਹੀ।

ਅਰਥ : ਜਿਸ ਕਾਲ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਨੇ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ

ਹੈ, (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ) ਦੇਵਤੇ, ਰਾਕਸ਼ ਅਤੇ ਜੱਛ (ਯਕਸ਼) ਆਦਿ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਹੜਾ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੰਤ (ਪਰਲੋ) ਤਕ ਇੱਕੋ ਇਕ ਪੂਜਨੀਕ ਹਸਤੀ ਹੈ, ਉਹ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਹੀ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਹੈ (ਸਾਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ)।੯।

**ਨਮਸਕਾਰ ਤਿਸ ਹੀ ਕੋ ਹਮਾਰੀ ॥ ਸਕਲ ਪ੍ਰਜਾ ਜਿਨ ਆਪ ਸਵਾਰੀ ॥
ਸਿਵਕਨ ਕੋ ਸਿਵਗੁਨ ਸੁਖ ਦੀਓ ॥ ਸੱਤ੍ਰੁਨ ਕੋ ਪਲ ਮੈ ਬਧ ਕੀਓ ॥੧੦॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਕਲ—ਸਾਰੀ, ਸਮੂਹ। ਪ੍ਰਜਾ—ਲੁਕਾਈ। ਸਵਾਰੀ—ਸਜਾਈ, ਨਿਯਮ-ਬੱਧ ਕੀਤੀ। ਸਿਵਕਨ—ਸੇਵਕ। ਸਿਵਗੁਨ—ਦੈਵੀ ਗੁਣ, ਸੁਭ ਗੁਣ। ਸੱਤ੍ਰੁਨ—ਸ਼ਤਰੂਆਂ ਨੂੰ। ਬਧ ਕੀਓ—ਮਾਰ ਦਿਤਾ।

ਅਰਥ : ਜਿਸ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਨੇ ਸਾਰੀ ਲੁਕਾਈ ਸਿਰਜੀ ਸਵਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਅਤੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜੋ (ਆਪਣੇ ਅਮਿਤ ਬਲ ਦੁਆਰਾ) ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਸ਼ਤਰੂਆਂ ਨੂੰ ਪਲ ਭਰ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਮੇਰੀ (ਸਦਾ) ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ।੧੦।

**ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਅੰਤਰ ਕੀ ਜਾਨਤ ॥ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਕੀ ਪੀਰ ਪਛਾਨਤ ॥
ਚੀਟੀ ਤੇ ਕੁੰਚਰ ਅਸਥੁਲਾ ॥ ਸਭ ਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕਰ ਫੁਲਾ ॥੧੧॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਘਟ ਘਟ ਕੇ—ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ, ਭਾਵ, ਜੀਵ ਦੇ। ਪੀਰ—ਪੀੜਾ। ਚੀਟੀ—ਕੀੜੀ। ਕੁੰਚਰ—ਹਾਥੀ।

ਅਰਥ : ਉਹ (ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਹਾਲਤ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਕੀ ਮੰਦੇ, ਸਭ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ) ਕੀੜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵੱਡੇ ਆਕਾਰ ਵਾਲੇ ਹਾਥੀ ਤਕ ਸਭ ਉਪਰ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਵਿਗਸਦਾ ਹੈ।੧੧।

**ਸੰਤਨ ਦੁਖ ਪਾਏ ਤੇ ਦੁਖੀ ॥ ਸੁਖ ਪਾਏ ਸਾਧੁਨ ਕੇ ਸੁਖੀ ॥
ਏਕ ਏਕ ਕੀ ਪੀਰ ਪਛਾਨੈ ॥ ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਪਟ ਪਟ ਕੀ ਜਾਨੈ ॥੧੨॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਾਧੁਨ—ਸੰਤ। ਘਟ ਘਟ ਕੇ—ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਦੇ। ਪਟ—ਪਰਦਾ।

ਅਰਥ : ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਭਾਵੇਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ) ਆਪਣੇ ਸੰਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਦੁਖੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਦੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਤ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਉਹ ਸੁਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਬੰਧਨ ਮੁਕਤੁ ਸੰਤਹੁ ਮੇਰੀ ਰਾਖੈ ਮਮਤਾ^੧)। ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਗੁਹਜ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੈ। ੧੨।

**ਜਬ ਉਦਕਰਖ ਕਰਾ ਕਰਤਾਰਾ ॥ ਪ੍ਰਜਾ ਧਰਤ ਤਬ ਦੇਹ ਅਪਾਰਾ ॥
ਜਬ ਆਕਰਖ ਕਰਤ ਹੋ ਕਬਹੂੰ ॥ ਤੁਮ ਮੈ ਮਿਲਤ ਦੇਹ ਧਰ ਸਭਹੂੰ ॥੧੩॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਉਦਕਰਖ—ਪਸਾਰ, ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ। ਦੇਹ—ਸਰੀਰ। ਆਕਰਖ—ਆਕਰਮਣ (ਸਮੇਟਣ) ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ। ਦੇਹ ਧਰ—ਦੇਹ-ਧਾਰੀ, ਜੀਵ। ਧਰਤ—ਧਾਰਦੀ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਕਰਤਾਰ! ਜਦੋਂ ਆਪ ਜੀ ਆਪਣੀ ਉਦਕਰਖਣ (ਪਸਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ) ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਅਣਗਿਣਤ ਖਲਕਤ ਸਰੀਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਆਪ ਜੀ ਆਪਣੀ ਆਕਰਖਣ (ਸਮੇਟਣ ਵਾਲੀ) ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦੇਹ-ਧਾਰੀ (ਜੀਵ-ਜੰਤੂ) ਆਪ ਜੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੧੩।

**ਜੇਤੇ ਬਦਨ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਧਾਰੈ ॥ ਆਪੁ ਆਪਨੀ ਬੁਝ ਉਚਾਰੈ ॥
ਤੁਮ ਸਭਹੀ ਤੇ ਰਹਤ ਨਿਰਾਲਮ ॥ ਜਾਨਤ ਬੇਦ ਭੇਦ ਅਰ ਆਲਮ ॥੧੪॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਬਦਨ—ਸਰੀਰ। ਬੁਝ—ਸੋਝੀ। ਨਿਰਾਲਮ—ਨਿਰਲੇਪ। ਭੇਦ—ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਪੁਰਸ਼। ਆਲਮ—ਗਿਆਨਵਾਨ ਪੁਰਸ਼।

ਅਰਥ : ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਜਿੰਨੇ ਸਰੀਰ (ਜੀਵ) ਉਤਪੰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਕੋਈ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਸੋਝੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਆਪ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ) ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਗੱਲ ਬੇਦ (ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ) ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ੧੪।

**ਨਿਰੰਕਾਰ ਨ੍ਰਿਬਿਕਾਰ ਨਿਰਲੰਭ ॥ ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਦਿ ਅਸੰਭ ॥
ਤਾ ਕਾ ਮੂੜੁ ਉਚਾਰਤ ਭੇਦਾ ॥ ਜਾ ਕੋ ਭੇਵ ਨ ਪਾਵਤ ਬੇਦਾ ॥੧੫॥**

੧. ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ: ੧, ਅੰਕ ੩ (੪॥੨੭॥੬੭॥), ਪੰਨਾ ੫੨।

ਪਦ ਅਰਥ : ਨਿਰੰਕਾਰ—ਆਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਨਿਬਿਕਾਰ—ਨਿਰ-
ਵਿਕਾਰ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਨਿਰਲੰਭ—ਨਿਰ-ਅਲੰਭ, ਆਸਰੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।
ਆਦਿ—ਮੁੱਢ। ਅਨੀਲ—ਰੂਪ-ਰੰਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਨਾਦਿ—ਅਨ-ਆਦਿ, ਮੁੱਢ
ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਸੰਭ—ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਮੂੜ੍ਹ—ਮੂਰਖ। ਭੇਵ—ਭੇਦ, ਪਾਰ।

ਅਰਥ : (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਕਿਸੇ ਸਬੂਲ ਆਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ
ਹੈ, ਕੋਈ ਵਿਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਆਸਰੇ ਦੀ ਲੋੜ
ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਮੁੱਢ-ਮੂਲ ਹੈ। ਉਹ ਰੂਪ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ
ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਮੂਰਖ ਮਨੁੱਖ ਉਸ (ਨਿਰੰਕਾਰ) ਦੇ ਭੇਤ ਪਾ ਲੈਣ ਦੀ ਸ਼ੇਖੀ
ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਤ ਬੇਦ (ਤੇ ਬੇਦਾਚਾਰੀਆ) ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ। ੧੫।

**ਤਾ ਕੋ ਕਰਿ ਪਾਹਨ ਅਨੁਮਾਨਤ ॥ ਮਹਾ ਮੂੜ੍ਹ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨ ਜਾਨਤ ॥
ਮਹਾਦੇਵ ਕੋ ਕਹਤ ਸਦਾ ਸਿਵ ॥ ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਾ ਚੀਨਤ ਨਹਿ ਭਿਵ ॥੧੬॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਪਾਹਨ—ਪੱਥਰ (ਮੂਰਤੀ)। ਅਨੁਮਾਨਤ—ਅਨੁਮਾਨ ਕਰਦਾ
ਹੈ, ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਦੇਵ—ਸ਼ਿਵਜੀ। ਸਦਾ ਸਿਵ—
ਪਰਮਾਤਮਾ। ਚੀਨਤ ਨਹਿ—ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਭਿਵ—ਭੇਦ।

ਅਰਥ : ਮੂਰਖ ਲੋਕ (ਨਿਰ-ਆਕਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ) ਭੇਦ ਨਹੀਂ
ਜਾਣਦੇ। ਮਾਦਾ-ਪ੍ਰਸਤ ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਖਿਆਲ
ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਦੇਵ ਅਥਵਾ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਹੀ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਰਹਿਣ
ਵਾਲਾ ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਅਸਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰ (ਦੀ ਹਸਤੀ) ਦਾ ਭੇਦ
ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ੧੬।

**ਆਪੁ ਆਪਨੀ ਬੁਧਿ ਹੈ ਜੇਤੀ ॥ ਬਰਨਤ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਤੁਹਿ ਤੇਤੀ ॥
ਤੁਮਰਾ ਲਖਾ ਨ ਜਾਇ ਪਸਾਰਾ ॥ ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਸਜਾ ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਸਾਰਾ ॥੧੭॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਬੁਧਿ—ਸਮਝ। ਬਰਨਤ—ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ, ਜਿੰਨੀ ਕੁ (ਆਪ ਜੀ ਵਲੋਂ
ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ) ਹੈ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਕੋਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਆਪ
ਜੀ (ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਗੁਣਾਂ) ਨੂੰ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ (ਅਦਭੁਤ)
ਜਗਤ-ਪਸਾਰਾ ਅਲੱਖ ਹੈ; ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ
ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਸੰਸਾਰ ਸਾਜਿਆ। ੧੭।

ਏਕੈ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਸਰੂਪਾ॥ ਰੰਕ ਭਯੋ ਰਾਵ ਕਹੀ ਭੂਪਾ॥
ਅੰਡਜ ਜੇਰਜ ਸੇਤਜ ਕੀਨੀ॥ ਉਤਭੁਜ ਖਾਨਿ ਬਹੁਰ ਰਚਿ ਦੀਨੀ॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਨੂਪ—ਅਨੂਪਮ, ਬੇਮਿਸਾਲ। ਰੰਕ—ਗਰੀਬ। ਰਾਵ—ਗਾਉ, ਅਮੀਰ। ਭੂਪਾ—ਭੂਪਤਿ, ਰਾਜਾ। ਅੰਡਜ—ਅੰਡੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਪੰਛੀ, ਕੁੱਕੜ ਆਦਿ। ਜੇਰਜ—ਜੇਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂ ਆਦਿ। ਸੇਤਜ—ਮੁੜ੍ਹਕੇ (ਪਸੀਨੇ) ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਜੂ ਆਦਿਕ। ਉਤਭੁਜ—ਧਰਤੀ 'ਚੋਂ ਉੱਗਣ ਵਾਲੇ ਬੂਟੇ, ਬਨਸਪਤੀ ਆਦਿ। ਖਾਨਿ—ਖਾਣੀਆਂ, ਉਤਪਤੀ ਦੇ ਸੋਮੇ।

ਅਰਥ : ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਬੇਮਿਸਾਲ ਇੱਕੋ ਇੱਕ (ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ) ਕਿਤੇ ਕੰਗਾਲ ਬਣਿਆ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਅਮੀਰ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਰਾਜਾ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ ਤੇ ਉਤਭੁਜ; ਚਹੁਆਂ ਖਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਾਰੀ ਉਤਪਤੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਾਣੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।੧੮।

ਕਹੂੰ ਫੂਲ ਰਾਜਾ ਚੈ ਬੈਠਾ॥ ਕਹੂੰ ਸਿਮਟਿ ਭਯੋ ਸੰਕਰ ਇਕੈਠਾ॥
ਸਗਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਦਿਖਾਇ ਅਚੰਭਵ॥ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਸਰੂਪ ਸੁਯੰਭਵ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਫੂਲ ਰਾਜਾ—ਕੰਵਲ ਫੂਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਬ੍ਰਹਮਾ। ਸਿਮਟਿ—ਸੁੰਗੜ ਕੇ। ਅਚੰਭਵ—ਅਚੰਭਾ, ਤਮਾਸ਼ਾ। ਸੁਯੰਭਵ—ਸੈਭੰ, ਸੁਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼।

ਅਰਥ : (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਕਿਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਣਿਆ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਸੁੰਗੜ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕੱਠਾ ਹੋਇਆ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਅਦਭੁਤ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੁਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਵੀ।੧੯।

ਅਬ ਰੱਛਾ ਮੇਰੀ ਤੁਮ ਕਰੋ॥ ਸਿਖ ਉਬਾਰਿ ਅਸਿਖ ਸੰਘਰੋ॥
ਦੁਸਟ ਜਿਤੇ ਉਠਵਤ ਉਤਪਾਤਾ॥ ਸਕਲ ਮਲੇਛ ਕਰੋ ਰਣ ਘਾਤਾ॥੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਰੱਛਾ—ਰੱਖਿਆ। ਉਬਾਰਿ—ਬਚਾ ਕੇ। ਸੰਘਰੋ—ਸੰਘਾਰ ਕਰੋ, ਮਾਰ ਮੁਕਾਓ। ਉਠਵਤ ਉਤਪਾਤਾ—ਉੱਠ ਖੜੋਦੇ ਹਨ। ਮਲੇਛ—ਰਾਖਸ਼ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ। ਘਾਤਾ—ਨਾਸ਼।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਹੁਣ ਆਪ ਜੀ ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ। ਦੈਵੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵੋ ਅਤੇ ਇਸ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰੋ। ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਖੋਟੀ ਮਤ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਦੋਖੀ ਸਮੇ ਸਮੇ ਉਠ ਖਲੋਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮੂਹ ਰਾਖਸ਼-ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ-ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰੋ।੨੦।

**ਜੇ ਅਸਿਧੁਜ ਤਵ ਸਰਨੀ ਪਰੇ ॥ ਤਿਨ ਕੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦੁਖਿਤ ਹੈ ਮਰੇ ॥
ਪੁਰਖ ਜਵਨ ਪਗ ਪਰੇ ਤਿਹਾਰੇ ॥ ਤਿਨ ਕੇ ਤੁਮ ਸੰਕਟ ਸਭ ਟਾਰੇ ॥੨੧॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਜੇ—ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ। ਅਸਿਧੁਜ—ਹੇ ਕਿਰਪਾਨ-ਧਾਰੀ ਪ੍ਰਭੂ !
ਤਵ—ਤੁਹਾਡੀ। ਦੁਸ਼ਟ—ਦੋਖੀ। ਸੰਕਟ—ਕਸ਼ਟ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਖੜਗਧਾਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਤੁਹਾਡੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਆ ਪਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਖੀ ਆਪ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮੌਤੇ ਮਰ ਗਏ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜਿਹੜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਢਹਿ ਪਏ, ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਸ਼ਟ ਨਿਵਾਰ ਦਿੱਤੇ।੨੧।

**ਜੋ ਕਲਿ ਕੋ ਇਕ ਬਾਰ ਧਿਐ ਹੈ ॥ ਤਾ ਕੇ ਕਾਲ ਨਿਕਟਿ ਨਹਿ ਐਹੈ ॥
ਰਛਾ ਹੋਇ ਤਾਹਿ ਸਭ ਕਾਲਾ ॥ ਦੁਸ਼ਟ ਅਰਿਸਟ ਟਰੇਂ ਤਤਕਾਲਾ ॥੨੨॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਾਲ—ਮੌਤ, ਜਮਦੂਤ। ਨਿਕਟਿ—ਨੇੜੇ। ਅਰਿਸਟ—ਕਸ਼ਟ,
ਸੰਕਟ। ਟਰੇਂ—ਟਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤਤਕਾਲ—ਤੁਰਤ, ਤਤ-ਛਿਨ।

ਅਰਥ : ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਇਕ ਵੀ ਵਾਰੀ (ਇਕ-ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ) ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਾਲ ਫਟਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਸਰਬ-ਕਾਲ ਰੱਖਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੋਖੀ ਤੁਰੰਤ ਮਗਰੋਂ ਲਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੨੨।

**ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਤਨ ਜਾਹਿ ਨਿਹਰਿਹੋ ॥ ਤਾ ਕੇ ਤਾਪ ਤਨਕ ਮੋ ਹਰਿਹੋ ॥
ਰਿੱਧਿ ਸਿੱਧਿ ਘਰ ਮੋ ਸਭ ਹੋਈ ॥ ਦੁਸ਼ਟ ਛਾਹ ਛੈ ਸਕੈ ਨ ਕੋਈ ॥੨੩॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਤਨ ਜਾਹਿ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ। ਨਿਹਰਿਹੋ—ਦੇਖਦੇ ਹੋ।
ਤਨਕ ਮੋ—ਖਿਨ ਭਰ ਵਿਚ। ਹਰਿਹੋ—ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹੋ। ਛਾਹ—ਪਰਛਾਵੇਂ ਨੂੰ।
ਛੈ ਸਕੈ ਨ—ਛੁਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਤੱਕਦੇ ਹੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਕਲੇਸ਼ ਖਿਨ-ਮਾਤਰ ਵਿਚ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। (ਉਹਨਾਂ ਦੇ) ਸਰੀਰ-ਘਰ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਸੁਤੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਦੋਖੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਤੱਕ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਫਟਕ ਸਕਦਾ। ੨੩।

**ਏਕ ਬਾਰ ਜਿਨ ਤੁਮੈ ਸੰਭਾਰਾ ॥ ਕਾਲ ਫਾਸ ਤੇ ਤਾਹਿ ਉਬਾਰਾ ॥
ਜਿਨ ਨਰ ਨਾਮ ਤਿਹਾਰੋ ਕਹਾ ॥ ਦਾਰਿਦ ਦੁਸਟ ਦੋਖ ਤੇ ਰਹਾ ॥੨੪॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਸੰਭਾਰਾ—ਸੰਯਾਲਿਆ, ਚਿੰਤਨ ਕੀਤਾ।

ਅਰਥ : ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਜੀ ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਇਕ ਵੀ ਵਾਰ ਆਪ ਜੀ ਦਾ (ਇਕਾਗਰ-ਮਨ ਹੋ ਕੇ) ਚਿੰਤਨ ਕੀਤਾ, (ਆਪ ਜੀ ਨੇ) ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਹੀ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ, ਉਹ ਦਲਿੱਦਰ ਤੋਂ ਅਤੇ ਦੋਖੀ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਤੋਂ (ਸਦਾ) ਬਚੇ ਰਹੇ। ੨੪।

**ਖੜਗ ਕੇਤ ਮੈ ਸਰਣਿ ਤਿਹਾਰੀ ॥ ਆਪ ਹਾਥ ਦੈ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ ॥
ਸਰਬ ਠੌਰ ਮੋ ਹੋਹੁ ਸਹਾਈ ॥ ਦੁਸਟ ਦੋਖ ਤੇ ਲੇਹੁ ਬਚਾਈ ॥੨੫॥**

ਪਦ ਅਰਥ : ਖੜਗ ਕੇਤ—ਕਿਰਪਾਨ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਾਲਾ ਝੰਡਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ਠੌਰ—ਥਾਵਾਂ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਖੜਗ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਾਲੇ ਝੰਡੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸਰਨੀ (ਆਣ ਢੱਠਾ) ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਬਚਾ ਲਵੋ। ਹਰੇਕ ਥਾਵੇਂ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੋਖੀਆਂ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵੋ। ੨੫।

ਸ੍ਰੈਯਾ—ਪਾਂਇ ਗਹੇ ਜਬ ਤੇ ਤੁਮਰੇ ਤਬ ਤੇ ਕੋਉ ਆਖ ਤਰੇ ਨਹੀਂ ਆਨਯੋ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਪਾਂਇ—ਪੈਰ, ਚਰਨ। ਗਹੇ—ਪਕੜ ਲਏ। ਆਖ ਤਰੇ—ਅੱਖ ਥੱਲੇ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ !) ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਪਕੜੇ ਹਨ, ਤਦ ਤੋਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰਸ ਨੂੰ ਅੱਖ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ। (ਅਰਥਾਤ, ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲਗਿਆਂ ਮੈਂ ਬੇਮੁਥਾਜ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ)।

ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਅਨੇਕ ਕਹੈਂ ਮਤ ਏਕ ਨ ਮਾਨਯੋ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਰਾਮ ਰਹੀਮ—ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ (ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਅਵਤਾਰ) ਅਤੇ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ (ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਪੈਗੰਬਰ)। ਪੁਰਾਨ—ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ (ਜੋ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ੧੮ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। ਕੁਰਾਨ—ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ।

ਅਰਥ : ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ (ਆਦਿਕ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਅਵਤਾਰ) ਅਤੇ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ (ਆਦਿਕ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਪੈਗੰਬਰ), ਪੁਰਾਨ (ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ) ਅਤੇ ਕੁਰਾਨ (ਇਸਲਾਮ ਮਤ ਦਾ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ) ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਅਨੇਕ ਮਤਾਂ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ (ਹੇ ਮਹਾਂ-ਕਾਲ ਜੀ! ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸਤਾਣੀ ਓਟ ਦਾ ਸਦਕਾ) ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਮਤ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਸਭੈ ਬਹੁ ਭੇਦ ਕਹੈਂ ਹਮ ਏਕ ਨ ਜਾਨਯੋ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ—ਸਿਮਰਤੀਆਂ, ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦੀਆਂ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਜੋ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ੨੭ ਹਨ। ਸਾਸਤ੍ਰ—ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ, ਜੋ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਛੇ ਹਨ। ਬੇਦ—ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਜੋ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਚਾਰ ਹਨ। ਭੇਦ—ਭੇਤ।

ਅਰਥ : (ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ) ਸਿਮਰਤੀਆਂ, ਸਾਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਵੇਦ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਭਾਂਤੋ ਭਾਂਤੀ ਤਰੀਕੇ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ (ਹੇ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਜੀ! ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਓਟ ਲੈਣ ਦਾ ਸਦਕਾ) ਮੈਂ ਕੋਈ ਵੀ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ (ਅਪਣਾਇਆ)।

ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੁਮਰੀ ਕਰਿ ਮੈ ਨ ਕਹਯੋ ਸਭ ਤੋਹਿ ਬਖਾਨਯੋ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਪਾਨ—ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਬਖਾਨਯੋ—ਵਖਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅਰਥ : ਹੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ, ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਜੀ! (ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਜਸ ਗਾਇਨ) ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਸਦਕਾ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਜਸ) ਮੈਂ ਆਪੂੰ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ, (ਸੱਚਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ) ਇਹ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਮੈਥੋਂ ਕਥਨ ਕਰਾਇਆ ਹੈ।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸਗਲ ਦੁਆਰ ਕਉ ਛਾਡਿ ਕੈ ਗਹਿਓ ਤੁਹਾਰੋ ਦੁਆਰ ॥
ਬਾਂਹਿ ਰਹੇ ਕੀ ਲਾਜ ਅਸ ਗੋਬਿੰਦ ਦਾਸ ਤੁਹਾਰ ॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਗਹਿਓ—ਪਕੜਿਆ ਹੈ। ਅਸ—ਹੈ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਜੀ !) ਸਾਰਿਆਂ ਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਦੁਆਰਾ ਪਕੜਿਆ ਹੈ। ਬਾਂਹ-ਫੜੇ (ਮੈਂ ਨਾਚੀਜ਼) ਦੀ ਲਾਜ (ਸ਼ਰਮ) ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਗੋਬਿੰਦ (ਸਿੰਘ) ਤੁਹਾਡਾ ਹੀ ਦਾਸ ਹੈ।

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩ ਅਨੰਦੁ

ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਅਨੰਦੁ ਭਇਆ ਮੇਰੀ ਮਾਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈ ਪਾਇਆ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਤ ਪਾਇਆ ਸਹਜ ਸੇਤੀ ਮਨਿ ਵਜੀਆ ਵਾਧਾਈਆ ॥
ਰਾਗ ਰਤਨ ਪਰਵਾਰ ਪਰੀਆ ਸਬਦ ਗਾਵਣ ਆਈਆ ॥
ਸਬਦੋ ਤ ਗਾਵਹੁ ਹਰੀ ਕੇਰਾ ਮਨਿ ਜਿਨੀ ਵਸਾਇਆ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਅਨੰਦੁ ਹੋਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈ ਪਾਇਆ ॥੧॥
ਏ ਮਨ ਮੇਰਿਆ ਤੂ ਸਦਾ ਰਹੁ ਹਰਿ ਨਾਲੇ ॥
ਹਰਿ ਨਾਲਿ ਰਹੁ ਤੂ ਮੰਨ ਮੇਰੇ ਦੂਖ ਸਭਿ ਵਿਸਾਰਣਾ ॥
ਅੰਗੀਕਾਰੁ ਓਹੁ ਕਰੇ ਤੇਰਾ ਕਾਰਜ ਸਭਿ ਸਵਾਰਣਾ ॥
ਸਭਨਾ ਗਲਾ ਸਮਰਥੁ ਸੁਆਮੀ ਸੋ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੇ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਮੰਨ ਮੇਰੇ ਸਦਾ ਰਹੁ ਹਰਿ ਨਾਲੇ ॥੨॥
ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬਾ ਕਿਆ ਨਾਹੀ ਘਰਿ ਤੇਰੈ ॥
ਘਰਿ ਤ ਤੇਰੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਦੇਹਿ ਸੁ ਪਾਵਏ ॥
ਸਦਾ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹੁ ਤੇਰੀ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸਾਵਏ ॥
ਨਾਮੁ ਜਿਨ ਕੈ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਵਾਜੇ ਸਬਦ ਘਨੇਰੇ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਕਿਆ ਨਾਹੀ ਘਰਿ ਤੇਰੈ ॥੩॥

੧. ਅਰਥ ਵੇਖੋ ਸਫਾ ਨੰਬਰ ੨੧੦ ਤੋਂ ੨੧੪ ਅਤੇ ੨੪੮ ਤੇ ੨੪੯.

ਸਾਚਾ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਆਧਾਰੋ ॥

ਸਾਚੁ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ਮੇਰਾ ਜਿਨਿ ਭੁਖਾ ਸਭਿ ਗਵਾਈਆ ॥
ਕਰਿ ਸਾਂਤਿ ਸੁਖ ਮਨਿ ਆਇ ਵਸਿਆ ਜਿਨਿ ਇਛਾ ਸਭਿ ਪੁਜਾਈਆ ॥
ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਣੁ ਕੀਤਾ ਗੁਰੂ ਵਿਟਹੁ ਜਿਸ ਦੀਆ ਏਹਿ ਵਡਿਆਈਆ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ ਸਬਦਿ ਧਰਹੁ ਪਿਆਰੋ ॥
ਸਾਚਾ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਆਧਾਰੋ ॥੪॥

ਵਾਜੇ ਪੰਚ ਸਬਦ ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਸਭਾਰੈ ॥
ਘਰਿ ਸਭਾਰੈ ਸਬਦ ਵਾਜੇ ਕਲਾ ਜਿਤੁ ਘਰਿ ਧਾਰੀਆ ॥
ਪੰਚ ਦੂਤ ਤੁਧੁ ਵਸਿ ਕੀਤੇ ਕਾਲ ਕੰਟਕੁ ਮਾਰਿਆ ॥
ਧੁਰਿ ਕਰਮਿ ਪਾਇਆ ਤੁਧੁ ਜਿਨ ਕਉ ਸਿ ਨਾਮਿ ਹਰਿ ਕੈ ਲਾਗੇ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਤਹ ਸੁਖੁ ਹੋਆ ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ॥੫॥
ਅਨਦੁ ਸੁਣਹੁ ਵਡਭਾਗੀਹੋ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਉਤਰੇ ਸਗਲ ਵਿਸੁਰੇ ॥
ਦੁਖ ਰੋਗ ਸੰਤਾਪ ਉਤਰੇ ਸੁਣੀ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥
ਸੰਤ ਸਾਜਨ ਭਏ ਸਰਸੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਣੀ ॥
ਸੁਣਤੇ ਪੁਨੀਤ ਕਹਤੇ ਪਵਿਤੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥
ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰ ਚਰਣ ਲਾਗੇ ਵਾਜੇ ਅਨਹਦ ਤੂਰੇ ॥੪੦॥੧॥

ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਥਾਲ ਵਿਚਿ ਤਿੰਨਿ ਵਸਤੁ ਪਈਓ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਵੀਚਾਰੋ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਪਇਓ ਜਿਸ ਕਾ ਸਭਸੁ ਅਧਾਰੋ ॥
ਜੇ ਕੋ ਖਾਵੈ ਜੇ ਕੋ ਭੁੰਚੈ ਤਿਸ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੋ ॥
ਏਹ ਵਸਤੁ ਤਜੀ ਨਹ ਜਾਈ ਨਿਤ ਨਿਤ ਰਖੁ ਉਰਿ ਧਾਰੋ ॥
ਤਮ ਸੰਸਾਰੁ ਚਰਨ ਲਗਿ ਤਰੀਐ ਸਭੁ ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰੋ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਥਾਲ ਵਿਚਿ—(ਉਸ ਹਿਰਦੇ-) ਥਾਲ ਵਿਚ। ਤਿੰਨਿ

ਵਸਤੂ—ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ (ਸਤੁ, ਸੰਤੋਖੁ ਅਤੇ ਵੀਚਾਰ)। ਅੰਮ੍ਰਿਤ—ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਜਿਸ ਕਾ—[ਸੰਬੰਧਕ 'ਕਾ' ਦੇ ਕਾਰਨ ਲਫਜ਼ 'ਜਿਸੁ' ਦਾ (ਅੰਕੜ) ਉਡ ਗਿਆ ਹੈ] ਜਿਸ (ਨਾਮ) ਦਾ। ਸਭਸੁ—ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ। ਅਧਾਰੋ—ਆਸਰਾ। ਕੋ—ਕੋਈ (ਮਨੁੱਖ)। ਭੁੰਚੈ—ਭੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਤਿਸ ਕਾ—[ਸੰਬੰਧਕ 'ਕਾ' ਦੇ ਕਾਰਨ ਲਫਜ਼ 'ਤਿਸੁ' ਦਾ ਅੰਕੜ ਉਡ ਗਿਆ ਹੈ] ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਦਾ। ਉਧਾਰੋ—ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉ। ਏਹ ਵਸਤੂ—ਆਤਮਕ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਚੀਜ਼, ਇਹ ਮੁਦਾਵਣੀ। ਤਜੀ ਨਹ ਜਾਈ—ਤਿਆਗੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਰਖੁ—ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖੋ। ਉਰਿ—ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਧਾਰੋ—ਟਿਕਾਓ। ਤਮ—[तमस्] ਹਨੇਰਾ। ਤਮ ਸੰਸਾਰੁ—(ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ) ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ ਜਗਤ। ਲਗਿ—ਲੱਗ ਕੇ। ਸਭੁ—ਹਰ ਥਾਂ। ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰੋ—ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਖਿਲਾਰਾ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਆਪੇ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼।੧।

ਅਰਥ : ਹੇ ਭਾਈ! (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ-) ਥਾਲ ਵਿਚ ਉੱਚਾ ਆਚਰਨ, ਸੰਤੋਖ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੂਝ—ਇਹ ਤਿੰਨ ਵਸਤੂਆਂ ਟਿਕੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ-ਥਾਲ ਵਿਚ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ। (ਇਹ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ' ਐਸਾ ਹੈ ਕਿ) ਇਸ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਲਈ (ਜ਼ਰੂਰੀ) ਹੈ। (ਇਸ ਆਤਮਕ ਭੋਜਨ ਨੂੰ) ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਖਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹੇ ਭਾਈ! (ਜੇ ਆਤਮਕ ਉੱਧਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ) ਆਤਮਕ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਨਾਮ-ਵਸਤੂ ਤਿਆਗੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਾਂਭ ਰੱਖੋ। ਹੇ ਨਾਨਕ! (ਇਸ ਨਾਮ ਵਸਤੂ ਦੀ ਸਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਚਰਨੀਂ ਲਗ ਕੇ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਆਪੇ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੀ (ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ)।੧।

ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਤੋ ਨਾਹੀ ਮੈਨੋ ਜੋਗੁ ਕੀਤੋਈ ॥

ਮੈ ਨਿਰਗੁਣਿਆਰੇ ਕੋ ਗੁਣੁ ਨਾਹੀ ਆਪੇ ਤਰਸੁ ਪਇਓਈ ॥

ਤਰਸੁ ਪਇਆ ਮਿਹਰਾਮਤਿ ਹੋਈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਜਣੁ ਮਿਲਿਆ ॥
ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਤਾਂ ਜੀਵਾਂ ਤਨੁ ਮਨੁ ਥੀਵੈ ਹਰਿਆ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕੀਤਾ—ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ (ਉਪਕਾਰ)। ਜਾਤੋ ਨਾਹੀ—(ਤੇਰੇ ਕੀਤੇ ਉਪਕਾਰ ਦੀ) ਮੈਂ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ। ਮੈਨੋ—ਮੈਨੂੰ। ਕੀਤੇਈ—ਤੂੰ (ਮੈਨੂੰ) ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਜੋਗੁ—ਲਾਇਕ (ਉਪਕਾਰ ਦੀ ਦਾਤਿ ਸਾਂਭਣ ਲਈ) ਫਬਵਾਂ (ਭਾਂਡਾ)। ਮੈ ਨਿਰਗੁਣਿਆਰੇ—ਮੈਂ ਗੁਣ-ਹੀਨ ਵਿਚ। ਕੋ ਗੁਣ—ਕੋਈ ਗੁਣ। ਆਪੇ—ਆਪ ਹੀ। ਮਿਹਰਾਮਤਿ—ਮਿਹਰ, ਦਇਆ। ਮਿਲੈ—ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ—ਤਦੋਂ। ਜੀਵਾਂ—ਮੈਂ ਜੀਉ ਪੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਲਭ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਥੀਵੈ—ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰਿਆ—(ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨਾਲ) ਹਰਾ-ਭਰਾ। ੧।

ਅਰਥ : ਹੇ ਨਾਨਕ! (ਆਖ—ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੀਤੇ ਉਪਕਾਰ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ, (ਉਪਕਾਰ ਦੀ ਦਾਤਿ ਸਾਂਭਣ ਲਈ) ਤੂੰ (ਆਪ ਹੀ) ਮੈਨੂੰ ਫਬਵਾਂ ਭਾਂਡਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਗੁਣ-ਹੀਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਤਰਸ ਆ ਗਿਆ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਤਰਸ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਤੇਰੀ ਮੇਹਰ ਹੋਈ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਿੱਤਰ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਿਆ (ਤੇਰਾ ਇਹ ਉਪਕਾਰ ਭੁਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ)। (ਹੁਣ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ) ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ (ਤੇਰਾ) ਨਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਤਨ ਮੇਰਾ ਮਨ (ਉਸ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਖਿੜ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ੧।

ਪਉੜੀ ॥

ਤਿਥੈ ਤੂ ਸਮਰਥੁ ਜਿਥੈ ਕੋਇ ਨਾਹਿ ॥
ਓਥੈ ਤੇਰੀ ਰਖ ਅਗਨੀ ਉਦਰ ਮਾਹਿ ॥
ਸੁਣਿ ਕੈ ਜਮ ਕੇ ਦੂਤ ਨਾਇ ਤੇਰੈ ਛਡਿ ਜਾਹਿ ॥
ਭਉਜਲੁ ਬਿਖਮੁ ਅਸਗਾਹੁ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਪਾਰਿ ਪਾਹਿ ॥
ਜਿਨ ਕਉ ਲਗੀ ਪਿਆਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸੇਇ ਖਾਹਿ ॥
ਕਲਿ ਮਹਿ ਏਹੋ ਪੁੰਨੁ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਗਾਹਿ ॥
ਸਭਸੈ ਨੋ ਕਿਰਪਾਲੁ ਸਮਾਲੇ ਸਾਹਿ ਸਾਹਿ ॥
ਬਿਰਥਾ ਕੋਇ ਨ ਜਾਇ ਜਿ ਆਵੈ ਤੁਧੁ ਆਹਿ ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਸਮਰਥੁ—ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਜੋਗਾ। ਰਖ—ਰਖਿਆ, ਆਸਰਾ। ਉਦਰ ਅਗਨੀ—(ਮਾਂ ਦੇ) ਪੇਟ ਦੀ ਅੱਗ। ਬਿਖਮੁ—ਔਖਾ। ਅਸਗਾਹੁ—ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਹਾਥ ਨਾ ਪੈ ਸਕੇ। ਪਾਰਿ ਪਾਹਿ—ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੇਇ—ਉਹੀ ਬੰਦੇ। ਕਲਿ—ਸੰਸਾਰ। ਪੁੰਨੁ—ਨੇਕ ਕੰਮ। ਗਾਹਿ—ਗਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਭਸੈ ਨੋ—ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ। ਸਾਹਿ ਸਾਹਿ—ਹਰੇਕ ਸੁਆਸ ਵਿਚ। ਬਿਰਥਾ—ਖਾਲੀ। ਤੁਧੁ ਆਹਿ—ਤੇਰੀ ਸਰਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ—ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਜਲ। ਖਾਹਿ—ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਛਕਦੇ ਹਨ। ਜਿ—ਜਿਹੜਾ।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿੱਥੇ ਹੋਰ ਕੋਈ (ਜੀਵ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਜੋਗਾ) ਨਹੀਂ, ਉਥੇ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਹੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਜੋਗਾ ਹੈਂ, ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਜੀਵ ਨੂੰ ਤੇਰਾ ਹੀ ਸਹਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰਾ ਨਾਮ) ਸੁਣ ਕੇ ਜਮਦੂਤ (ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਢੁਕਦੇ), ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅੱਖੇ ਤੇ ਅਥਾਹ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ (ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ) ਨਾਲ ਪਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਪਰ ਉਹੀ ਬੰਦੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਜਲ ਛਕਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਦੀ ਭੁਖ-ਪਿਆਸ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਨੇਕ ਕੰਮ ਜਾਣ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕਿਰਪਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੀ ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਤੇਰੀ ਸਰਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੋਂ) ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।੯।

ਸਲੋਕੁ ਮ : ੫ ॥

ਅੰਤਰਿ ਗੁਰੁ ਆਰਾਧਣਾ ਜਿਹਵਾ ਜਪਿ ਗੁਰੁ ਨਾਉ ॥
 ਨੇਤ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੇਖਣਾ ਸ੍ਰਵਣੀ ਸੁਨਣਾ ਗੁਰੁ ਨਾਉ ॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਤੀ ਰਤਿਆ ਦਰਗਹ ਪਾਈਐ ਠਾਉ ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਜਿਸ ਨੋ ਏਹ ਵਥੁ ਦੇਇ ॥
 ਜਗਿ ਮਹਿ ਉਤਮ ਕਾਢੀਅਹਿ ਵਿਰਲੇ ਕੇਈ ਕੇਇ ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਅੰਤਰਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਆਰਾਧਣਾ—ਯਾਦ ਕਰਨਾ। ਗੁਰ ਨਾਉ—ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ। ਸ੍ਵਣੀ—ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ। ਸੇਤੀ—ਨਾਲ। ਰਤਿਆ—ਰੰਗੀਜ ਕੇ, ਪਿਆਰ ਕੀਤਿਆਂ। ਵਥੁ—ਚੀਜ਼। ਕਾਢੀਅਹਿ—ਅਖਵਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ : ਜੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ (ਦੇ ਪਿਆਰ) ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਜਾਈਏ ਤਾਂ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਥਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ, ਜੀਭ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ, ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਨਾ—ਇਹ ਦਾਤਿ, (ਆਖ) ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਮੇਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ, (ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ) ਕੋਈ ਵਿਰਲੇ ਵਿਰਲੇ ਹਨ।੧।

ਮ : ੫ ॥

ਰਖੇ ਰਖਣਹਾਰਿ ਆਪਿ ਉਬਾਰਿਅਨੁ ॥
 ਗੁਰ ਕੀ ਪੈਰੀ ਪਾਇ ਕਾਜ ਸਵਾਰਿਅਨੁ ॥
 ਹੋਆ ਆਪਿ ਦਇਆਲੁ ਮਨਹੁ ਨ ਵਿਸਾਰਿਅਨੁ ॥
 ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਭਵਜਲੁ ਤਾਰਿਅਨੁ ॥
 ਸਾਕਤ ਨਿੰਦਕ ਦੁਸਟ ਖਿਨ ਮਾਹਿ ਬਿਦਾਰਿਅਨੁ ॥
 ਤਿਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਟੇਕ ਨਾਨਕ ਮਨੈ ਮਾਹਿ ॥
 ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ਸਗਲੇ ਦੁਖ ਜਾਹਿ ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਰਖਣਹਾਰਿ—ਰੱਖਣਹਾਰ ਨੇ, ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ। ਉਬਾਰਿਅਨੁ—ਬਚਾ ਲਏ ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ। ਸਵਾਰਿਅਨੁ—ਸਵਾਰ ਦਿੱਤੇ ਉਸ ਨੇ। ਮਨਹੁ—ਮਨ ਤੋਂ। ਵਿਸਾਰਿਅਨੁ—ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤੇ ਉਸ ਨੇ। ਭਵਜਲੁ—ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ। ਤਾਰਿਅਨੁ—ਤਾਰੇ ਉਸ ਨੇ। ਸਾਕਤ—ਟੁਟੇ ਹੋਏ, ਵਿਛੁੜੇ ਹੋਏ। ਬਿਦਾਰਿਅਨੁ—ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਉਸ ਨੇ।੨।

ਅਰਥ : ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਆਪ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ) ਬਚਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੈਰੀਂ ਪਾ ਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ-ਕਾਰ ਉਸਨੇ ਸਵਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਦਇਆਲ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸਨੇ (ਆਪਣੇ)

ਮਨੋਂ ਵਿਸਾਰਿਆ ਨਹੀਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ (ਰੱਖ ਕੇ) ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤਰਾ ਦਿੱਤਾ।

ਜੋ ਉਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਟੁਟੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਗੰਦੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭੀ ਉਸ ਮਾਲਕ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆਂ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।੨।

ਸੋਹਿਲਾ

ਰਾਗੁ ਗਉੜੀ ਦੀਪਕੀ ਮਹਲਾ ੧

ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਜੈ ਘਰਿ ਕੀਰਤਿ ਆਖੀਐ ਕਰਤੇ ਕਾ ਹੋਇ ਬੀਚਾਰੋ ॥
ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਗਾਵਹੁ ਸੋਹਿਲਾ, ਸਿਵਰਿਹੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰੋ ॥੧॥
ਤੁਮ ਗਾਵਹੁ ਮੇਰੇ ਨਿਰਭਉ ਕਾ ਸੋਹਿਲਾ ॥
ਹਉ ਵਾਰੀ ਜਿਤੁ ਸੋਹਿਲੈ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਨਿਤ ਨਿਤ ਜੀਅੜੇ ਸਮਾਲੀਅਨਿ ਦੇਖੈਗਾ ਦੇਵਣਹਾਰੁ ॥
ਤੇਰੇ, ਦਾਨੈ ਕੀਮਤਿ ਨ ਪਵੈ, ਤਿਸੁ ਦਾਤੇ ਕਵਣੁ ਸੁਮਾਰੁ ॥੨॥
ਸੰਬਤਿ ਸਾਹਾ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਪਾਵਹੁ ਤੇਲੁ ॥
ਦੇਹੁ ਸਜਣ ਅਸੀਸੜੀਆ ਜਿਉ ਹੋਵੈ ਸਾਹਿਬ ਸਿਉ ਮੇਲੁ ॥੩॥
ਘਰਿ ਘਰਿ ਏਹੋ ਪਾਹੁਚਾ ਸਦੜੇ ਨਿਤ ਪਵੰਨਿ ॥
ਸਦਣਹਾਰਾ ਸਿਮਰੀਐ ਨਾਨਕ ਸੇ ਦਿਹ ਆਵੰਨਿ ॥੪॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਜੈ ਘਰਿ—ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ, ਜਿਸ ਸਤਸੰਗ-ਘਰ ਵਿਚ।
ਕੀਰਤਿ—ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ। ਆਖੀਐ—ਆਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤਿਤੁ ਘਰਿ—ਉਸ
ਸਤਸੰਗ-ਘਰ ਵਿਚ। ਸੋਹਿਲਾ—ਸੁਹਾਗ ਦਾ ਗੀਤ [ਨੋਟ: ਕੁੜੀ ਦੇ ਵਿਆਹ
ਸਮੇਂ ਜੋ ਗੀਤ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਨਾਨੀਆਂ ਰਲ ਕੇ ਗਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਸੋਹਿਲੜੇ'
ਕਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਾਂ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ
ਕੁੜੀ ਦੇ ਵਿਆਹੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਪੈਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,
ਤੇ, ਕੁਝ ਅਸੀਸਾਂ ਆਦਿਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਪਤੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਸੁਖੀ ਵੱਸੇ],
ਜਸ, ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ, ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦੀ ਤਾਂਘ ਦੇ ਸ਼ਬਦ।੧।

ਹਉ—ਮੈਂ। ਵਾਰੀ—ਸਦਕੇ। ਜਿਤੁ ਸੋਹਿਲੈ—ਜਿਸ ਸੋਹਿਲੇ ਦੀ ਬਰਕਤਿ
ਨਾਲ।੧।ਰਹਾਉ।

ਨਿਤ ਨਿਤ—ਸਦਾ ਹੀ। ਸਮਾਲੀਅਨਿ—ਸਮਾਲੀਦੇ ਹਨ। [ਕਰਮ ਵਾਚ, ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ, ਅੱਠ ਪੁਰਖ, ਬਹੁ-ਵਚਨ]। ਦੇਖੈਗਾ—ਸੰਭਾਲ ਕਰੇਗਾ, ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ—ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ (ਹੇ ਜਿੰਦੇ!)। ਦਾਨੈ ਕੀਮਤਿ—ਦਾਨ ਦਾ ਮੁੱਲ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ। ਸੁਮਾਰੁ—ਅੰਦਾਜ਼ਾ, ਅੰਤ।੨।

ਸੰਬਤਿ—ਸਾਲ, ਵਰ੍ਹਾ। ਸਾਹਾ—ਵਿਆਹੇ ਜਾਣ ਦਾ ਦਿਨ। ਲਿਖਿਆ—ਮਿਥਿਆ ਹੋਇਆ। ਮਿਲਿ ਕਰਿ—ਰਲ ਕੇ। ਪਾਵਹੁ ਤੇਲੁ—[ਨੋਟ: ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਆਹ ਵਾਲੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਮਾਂਈਏਂ ਪਾਈਦਾ ਹੈ। ਚਾਚੀਆਂ ਤਾਈਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਰਲ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਤੇਲ ਪਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਪਤੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਸੁਖੀ ਵੱਸੇ]। ਅਸੀਸੜੀਆ—ਸੋਹਣੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ।੩।

ਘਰਿ—ਘਰ ਵਿਚ। ਘਰਿ ਘਰਿ—ਹਰੇਕ ਘਰ ਵਿਚ। ਪਾਹੁਚਾ—ਪਹੋਚਾ, ਸੱਦਾ, ਸਾਹੇ-ਚਿੱਠੀ (ਨੋਟ: ਵਿਆਹ ਦਾ ਸਾਹਾ ਤੇ ਲਗਨ ਮੁਕੱਰਰ ਹੋਣ 'ਤੇ ਮੁੰਡੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਾਈ ਜੰਝ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਆਦਿਕ ਤੇ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੁਨੇਹੇ ਲੈ ਕੇ ਕੁੜੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਪਹੋਚੇ ਵਾਲਾ ਨਾਈ ਆਖਦੇ ਹਨ)। ਪਵੰਨਿ—ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਦੜੇ—ਸੱਦੇ। ਸੇ ਦਿਹ—ਉਹ ਦਿਹਾੜੇ। ਆਵੰਨਿ—ਆਉਂਦੇ ਹਨ।੪।

ਨੋਟ: ਵਿਆਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਂਈਏਂ ਪੈਣ ਦੀ ਰਸਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਚਾਚੀਆਂ ਤਾਈਆਂ ਭਰਜਾਈਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਰਲ ਕੇ ਵਿਆਹ ਵਾਲੀ ਕੁੜੀ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਤੇਲ ਪਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ, ਨਾਲ ਨਾਲ ਸੁਹਾਗ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਤੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਸੁਖੀ ਵੱਸਣ ਲਈ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਗਾਵਣ ਬੈਠੀਆਂ ਜਨਾਨੀਆਂ ਵੀ ਸੋਹਿਲੜੇ ਜਾਂ ਸੁਹਾਗ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਸਾਂ ਤੇ ਸੁਹਾਗ ਦੇ ਗੀਤ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗ ਦੇ ਗੀਤ ਭੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਕੁੜੀ ਨੇ ਵਿਆਹੀ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣਾ ਹੈ; ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਉਸ ਕੁੜੀ ਦਾ ਮਾਪਿਆਂ ਭੈਣਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਚਾਚੀਆਂ ਤਾਈਆਂ ਭਰਜਾਈਆਂ ਆਦਿਕ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੋੜਾ ਭੀ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲਵੇਂ ਭਾਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਜਿਵੇਂ ਵਿਆਹ ਲਈ ਸਮਾ ਮਹੂਰਤ ਮਿਥਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਉਤੇ ਹੀ ਹੱਥ-ਲੇਵੇਂ ਲਾਵਾਂ ਆਦਿਕ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ

ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੇਕ ਜਿੰਦ-ਕੁੜੀ ਦਾ ਉਹ ਸਮਾ ਭੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਿਥਿਆ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਾਹੇ-ਚਿੱਠੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਨੇ ਸਾਕਾਂ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜ ਕੇ ਇਸ ਜਗਤ-ਪੇਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜਿੰਦ-ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਸੁਹਾਗ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਇਆ ਕਰ, ਤੇ ਸੁਣਿਆ ਕਰ। ਸਤ-ਸੰਗ, ਮਾਨੋ, ਮਾਂਈਏਂ ਪੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ। ਸਤਸੰਗੀ ਸਹੇਲੀਆਂ ਇਥੇ ਇਕ ਦੂਜੀ ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਪਰਲੋਕ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋਵੇ।

ਅਰਥ : ਜਿਸ (ਸਤਸੰਗ-) ਘਰ ਵਿਚ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ) ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਹੇ ਜਿੰਦ-ਕੁੜੀਏ!) ਉਸ (ਸਤਸੰਗ-) ਘਰ ਵਿਚ (ਜਾ ਕੇ ਤੂੰ ਭੀ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੇ ਗੀਤ (ਸੁਹਾਗ-ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਤਾਂਘ ਦੇ ਸ਼ਬਦ) ਗਾਇਆ ਕਰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਿਆ ਕਰ। 1।

(ਹੇ ਜਿੰਦੇ!) ਤੂੰ (ਸਤਸੰਗੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ) ਪਿਆਰੇ ਨਿਰਭਉ (ਖਸਮ) ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾ (ਅਤੇ ਆਖ—) ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਹਾਂ ਉਸ ਸਿਫਤਿ ਦੇ ਗੀਤ ਤੋਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਸਦਾ ਦਾ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। 1। ਰਹਾਉ।

(ਹੇ ਜਿੰਦੇ!) ਜਿਸ ਖਸਮ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਮਾਲਕ (ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੀ) ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਦਾਤਾਰ ਦੀਆਂ) ਦਾਤਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ (ਹੇ ਜਿੰਦੇ!) ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ, ਉਸ ਦਾਤਾਰ ਦਾ ਭੀ ਕੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ (ਤੂੰ ਲਾ ਸਕਦੀ ਹੈਂ)? (ਉਹ ਦਾਤਾਰ-ਪ੍ਰਭੂ ਬਹੁਤ ਬੇਅੰਤ ਹੈ)। 2।

(ਸਤਸੰਗ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ, ਹੇ ਜਿੰਦੇ! ਅਰਜੋਈਆਂ ਕਰਿਆ ਕਰ—) ਉਹ ਸੰਮਤ, ਉਹ ਦਿਹਾੜਾ (ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ) ਮਿਥਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਜਦੋਂ ਪਤੀ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਲਈ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਸਾਹੇ-ਚਿੱਠੀ ਆਉਣੀ ਹੈ, ਹੇ ਸਤਸੰਗੀ ਸਹੇਲੀਓ!) ਰਲ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਂਈਏਂ ਪਾਓ, ਤੇ, ਹੇ ਸੱਜਣ (ਸਹੇਲੀਓ!) ਮੈਨੂੰ ਸੋਹਣੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਭੀ ਦਿਓ (ਭਾਵ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਭੀ ਕਰੋ) ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਏ। 3।

(ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਮੌਤ ਦੀ), ਇਹ ਸਾਹੇ-ਚਿੱਠੀ ਹਰੇਕ ਘਰ

ਵਿਚ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਸੱਦੇ ਨਿੱਤ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ। (ਹੇ ਸਤਸੰਗੀਓ!) ਉਸ ਸੱਦਾ ਭੇਜਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਹੇ ਨਾਨਕ! (ਸਾਡੇ ਭੀ ਉਹ ਦਿਨ (ਨੇੜੇ) ਆ ਰਹੇ ਹਨ।੪।੧।

ਰਾਗੁ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ ॥

ਛਿਅ ਘਰ ਛਿਅ ਗੁਰ ਛਿਅ ਉਪਦੇਸ ॥ ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਏਕੋ ਵੇਸ ਅਨੇਕ ॥੧॥
ਬਾਬਾਜੈ ਘਰਿ ਕਰਤੇ ਕੀਰਤਿ ਹੋਇ ॥ ਸੋ ਘਰੁ ਰਾਖੁ ਵਡਾਈ ਤੋਇ ॥੧॥ਗੁਰਉ॥
ਵਿਸੁਏ ਚਸਿਆ ਘੜੀਆ ਪਹਰਾ ਥਿਤੀ ਵਾਰੀ ਮਾਹੁ ਹੋਆ ॥
ਸੂਰਜੁ ਏਕੋ ਰੁਤਿ ਅਨੇਕ ॥ ਨਾਨਕ, ਕਰਤੇ ਕੇ ਕੇਤੇ ਵੇਸ ॥੨॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਛਿਅ—ਛੇ। ਘਰ—ਸ਼ਾਸਤਰ [ਸਾਂਖ, ਨਿਆਇ, ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕ, ਯੋਗ, ਮੀਮਾਂਸਾ, ਵੇਦਾਂਤ]। ਗੁਰ—(ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ) ਕਰਤਾ [ਕਪਲ, ਗੋਤਮ, ਕਣਾਦ, ਪਤੰਜਲੀ, ਜੈਮਿਨੀ, ਵਿਆਸ]। ਉਪਦੇਸ—ਸਿੱਖਿਆ, ਸਿਧਾਂਤ। ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ—ਇਸਟ ਪ੍ਰਭੂ। ਏਕੋ—ਇਕ ਹੀ। ਵੇਸ—ਰੂਪ।੧।

ਬਾਬਾ—ਹੇ ਭਾਈ! ਜੈ ਘਰਿ—ਜਿਸ (ਸਤਸੰਗ-) ਘਰ ਵਿਚ। ਕਰਤੇ ਕੀਰਤਿ—ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ। ਹੋਇ—ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਰਾਖੁ—ਸੰਭਾਲ। ਤੋਇ—ਤੇਰੀ। ਵਡਾਈ—ਭਲਾਈ।੧।ਗੁਰਉ।

ਅੱਖ ਦੇ ੧੫ ਫੋਰ = ੧ ਵਿਸਾ। ੧੫ ਵਿਸੁਏ = ੧ ਚਸਾ। ੩੦ ਚਸੇ = ੧ ਪਲ। ੬੦ ਪਲ = ੧ ਘੜੀ। ਸਾਢੇ ਸਤ ਘੜੀਆਂ = ੧ ਪਹਰ। ੮ ਪਹਰ = ੧ ਦਿਨ ਰਾਤ। ੧੫ ਥਿਤਾਂ; ੭ ਵਾਰ; ੧੨ ਮਹੀਨੇ; ੬ ਰੁੱਤਾਂ।੨।

ਅਰਥ : (ਹੇ ਭਾਈ!) ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਹਨ, ਛੇ ਹੀ (ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ) ਚਲਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਛੇ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮੂਲ ਗੁਰੂ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਇਕ ਹੈ। (ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਿਧਾਂਤ) ਉਸ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਵੇਸ ਹਨ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਸਤੀ ਦੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਹਨ)।੧।

ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ (ਸਤਸੰਗ-) ਘਰ ਵਿਚ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਘਰ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਰੱਖ, (ਉਸ ਸਤਸੰਗ) ਦਾ ਆਸਰਾ ਲਈ ਰੱਖ। ਇਸੇ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਭਲਾਈ ਹੈ।੧।ਗੁਰਉ।

ਜਿਵੇਂ ਵਿਸੁਏ, ਚਸੇ, ਘੜੀਆਂ, ਪਹਰ, ਥਿੱਤਾਂ, ਵਾਰ, ਮਹੀਨਾ (ਆਦਿਕ) ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਰੁੱਤਾਂ ਹਨ, ਪਰ ਸੂਰਜ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ (ਜਿਸ ਦੇ ਇਹ ਸਾਰੇ

ਵਖ ਵਖ ਰੂਪ ਹਨ), ਤਿਵੇਂ, ਹੇ ਨਾਨਕ! ਕਰਤਾਰ ਦੇ (ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਆਦਿਕ ਅਨੇਕਾਂ ਸਰੂਪ ਹਨ।੨।੨।

ਰਾਗੁ ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੧ ॥

ਗਗਨ ਮੈ ਥਾਲੁ, ਰਵਿ ਚੰਦੁ ਦੀਪਕ ਬਨੇ,
 ਤਾਰਿਕਾ ਮੰਡਲ ਜਨਕ ਮੋਤੀ ॥
 ਧੂਪੁ ਮਲਆਨਲੋ, ਪਵਣੁ ਚਵਰੋ ਕਰੇ,
 ਸਗਲ ਬਨਰਾਇ ਫੂਲੰਤ ਜੋਤੀ ॥੧॥
 ਕੈਸੀ ਆਰਤੀ ਹੋਇ ॥ ਭਵਖੰਡਨਾ ਤੇਰੀ ਆਰਤੀ ॥
 ਅਨਹਤਾ ਸਬਦ ਵਾਜੰਤ ਭੇਰੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
 ਸਹਸ ਤਵ ਨੈਨ, ਨਨ ਨੈਨ ਹਹਿ ਤੋਹਿ ਕਉ,
 ਸਹਸ ਮੂਰਤਿ, ਨਨਾ ਏਕ ਤੁੰਹੀ ॥
 ਸਹਸ ਪਦ ਬਿਮਲ, ਨਨ ਏਕ ਪਦ,
 ਗੰਧ ਬਿਨੁ, ਸਹਸ ਤਵ ਗੰਧ, ਇਵ ਚਲਤ ਮੋਹੀ ॥੨॥
 ਸਭ ਮਹਿ ਜੋਤਿ, ਜੋਤਿ ਹੈ ਸੋਇ ॥
 ਤਿਸ ਦੈ ਚਾਨਣਿ, ਸਭ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ ॥
 ਗੁਰ ਸਾਖੀ ਜੋਤਿ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ॥
 ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੁ ਆਰਤੀ ਹੋਇ ॥੩॥
 ਹਰਿ ਚਰਣ ਕਵਲ ਮਕਰੰਦ ਲੋਭਿਤ ਮਨੋ,
 ਅਨਦਿਨੋ ਮੋਹਿ ਆਹੀ ਪਿਆਸਾ ॥
 ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਲੁ ਦੇਹਿ ਨਾਨਕ ਸਾਰੰਗ ਕਉ,
 ਹੋਇ ਜਾ ਤੇ ਤੇਰੈ ਨਾਇ ਵਾਸਾ ॥੪॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਗਗਨ—ਆਕਾਸ਼। ਗਗਨ ਮੈ—ਗਗਨ ਮਯ, ਆਕਾਸ਼ ਰੂਪ, ਸਾਰਾ ਆਕਾਸ਼। ਰਵਿ—ਸੂਰਜ। ਦੀਪਕ—ਦੀਵੇ। ਜਨਕ—ਜਾਣੋ, ਮਾਨੋ, ਜਿਵੇਂ। ਮਲਆਨਲੋ—(ਮਲਯ-ਅਨਲੋ) ਮਲਯ ਪਹਾੜ ਵਲੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹਵਾ, (ਅਨਲ—ਹਵਾ)। ਮਲਯ ਪਰਬਤ ਉਤੇ ਚੰਦਨ ਦੇ ਬੂਟੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਧਰੋ

ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹਵਾ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਲਯ ਪਹਾੜ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਹੈ। ਸਗਲ—ਸਾਰੀ। ਬਨਰਾਇ—ਬਨਸਪਤੀ। ਫੂਲੰਤ—ਫੁੱਲ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੋਤੀ—ਜੋਤਿ-ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ।੧।

ਭਵ ਖੰਡਨ—ਹੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ! ਅਨਹਤਾ—(ਅਨ-ਹਤ) ਜੋ ਬਿਨਾ ਵਜਾਏ ਵੱਜੇ, ਇਕ-ਰਸ। ਸਬਦ—ਆਵਾਜ਼, ਜੀਵਨ-ਰੋ। ਭੇਰੀ—ਡੱਫ, ਨਗਾਰਾ।੧।ਰਹਾਉ।

ਸਹਸ—ਹਜ਼ਾਰਾਂ। ਤਵ—ਤੇਰੇ। ਨੈਨ—ਅੱਖਾਂ। ਨਨ—ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਹਹਿ—[‘ਹੈ’ ਤੋਂ ਬਹੁ-ਵਚਨ]। ਤੋਹਿ ਕਉ—ਤੇਰੇ, ਤੈਨੂੰ, ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ। ਮੂਰਤਿ—ਸ਼ਕਲ। ਨਨਾ—ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਤੋਹੀ—ਤੇਰੀ [ਅੱਖਰ ‘ਤ’ ਦੇ ਨਾਲ ਦੋ ਲਗਾਂ ਹਨ— ਅਤੇ _। ਅਸਲ ਲਫਜ਼ ‘ਤੁਹੀ’ ਹੈ, ਇਥੇ ‘ਤੋਹੀ’ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ।] ਪਦ—ਪੈਰ। ਬਿਮਲ—ਸਾਫ਼। ਗੰਧ—ਨੱਕ। ਇਵ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਚਲਤ—ਕੌਤਕ, ਅਚਰਜ ਖੇਡ।੨।

ਜੋਤਿ—ਚਾਨਣ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਸੋਇ—ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ। ਤਿਸ ਦੈ ਚਾਨਣਿ—ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਾਨਣ ਨਾਲ। ਸਾਖੀ—ਸਿਖਿਆ ਨਾਲ।੩।

ਮਕਰੰਦ—ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵਿਚਲੀ ਧੂੜ (Pollen dust) ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਰਸ। ਮਨੋ—ਮਨ। ਅਨਦਿਨੋ—[ਅੱਖਰ ‘ਨ’ ਦੇ ਨਾਲ ਦੋ ਲਗਾਂ ਹਨ: ਅਤੇ _। ਅਸਲ ਲਫਜ਼ ‘ਅਨਦਿਨੁ’ ਹੈ, ਇਥੇ ‘ਅਨਦਿਨੋ’ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ] ਹਰ ਰੋਜ਼। ਮੋਹਿ—ਮੈਨੂੰ। ਆਹੀ—ਹੈ, ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਰਿੰਗ—ਪਪੀਹਾ। ਕਉ—ਨੂੰ। ਜਾ ਤੇ—ਜਿਸ ਤੋਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ। ਤੇਰੈ ਨਾਇ—ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਵਿਚ।੪।

ਅਰਥ : ਸਾਰਾ ਆਕਾਸ਼ (ਮਾਨੋ) ਥਾਲ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦ (ਉਸ ਥਾਲ ਵਿਚ) ਦੀਵੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ, ਮਾਨੋ, (ਥਾਲ ਵਿਚ) ਮੌਤੀ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮਲਯ ਪਰਬਤ ਵਲੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹਵਾ, ਮਾਨੋ ਧੂਪ (ਧੁਖ ਰਿਹਾ) ਹੈ। ਹਵਾ ਚੌਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਜੋਤਿ-ਰੂਪ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਆਰਤੀ) ਵਾਸਤੇ ਫੁੱਲ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ।੧।

ਹੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! (ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ) ਤੇਰੀ ਕੈਸੀ ਸੁੰਦਰ ਆਰਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ! (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਰੁਮਕ ਰਹੀ) ਇਕੋ ਜੀਵਨ-ਰੋ, ਮਾਨੋ, ਤੇਰੀ ਆਰਤੀ ਵਾਸਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ।੧।ਰਹਾਉ।

(ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਨ (ਪਰ, ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਤੇਰੀਆਂ ਕੋਈ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ

ਤੇਰੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਹਨ, ਪਰ ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਭੀ ਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤੇਰੇ ਸੋਹਣੇ ਪੈਰ ਹਨ, (ਪਰ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਤੇਰਾ ਇਕ ਭੀ ਪੈਰ ਨਹੀਂ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤੇਰੇ ਨੱਕ ਹਨ, ਪਰ ਤੂੰ ਨੱਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੀ ਹੈਂ। ਤੇਰੇ ਅਜਿਹੇ ਕੋਤਕਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।੨।

ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਉਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਜੋਤਿ ਦੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਚਾਨਣ (ਸੂਝ-ਬੂਝ) ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਜੋਤਿ ਦਾ ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ ਹੈ)। (ਇਸ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਜੋਤਿ ਦੀ) ਆਰਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਉਸ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਜੀਵ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਤੁਰਨਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਆਰਤੀ ਕਰਨੀ ਹੈ)।੩।

ਹੇ ਹਰੀ! ਤੇਰੇ ਚਰਨ-ਰੂਪ ਕੌਲ-ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਰਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਮਨ ਲਲਚਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮੈਨੂੰ ਇਸੇ ਰਸ ਦੀ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਨਾਨਕ-ਪਪੀਹੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਜਲ ਦੇਹ, ਜਿਸ (ਦੀ ਬਰਕਤਿ) ਨਾਲ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਾਂ।੪।੩।

ਨੋਟ : ਆਰਤੀ—[ਆਰਤਿ, ਆਰਾਤ੍ਰਿਕਾ] ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਪੂਜਯ ਅੱਗੇ ਦੀਵੇ ਘੁਮਾ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ। ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਚਰਨਾਂ ਅੱਗੇ, ਦੋ ਵਾਰੀ ਨਾਭੀ ਉਤੇ, ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਅਤੇ ਸੱਤ ਵਾਰੀ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਦੀਵੇ ਘੁਮਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਦੀਵੇ ਇਕ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਸੌ ਤਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਆਰਤੀ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰ ਕੇ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਆਰਤੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਰਾਗੁ ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਮਹਲਾ ੪ ॥

ਕਾਮਿ ਕਰੋਧਿ ਨਗਰੁ ਬਹੁ ਭਰਿਆ,

ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਖੰਡਲ ਖੰਡਾ ਹੇ ॥

ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਤ ਲਿਖੇ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ,

ਮਨਿ ਹਰਿ ਲਿਵ ਮੰਡਲ ਮੰਡਾ ਹੇ ॥੧॥

ਕਰਿ ਸਾਧੂ ਅੰਜਲੀ, ਪੁਨੁ ਵਡਾ ਹੇ ॥
 ਕਰਿ ਡੰਡਉਤ, ਪੁਨੁ ਵਡਾ ਹੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
 ਸਾਕਤ ਹਰਿ ਰਸ ਸਾਦੁ ਨ ਜਾਣਿਆ,
 ਤਿਨ ਅੰਤਰਿ ਹਉਮੈ ਕੰਡਾ ਹੇ ॥
 ਜਿਉ ਜਿਉ ਚਲਹਿ ਚੁਭੈ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ,
 ਜਮਕਾਲੁ ਸਹਹਿ ਸਿਰਿ ਡੰਡਾ ਹੇ ॥੨॥
 ਹਰਿ ਜਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਣੈ,
 ਦੁਖੁ ਜਨਮ ਮਰਣ ਭਵ ਖੰਡਾ ਹੇ ॥
 ਅਬਿਨਾਸੀ ਪੁਰਖੁ ਪਾਇਆ ਪਰਮੇਸਰੁ,
 ਬਹੁ ਸੋਭ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾ ਹੇ ॥੩॥
 ਹਮ ਗਰੀਬ ਮਸਕੀਨ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੇ,
 ਹਰਿ ਰਾਖੁ ਰਾਖੁ ਵਡ ਵਡਾ ਹੇ ॥
 ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ਟੇਕ ਹੈ,
 ਹਰਿ ਨਾਮੇ ਹੀ ਸੁਖੁ ਮੰਡਾ ਹੇ ॥੪॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਾਮਿ—ਕਾਮ—ਵਾਸ਼ਨਾ ਨਾਲ। ਕਰੋਧਿ—ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ।
 ਨਗਰੁ—ਸਰੀਰ—ਨਗਰ। ਮਿਲਿ—ਮਿਲ ਕੇ। ਸਾਧੂ—ਗੁਰੂ। ਖੰਡਲ ਖੰਡਾ—ਤੋੜਿਆ
 ਹੈ। ਪੂਰਬਿ—ਪੂਰਬ ਵਿਚ, ਪਹਿਲੇ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ। ਪੂਰਬਿ ਲਿਖੇ ਲਿਖਤ—
 ਪਿਛਲੇ (ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ) ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ।
 ਮੰਡਲ ਮੰਡਾ—ਜੜਿਆ ਹੈ।

ਅੰਜਲੀ—ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜੇ ਹੋਏ। ਪੁਨੁ—ਭਲਾ ਕੰਮ। ਡੰਡਉਤ—ਲੰਮੇ ਪੈ
 ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ।੧।ਰਹਾਉ।

ਸਾਕਤ—ਰੱਬ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ। ਸਾਦੁ—ਸੁਆਦ। ਤਿਨ ਅੰਤਰਿ—
 ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ। ਚਲਹਿ—ਤੁਰਦੇ ਹਨ। ਚੁਭੈ—(ਕੰਡਾ)
 ਚੁੱਭਦਾ ਹੈ। ਜਮ ਕਾਲੁ—(ਆਤਮਕ) ਮੌਤ। ਸਿਰਿ—ਸਿਰ ਉਤੇ।੨।

ਨਾਮਿ—ਨਾਮ ਵਿਚ। ਸਮਾਣੈ—ਲੀਨ, ਮਸਤ। ਭਵ—ਸੰਸਾਰ। ਖੰਡਾ ਹੇ—
 ਨਾਸ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਸੋਭ—ਸੋਭਾ। ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾ—ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ।੩।

ਮਸਕੀਨ—ਆਜਿਜ਼। ਪ੍ਰਭ—ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ। ਰਾਖੁ—ਰਖਿਆ ਕਰ। ਅਧਾਰੁ—
ਆਸਰਾ। ਨਾਮੇ—ਨਾਮਿ ਹੀ, ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ। ਮੰਡਾ—ਮਿਲਿਆ।੪।

ਅਰਥ : (ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਇਹ ਸਰੀਰ-) ਸ਼ਹਰ ਕਾਮ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰਿਆ
ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਹੀ (ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ ਦੇ ਇਸ ਜੋੜ ਨੂੰ) ਤੋੜਿਆ
ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪੂਰਬਲੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਜੋਗਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ
ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਲਿਵ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਅਤੇ
ਉਸਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕਾਮਾਦਿਕਾਂ ਦਾ ਜੋੜ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।੧।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਭਲਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਗੇ
ਢਹਿ ਪਉ, ਇਹ ਬੜਾ ਨੇਕ ਕੰਮ ਹੈ।੧।ਰਹਾਉ।

ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ
ਰਸ ਦੇ ਸੁਆਦ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਹੰਕਾਰ ਦਾ
(ਮਾਨੋ) ਕੰਡਾ ਚੁੱਭਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਉਹ ਤੁਰਦੇ ਹਨ (ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ
ਉਹ ਹਉਮੈ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੀ ਵਰਤੋਂ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਹਉਮੈ ਦਾ ਉਹ ਕੰਡਾ ਉਹਨਾਂ
ਨੂੰ ਚੁੱਭਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਦੁੱਖ ਪਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਆਤਮਕ ਮੌਤ-ਰੂਪ
ਡੰਡਾ ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ (ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ)।੨।

(ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਬੰਦੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ
ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦਾ ਦੁੱਖ ਕੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ
ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਾਸ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮਿਲ
ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਸਾਰੇ ਖੰਡਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।੩।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਅਸੀਂ ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਦਰ ਦੇ ਗਰੀਬ ਮੰਗਤੇ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ
ਸਹਾਈ ਹੈਂ। ਸਾਨੂੰ (ਇਹਨਾਂ ਕਾਮਾਦਿਕਾਂ ਤੋਂ) ਬਚਾ ਲੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ ਦਾਸ
ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੀ ਆਸਰਾ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸਹਾਰਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਨਾਮ
ਵਿਚ ਜੁੜਿਆਂ ਹੀ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।੪।੪।

ਨੋਟ : ਜੇ ਪੈਰ ਵਿਚ ਕੰਡਾ ਚੁਭ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਤੁਰਨਾ ਫਿਰਨਾ ਔਖਾ ਹੋ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਕੰਡੇ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਦੇ ਥਾਂ ਜੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਮਖ਼ਮਲ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਪਾ
ਲਈਏ, ਤਾਂ ਭੀ ਤੁਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਉਹ ਕੰਡਾ ਚੁਭਦਾ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਸੁਖ ਤਦੋਂ
ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੰਡਾ ਪੈਰ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਲਿਆ ਜਾਏ।

ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਉਮੈ ਹੈ, ਇਹ ਦੁਖੀ ਹੀ ਕਰਦੀ ਰਹੇਗੀ।
ਬਾਹਰਲੇ ਧਾਰਮਿਕ ਭੇਖ ਆਦਿਕ ਭੀ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਣਗੇ।

ਰਾਗੁ ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਕਰਉ ਬੇਨੰਤੀ, ਸੁਣਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤਾ, ਸੰਤ ਟਹਲ ਕੀ ਬੇਲਾ ॥
ਈਹਾ ਖਾਟਿ ਚਲਹੁ ਹਰਿ ਲਾਹਾ, ਆਗੈ ਬਸਨੁ ਸੁਹੇਲਾ ॥੧॥
ਅਉਧ ਘਟੈ ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਾ ਰੇ ॥

ਮਨ, ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਕਾਜ ਸਵਾਰੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਇਹੁ ਸੰਸਾਰੁ ਬਿਕਾਰੁ, ਸੰਸੇ ਮਹਿ, ਤਰਿਓ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ॥
ਜਿਸਹਿ ਜਗਾਇ ਪੀਆਵੈ ਇਹੁ ਰਸੁ, ਅਕਥ ਕਥਾ ਤਿਨਿ ਜਾਨੀ ॥੨॥
ਜਾ ਕਉ ਆਏ ਸੋਈ ਬਿਹਾਝਹੁ, ਹਰਿ ਗੁਰ ਤੇ ਮਨਹਿ ਬਸੇਰਾ ॥
ਨਿਜ ਘਰਿ ਮਹਲੁ ਪਾਵਹੁ ਸੁਖ ਸਹਜੇ, ਬਹੁਰਿ ਨ ਹੋਇਗੋ ਫੇਰਾ ॥੩॥
ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਪੁਰਖ ਬਿਧਾਤੇ, ਸਰਧਾ ਮਨ ਕੀ ਪੂਰੇ ॥
ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਇਹੈ ਸੁਖ ਮਾਗੈ, ਮੋ ਕਉ ਕਰਿ ਸੰਤਨ ਕੀ ਧੂਰੇ ॥੪॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ : ਕਰਉ—ਕਰਉ, ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ (ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ, ਉਤਮ ਪੁਰਖ, ਇਕ-ਵਚਨ)। ਸੁਣਹੁ—ਤੁਸੀ ਸੁਣੋ (ਹੁਕਮੀ ਭਵਿੱਖਤ, ਮੱਧਮ ਪੁਰਖ, ਬਹੁ-ਵਚਨ)। ਬੇਲਾ—ਵੇਲਾ, ਮੌਕਾ। ਈਹਾ—ਇਥੇ, ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ। ਖਾਟਿ—ਖੱਟ ਕੇ। ਲਾਹਾ—ਲਾਭ, ਖੱਟੀ। ਆਗੈ—ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ। ਬਸਨੁ—ਵੱਸਣਾ, ਵੱਸੋਂ। ਸੁਹੇਲਾ—ਸੌਖਾ। ੧।

ਅਉਧ—ਉਮਰ। ਰੈਣਾ—ਰਾਤ। ਮਨ—ਹੇ ਮਨ! ਮਿਲਿ—ਮਿਲ ਕੇ। ਸਵਾਰੇ—ਸਵਾਰਿ, ਸਵਾਰ ਲੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਬਿਕਾਰੁ—ਵਿਕਾਰ-ਰੂਪ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਸੰਸੇ ਮਹਿ—ਸਹਸਿਆਂ ਵਿਚ, ਤੌਖਲਿਆਂ ਵਿਚ। ਜਿਸਹਿ—ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ। ਜਗਾਇ—ਜਗਾ ਕੇ। ਪੀਆਵੈ—ਪਿਲਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਿਨਿ—ਉਸ ਨੇ। ੨।

ਜਾ ਕਉ—ਜਿਸ (ਮਨੋਰਥ) ਵਾਸਤੇ। ਬਿਹਾਝਹੁ—ਖਰੀਦੋ, ਵਣਜ ਕਰੋ। ਤੇ—ਤੋਂ, ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਮਨਹਿ—ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ। ਨਿਜ ਘਰਿ—ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ, ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਮਹਲੁ—(ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਟਿਕਾਣਾ। ਸਹਜੇ—ਸਹਜਿ, ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ। ਬਹੁਰਿ—ਫਿਰ। ੩।

ਅੰਤਰਜਾਮੀ—ਹੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ! ਪੁਰਖ—ਹੇ ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ! ਬਿਧਾਤੇ—ਹੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ! ਪੂਰੇ—ਪੂਰਿ, ਪੂਰੀ ਕਰ। ਮਾਗੈ—ਮੰਗਦਾ

ਹੈ। ਮੈ ਕਉ—ਮੈਨੂੰ। ਧੂਰੇ—ਚਰਨ-ਧੂੜ।੪।

ਅਰਥ : ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰੋ! ਸੁਣੋ! ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ—(ਹੁਣ) ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ। (ਜੇ ਸੇਵਾ ਕਰੋਗੇ, ਤਾਂ) ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਖੱਟੀ ਖੱਟ ਕੇ ਜਾਵੋਗੇ, ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਸੌਖਾ ਹੋ ਜਾਇਗਾ।੧।

ਹੇ ਮਨ! ਦਿਨ ਰਾਤ (ਬੀਤ ਬੀਤ ਕੇ) ਉਮਰ ਘਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੇ (ਮੇਰੇ) ਮਨ! ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ (ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਦਾ) ਕੰਮ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹ।੧।ਰਹਾਉ।
ਇਹ ਜਗਤ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। (ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵ) ਤੌਖਲਿਆਂ ਵਿਚ (ਫੁੱਥ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਪਾ ਲਈ ਹੈ। (ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਤੇ ਹੋਏ) ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਜਗਾ ਕੇ ਇਹ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਿਲਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਅਕੱਥ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ (ਬੇਅੰਤ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ) ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿੱਖ ਲਈ ਹੈ।੨।

(ਹੇ ਭਾਈ!) ਜਿਸ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ (ਇੱਥੇ) ਆਏ ਹੋ, ਉਸਦਾ ਵਣਜ ਕਰੋ। ਉਹ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ (ਹੀ) ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪਵੋਗੇ, ਤਾਂ) ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਅਤੇ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਲਭ ਲਵੋਗੇ। ਫਿਰ ਮੁੜ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।੩।

ਹੇ ਹਰੇਕ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਸਿਰਜਨਹਾਰ! ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਕਰ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਤੈਥੋਂ ਇਹੀ ਸੁਖ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਬਣਾ ਦੇਹ।੪।੫।

ਨੋਟ : ਅਖੀਰਲੇ ਅੰਕ ੫ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ (ਸੋਹਿਲੇ) ਦਾ ਇਹ ਪੰਜਵਾਂ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਪਾਠਕ ਸੱਜਣ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਕਿ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸੋਹਿਲਾ' ਹੈ, 'ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ' ਨਹੀਂ।

